

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'ÂN-I KERİM'DE YAĞMUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. İsmet ERSÖZ

HAZIRLAYAN
Mustafa YILDIZ

KONYA - 2009

	<p style="text-align: center;">T.C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	
---	--	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Mustafa U. S. tarafından hazırlanan Kurum Kurumları Yapıları... başlıklı bu çalışma 13.11.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Başkan

Prof. Dr.
İsmet ERGÖZ

İmza

Ünvanı, Adı Soyadı

Üye

Prof. Dr.
M. Saadet SİMŞEK

İmza

Ünvanı, Adı Soyadı

Üye

Doc. Dr.
F. Ahmed POLAT

İmza

ÖNSÖZ

Allah (cc), insanı yaratarak kendisine muhatap kılmıştır. Göklerde ve yerde var olan her şeyi hizmetimize sunarak¹ sonsuz nimetlerini önümüze sermiştir. Tüm bunlarla birlikte Allah (cc) insanları yeryüzünde başıboş, hedef ve gayesiz bırakmamıştır. Gönderdiği peygamber ve vahiy, vermiş olduğu akıl ve kalp sayesinde hem hayatımıza düzen ve intizam vermiş, hem de en büyük lütfü ihsanı olan kendisini tanıyıp bilme imkânından da bizleri mahrum bırakmamıştır.

Allah (cc), kullarını doğru yola iletmeye çalışırken Kur'ân'ı Kerîm'de değişik birçok konudan deliller sunar. Bu deliller arasında Kur'ân'ı Kerîm'de büyük bir yekun tutanı Allah (cc)'ın tabiatı konu edinerek verdiği örneklerdir. Yaklaşık yedi yüz elli² civarındaki âyet tabiatdaki harikulade olaylara işarette bulunarak bunlar üzerinde düşünmeyi onlardan dersler ve ibretler çıkarmamızı istemekte, akıl nimetini kullanmayanlar kınanmakta hatta çirkef bir hayatla tehdit ederek uyarmaktadır.³ Kur'ân'ı Kerîm'in tabiata nazar-ı dikkatleri çekerken sıkça vurguladığı konu, Allah'ın gökten yeryüzüne indirdiği su, yani yağmur konusudur. İnsanların, hayvanların ve bitkilerin hayatında tartışılmaz bir konumda olan yağmuru, insanlığın başlangıcından beri Allah (cc) birtakım kurallara tabi kılarak ibret alınacak bir olay olarak çokça gündeme getirmektedir.

Kur'ân'ı Kerîm'in temel konularından olan tevhid, nübüvvet ve âhiret konuları, bizlere çok sıradan ve olağan gibi gözükken yağmurun, mucizevi bir şekilde oluşundan, daimi döngüsünden, temiz ve tatlı kılınmasından, bereket, rahmet ve rızık olmasından ve daha birçok özelliğinden bahsedilerek anlatılmakta, aynı zamanda yağmurun, Allah'ın inkar eden toplumları cezalandırdığı bir silahı haline de dönüşebildiğine dikkat çekilmektedir. Yağmurun bu kadar çeşitli özelliklerinin yoğun bir şekilde ilahi hitapta yer etmesi ve son zamanlarda küresel iklim değişimleri nedeniyle tabiat, çevre su ve ona bağlı olarak yağışlarla ilgili yoğun araştırmaların yapılması bizleri böyle bir konu üzerinde çalışmaya sevk etmiştir.

Bu çalışmamızda, hem yağmurun Kur'ân'ı Kerîm'de yoğun bir yer edinerek, tevhid, nübüvvet ve âhiret gibi birçok ilahi öğretinin aktarımında kullanılmasından, hem de, özellikle

¹ Lokmân 31/20.

² Han, Fethullah, *Kur'ân ve Kâinat Âyetleri*, İnkılap Yay, İstanbul, 1988, s.63.

³ Yûnus 10/100.

son dönemlerde çalışmaların üzerinde sıkılaştığından dolayı iklim ve ekolojik denge üzerinde büyük etkisi olan yağmuru çalışmayı düşündük.

Bu çalışmamızda Kur'ân-ı Kerîm'in yağmuru konu edindiği âyetleri incelemeye çalışmak suretiyle, siyak ve sibakı da dikkate alarak yağmurun ne amaçla zikredildiğini tespit edip murad-ı ilahiyi yakalamaya çalıştık.

Çalışmamızı giriş ve iki bölüm şeklinde sunarken şöyle bir muhteva ortaya koymaya çabaladık:

Giriş bölümünde araştırmamızın önemini, kapsamını ve çalışma boyunca izlediğimiz metodu açıkladık. Ayrıca giriş bölümünde, konumuzla sıkıca irtibatlı olması hasebiyle, Kur'ân'ı Kerîm'in tabiata bakışı ve yine çalışmamız boyunca yer yer gündeme gelmesi sebebiyle, Bilimsel Tefsir Ekolü üzerinde kısaca durma ihtiyacını hissettik.

Birinci bölümde, öncelikle Kur'ân'ı Kerîm'de yağmuru ifade eden kelimeleri alfabetik sıraya göre incelemeye çalıştık. Bu kelimelerin doğru telaffuz edilebilmesini sağlamak için Arapçalarını vermeyi uygun gördük. Daha sonra yağmurla alakalı âyetleri inceleyerek, Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun oluşumu ve ne gibi özelliklerinin zikredildiği üzerinde durmaya çalıştık. Konuların elverdiği ölçüde, bu özelliklerin modern verilerle karşılaştırılması yoluna gittik.

İkinci bölümde, ilk olarak maddi ve manevi rahmet vesilesi olan yağmurun, aynı zamanda insanların fiillerine bağlı olarak azab vesilesine de dönüşebileceğini tartışmaya çalıştık. Yağmurun hem tufan hem de kuraklıkla azab vesilesi olabileceğini ayırımına dikkat çektik. Kur'ân'ı Kerîm kıssalarında bunların örneklerini zikretmeden önce, bu meyandaki kıssaların daha net bir şekilde tasavvur edilerek, onlardan gerekli derslerin daha kolay alınabilmesi gayesiyle, hem Kur'ân kıssalarını hem de gündelik hayatta yağışların sebebiyet verdiği ve her zaman için bunlarla karşılaşılabilmenin mümkün olduğu felaketleri, kısaca izah etme yoluna gittik. Son olarak, Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurla ilgili olan meselleri konu edinen âyetleri ele alarak, buralarda verilmek istenen mesajlar üzerinde durmaya çalışarak ikinci bölümü bittirdik. Çalışmamız neticesinde vardığımız kanaatleri sonuç kısmında aktararak tezimize son verdik.

Tez konumuzun tespiti ve çerçevesinin belirlenmesinde, daha sonra çalışmamızın hazırlanması aşamasında, yol göstericilikleri, eleştirileri ve önerileri ile önemli katkılarda

bulunan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. İsmet ERSÖZ'e sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Aynı şekilde, çalışmamızın hazırlık aşaması boyunca yakın ilgi ve yardımlarından dolayı Tefsir Ana Bilim Dalı Öğretim üyeleri Prof. Dr. Mehmet Sait şİMŞEK, Prof. Dr. Yusuf IŞICIK ve Doç. Dr. Fethi Ahmet POLAT hocalarıma; görüşlerinden istifade imkânı bulduğum Prof. Dr. Saffet KÖSE hocama ve yardımı geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa YILDIZ

KONYA – 2009

	T.C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa YILDIZ	Numarası: 064244011004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri / Tefsir Bilim Dalı	
	Danışmanı	Prof. Dr. İsmet ERSÖZ	
Tezin Adı		KUR'ÂN-I KERÎM'DE YAĞMUR	

ÖZET

Kur'ân'ı Kerîm, insanı aklını kullanmaya davet etmekte, evrene hâkim olan bu mükemmelliği görmesini ve bunun Allah'ın varlık ve kudretinin bir delili olduğunu idrak etmesini istemektedir. Kur'ân'ı Kerîm, bu maksadını icra ederken bu âlemlerle ilgili pek çok varlığa dikkatleri çekmiş, bunlar arasında öneminden dolayı bir çok yerde çeşitli vesilelerle yağmuru da gündeme getirmiştir. Yağmur Kur'ân'ı Kerîm'de değişik kelimelerle ifade edilmiştir. Yağmurun mucizevî bir şekilde oluşumu, daimi döngüsü, belli bir ölçüyle yağması, temiz, sağlıklı ve tatlı kılınması, yeraltında depolanması, bereket, rahmet ve rızık olması gibi birçok özelliğine vurgu yapan Kur'ân'ı Kerîm tüm bunlarla tevhid, nübüvvet ve âhret gibi temel İslâmî konuları kolayca anlaşılır şekilde izah etmekte böylece yağmurun maddi ve manevi rahmet yönüne vurgu yapmaktadır. İnsanların Allah'a, birbirlerine ve tabiata karşı olan olumlu davranışlarının yağmurun rahmet yönüne tesir ederken, tam aksine insanların Allah'a, birbirlerine ve tabiata karşı olan olumsuz davranışları yağmurun azap yönüne tesir etmektedir. Yağmurun azap olması çokluğuyla ya da yokluğuyla olabilmektedir. Kur'ân'ı Kerîm yağmurun rahmet ve azap yönünün önceki kavimlerde nasıl tecelli ettiği örneklerini gözler önüne sererek onlardan ibret almamızı tavsiye etmektedir. Ayrıca Kur'ân'ı Kerîm vermek istediği bir çok mesajda yağmur konulu mesellerden istifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân'ı Kerîm, yağmur, rahmet, azap, tufan, kuraklık, mesel.

	T.C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa YILDIZ	Numarası: 064244011004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri / Tefsir Bilim Dalı	
	Danışmanı	Prof. Dr. İsmet ERSÖZ	
Tezin Adı		THE RAIN IN THE HOLY KORAN	

ABSTRACT

The Holy Koran invites people to use their minds and wants them to see and comprehend this excellence that dominates the universe and that is an evidence of the existence and power of Allah. When performing this purpose, it attracted attention to many entities related to this universe and made the rain a current issue among them on various occasions. Rain has been expressed with different words in the Holy Koran. The Holy Koran that emphasized many material and spiritual aspects of rain such as its miraculous formation, continuous cycle, raining in a certain level, being clean, healthy and fresh, underground storage, being productive, benediction and livelihood can clearly express some basic Islamic subjects with them like amalgamation, prophecy and after-life. Positive behaviors of people to Allah, to each other and nature influence benediction aspect of the rain, while negative behaviors of people to Allah, to each other and nature affects its torment aspect. Being a torment for rain is due to its heaviness and absence. The Holy Koran recommends us to draw a lesson from this by revealing how benediction and torment aspect of rain in the tribes. Also many messages that the Holy Koran wants to give is to benefit from proverbs related to rain.

Keywords: The Holy Koran, rain, benediction, torment, rainstorm, drought, proverb

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, KAPSAMI VE ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM	1
2. KUR'ÂN-I KERİM'İN TABİATA BAKIŞI.....	4
3. BİLİMSEL TEFSİR EKOLÜ.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM'DE YAĞMURU İFADE EDEN KELİMELER	11
1.1. <i>Berad</i>	12
1.2. <i>Ğays</i>	13
1.3. <i>Mâ</i>	15
1.4. <i>Matar</i>	17
1.5. <i>Rac'</i>	19
1.6. <i>Rahmet</i>	21
1.7. <i>Rızk</i>	23
1.8. <i>Sayyib</i>	24
1.9. <i>Semâ</i>	25
1.10. <i>Tall</i>	27
1.11. <i>Vâbil</i>	28
1.12. <i>Vedk</i>	29
2. KUR'ÂN-I KERİM'DE YAĞMURUN ÖZELLİKLERİ	30
2.1. Yağmur Oluşumundaki Ana Etmenler.....	31
2.1.1. <i>Rüzgâr</i>	33
2.1.2. <i>Bulut</i>	36
2.2. Yağmurun Oluşumu.....	38

2.2.1. Gökten İnen Su.....	41
2.2.1.1. Dolu.....	43
2.2.1.2. Kar.....	44
2.2.1.3. Çiğ.....	44
2.2.1.4. Kırç, Kırağı.....	45
2.2.3. Yağmurun Düzenli ve Yavaş İnişi.....	45
2.3. Yağmur Döngüsü.....	47
2.4. Yağmurun Uygun Ölçüde Yağması.....	49
2.5. Yağmurun Depolanması (Yeraltı Suları).....	52
2.6. Yağmurun Nehir Oluşumuna Etkisi.....	56
2.7. Yağmurun Temiz ve Sağlıklı Olması.....	59
2.7.1. Yağmurun Maddi Kirliliği Temizlemesi.....	63
2.7.2. Yağmurun Hükmî ve Manevî Kirliliği Temizlemesi.....	64
2.7.3. Asit Yağmurları.....	68
2.8. Yağmurun Tatlı Kılınması.....	69
2.9. Yağmurun Bereket Olması.....	72
2.10. Yağmurun Rızık Olması.....	75
2.11. Yağmurun Rahmet Olması.....	78
2.12. Yağmur İstemek (Yağmur Duası)	82
2.13. Yağmuru Allah Yağdırır.....	85
2.13.1. Yağmurun Sunî Olarak Yağdırılması.....	86
2.14. Aynı Yağmurun Farklı Ekinler Bitirmesi	88
2.15. Yağmurla Allah'ın Kudretinin İspatlanması.....	89
2.16. Yağmurla Âhiret Hayatının İspat Edilmesi	91

İKİNCİ BÖLÜM

1. YAĞMURUN RAHMET VE AZAB VESİLESİ OLMASI.....	95
1.1. YAĞMURUN RAHMET VESİLESİ OLMASI.....	98
1.1.1. Yağmurun Yiyecek Bitirmesi.....	100
1.1.1.1. Yağmurun İnsan Yiyeceği Bitirmesi.....	102
1.1.1.2. Yağmurun Hayvan Yiyeceği Bitirmesi.....	104
1.1.2. Yağmurun İçme Suyu Olarak Kullanılması.....	106
1.1.3. Bedir'de Yağan Yağmur.....	108
1.1.4. Yağmurun Korku Namazında Silah Bırakmada Ruhsat Sebebi Olması.....	111

1.2. YAĞMURUN AZAB VESİLESİ OLMASI.....	113
1.2.1. Yağmurun Çokluğu (Tufan) İle Azab Vesilesi Olması.....	116
1.2.1.1. Yağışlarla Gelen Âfetler.....	117
1.2.1.1.1. <i>Sel</i>	118
1.2.1.1.2. <i>Dolu</i>	119
1.2.1.1.3. <i>Çığ</i>	120
1.2.1.1.4. <i>Erozyon</i>	121
1.2.1.1.5. <i>Heyelan</i>	123
1.2.1.2. Hz. Nuh Tufanı.....	124
1.2.1.3. Firavun Tufanı.....	127
1.2.1.4. Arim Seli.....	129
1.2.2. Yağmurun Yokluğu (Kuraklık) İle Azab Vesilesi Olması.....	132
1.2.2.1. Firavun Dönemindeki Kıtık.....	135
2. KUR'ÂN'I KERÎM'DE YAĞMUR KONULU MESELLER.....	137
2.1. Sağanak Yağmura Tutulmuş Kişi.....	139
2.2. Kaya Üstüne Yağan Yağmur	142
2.3. Tepedeki Bahçeye Yağan Yağmur	143
2.4. Dünya Hayatı ve Gökten İnen Su.....	145
2.5. Hak-Bâtil Ayırımında Su ve Köpük Misali.....	147
2.6. Dünya Hayatının Misali.....	150
2.7. Ölü Toprağın Yağmurla Canlanması.....	151
2.8. Dünya Hayatının Yağmurun Yeşertmesinden Sonra Kuruyup Giden Bitkiye Benzetilmesi.....	153
SONUÇ.....	156
BİBLİYOGRAFYA.....	159
ÖZGEÇMİŞ.....	166

KISALTMALAR

ABD	: Ana Bilim Dalı
AÜ	: Atatürk Üniversitesi
(as)	: Aleyhisselam
b.	: İbn, bin
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı
(cc)	: Celle Celâluh
DİA	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hz.	: Hazreti
Haz.	: Hazırlayan/ Hazırlayanlar
md.	: madde
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları
(ra)	: Radıyallâhu anh / Radıyallâhu anhâ
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
(sav)	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
Thk.	: Tahkik
tr.	: Tercüme
ts.	: Tarihsiz
TDV	: Türkiye Diyânet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
V.dğr.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayımlayan, yayınevi

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, KAPSAMI VE ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM

Yağmursuz bir hayatın düşünülmesi imkânsızdır. Zira bizim yaşamda kalabilmemiz yağmur sayesinde olduğu gibi insanların ihtiyaç duyduğu hayvanlar ve bitkiler de yaşamlarını idame ettirmek için yağmura muhtaçtır. Bu kadar büyük bir öneme sahip olan yağmuru, sürekli karşılaşılmamasından dolayı hemen herkes gayet iyi bilinen, sıradan bir olay gibi görür. Kur'ân'ı Kerîm'in yağmurun birçok hususiyetini zikretmek suretiyle, vermek istediği mesajları bu sıradan ve olağan gibi gözüken olay üzerinden vermesi dikkatlerden kaçmamalıdır. Kur'ân'ı Kerîm, birçok âyetinde yağmurun, canlıların yaşamını sürdürebilmesi için Allah tarafından yeryüzüne bir rahmet olarak gönderildiği zikredilirken; yine Kur'ân'ı Kerîm'in birçok âyetinde inkâr eden kavimlerin helakı için Allah tarafından gönderilen azab da olduğu vurgulanır. Yani aynı yağmur yaşam kaynağıyken birden helak sebebi olabiliyor. Allah (cc) genel olarak biz insanların sürekli kâinatı, tabiatı düşünüp ders ve ibretler almamızı isterken yağmur olayını ayrıca özel olarak zikretmektedir.

Bugün, uzmanlar dünyayı tehdit eden en büyük tehlikenin küresel ısınma olduğunu, bunun bu şekilde sürmesi sonucunda aşırı hava olayları, şiddetli fırtınalar, kuvvetli yağışlar, taşkın ve seller, çok uzun süreli kuraklık olayları ve buna bağlı geniş çapta çölleşme süreçleri gibi klimatolojik kökenli doğal âfetlerin şiddetinde ve sıklığında önemli artışların olabileceğini belirterek, yakın gelecek savaşlarının “su savaşları” olacağını öngörmektedirler.⁴ Yine bu felaketlerin önüne geçilebilmesi için uluslararası antlaşmalar, toplantılar yapılmakta, bildiriler yayımlanmaktadır. Bu ve benzeri sebeplerle günümüzde tabiatı inceleme çalışmaları yoğunluk kazanmaktadır.

Çalışmamızda yağmurun Kur'ân'ı Kerîm'de geçtiği ayetleri bağlamından koparmadan inceleyip, yağmurun ne amaçla zikredildiğini, zikredildiği yerde Allah'ın yağmurla ne tür mesajlar vermek istediğini, yani bu konudaki muradı ilahiyi ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızı “Kur'ân'ı Kerîm'de Yağmur” başlığıyla sunduk. Aslında

⁴ bk. Türkeş, Murat, V.dğr., “Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri”, (Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları, -13 Nisan 2000, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000.), s.6.

bu çalışmamızda bütün yağış çeşitlerinden ilgili yerlerde bahsetmekten geri durmadık. Çünkü yağmurla direkt alakalı olan yaklaşık 60 tane âyetten 29 tanesi “gökten inen su” kalıbıyla gelmektedir⁵ ki, bu yağmurla direkt alakalı toplam âyetlerin yarısına tekabül etmektedir. “Gökten inen su” ifadesi genel bir ifade olmasından dolayı bütün yağış türlerini kapsadığı kanaatine vardık. Çalışmamızda bunu da dillendirmeye çalıştık. Bununla birlikte, doğrudan yağmur manasına gelen geri kalan ayetleri ve yağış türleri arasında en yaygın olanın yağmur olduğunu dikkate alarak çalışmamızın “Kur’ân’ı Kerîm’de yağmur” ismiyle takdim edilmesinin daha isabetli olacağını düşündük.

Belirtmek isteriz ki araştırmamızı müstakil olarak yağmur çerçevesinde oluşturmaya çalıştık. Bunu yaparken de zorlandığımızı itiraf etmek lazım. Zira Kur’ân’ı Kerîm’de yağmur ve genel anlamıyla su birbirine çok yakın kullanıma sahip olmasından dolayı herhangi bir konudan belirlediğimiz çerçevenin dışına çıkmamız çok kolay olurdu. Fakat bizler genel manada sular konusuna girmemeye özen göstererek çalışma sahamızı yağışlar, özelde ise yağmur üzerinde inşa etme gayretinde olduk.

“Kur’ân’ı Kerîm’de su” üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan Bin’abdlah’ın *el-Mâu fi’l-fikri’l-İslâmî ve’l-edebi’l-Arabî*’si, Deylemî’nin *el-Miyâh Fi’l-Kur’ân Minhâc li-Tefsîri’l İşârâti’l-İlmiyyeFi’-Âyâti’l-Kur’âniyye*’si, ve Nihat Temel’in *Kur’ân-ı Kerîm’de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su* adlı çalışması bunlardan bazılarıdır. Aynı zamanda konuyla ilgili yüksek lisans seviyesinde çalışmalar da bulunmaktadır.

Bir mühendis olan Deylemî, eserin adından da anlaşılacağı gibi yeryüzündeki su döngüsünü, yağmurları, nehirleri, baraj yapım tekniklerini, denizleri, denizler arasındaki su engelini, yeraltı su kaynaklarını ve benzeri konuları ilmi yönden inceleyerek konuların teknik yönünü ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu yaparken de konuları çizdiği tablolarla somutlaştırma yoluna sıkça başvurmuştur. Eserin sonunda da sularla ilgili kavramların Kur’ân’ı Kerîm’in neresinde geçtiğini gösteren tabloları eklemiştir. Eser daha ziyade ders kitabı tekniğiyle kaleme alınmıştır.

Nihat Temel, zikredilen çalışmasında, su ile ilgili bazı âyetlerin tefsiri, Hz. Peygamber ve ashabı kiram da su, su ile ilgili fıkhi hükümler ve Türk su kültürü gibi konuları incelemeye çalışmıştır.

⁵ bk. Abdalbâkî, Muhammed Fuâd, *el-Mu’cemu’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, ts. “maa”, s. 235–239.

Fakat bütün bu çalışmalarda genel manada “su” üzerinde duruldu ki, bu da “her şeyin sudan yaratıldığı” konusundan ta “âhîret hayatında su” konusuna kadar çok geniş bir içerik demektir. Bu kadar geniş bir sahada yağmur konusu üzerinde etraflıca durulmamasını gayet doğal karşılamak gerekir. Bizlerse bu araştırmamızda sadece yağmur üzerinde yoğunlaşarak konuyu bir bütünlük içerisinde takdim etmeye çalıştık. Çalışmamız bu yönüyle diğerlerinden ayrılmaktadır.

Çalışmamızın temeli Kur’ân’ı Kerîm’e dayanmaktadır. Konumuzla ilgili âyetleri tespit gayesiyle Kur’ân’ı Kerîm’in hepsini okuma yoluna gittik. Tespit ettiğimiz âyetleri konularına göre sınıflandırdık. Bu konulardan hareketle geliştirdiğimiz bir plân çerçevesinde konuyu işlemeye gayret gösterdik. Malum olduğu üzere, bazen bir âyet birçok konuyu içerebiliyor. Bu nedenle çalışmamızın temelini oluşturan âyetlerin bir kısmı değişik başlıklar altında, farklı yönleri ön plana çıkartılmak suretiyle tekrar irdelenmiştir. Bunun yanında, söz konusu âyetlerin hem yalnız başına kendi müstakil anlamını hem de birlikte bulunduğu âyetlerle beraber seslendirdiği ortak manayı da göz önünde bulundurmaya⁶ çalıştık.

Konunun işlenmesinde Taberî (310/923), Zemahşerî (538/1143), Râzî, (606/1209), Kurtubî (671/1273), Neseî (710/1310), İbn Kesîr (774/1373), Suyûtî (911/1505), Celâleyn (864/1459–911/1505), Şevkânî (1255/1839), Mevdûdî (1979), Elmalılı (1942), Seyyid Kutub (1966) tefsirleri başta olmak üzere, mümkün olduğunca farklı tefsir kaynaklarından istifade etmeye çalıştık. Konumuzla ilgili kelime ve kavramları ise İsfehânî (425/1033)’nin el-Müfredât’ı, Râzî (666/1269)’nin Muhtari’s-sıhah’ı, İbn Manzûr (711/1311)’un Lisânu’l-Arab’ı, Fîruzâbâdî (817/1415)’nin el-Kamusü’l-Muhit’i ve Zebîdî (893/1487)’nin Tâcu’l-Arûs’u gibi önemli lügat ve tefsir kitaplarından yararlanarak işlemeye çalıştık.

Yine konumuzla ilgili hadislerle de yer verdik. Aynı zamanda araştırmamız vesilesiyle konumuzla ilgili son zamanlarda yazılmış kitap ve ansiklopedilerin ilgili bölümlerini de okuma imkânı bulduk. Bunlardaki dağınık bilgileri de çalışmamızın ilgili yerlerinde aktardık.

Tezimizde âyet meâlleri verilirken daha yaygın olarak kullanıldığı düşünülen Ali Özek ve arkadaşları tarafından hazırlanan Türkiye Diyânet Vakfı Yayınlarının Kur’ân’ı

⁶ bk. Işıcık, Yusuf, *Kur’ân’ı Kerîm’in Terceme Edilmesi Ve Âyetlerinin Sıhhatli Anlaşılması Konusunda Bazı Mülâhâzalar*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: XI, Konya, 2001, s.51.

Kerîm Meâli esas alınmıştır. Bununla birlikte sınırlı sayıda da olsa bazı âyet meâllerinde araştırmamız sonucunda tespitlerimizi ifade eden mealler verilmiştir.

Dipnotlarda kaynakların tüm bilgilerini ilk geçtiği yerde verdik. Daha sonraki kullanımlarda ise kısaltma yoluna gittik.

2. KUR'ÂN-I KERÎM'İN TABİATA BAKIŞI

Kur'ân'ı Kerîm içeriği çok geniş ve çok yönlü bilgilerle doludur. Bu bilgiler, insanın Allah'la, insanın insanlarla ve insanın tabiatla olan ilişkileri olarak tasnif edilebilir. Kur'ân'ı Kerîm'de, insanın Allah'la ve insanın insanla olan münasebetlerine dair geniş açıklamalar bulunurken, insanın eşya ve kâinat ile olan münasebetlerine ise, genel prensipler getirilmiş, eşyanın mahiyeti ve kanunlarının araştırılması insan zekası ve aklına terk edilmiştir.⁷ Kur'ân'ı Kerîm'e baktığımızda, Allah'ın bal arısı ve karınca gibi hayvanlara vahyettiğini görürüz.⁸ Yine Allah (cc) Kur'ân'ı Kerîm'in birçok yerinde tabiat varlıklarından yıldızlara, aya, güneşe, bitki ve benzeri birçok şeye yemin eder.⁹ Kur'ân'ı Kerîm ne tabiat ile tabiatüstü arasında, ne de insanlar ile tabiat âlemi arasında kesin bir sınır çizmez.¹⁰ Tam aksine Kur'ân'ı Kerîm'in yoğun olarak tabiatın bahsetmesinden hareketle Müslüman âlimler iki kitabın varlığından söz ederler. Bunlardan biri Kur'ân'ı Kerîm, diğeri ise kâinat kitabıdır. Kâinat, levh'i mahfuz'un bir tecellisi ve yansımasıdır.¹¹ Adeta her bir tabiat olayı, okunup tedris edilen kâinat kitabının birer sayfası hükmündedir.

Kâinatın bu şekilde kendisine müracaat edilecek bir kitap gibi tasavvur edilmesinde, insanın tabiat kanunları ile ilgili işleyiş biçimlerini, sebep ve sonuç ilişkilerini öğrenmek ve araştırmakla sorumlu tutulması da yatmaktadır. İnsan yeryüzünü gezip dolaşmak, varlıklar arasındaki iletişim ve ahengi görmek; semaların nasıl bina edilmiş olduğunu kavramak gibi vazifelerle mükellef tutulmuştur. Bu gerçekler Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli vesilelerle dile getirilmiştir. “*Onlar bakmıyorlar mı deve'ye/bulutlar'a, nasıl yaratıldı?! Bakmıyorlar mı göğ'e, nasıl yükseltildi?! Nasıl*

⁷ Kırca, Celal, *Kur'ân ve Fen Bilimleri*, Marifet Yay, İstanbul, 1997, s.33; Yaşar, Hüseyin, *Kur'ân'da Anlamı Kapalı Âyetler*, Beyan, İstanbul, 1992, s.266.

⁸ en-Neml 27/18; en-Nahl 16/68.

⁹ eş-Şems 91/1-6.

¹⁰ Bayyigit, Mehmet, *Çevre Problematigi Ve Din*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy: XIV, Konya, 2002, s.46.

¹¹ Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'ân*, Ankara Okulu Yay, Ankara, 1996, s.144.

perçinlendi şu dağlar?! Ve nasıl döşendi, (yaşamınıza uygun şekilde) şu yer!”¹², “Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için birçok âyetler vardır. Sizin yaratılışınızda ve (Allah'ın) yeryüzünde yaydığı canlılarda, kesin olarak inanan bir toplum için ibret verici işaretler vardır. Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır.”¹³

Kâinat ve onun içinde bulunan varlıkların bir gayeye hizmet için kusursuzca yaratıldıkları, aralarında şaşırtıcı bir ahenk olduğu ve bu mükemmel düzenin Allah'ın varlığına ve birliğine delalet ettiği birçok âyette çeşitli vesilelerle insanlara hatırlatılmaktadır: “O ki, birbiri ile âhenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahmân olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü, tekrar tekrar çevir bak; göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) âciz ve bitkin halde sana dönecektir.”¹⁴ Bu konudaki malumatın verildiği ifadelerde genel olarak tabiat Allah'a isnat edilmekte veya tabiatla insan arasında ilişki kurularak her ikisi beraber anlatılmaktadır.¹⁵ Tabiattaki bu düzen ve intizam o kadar açık ve nettir ki, kelâm âlimleri bunu Allah'ın varlığını ispatlamakta önemli bir delil olarak sunar. Kur'ân'ı Kerîm'de de çokça kullanılan bu delil için İbn Rüşd: “güneşin duyuya nispeti kadar, akla açık olan delil” demektedir.¹⁶

Kur'ân-ı Kerîm'de herhangi bir mesele hakkında kural koyan iki yüz elli âyete karşılık yedi yüz elli âyet ise iman edenlerin tabiat üzerinde tefekkür etmeleri gerektiğine vurgu yapmaktadır.¹⁷ Varlıklar içerisinde en mükemmel şekilde yaratılmış olan insanın tabiattaki mevcudatla alakası vardır. Bu sebepten dolayı Kur'ân-ı Kerîm, tabiattan bahsederek, insanı tabiatla tecelli eden Allah'ın isim ve sıfatlarına her yönden bakarak onlar üzerinde tefekkür etmeye çağırır. Âlemin yaratılışı, kanun ve icraatlarına ilişkin anlatılanlar, yüce Allah'ın büyüklüğüne, saltanatının enginliğine işaret etmekte birlikte, Allah, varlık üzerindeki hikmet ve sıfatlarının eşsiz tecellisi karşısında muhataplarını takdire davet etmektedir:

¹² el-Ğâşîye 88/17–20.

¹³ el-Câsiye 45/3–5.

¹⁴ el-Mülk 67/3–4;

¹⁵ Fazlurrahman *Ana Konularıyla Kur'ân*, s.127.

¹⁶ bk. Gölcük, Şerafettin-Toprak Süleyman, *Kelâm Tarih-Ekoller-Problemler*, Tekin Kitabevi, 5. bs, 2001, Konya, s.166.

¹⁷ Han, Fethullah, *Kur'ân ve Kâinat Âyetleri*, s.63; Uzunoğlu, Selim, *İlim ve Bilim*, T.Ö.V. Yay, İzmir, 1992, s.15.

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akliselim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır. Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah’ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!”¹⁸

“O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”¹⁹

Kur’ân-ı Kerîm’de tabiatta Allah’ın birliğine ve azametine dair sonsuz sayıda delil olduğu halde hakikati görmeyen insanların bulunabileceği bildirilmekte, bu gibi insanlar körlük, sağırılık ve dilsizlikle vasıflandırılmaktadır. “Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.”²⁰, “Peki bu inkârcılar hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalar elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur.”²¹

Fazlurrahman’ın dediği gibi “Asıl yapılaması gereken kelimelerle Allah’ın varlığını ispatlamaya çalışmak değil; mevcut binlerce hakikatlere insanların dikkatini çekmek ve onları imana çağırmaktır. Zaten kâinatın kendisi bizzat cenabı hakkı hatırlatıcı eserlerle doludur.”²² Tabiat ilimleri hakkında gözlem ve araştırmalarda bulunurken sadece nesne ve olayların özelliklerini araştırmak değil aynı zamanda bunları kimin ve niçin yarattığını da düşünmek gerekir. Yani sadece ilişkiyi anlamak değil yaratılış gayesini de unutmamak lazım. Tabiat ilimlerine bu şekildeki bir bakış açısı ile kâinatta bulunan varlıkların yaratılış hikmetleri anlaşılabilir. Ancak o zaman, eserden müessiri, fiilden fâili, eşya ve hadiselerden yüce yaratıcının isim ve sıfatlarını

¹⁸ Âl-i İmrân 3/190–191.

¹⁹ el-En’âm 6/99.

²⁰ Yûsuf 12/105.

²¹ el-Hâc 22/46.

²² Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur’ân*, s.21.

okuyabilmemiz mümkün olacaktır.²³

Kur'ân'ı Kerîm'den tabiata, tabiattan Kur'ân'a ulaşan bakış açıları ve bu bakış açıları neticesinde elde edilen bilgiler, hem kendimizi hem de tabiatı daha iyi anlamamıza ve mutluluğumuza vesile olacaktır.²⁴

3. BİLİMSEL TEFSİR EKOLÜ

Araştırma konumuz, aynı zamanda bilimsel tefsir ekolünün de ilgi sahasına girmekte ve bu ekol savunucularının eserlerinde geniş yer bulmaktadır. Çalışmamızda hem yer yer bu eserlere müracaat etmemiz, hem de bilimsel tefsir ekolüyle ilgili konuların tezimizde sıkça gündeme gelmesi sebebiyle, bu ekol hakkında kısaca bilgi vermemizin faydalı olacağını düşündük.

Bilimsel tefsir: “Kur'ân metnindeki bilimsel ıstılahları açıklamaya, onlardan çeşitli ilimleri ve felsefî görüşleri çıkarmaya çalışan bir tefsir şeklidir.”²⁵

Kaynakların belirttiğine göre bilimsel tefsir hareketi, dirâyet tefsirinin ortaya çıkışıyla başlamıştır. Bu da Abbâsiler devrindeki ilim ve tercüme hareketlerinin başlangıcına kadar uzanır. Tercüme vasıtasıyla İslâm dünyasına girerek Müslümanlar arasında bir canlılık ve yeniliğe yol açan felsefe, astronomi, matematik, tıp, fizik ve kimya gibi ilimler, Kur'ân'ı Kerîm'deki kevnî âyetlerin tefsirinde, kısacası bilimsel tefsir hareketinin başlamasında önemli bir faktör olmuştur.²⁶

Bununla birlikte bilimsel tefsir ekolünün Gazzâlî (505/1111) ile sistemleşmeye başladığı söylenebilir.²⁷ Gazzâlî Kur'ân'daki her kelimenin çeşitli ilimlere işaret ettiğini savunmuştur. Gazzâlî'den sonra sırasıyla Fahrüddin er-Râzî (606/1209), Ebu'l-Fadl el-Mürsî (665/1257), Zerkeşî (794/1391), Suyûtî (911/1505), bilimsel tefsirin bayraktarlığını yapmışlardır. Özellikle Suyûtî Kur'ân'ı, ilimlerin kaynağı olarak görmüş ve Allah'ın, her şeyin ilmini onda gösterdiğini beyan etmiştir.²⁸ Ancak bununla birlikte bilimsel tefsir ekolü Suyûtî'den sonra duraklama devresine girmiştir. Dört

²³ Yılmaz, İrfan, *İlim ve Din*, T.Ö.V. Yay, İstanbul, 1988, s.151.

²⁴ Kırca, Celal, *Kur'ân ve Fen Bilimleri*, s.28.

²⁵ Demirci, Muhsin, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, İFAV Yay, 2. bs., İstanbul, 2001, s.346.

²⁶ Kırca, Celal, *Modern İlimler*, İstanbul, 1982, s.62.

²⁷ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, TDV Yay, Ankara, 2004, 305.

²⁸ Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekr, *el-İtkân Fî Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997, I,3.

asırlık duraklamadan sonra XIX. asırda Avrupa'nın tesiriyle İslâm âleminde meydana gelen uyanışın ardından yeniden bir canlılık kazanmıştır. Bilimsel tefsir hareketinin bu asırdaki savunucusu Muhammed b. Ahmed el-İkenderânî (1306/1888) ve daha sonra sırasıyla es-Seyyid Abdurrahman el-Kevâkibî (1320/1902), Gazi Ahmet Muhtar Paşa (1337/1918) olmuştur. Bu faaliyetlerden yarım asır sonra Tantavî Cevherî ile ekol doruk noktasına ulaşmıştır.²⁹

Bilimsel tefsir ekolünü savunanlar Kur'ân'ı Kerîm'den şu âyetlerin delilleri olduğunu iddia ederler. “*Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet (hepsi) toplanıp Rablerinin huzuruna getirilecekler.*”³⁰, “*...Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.*”³¹, “*...Sana her şeyi açıklayan ve Müslümanlara doğruyu gösteren bir rehber, rahmet ve müjde olarak Kuran'ı indirdik.*”³², “*Onun hak olduğu ortaya çıkıncaya kadar belgelerimizi onlara hem dış dünyada ve hem de kendi içlerinde göstereceğiz.*”³³

Müfessirler ilk iki âyetteki *kitap* kelimesinin mahiyeti konusunda farklı düşüncelere sahiptirler. Burada kastedilen kitabın biz insanların bildiği Kur'ân değil levh'i Mahfuz olduğunu söyleyen çok sayıda müfessire³⁴ rağmen bilimsel tefsir ekolünün savunucuları onların aksine bu iki âyetteki *kitap* kelimesinin Kur'ân'ı Kerîm'in iki kapağı arasında bulunanlar olduğunu iddia ederler. Tekrar onlara göre âyette geçen “*dış dünyadaki belgeler*”, modern ilmin buluşlarıdır. Böylece bilimsel tefsir ekolünün gayesi Kur'ân'ı Kerîm'in Allah kelamı olduğunu ispat etmek olduğu anlaşılıyor.³⁵

Kur'ân'ı Kerîm'de hiçbir surenin tabiat ilimlerinden hali olmadığı, çok sayıda düşünmeye vurgu yapan âyetin olması, muhatapların akli ve mantiki delillerle ikna edilmeye çalışılması, tüm bunları Kur'ân'ın bilimsel yorumunun yapılmasını zorunlu kılan deliller olarak zikrederler.³⁶ Bilimsel yorumlayıcılar, yaptıklarının desteklenmesi

²⁹ Demirci, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, s.348–350.

³⁰ el-En'âm 6/38.

³¹ el-En'âm 6/59.

³² en-Neml 16/89.

³³ Fussilet 41/53.

³⁴ Mahallî, Celâleddîn Muhammed b. Ahmed. b. Muhammed, Suyûtî Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahmân b. Ebi Bekr, *Tefsîru'l-Celâleyn*, Dâru'l-Hadîs, Kahire ts, s. 116; Neseî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Tefsîru'n-Neseî el-Müsemâ bi Medâriki't-Tenzîl ve Hakâiki't-Te'vîl*, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, I, 369; Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, I-III, Dâru'l-Ciyl, Beyrut, ts., I, 164.

³⁵ Şimşek, M. Sait, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Kitap Dünyası Yay, 8. bs, Konya, 2004, s.103.

³⁶ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.307.

için, “Hasta bir deveye sahip olan onu sağlıklı olanlarından ayırsın.” gibi tıpla ilgili bazı hadisleri de kullanırlar.³⁷

Her tefsir ekolü gibi ilmi tefsir ekolü de beraberinde birtakım problemleri getirmiştir. İlim adamları tarafından bu ekole pek çok tenkit yapılmıştır. Bu ekole karşı çıkanların başında eş-Şâtübî (790/1388) gelmektedir. O şöyle der: “Sahâbe, tâbiûn ve onları takip eden nesildeki alimler Kur’ân’ı, Kur’ân ilimlerini, Kur’ân’da bulunan esrarı en iyi bilen kimselerdi. Bununla birlikte onlardan hiç biri böyle bir iddiada bulunmadı.”³⁸ Muhammed Hüseyin ez-Zehebî (1399/1978) de eş-Şâtübî gibi düşünür ve Kur’ân lafızlarına, ilk muhatapların bilmediği yeni birtakım manaları yüklemek asla doğru değil der. Çağımızda bilimsel tefsire en köklü karşı çıkışı Emin el-Hûlî yapmıştır.³⁹

İlmi tefsir ekolüne karşı çıkanların tenkitleri genel olarak şu konulardadır: a) Luğavi açıdan uygun değildir: Kur’ân lafızlarının muteber olan tanımı, onların ilk nazil oldukları dönemdeki anlamlarıdır. Sonradan onlara yeni manalar yüklemek doğru olmaz. b) Belağat açısından uygun değildir: Çünkü belagat, durumun gereğine uygun söz söylemektir. Kur’an’ın ilk muhatapları bu bilimsel yorumları bilmiyorlardı. Eğer bu bilimsel yorumlar kastedilmiş olsaydı, durumun gerektirdiğine göre hareket edilmemiş olurdu. c) Dinî ve itikadî açıdan uygun değildir: Çünkü Kur’an insanların dinî ihtiyaçlarına hitap ediyor. O, evren bilimle uğraşmıyor ve hedefleri arasında da bu gibi hususlar bulunmamaktadır. İtikadî meseleler evrenseldir, değişme kabul etmez. Bilimsel veriler ise, sürekli değişikliğe uğramaktadır. Kur’ân’ı bilimsel verilerin sonuçlarına göre yorumlayacak olursak, insanların inançlarıyla oynamış oluruz.⁴⁰ d) Kur’ân’ı Kerîm i’cazı açısından uygun değildir: İlmi tefsir ekolü savunucuları bilimsel izahlar yaparken hedeflerinin Kur’ân’ın ilâhî bir kitap olduğunu yani icaz yönünü ortaya koymak olduğunu dile getirirler. Bilindiği gibi her peygamber bir mucize ile desteklenmiştir. Peygamberimizin de en büyük mucizesi Kur’ân’ı Kerîm’dir. Mucizeler peygamberlerin peygamberliğini ispatlamak için kullanılan birer araçtır ve mucizeler

³⁷ Jansen, J.J.G., *Kur’ân’a Yaklaşımlar*, (tr. Halilrahmân Açar), Fecr Yay, Ankara, 1999, s.86.

³⁸ Şâtübî, Ebu İshak İbrahim b. Musa b. Muhammed, *el-Muvâfakât*, (tr. Mehmet Erdoğan), İz Yay, İstanbul, 1990, II, 67–70.

³⁹ Jansen, *Kur’ân’a Yaklaşımlar*, s.111.

⁴⁰ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, s.109–110.

herkes tarafından anlaşılır ve net olmalıdır. İلمي tefsir ekölü savunucuları Kur'ân'ı Kerîm'in mucizevi yönünü ortaya koyma amacında olduklarını iddia ederken mucizenin bu iki yönünü ihlal ederler. Öncelikle aracı amaç haline getirmekte ve amacı unutmaktadır. İkinci olarak iddia ettikleri birçok mucizevî yön herkesin anlayacağı şeyler değil, sadece ihtisas sahiplerine hitap eden konulardır.⁴¹

Bilimsel tefsire karşı çıkanlarla kabul edenler arasında esnek bir yol izleyenler de vardır. Bunlar, bilimsel sonuçların daima değişken olabileceklerinin göz önünde bulundurulmasını; bilimsel nazariyelerle gerçekten sonuca varılmış bilimsel sonuçların birbirleriyle karıştırılmaması gerektiğini, ancak bu kesin sonuçlarla Kur'an âyetleri arasında irtibat kurulabileceğini, ayrıca âyetlerin o konuda çok açık bir ifadesi bulunmuyorsa, âyetlerin ifadesinde zorlamaya gidilmemesi şartını ileri sürerler.⁴² Bizim kanaatimiz de bu yöndedir.

Öncelikle, Kur'ân'ın herhangi bir ilmi inceleyen bir kitap olmadığı ve esas meselesinin insanı hidayete erdirmek olduğunu burada vurgulamalıyız. Bununla birlikte Kur'ân'ı Kerîm'in insanları hidayete yönlendirirken bir çok yerinde gözlem, araştırma ve incelemeyi tavsiye etmektedir. Allah (cc) insanları da bu araştırma, inceleme ve keşifleri yapabilecek kapasitede yaratmıştır. İnsan bu tür ilmi çalışma ve bulguları tenzili olan kitapta değil tekvini olan kâinat kitabında yapmalıdır. Aksi halde asıl fonksiyonu insanları doğru yola ulaştırmak olan Kur'ân'ı Kerîm'in bu özelliği ihmal edilmiş olur.

Doğru yanlış ayırımı yapmadan, ilmi tefsire karşı çıkmanın doğru olmadığını düşünüyoruz. Kur'ân'ı Kerîm'in hidayet yönünden tam olarak istifade edebilmek için onu olabildiğince iyi anlamaya çalışmalıyız. Bu anlama çabaları sırasında, varsayımları değil de kesinleşmiş ilmi verilerin özellikle kozmolojik nassları anlama noktasında kullanılması yanlış olmasa gerektir. Çünkü bu ilmi veriler bazen Kur'ân ayetlerini anlamamızda anahtar görevi görebilmektedir. Bununla birlikte yapılan bu yorumların mutlak nihai netice olmadıkları vurgulanmalıdır. Kısacası birtakım sıkı şartlar çerçevesinde bilimsel tefsir ekolünden istifade edilebileceği kanaatindeyiz.

⁴¹ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, s.116–117.

⁴² Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, s.112.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KUR'ÂN-I KERÎM'DE YAĞMURU İFADE EDEN KELİMELER

Eşyaya ad verme, insanın sahip olduğu ve onu diğer canlılardan ayıran en önemli yeteneklerinden biridir. Müsemmaya uygun bir ad verme eşyanın kimi özellikleri hakkında bilgi verirken aynı zamanda o isme/kelimeye bakarak o toplumun sosyal yapısı, kültürel durumu, yaşam felsefesi ve hatta yaşamlarını sürdürdükleri coğrafi şartlar hakkında bir fikir sahibi olabiliriz. Bir milletin dili o milletin dünya görüşünden bağımsız olamaz.⁴³ Bir dili düşünmek, bir hayat formunu düşünmek demektir.⁴⁴ Sözelimi Orta Asya Türklerinin, savaş alet ve terimlerine ait çok sayıda kelimeyi kullanmalarından savaşçı bir toplum olduklarını anladığımız gibi, Eskimolar'da karla ilgili, insanı şaşırtacak derecede fazla sözcük kullanılırken, sıcak iklimlerde yaşayan insanların dillerinde kara dair tek bir kelimenin kullanılmasından nasıl bir coğrafyada yaşadıklarını anlamak mümkündür.⁴⁵

İklim şartlarından dolayı Arapların hayatında yağmurun çok büyük bir önemi vardır. Mesela buluta bakacak olursak, kadim Arapların bulutu ne kadar dikkatle gözlemlediğini anlarız. Doğuşundan ta yağmur olarak yağışına kadar bulutu gözlemlemiştir; gelişimini ve gökyüzündeki hareketlerini izlemiştir; bulutun bütün duraklarını, geçirdiği bütün aşamaları, doğuş ve olgunluk aşamalarında büründüğü bütün renkleri, dağılışı ve kümelenişini, irilik ve ufaklığını, şimşekle ilişkisini, gök gürültüsüyle olup olmayışını ayrı ayrı lafızlarla tescil etmiş, bütün bu duraklar için ayrı isim ve sıfatlar koymuşlardır.⁴⁶

Yine, yağmurun Arapların hayatında ne denli önemli olduğunu, Arapçada bulutun dışında, yağmura ait çok sayıda kelimenin var oluşundan da anlayabiliyoruz. Yağmur, sakin veya şiddetli, sürekli veya kesintili, iri veya küçük damlalı, toprağı yarması veya okşaması, geniş veya sınırlı bir bölgeye yağması ve daha birçok değişik

⁴³ Kayaalp, İsa, *İletişim ve Dil*, TDV Yay, Ankara, 1998, s.156.

⁴⁴ Güven, Şahin, *Kur'ân'ın Anlaşılması Ve Yorumlanmasında Çokanamlılık Sorunu*, Denge Yay, 1.bs, İstanbul, 2005, s.25.

⁴⁵ Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap-İslâm Aklının Oluşumu*, (tr. İbrahim Akbaba), Kitabevi Yay, 3.bs, İstanbul, 2001, s.88.

⁴⁶ Temel, Nihat, *Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006, s.62.

özelliğine göre farklı farklı isimlerle adlandırılmaktadır.⁴⁷ Kur'ân'ı Kerîm'in yağmur ile ilgili kullandığı ifadelerinde de bu şekilde hassas/dakik bir kullanım görmekteyiz.

Bizler tezimizin bu bölümünde konumuzun çerçevesi dışına çıkmayarak sadece Kur'ân'ı Kerîm'deki yağmurla ilgili ifadeleri incelemeye çalışacağız.

Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurla ilgili ifadelerin bir kısmı, bu anlamı doğrudan doğruya ifade ederken, diğer kısmı ise doğrudan yağmur anlamında olmadıkları halde adeta yağmurla özdeşleşmelerinden dolayı yağmur anlamında da kullanılmışlardır.

1.1. Berad

Berd (برد) hararetin zıddı olan bürudet, soğukluk, serinlik manasındadır. Bir şeyin sıcaklığının düştüğü bu kelime ile ifade edilir.⁴⁸ İsm-i fail olan بارد kelimesi soğuk manasına gelir.

Rağıb derki, hararet nasıl sıcaklığa mahsus kullanılırsa, berd de, sebat, sabitlik, hareketsizlik için öyle kullanılır.⁴⁹ Bu açıdan برد كذا sebat etti/sabit kaldı demektir. برد الانسان ifadesi ise insanın öldüğünü anlatır. Zira ölüm kişinin sıcaklığını kaybetmesine yol açtığından ya da ölen kişiyi sakin/hareketsiz bıraktığından bu adı almıştır. Uyku için de berd (برد) ifadesi kullanılmasının sebebi, uyuyan insanın vücudunda getirdiği zahiri soğukluk ya da onu bir süre hareketsiz bırakmasındandır ki, uykunun da ölüm türünden bir durum olduğu bilinmektedir.⁵⁰ لا يذوقون فيها بردا ولا شرابا⁵¹ âyetinde kullanılan بردا kelimesi uyku manasındadır.⁵² Tekrar hastalık içinde bu kelimenin kullanılmasının nedeni hastalığın sindirimi zorlaştıran doğal soğukluğundan kaynaklanmaktadır. Bütün bu izahlar bizlere bu kelimenin kendisi için kullanıldığı şeylerin genelinde, soğukluktan kaynaklanan bir hareketsizlik manasının ön plana çıktığını göstermektedir.

Berad (برد) kelimesi de yağmurun soğuktan havada donma durumunu ifade

⁴⁷ bk. Temel, *Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s.65-66.

⁴⁸ İsfehânî, Râğıb el-Hüseynî b. Muhammed, *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kuran*, Dâru'ş-Şâmiye, Beyrut, 2002, "brd", s.116; Râzî, Zeynüddin Muhammed b. Ebi Bekr b. Abdulkadir, *Muhtarü's-sihah*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1997, "brd", s.32.

⁴⁹ İsfehânî, *el-Müfredât*, "brd", s.116.

⁵⁰ bk. ez-Zümer 39/42.

⁵¹ en-Nebe 78/24.

⁵² İsfehânî, *el-Müfredât*, "brd", 117; Râzî, *Muhtarü's-Sihah*, "brd", s.32; İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Dâr Sâdır, 1. bs, Beyrut, ts. "brd", III, 82; Fîruzâbâdî, Ebü'l-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed, *el-Kamusü'l-Muhit*, I-IV, Mektebetü'n-Nüveyrî, Dimeşk, ts, "brd", I, 276.

eder.⁵³ Berad *Küçük taşlar misali, bulutlardan küçük parçacıklar şeklinde inen donmuş, sert sular* diye izah edilir. Ayrıca buna *حب النمام* yani dolu tanesi de denilir.⁵⁴ İbn Manzûr, Leys'in berad kelimesi için “*donmuş, buzlaşmış yağmur tanesi*” dediğini aktarır.⁵⁵

Berad kelimesi Kur'ân'ı Kerîm'de sadece bir yerde ve orada da dolu anlamında kullanılmıştır:

“... O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar...”⁵⁶ Bu âyette Allah'ın dağınık olan bulutları bir araya getirip üst üste geçirdiğini ve aralarından yağmuru çıkarttığını, ayrıca aynı buluttan dilediğinde dolu da yağdırarak istediği yere isabet ettirdiğini, böylece dilediğinde nimeti felakete çevirebileceğini ifade etmektedir. Kur'ân'ı Kerîm'de yağış çeşitlerinin ikisinden bahseder. Biri en yaygın yağış çeşidi olan yağmur, diğeri ise sadece bu âyete bir sefere mahsus olarak kullanılan doludur.

Müfessirler bu âyeti iki şekilde anlamışlardır. Bir kısım müfessirler Allah'ın doluyu dağlar büyüklüğündeki bulutlardan indirir derken, diğeri bir kısmı gökyüzünde Allah'ın doludan yarattığı dağlar bulunduğunu, sonra da o dağlardan, dilediği miktarı doluyu indirdiğini söylerler. Mücâhid ve Kelbî, gökyüzünde, dolu dağları bulunur demişlerdir.⁵⁷ Mecazi kullanımda “göklerdeki dağlar” ifadesinden donmuş bulutlar kastedilmiş olabilir. Ayrıca, göklere uzanan ve karla kaplı doruklarının, bulutlarda dolu fırtınalarıyla sonuçlanan yoğunlaşmalara neden olduğu yüksek dağlarda kastedilmiş olabilir.⁵⁸

1.2. Ğays

Yardımla ilgili, ğavs (غوث)⁵⁹; yağmurla ilgili de ğays (غيث) kullanılır. (استغثته) ondan yağmur veya yardım talep ettim manasına gelir. اغانني bana yardım etti fiili ğaوث'ten; اغانني bana yağmur ihsan etti fiili ise غيث'ten gelir.⁶⁰

Ğays, (غاث يغيث غيث) yağmur, özellikle de faydalı bol ve hayırlı yağmurlar için

⁵³ İsfehânî, *el-Müfredât*, “brd”, s.118.

⁵⁴ Râzî, *Muhtarü's-Sıhah*, “brd”, s.32; Fîruzâbâdî, *el-Kamusü'l-Muhit*, “brd”, I, 276; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “brd”, III, 82-83.

⁵⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “brd”, III, 85.

⁵⁶ en-Nûr 24/43.

⁵⁷ Râzî, Fahreddin, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, I-XXII, (tr. Suat Yıldırım V.dğr.), 1. bs, Akçağ Yay, Ankara, 1988, XVII, 117-118; Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, II, 168.

⁵⁸ Mevdûdî, Ebu'l A'la, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 1-VII, (tr. M. Han Kayânî V.dğr.), İnsan Yay, 2. bs, İstanbul, 1996, III, 553.

⁵⁹ bk. Ğavs kelimesinin yardım manasında kullanıldığı âyetler: el-Enfâl 8/9; el-Kehf 18/29; el-Kasas 28/15; el-Ahklâf 46/17.

⁶⁰ İsfehânî, *el-Müfredât*, “ğvs”, 617.

kullanılır. Aslında ğays ilahî yardım ve rahmet anlamındadır. Yağmur manasında kullanılması tam da kuraklık ve kıtlıktan sonra yağarak insanlara ilahî yardım elinin uzatılmasındandır.⁶¹ Ğays kelimesi ayrıca mecazen gökyüzü ve bulut için kullanılır. Yine yağmur sularıyla bittiğinden dolayı yeşil veya kuru her türlü ot, bitki, ekin için de mecaz yollu ğays kelimesi kullanılır.⁶²

Arapçada yaygın olarak atların hızını ifade etmek için onları sele, buluta ve benzeri şeylere benzetirler. Bu benzetmeler arasında koşarken gittikçe hızlanan atlar için ğays kelimesi kullanılır.⁶³ Bundan ğays diye isimlendirilen yağmurun hafif çisentiyle başlayıp gittikçe hızlanan bir özelliğe de sahip olduğunu anlıyoruz.

Ğays Kur'ân'ı Kerîm'in üç âyetinde kullanılır ve bu kullanımlarda ancak rahmet ve nimetten bahsedilirken zikredilir. Hiçbir zaman azap bağlamında kullanılmaz. Kullanıldığı yerlerin tümünde bağlam hayır, bereket ve verimliliklidir. Şu âyetlerde ğays kelimesinin nasıl kullanıldığını görelim:

*“Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, (يُنَزِّلُ الْغَيْثَ) rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.”*⁶⁴

*“O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren (يُنَزِّلُ الْغَيْثَ), rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye lâyık olandır.”*⁶⁵

İnsanların uzun süre yağmursuz kalmalarından dolayı ümitlerinin tükendiği, tam bir karamsarlık havasının estiği, yağmura aşırı bir ihtiyacın olduğu bir zamanda Allah (cc) yağmuru (ğays) indiriyor. Seyyid Kutub bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Burada yağmuru ifade etmek için Kur'an ayetinde seçilen ‘ğays’ kelimesi, etrafa yardım, kurtarma ve dara düşenin, sıkıntıda olanın yardımına koşma havası yayıyor. Nitekim gönderilen yağmurun etkisi anlatılırken de aynı durum söz konusudur. "Rahmetini yayar" Bu da tazelik, ümit ve sevinç havasını yayıyor. Bu durum bizzat yeryüzünde

⁶¹ Zebîdî, Seyyid Muhammed Murtadâ el-Hüseyn, *Tâcu'l-Arûs*, I-X, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts, “ğys”, I, 237.

⁶² Râzî, *Muhtarü's-Sihah*, “ğys”, s.232; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “ğys”, II, 175.

⁶³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “ğys”, II, 175; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, “ğys”, I, 937.

⁶⁴ Lokmân 31/34.

⁶⁵ eş-Şûrâ 42/28.

bitkilerin açılıp serpilmeleri ile meyvelerin tomurcuklanması ile yaşanmaktadır.”⁶⁶ Hz. Ömer (r.a)'den rivayet edildiğine göre, kendisine, "Kıtlık had safhaya vardı. İnsanlar artık ümitsizliğe düştü" denildiğinde o, bu ayeti kastederek, "İşte şimdi yağmura kavuşurlar" demiştir.⁶⁷ Bu âyette ğays kelimesinin insanların ihtiyaç içinde oldukları zamanda rahmet olarak indirilen yağmur olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

“*Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir (كَمَلٌ) (غَيْثٌ) ki, bitirdiği ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Âhirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.*”⁶⁸

Bu âyette geçen ğays kelimesi, yağmur anlamına⁶⁹ geldiği gibi mecazi kullanımla yağmur sularıyla hayat bulan bitki manasına da gelir.⁷⁰ Bu âyetlerin üçünde de ğays diye kullanılan yağmur hayır, bereket bağlamında kullanılmıştır.

Peygamberimiz (sav)'in hadislerinde de ğays kelimesinin hayır ve bereket bağlamında kullanılmıştır. Bir kuraklığın ardından Hz. Muhammed'in ellerini havaya kaldırarak اللهم اغثنا اللهم اغثنا اللهم اغثنا “Allah’ım bizi yağmurlandır. Allah’ım bizi yağmurlandır. Allah’ım bizi yağmurlandır.” dediği rivayet ediliyor.⁷¹

1.3. Mâ

Mâ (ماء) kelimesinin aslı موه şeklindedir. Sonundaki hâ harfi hazfedilmiş, vav harfi de elife dönüşmüştür. Çoğulu miyâh veya emvâh şeklinde gelir.⁷² Arapçada Mâ (ماء) kelimesi meni gibi⁷³ birtakım sıvıların geneli için kullanılıyor olsa da genel olarak mâ denilince öncelikle her şeyin kendisinden yaratıldığı su akla gelir. Su ise, yeryüzünün yaklaşık üçte ikisini kaplayan, normal sıcaklık ve basınç altında sıvı halde

⁶⁶ Kutub, Seyyid, *Fi Zılâli'l-Kur’ân*, I-XVI, (tr. M. Emin Saraç V.dğr.), Hikmet Yay, 1. bs, İstanbul, 1986, XIII, 120.

⁶⁷ Râzî, *Muhtariü's-sıhah*, “ğvs”, s.232.

⁶⁸ el-Hadîd 57/20.

⁶⁹ İsfehânî, *el-Müfredât*, “ğvs”, s.617–618.

⁷⁰ Râzî, *Muhtariü's-sıhah*, “ğvs”, s.485; Fîruzâbâdî, *el-Kamusü'l-muhit*, “ğvs”, s.222.

⁷¹ el-Buhârî, Muhammed b.İsmâil, (256/870), *el-Câmiu's-Sahîh el-Muhtasar*, I-VI, (tah. Mustafa Dib el-Buğâ), Dâru İbn Kesîr, 3. bs, Beyrut, 1987, İstiska, 5.

⁷² İsfehânî, *el-Müfredât*, “maa”, s.784; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “maa”, XIII, 543.

⁷³ bk. es-Secde 32/8; el-Mürselât 77/20.

bulunan, her molekülü bir oksijen ile iki hidrojen atomundan oluşan kokusuz, tatsız, ince katman durumunda saydam/renksiz; derinliğinin artmasına bağlı olarak yeşilimsi/mavi bir renkte olan maddedir.⁷⁴

Kur'ân'ı Kerîm'de toplam altmış bir âyette ماء (su) kelimesi kullanılmaktadır. ماء (su) kelimesi bu âyetlerin otuz'unda teyemmüm, cennet-cehennem, Hz. Nuh-Salih-Musa kıssaları, yaratılış, su paylaşımı, yeraltı suları, teşbihler ve sair bağlamlarda zikredilir.⁷⁵ Geri kalan otuz bir âyetteki ماء (su) kelimesi gökyüzünden yeryüzüne gelen su, yani yağmur (yağış) anlamında zikredilir. Bu otuz bir âyetten ise yirmi dokuz'u gökten bir su indirdi (مِنْ السَّمَاءِ مَاءً وَأَنْزَلَ) kalıp ifadeleriyle kullanılmaktadır. Geri kalan iki âyet de suyun gökyüzünden yeryüzüne inişini inzal fiilini kullanmadan, daha farklı şekillerde dile getirmektedir. Bunlardan biri göğün kapılarının açılarak devamlı bir suyun akışı⁷⁶ şeklinde bir kullanıma sahipken, diğer âyet de Allah'ın suyu gökten döktükçe dökmesini⁷⁷ konu edinmektedir. Kısacası toplam otuz bir âyet-i kerimede yüce Allah suyun gökten yeryüzüne intikalinden bahsetmektedir. Onlardan birkaçının meâlini aktaralım:

*“O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın.”*⁷⁸

*“Biz, rüzgârları aşıl原因 olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.”*⁷⁹

*“(O öyle lütuflâkâr) Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin (yararlanmanız) için akıttı.”*⁸⁰

“O, yeri size beşik yapan ve onda size yollar açan, gökten de su indirendir.

⁷⁴ Büyük Larousse, I-XXIV, Gelişim Yay, İstanbul, ts, XXI, 10833.

⁷⁵ Abdülbâki, *el-Mu'cemu'l-Müfehres*, “maa”, s.837-838.

⁷⁶ Kamer 54/11.

⁷⁷ Abese 80/25.

⁷⁸ el-Bakara 2/22.

⁷⁹ el-Hicr 15/22.

⁸⁰ İbrâhîm 14/32.

Onunla biz çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.”⁸¹

Araştırılacak olursa, Kur’ân’ı Kerîm deki birkaç âyette gökten indirilen suyun ölçülü, mübarek, tatlı, bolca, döküldükçe dökülen, şarıl şarıl akan bir su olduğu bildirilmiştir.⁸² Buna karşın âyetlerin geri kalan kısmında gökten indirilen su kelimesi ماء şeklinde nekre olarak gelmiştir. Dolayısıyla bu su gökyüzünden en yaygın olarak inen yağmur olabileceği gibi diğer yağış çeşitlerinden dolu, kar da olabilir. Bu kullanım Kur’ân’ı Kerîm’in genel ifade üslubuna da uygundur. Zira Kur’ân’ı Kerîm çoğu zaman genel ve kapsayıcı anlatım yöntemini kullanmaktadır.

1.4. Matar

Matar (مطر) sözcüğü bulutlardan serpilen sular, bulut suyu, yere dökülen su, yağmur manasındadır.⁸³ يوم مطير ماطر وممطر yağmurlu, yağışlı gün demektir. Hızlı olan at için فرس متمطر ve yağmur bekleyen, yağmura açık olan yerler için ise مستمطر lafızları kullanılır.⁸⁴

Matar yağmur anlamına gelir. Fakat Kur’ân’ı Kerîm’de nasıl ki yağmur manasına gelen ğays kelimesi bereket, rahmet, kolaylık bağlamlarında kullanılıyorsa; aynı manaya gelen matar kelimesi ise azap, ceza, intikam, bela, şer gibi olumsuz bağlamlarda kullanılmaktadır.

Kur’ân’ı Kerîm matar kelimesini 15 yerde kullanır. Bunların 7’si fiil, 7’si mastar, biri mumtir ماطر şeklinde ismi fâildir.⁸⁵ Bu kullanımların biri hariç⁸⁶ hepsi, Mekki surelerde geçer. Bütün kullanımlar bela intikam ve zorluk sıkıntı anlamını çağrıştırmaktadır. Nisâ suresindeki kullanımı dışında diğer yerlerde, ibret ve öğüt alınsın diye anlatılan geçmiş milletler içindeki peygamber karşıtı, münafık ve kâfirlerin hayat hikâyesiyle alakalıdır. Söz konusu âyetler şunlardır:

“Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırдыңın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) alsınlar, böylece (namazı

⁸¹ Tâhâ 20/53.

⁸² bk. ez-Zuhuf 43/11; Kâf 50/9; Kamer 54/11; Cin 72/16; el-Mürselât 77/27; en-Nebe 78/14; Abese 80/25.

⁸³ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, “mtr”, V, 178; Zebidî, *Tâcu’l-Arûs*, “mtr”, III, 544.

⁸⁴ İsfehânî, *el-Müfredât*, “mtr”, s.770.

⁸⁵ bk. Abdülbâki, *el-Mu’cemu’l-Müfehres*, “mtr”, s.870.

⁸⁶ en-Nisâ 4/102.

kılıp secde ettiklerinde (diğerleri) arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan (bu) diğer gurup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَدَىٰ مِّنْ مَّطَرٍ yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.”⁸⁷

Allah (cc) bu ayette korku namazının nasıl kılınacağını açıklarken Müslümanları tedbirli olma konusunda uyarmakta, bununla birlikte böyle bir durumda yağmur ve hastalık sebebiyle doğabilecek zorluklarda Müslümanların silahlarını bırakabileceklerini de ifade etmektedir. Bu âyette yağmurun sıkıntı veren olumsuz özelliği gündeme gelmektedir.

“Ve üzerlerine (taş) yağmuru yağdırdık. Bak ki günahkârların sonu nasıl oldu.”⁸⁸, “Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık.”⁸⁹, “Böylece ülkelerinin üstünü altına getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.”⁹⁰, “(Resûlüm!) Andolsun (bu Mekkeli putperestler), belâ ve felâket yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır. Peki, onu görmüyorlar mıydı? Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummamaktadırlar.”⁹¹, “Üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki... Uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) yağmuru ne de kötü!”⁹², “Onların üzerlerine müthiş bir yağmur indirdik. Bu sebeple, uyarılan (fakat aldırmayan) ların yağmuru ne kötü olmuştur!”⁹³

Bu âyetler Hz. Lût’un kavminden bahsetmektedir. Hz. İbrahim’in kardeşinin torunu olan Hz. Lût, Humus’ta bulunan “Sodom” şehri halkına peygamber olarak gönderilmişti. Bu şehir halkı başka hiçbir milletin yapmadığı bir fuhuş yapıyorlardı. Lût (as)’ın nasihatlerini dinlemediler, kötülüklerine devam ettiler. Nihayet Lût Peygamber kendine inananlarla beraber geceleyin şehri terketti. Kavmi ise zelzele, başlarına yağın

⁸⁷ en-Nisâ 4/102.

⁸⁸ el-A’râf 7/84.

⁸⁹ Hûd 11/82.

⁹⁰ el-Hicr 15/74.

⁹¹ el-Furkân 25/40.

⁹² eş-Şuarâ 26/173.

⁹³ en-Neml 27/58.

müthiş taş ve yağmur ile helak olup gittiler.⁹⁴ Taşlar gökyüzünden inmeleri sebebiyle yağmura benzetilmişlerdir.

“Nihayet onu, vâdilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce: Bu bize yağmur yağdıracak **مُمْطِرُنَا** yaygın bir buluttur, dediler. Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgârdır!”⁹⁵

Bu âyette Hûd (as)’ın inkâr eden kavminin göğe bakması ve azabın üzerlerine gelmekte olduğunu görmesi, fakat onu vadilerinin susuzluğunu giderecek (mumtir) bir rahmet bulutu zannetmesi anlatılır. Fakat çok geçmeden, onun, yerleşim merkezlerini yerle bir edecek azap olduğunu anlarlar.

“Hani (o kâfirler) bir zaman da: Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır **فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حَجَارَةً** yahut bize elem verici bir azap getir! Demişlerdi.”⁹⁶

Burada da Mekkeli müşriklerin Kur'ân'ı Kerîm'in Allah katından olduğuna inanmaları için peygamberimizden üzerlerine gökten taş yağdırılmasını veya acıklı bir azap gönderilmesini istemeleri anlatılmaktadır.

1.5. Rac'

Rucu' (رجوع) başlanılan yere geri dönmektir; veya ister mekan, fiil yada söz olsun başlangıç noktasını takdir etmektir. Bu dönüş, varlığın bizzat kendiyile, bir cüzüyle veya bir fiiliyle olur. رجوع dönüş, رجع iade etmektir.⁹⁷ Gelip giderek esmesinden dolayı rüzgârlara رواج, bitkilere kuruduktan sonra ilkbaharda tekrar yeşermelerinden dolayı رجيع denilir.⁹⁸

Rac' (رجع) kelimesi yağmurun isimlerinden birisidir. Yağmura rac' denilmesinin sebebi, yeryüzüne inip tekrar buharlaşarak gökyüzüne çıkması, sürekli bir dönüşüm içerisinde olması sebebiyledir. Arapçada genel olarak sular rec' diye isimlendirilir.⁹⁹ Göller içinde rac' kelimesi kullanılır. İsfehânî bunun sebebinin ya içindeki yağmur suyu

⁹⁴ Özek, V.dğr., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, s.160.

⁹⁵ el-Ahklâf 46/24.

⁹⁶ el-Enfâl 8/32.

⁹⁷ İsfehânî, *el-Müfredât*, “rca”, 342.

⁹⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “rca”, VIII, 114.

⁹⁹ İsfehânî, *el-Müfredât*, “rca”, s.343; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “rca”, VIII, 118; Fîruzâbâdî, *el-Kamusü'l-Muhit*, “rca”, III, 28–28.

ile isimlendirilmesinden veya dalgalarının gidip gelmesinden ve kendi yatağındaki dönüşümünden olduğunu söyler.¹⁰⁰

Rac' (رَجْع) Kur'ân'ı Kerîm'de Kâf ve Târik surelerinde birer defa kullanılmıştır. Kâf suresinde müşriklerin ölümden sonra tekrar döndürülerek diriltileceklerini inkâr ederken rac' kelimesi kullanılmıştır.¹⁰¹ Târik surelerinde ise şu şekilde kullanılmıştır:

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ “Dönüş sahibi olan (yağmur yağdıran) göğe, yemin ederim ki”¹⁰²

Müfessirler göğün sıfatı olup dönüş sahibi diye çevrilen zâtî'r-rec' (ذَاتِ الرَّجْع) kelimesini iki şekilde izah etmişlerdir:

a) “Yağmur veya yağmur yüklü bulutları olan” demektir. Buna göre *dönüşlü gök* ibaresi, göğün buharlaşma yoluyla yerden aldığı suları yağmura çevirip yere geri döndürmesini, sürekli tekrar eden bu dönüşü ifade eder.¹⁰³ Buna göre dönüp duran (rec') şeyin yağmur olduğunu ifade eden müfessirler el-Mütenahhil'in şu beyitini zikretmişlerdir: ابيض كالرجع رسوب اذا / ما تاخ في محتفل يحتلي Bembeyaz, yağmur (رجع) gibi nüfuz eder; saplandı mı, kaybolur insanın göğsüne.¹⁰⁴ Zeccâc ve bir takım dilcilerin beyanına göre, rec' in yağmur anlamında kullanılması mecazendir. Yağmur tekrar tekrar yeryüzüne dönüp yağdığı için bu isim verilmiştir.¹⁰⁵ Müfessirlerin kahir ekseriyeti bu görüştedir. Rec' in yağmur olduğunu düşünürsek zâtî'r-rec' ifadesini yağmurlu şekilde ifade edebiliriz.

b) Gökte bulunan yıldızlar, güneş ve ayın tekrar tekrar batıp doğmaları şeklinde de düşünülebileceğini söylemişlerdir.¹⁰⁶

1.6. Rahmet

Rahmet (رحمة) acınan kimseye iyilik yapmayı gerektiren bir inceliklerdir. Bu

¹⁰⁰ İsfahânî, *el-Müfredât*, “rca”, s.344.

¹⁰¹ Kâf 50/3.

¹⁰² et-Târik 86/11.

¹⁰³ Zemaşerî, Ebu'l Kâsım Cârullah Muhammed b. Ömer el-Harezmi, *Tefsiru'l Keşşâf an Hakâiki Ğavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vil*, I-IV, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, ts. IV, 242.

¹⁰⁴ Kurtubî, Ebu Abdullah, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, ts, XX, 13.

¹⁰⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIII, 60.

¹⁰⁶ İbn Kesir, İmadü'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, I-IV, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, Beyrut, 1997, IV, 643.

kelime, bazen sadece incelik, bazen de incelikten soyutlanmış ihsan anlamında kullanılır. Allah falancaya iyilik etsin derken böyledir. Rahmet kelimesi Allah (cc)'nin bir sıfatı olarak geldiğinde onunla incelik değil sadece ihsan kastedilir. Bu anlam da denilmiştir ki Rahmet, Allah'tan nimet ve lütuf; insanlardan ise incelik ve şefkattir.¹⁰⁷

Rahmet kavramı Kur'ân'ı Kerîm'de zengin bir kullanım alanına sahiptir. Kur'ân'ı Kerîm'de rahmet kavramı, yumuşaklık,¹⁰⁸ azaptan kurtulmak,¹⁰⁹ sıkıntıdan sonra gelen ferahlık,¹¹⁰ vahiy,¹¹¹ şefkat,¹¹² affetmek¹¹³ şeytandan korunmak,¹¹⁴ Hz. Muhammed¹¹⁵ ve daha birçok konu hakkında kullanılmıştır.

Rahmet kelimesi doğrudan yağmuru ifade etmediği halde, Allah (cc) Kur'ân'ı Kerîm'de yağmuru rahmet olarak isimlendirmiştir. Çünkü yağmur Allah'ın insanlara rahmetinin bir göstergesi olarak iner.¹¹⁶ Yağmur ölü toprak üzerine inerek onu tekrar canlandırır. Toprağa yağan yağmurlar sebebiyle çıkan ekinlerle insanlar yaşamlarını sürdürürler. Allah'ın yağmur aracılığıyla bizlere bahşettiği sular sadece bizimle sınırlı değildir; davarlarımızı, ekinlerimizi, tarlalarımızı, bahçe ve bostanlarımızı kapsadığı gibi bedenlerimizi, giysilerimizi ve diğer eşyalarımızı temizlemekte işe yarar. Yağmur canlılara damlalar halinde su serper; onların ihtiyacını görüp serinletir, toz toprağı yatıştırır ve kirleri temizler.

Yağmur olmadan yaşamda kalmamız mümkün değildir. Her şeyimizle Allah'ın bizlere yağmur göndermesine muhtacız. Tüm bunlardan dolayı mecazen yağmura rahmet de denilmiştir. Bu özelliği ile yağmur rahmet ismini almaktadır. Allah (cc) şu ayetlerde yağmuru rahmet olarak isimlendirmiştir:

“O'dur rahmetinin hemen öncesinde رَحْمَتِهِ بَيْنَ يَدَيْ رِزْغَاتِهِ rüzgârları müjdecî olarak gönderen! O rüzgârlar ki, ağırlaşmış / yağmur yüklenmiş olan bulutları taşıyıp getirdiğinde, biz onları, toprakları ölü olan bir beldeye doğru sürükleyip oraya yağmur olarak indiririz. Sonra da, onunla her çeşitten ürünler ve meyveler çıkarırız. İşte ölüleri

¹⁰⁷ İsfehânî, *el-Müfredât*, “rhm”, s.347–348.

¹⁰⁸ Âl-i İmrân 3/159.

¹⁰⁹ el-A'râf 7/72.

¹¹⁰ Yûnus 10/21.

¹¹¹ Yûnus 10/57.

¹¹² el-İsrâ 17/24.

¹¹³ ez-Zümer 39/53.

¹¹⁴ en-Nisâ 4/83.

¹¹⁵ el-Enbiyâ 21/107.

¹¹⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “rhm”, XII, 231–232.

de böyle diriltip çıkaracağız. Umulur ki düşünüp ibret alırsınız.”¹¹⁷

“Rüzgârları rahmetinin önü sıra *بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ* bir müjdeleyici olarak göndermektedir. Sonrasında gökten tertemiz bir su / yağmur indiririz.”¹¹⁸

“(Onlar mı hayırlı) yoksa karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu bulduran, rahmetinin (yağmurun) önünde *بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ* rüzgârları müjdecî olarak gönderen mi? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Allah, onların koştukları ortaklardan çok yücedir, münezzehdir.”¹¹⁹

Müfessirler bu âyetlerde geçen rahmet kavramının yağmuru ifade ettiği konusunda fikir birliğindedirler.¹²⁰ Allah'ın rahmeti olan yağmurları önceden rüzgârların haber verdiği ifade ediliyor. Yağmurun rahmet diye ifade edilmesi hakkında Elmalılı şunları söyler: “Yağmur yerine rahmet kelimesinin kullanılması iki nükteyi ifade eder. Birisi felaket tufanı olan yağmurdan sakınma; diğeri de, manasının diğer nimetleri de içine aldığına işarettir. Çünkü rahmet, yağmurdan birçok yönden daha umumîdir.”¹²¹

“O, (insanlar) *وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ* umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye lâyık olandır.”¹²²

Yağmur ve rahmet arasındaki ilişki bu âyette açıkça ortaya konulmuştur. Yağmur vesilesiyle, rahmet yani, bolluk ve bereket her tarafa yayılıyor. İlahi rahmet yağmurlarla somutlaşıyor.

1.7. Rızık

Rızık (رِزْق) kimi zaman dünya ve âhiretteki bağış; kimi zaman kismet/ pay; kimi zaman da mideye ulaşan ve onunla beslenen şey anlamına gelir. Akıp karına gittiği ve kendisiyle gıdalandığı için “hükümdar askerin rızıkını verdi” denilir. Rızık sadece mal ve yiyecek olarak anlaşılmalı, mal ve yiyecek rızık olabileceği gibi, makam ve ilim

¹¹⁷ el-A'râf 7/57.

¹¹⁸ el-Furkân 25/48.

¹¹⁹ en-Neml 27/63.

¹²⁰ bk. Mahallî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, s.502; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*, III, 494; Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, I, 417, V.dğr.

¹²¹ Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-X, Azim Yay, İstanbul, ts, VI, 77.

¹²² eş-Şûrâ 42/28.

de rızıktır.¹²³ Genel olarak rızık, Allah'ın canlılara gönderdiği ve kendisiyle faydalanılan şeydir.¹²⁴

er-Rezzak Allah'ın isimlerindedir.¹²⁵ Rızıkı halk edip veren ve rızıkın sebebini halkeden, rızıkı sebeplere bağlayan demektir. Bu isim Allah'a dendiği gibi; rızıkın vusulüne sebep olan insana da denir. Fakat hakiki rızık verici yalnızca Allah'tır.¹²⁶ Allah yeryüzündeki bütün canlıların rızıkının kendi garantisi altında olduğunu ifade etmektedir.¹²⁷

Kur'ân'ı Kerîm'in yağmur için kullandığı diğer bir isim de rızık'tır. Bunun sebebi canlıların rızıkı olan hemen her şey ile yağmur arasındaki sebep-sonuç ve benzeri tabii ilişkilerin olmasıdır. Yağmur canlılar için hem içecektir, hem de yiyecek oluşumu için olmazsa olmaz maddedir. Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun rızık olduğu şu şekilde ifade edilmiştir.

وَإِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ
 آیات لقوم یعقلون “Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır.”¹²⁸

Buradaki rızık yağmur anlamında kullanılmıştır.¹²⁹ Burada mecaz-ı mürsel vardır; alâkası sebep sonuç ilişkisidir.¹³⁰ Gökten inen yağmur hem içecek olarak kullanılmasından dolayı, hem de rızık olan diğer bitki ve ekinlerin olmazsa olmaz sebebini teşkil etmesinden dolayı rızık olarak isimlendirilmiştir. Aşağıdaki iki ayette bu açıkça ifade edilmektedir.

“O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın.”¹³¹

¹²³ İsfehânî, *el-Müfredât*, “rzk”, s.351.

¹²⁴ Râzî, *Muhtariü's-Sıhah*, s. “rzk”, s.121; Zebidî, *Tâcu'l-Arûs*, “rzk”, VI, 445.

¹²⁵ ez-Zâriyât 51/58.

¹²⁶ Çanga, Mahmut, *Kur'ân-ı Kerim Lügati İlavelerle Mu'cemul Müfehres*, Timaş Yay, İstanbul, 2005, s.210.

¹²⁷ Hûd 11/6.

¹²⁸ el-Câsiye 45/5.

¹²⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, 188.

¹³⁰ Zuhayli, Vehbe, *et-Tefsîrü'l-Münir*, (tr. Hamdi Arslan V.dğr), Risale Yay, İstanbul, 2005, XIII, 214.

¹³¹ el-Bakara 2/22.

“(O öyle lütüfkâr) Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin (yararlanmanız) için akıttı.”¹³²

“Size âyetlerini gösteren, sizin için gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.”¹³³ Müfessirler bu âyette geçen gökten inen rızık yağmur, güneş ve havayla izah etmişlerdir.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ “Sizin (yağmurla inen) rızığınız da, size va'dedilen (mükâfat ve azap) da göktedir.”¹³⁴

Mücahid burada rızıkla ifade edilenin yağmur olduğunu, yağmurun rızık olarak kullanımının anlam genişlemesi olduğunu ifade ederken;¹³⁵ Said b. Cübeyr ve ed-Dahhak'ın da buradaki rızıktan kastın yağmur ve kar olduğu zira onunla ekinlerin bittiğini ve varlıkların onunla hayat buldukları görüşünde oldukları kaydedilmektedir.¹³⁶

1.8. Sayyib

Sayyib (صَيْب) kelimesi şiddetle ve bolca dökülen yağmur, şiddetli yağmur fırtınası, sağanak yağmur, iri damlalı yağmur manasına gelir.¹³⁷ Bu kelime Kur'an'ı Kerim'de sadece bir yerde geçmektedir.

أَوْ كَصَيْبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظَلَمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ “Yahut da onlar, sağanak halindeki bir yağmura (tutulmuş kimselere) benzerler. Ortalık karanlık, gök gürültüsü ve şimşek çakmakta. Onlar, ölüm korkusu içinde yıldırımlardan korunmak için parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Oysaki Allah, kâfirleri her taraftan kuşatmıştır.”¹³⁸

أَوْ كَصَيْبٍ İfadesinden kasıt kimine göre yağmur kimine göre buluttur. İbn kesir,

¹³² İbrâhîm 14/32.

¹³³ el-Mü'min 40/13.

¹³⁴ ez-Zâriyât 51/22.

¹³⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “rzk”, X, 116; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, “rzk”, VI, 445.

¹³⁶ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XVII, 39.

¹³⁷ Râzî, *Muhtaru's-Sihah*, “svb”, s.180; Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, I-III, Dâru'l-Ciyl, Beyrut, ts, I, 27.

¹³⁸ el-Bakara 2/19.

âyette geçen sayyib kelimesi yağmurdur dedikten sonra şunu da ekler: her ne kadar sahabenin bir kısmı sayyib'in yağmur bulutu olduğunu söylemiş olsalar da yaygın olan kanaat onun karanlıkta hızla inen yağmur olduğudur.¹³⁹ Sayyib kelimesinin nekre olarak gelmesi ise, bir tür şiddetli ve fırtınalı korkutan yağmur demektir.¹⁴⁰

Peygamberimiz (sav)'in de hadislerinde bu kelime kullanılmaktadır. Hz. Aişe (ra) Resulullah'ın yağmuru gördüğünde: **صيبا نافعا** “Allah'ım bize faydalı bol yağmur ver.” buyurduğunu rivayet etmiştir.¹⁴¹

1.9. Semâ

Semâ (سما) lügatte kişinin üstünde olan ve onu gölgelendiren her şeye denir. Her semâ kendi altında olana izafetle semâdır, üstünde olana izafetle yerdir. Yüksekte olan her şey için semâ kelimesi kullanılır. Bu bakımdan evin tavanına semâ denildiği gibi bulutlara da semâ denilir.¹⁴²

Gökten geldiği için yağmura da semâ ismi verilmiştir. Şair şöyle der: **اذ سقط السماء برض قوم رعينا وان كانوا غضابا** “Sema (yağmur) bir kavmin toprağına düştü mü, bizde onu(n verimini davarlarımıza) otlatırız, isterse onlar buna kızsınlar.”¹⁴³ Bazıları bu bilgilerden dolayı yağmura yere düşmediği sürece semâ denilebileceğini söylemişlerdir. Bitkiler içinde semâ kelimesi kullanılır, bu ya yağmurdan oluştuklarından veya yer yüzeyinden daha yüksek bir seviyede oldukları sebebiyledir.¹⁴⁴

Kur'ân'ı Kerîm'de es-Semâ 120 kere, bunun çoğul formu olan es-Semâvât 190 kere geçmektedir.¹⁴⁵ Semâ müzekker ve müennes olarak kullanılır. Fakat yağmur anlamındaki semâ müzekker kullanılır.¹⁴⁶ Şu âyetlerde semâ yağmur anlamında kullanılmıştır:

“Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün

¹³⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 85.

¹⁴⁰ Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, I, 29.

¹⁴¹ Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstiska, 22.

¹⁴² İsfehânî, *el-Müfredât*, “smv”, s.427; Râzî, *Muhtarü's-Sıhah*, “smv”, s.155; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “smv”, XIV, 397; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, I, 27.

¹⁴³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “smv”, XIV, 397.

¹⁴⁴ İsfehânî, *el-Müfredât*, “smv”, s.427.

¹⁴⁵ Abdülbâki, *el-Mu'cemu'l-Müfrehes*, “smv”, s.603–609.

¹⁴⁶ İsfehânî, *el-Müfredât*, “smv”, s.427; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “smv”, XIV, 399.

bardaktan boşanırcasına.”¹⁵³ **طل الارض** yere hafif bir yağmur yağdı demektir. Bu anlamda, mecazen azlık, önemsizlik içinde kullanılır. **طل دم فلان** falan kişinin kanı heder oldu denir ki burada kişinin değersizliği basit bir çisenti gibi pek bir öneminin olmaması kastedilir. Yıkılan evin kalıntısına ve sadece silueti görünen kişi için de bu anlamda tall kelimesi kullanılır.¹⁵⁴

Çok hafif, çisenti şeklindeki yağmur manasına gelen tall kelimesi Kur’ân’ı Kerîm’de bir defa kullanılmıştır:

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ
وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ
أُكْلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
*“Allah’ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisenti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir.”*¹⁵⁵

Bu âyette, Allah’ın rızasını kazanmak ve kendi nefislerinde olan imanın doğruluğunu ortaya koymak için mallarını Allah yolunda az ya da çok harcayanların durumu, bir teşbihle anlatılmıştır. Böyle kimselerin Allah katındaki durumları, tepe üzerindeki bir bahçeye benzetilmiştir. Orası yağmur alırsa nebatatı iki kat artar, yağmur almasa bile hafif bir çisenti bol verim için kâfi olur. Âyette kullanılan tall kelimesi çisenti şeklindeki hafif yağmur¹⁵⁶ ya da Mücahid’in de içlerinde bulunduğu bir grubun belirttiği gibi havada bulunan su buharının serin vakitlerde cisimler üzerinde yoğunlaşması olan nem/çiğ¹⁵⁷ olduğu ifade edilmiştir.

1.11. Vâbil

Vâbil (**وبل وابل**) ağır, yoğun ve iri damlalı olup, yere şiddetli ve süratli yağın yağmur demektir. Buna sağanak yağmur da denilir. Ağır manası düşünülerek zararından

¹⁵³ Temel, *Kur’ân-ı Kerîm’de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s.66.

¹⁵⁴ İsfahânî, *el-Müfredât*, “tl”, s.522; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, “tl”, XI, 405.

¹⁵⁵ el-Bakara 2/265.

¹⁵⁶ İbn Keşîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, I, 426; Nesefî, *Tefsîru’n-Nesefî*, I, 149.

¹⁵⁷ Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezid, *Câmiu’l-Beyân fî Te’vîli’l- Kuran*, 1-XXIV, Müessesetü’l-risale, 1. baskı, Beyrut, 2000, III, 69; Suyûtî, Abdurrahman b. Kemal Celâleddîn, (911/1505), *ed-Durru’l-Mensûr*, I-VIII, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1993, II, 46; Sâbûnî, *Safvetü’t-Tefâsîr*, I, 150.

korkulan şeye وبال denilmiştir¹⁵⁸ ki Kur'ân'ı Kerîm'de şöyle yer etmiştir: فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ “İşte onlar (dünyada) yaptıklarının cezasını tattılar.”¹⁵⁹ Yine zararlarından korkulan tehlikeli yiyecek ve otlara da bu vasıflarından dolayı vâbil denilir.

Kur'ân'ı Kerîm'de sağanak yağmur anlamına gelen vâbil kelimesi bakara suresinde ard arda gelen iki âyette toplam üç defa kullanılmıştır.

“Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. فَأَصَابَهُ وَابٌ فَتَرَكَهُ صُلْدًا Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.”¹⁶⁰

“Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur وَاِبْنٌ yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile فَإِن نَّمٌ يُصِيبُهَا وَابٌ bir çisenti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir.”¹⁶¹

Allah (cc) ard arda gelen bu iki âyette, mallarını harcayan iki insanın durumunu tabiattan bilinen tablolarla gözler önüne seriyor. Bunlardan ilk temsilde kişinin yaptığı harcamalar, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya yağın sağanak bir yağmura benzetilmiştir. Böyle bir yağmur kayayı siler süpürür kaya üzerinde hiç bir şey bırakmaz. İkinci temsilde ise mallarını hayra harcayanların durumu yüksek bir tepe üzerindeki güzel bahçeye benzetili ki bu bahçeye sağanak yağmur yağınca ürünü katlanır. Bu bahçe bol yağmur almasa da hafif bir çisentinin verimli bir ürün için ona kâfi olacağı anlatılır. Bu iki temsilde de sağanak yağış diye ifade ettiğimiz vâbil kelimesi kullanılmıştır. Müfessirler bunu iri, ağır damlalı, şiddetli yağmur olarak ifade etmişlerdir.¹⁶²

¹⁵⁸ İsfehânî, *el-Müfredât*, “vbl”, s.582; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “vbl”, XI, 720; Râzî, *Muhtarü's-sıhah*, “vbl”, s.322.

¹⁵⁹ et-Teğabün 64/5.

¹⁶⁰ el-Bakara 2/264.

¹⁶¹ el-Bakara 2/265.

¹⁶² Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vili'l-Kur'ân*, III, 69; Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, II, 46.

1.12. Vedk

Vedk (ودق يدق ودقا) Kur'ân'ı Kerîm'de yağmur için kullanılan başka bir kelimedir. Şiddetli olsun hafif olsun yağmurun her çeşidine vedk denilir.¹⁶³ Bununla birlikte vedk ifadesi için değişik şeyler de söylenmiştir. Mücâhid vedk'i damlalar veya şimşek,¹⁶⁴ İbn Abbas yağmur, Ebu Müslim el-İsfehânî su şeklinde açıklamıştır.¹⁶⁵ İsfehânî vedk ile yağmur anlamına dikkat çektikten sonra şunları da ekliyor: “Vedek tıpkı toz zerrecikleri gibi yağmur tanecikleri arasında oluşan su zerreciklerine, sıcaklar çok şiddetli bastırınca havada gözükken buhar gibi şeye de vedk denir.”¹⁶⁶

Kur'ân'ı Kerîm'de vedk kelimesi şu iki âyette kullanılmıştır:

“Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üstüste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor. فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; (bu bulutların) şimşeginin parıltısı neredeyse gözleri alır!”¹⁶⁷

“Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler.”¹⁶⁸

Allah (cc) rüzgârların bulutları nasıl sürükleyip üst üste yığıldığını ve nasıl yayıp belli bölgelere sevk ettiğini, yağmurun, şimşegin, dolunun aşama aşama nasıl oluştuğunu yukarıdaki iki âyette de konu ediniyor. Rüzgârların sürükleyerek üst üste yığılması sonucu yoğunlaşan bulutların arasından çıkan şey vedk diye ifade edilmiştir. Bu ifadenin şiddetli veya hafi genel manada yağmur, damla, su diye izah edildiğini göz önüne alırsak bulutlardan inen yağışların hepsinin bu ifade kapsamına alınabileceği düşünülebilir.

¹⁶³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “vdk”, X, 372; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, “vdk”, VII, 84; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, II, 320.

¹⁶⁴ Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, VI, 211.

¹⁶⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 117.

¹⁶⁶ İsfehânî, *el-Müfredât*, “vdk”, s.861.

¹⁶⁷ en-Nûr 24/43.

¹⁶⁸ er-Rûm 30/48.

2. KUR'ÂN-I KERÎM'DE YAĞMURUN ÖZELLİKLERİ

Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun özelliklerine geçmeden önce, yeryüzündeki suların ilk kaynağı konusundaki iddiaların yağmurla ilgili olanından bahsetmek istiyoruz.

Yeryüzünde bulunan suyun nereden geldiği, cevabı en çok merak edilen sorulardan biridir. Varlık sahnesine yağmurun mu denizin mi daha önce çıktığı, bugüne kadar hâla kesinleştirebilmiş değildir. Bilim adamları yeryüzündeki deniz, nehir, okyanus ve göl havzalarını dolduran suların menşei hakkında çok sayıda, farklı bakış açısına sahiptir. Bu konuda bir takım nazariye ve görüşler ortaya atılmıştır. Bu nazariyelerden biride şöyledir: Bir ateş kütleli durumunda olan dünyamızdan gökyüzüne fışkıran gazlar içerisinde su buharı da bulunmaktaydı. Bu su buharı bulutları oluşturmuştur. Hidrojen ve oksijenden meydana gelen su molekülleri yerkabuğu soğuyuncaya kadar havada kaldı. Yer kabuğunun soğukluğu çok uzun devreler boyunca muazzam miktarda yağmurların yağmasına yol açmış ve bu karalar üzerindeki su mecralarının, buna bağlı olarak da deniz ve okyanus gibi geniş satırlı su birikintilerinin oluşmasına yol açmıştır. Yağan yağmurlar buharlaştı, yeniden yağdı ve bu döngü günümüze kadar devam ederek gelmiştir.¹⁶⁹ Su mühendisliği denilen hidrolojide de suyun kaynağının yağışlar olduğu kabul etmektedir.¹⁷⁰

İbn Abbâs'ın “*Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi...*”¹⁷¹ âyeti hakkında şöyle dediği bildirilmiştir: Yeryüzünde hiç bir su yoktur ki gökten inmiş olmasın. Fakat yeryüzünde damarlar vardır ki bunlar suyu değiştirirler. İşte Allah'ın: “*Onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi.*” kavli budur. Saîd İbn Cübeyr ve Amîr eş-Şa'bî de aynı şekilde: “Yeryüzündeki bütün suların aslı göktendir.” demişlerdir.¹⁷²

“Mevdûdî de, “*Biz gökten belli bir miktarda su indirdik ve onu yeryüzünde yerleştirdik.*”¹⁷³ âyeti için şu izaha gider: “Sudan kasıt arasına yağıp duran yağmur olabileceği gibi, yeryüzünün yaratılışı esnasında, Son Gün'e değin çeşitli ihtiyaçları

¹⁶⁹ bk. Temel, *Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s.88; Özer, Zuhâl, *Su Döngüsü*, Yeni Ufuklara (Bilim ve Teknik Kasım 2005 Sayısı Eki), Tübitak, 2005, s.19; Eminoğlu, Mehmet, *Kur'ân Işığında Kâinat Ve Göklerin Fethi*, Can Kitabevi, 5. bs, Konya, ts, s.107.

¹⁷⁰ E. Ulugür, Mustafa, *Su Mühendisliği*, Çağlayan Kitabevi, 1. bs. İstanbul, 1972, s.7.

¹⁷¹ ez-Zümer 39/21.

¹⁷² İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III, 325.

¹⁷³ el-Mü'minûn 23/18.

karşlamak üzere Allah'ın indirdiği ve şu anda denizler, göller yeraltı suları vs. şeklinde bulunan büyük su kaynağı da olabilir.”¹⁷⁴

“*Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir...*”¹⁷⁵ Elmalılı bu âyeti çağdaş bir anlayışla şöyle yorumlamaktadır: “Bunu bir benzetme sanatı içerisinde değerlendirmekten ziyade, bir gerçeğin tam ifadesi olarak anlamak daha uygundur. Çünkü böyle bir anlayış maksadı güzel bir şekilde göstereceği gibi, çağımızın bu konudaki bilimsel teorilerine de uygun düşecektir. Buna göre yerküre vaktiyle yanar bir ateş kütleli olduğundan zamanla sönmüş olan toprak, esas itibariyle yanıp sönmüş bir ateşin kül halinde iken katılışp tortulaşmasından ibarettir ki, hayatın son derece zıttıdır. Böyle iken üzerine suyu indirdiğimiz vakit, o yanmış olan toprak harekete geçmekte, yani atomları ve elementleri bir canlanma gücünü ortaya koyarak canlılığın en açık bir belirtisi olan bir sarsıntı ile harekete geçmektedir.”¹⁷⁶

Yeryüzündeki suyun kaynağı hakkındaki diğer teoriler gibi bu da sadece bir teoriden ibarettir ve bunların hiç biri hala ispatlanamamıştır.

2.1. Yağmurun Oluşumundaki Ana Etmenler

Öncelikle bir doğa olayı olan yağmurun oluşumunun sıradan ve basit bir olay olmadığını belirtmek istiyoruz. Yağmur için “Çapları 0,5 milimetreden büyük olan ve hava rutubetinden yoğunlaşma neticesi meydana gelen su damlaları şeklindeki yağış”¹⁷⁷ ve benzeri tanımlar yapılıyor. Yağmuru basitçe tanımlanıp geçirilecek bir doğa olayı olarak görmek hakkaniyete uygun olmaz.

Halûk Nurbâki: “En az bilgi düzeyinde olan insan, yağmurun fiziki nedenlerini biliyorum sanır. Sonra bir astrofizik âlimi ise yağmurun fiziğini bilmediğini söyler durur. Nedir yağmur? Buharlaşmış suyun atmosferin yukarı katlarında soğuk nedeni ile tekrar su haline geçmesi mi? Öyle ise aşağıdaki soruların cevabını vermeniz gerekiyor:

¹⁷⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, 409.

¹⁷⁵ el-Hâc 22/5.

¹⁷⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 473.

¹⁷⁷ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.19

1) Sıcak ülkelerde, atmosferin üst katlarında ısının 40 – 60 derecedeki atmosfer sıcaklığının aşağı düşmediği yerlerde yağmur nasıl yağıyor? Yağmur yağması için kristalleşmesi; yani sıfırın altına düşmesi gerekir.

2) Sibirya'nın eksi 60 derecedeki atmosferinde bulut ne geziyor; buz blokları halinde yere kalıp gibi inmesi gerekmez mi?

3) Genellikle atmosferde ısı sıfır derece civarındadır. Bulutlar gökyüzünde gezip durduğu halde çoğu zaman yağmur teşekkül etmez. Sanki yağmur gününü ve saatini bekler durumdadır.”¹⁷⁸ Demek suretiyle yağmurun alelade bir şey olmadığını ifade etmeye çalışır. Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurdan bahseden âyetlerin yirmiden fazlasında açıkça insanlar düşünmeye davet edilir. “*Kupkuru yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanlarının gerekse kendilerinin yiye geldikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hâla da göremeyecekler mi?*”¹⁷⁹ “*Ant olsun tozkoparan yellere, yağmur yüklü bulutlara...*”¹⁸⁰ Bu âyetlerde de Allah (cc) rüzgâr ve bulutları ard arda zikrederek onlara yemin etmek suretiyle dikkatlerimizi çekmektedir.

Yağmur oluşuncaya kadar düzenli bir süreç içerisinde bir dizi aşamalardan geçer. Bu oluşum sürecinde güneş, rüzgârlar, ormanlar, çöller, hava içindeki zerreler, yanardağlar, meteorlar, denizler, okyanuslar ve diğer yüzey suları gibi birçok faktör rol oynar. Bununla birlikte bu süreç rüzgâr ve bulut merkezlidir. Yağmur oluşumunda bu ikisi ön şart gibidir. Kur'ân'ı Kerîm'de yağmur içerikli âyetlerin büyük bir bölümünde sırasıyla rüzgâr ve bulutlardan bahsedilmektedir. “*Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler.*”¹⁸¹ Bizlerde yağmur oluşumunda olmazsa olmaz olan rüzgâr ve bulut üzerinde kısaca durmamızın uygun olacağını düşündük.

2.1.1. Rüzgâr

Atmosfer devamlı hareket halindedir. Bu hareketlere genel bir terim ile rüzgâr

¹⁷⁸ Nurbâki, Halûk, *Kur'an Mucizeleri*, Damla Yay, İstanbul, 2005, s.84.

¹⁷⁹ es-Secde 32/27.

¹⁸⁰ ez-Zâriyât 51/1–2.

¹⁸¹ er-Rûm 30/48.

denir. Bütün bu hareketlerin meydana gelmesine yol açan sebep, hava kürenin muhtelif kısımları arasında basınç farklarıdır.¹⁸² Rüzgâr yüksek basınç merkezinden alçak basınç merkezine doğru sürekli yer değiştirir.¹⁸³ Rüzgâr, yeryüzünde ve atmosferde değişik yönlerden değişik süratlerle esen karmaşık bir sistemdir.

Allah (cc) Kur'ân'ı Kerîm'de dikkatleri rüzgâra çekerek rüzgârları kendisinin gönderdiğini, dilerse onları durdurabileceğini,¹⁸⁴ Allah'ın kendisiyle yoldan çıkmışları cezalandırdığı,¹⁸⁵ müminleri ise desteklediği¹⁸⁶ bir silahı olduğunu, rızık ve nimet getirdiğini¹⁸⁷ söylemektedir. *“Rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır.”*¹⁸⁸ Bu âyette Allah (cc), rüzgâr ve bulutları her an yağmurlarla Allah'ın rahmetine vesile olacağı gibi; kasırga ve dolularla da Allah'ın azabına vesile olabilecek koordineli çalışan bir ikili, emre amade bir ordu gibi takdim etmektedir.

Resûlullah (sav) de bu bağlamda rahmet ve azap getiren rüzgârlara temasla şöyle buyurmuştur: *“Ben saba rüzgârı ile yardım gördüm. Âd (kavmi) debur rüzgârı (batıdan esen kasırga) ile helak edildi. Cenup da Cennet rüzgârındandır.”*¹⁸⁹

Rüzgârların yelkenli gemileri hareket ettirmesi, ürünleri olgunlaştırması, havanın temizlenmesi, yüksek basınç alanları ile alçak basınç alanları arasında denge oluşturarak sıcaklıkları düzenlenmesi, yeryüzünün süpürülmesi, bazı hastalıkların engellenmesi gibi birçok faydası bulunmaktadır.¹⁹⁰ Rüzgâr aynı zamanda yağmurun oluşumundan yeryüzüne inmesine kadarki bütün aşamalarda çok büyük bir işleve sahiptir. Cenâb-ı Hak, yağmurun oluşumundan bahsederken rüzgârlar için, "müjdeciler" ifadesini kullanmıştır:

“(Onlar mı hayırlı) yoksa karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu

¹⁸² Erinç, Sırrı-Sami Öngör, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1981, s.76.

¹⁸³ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.7.

¹⁸⁴ eş-Şûrâ 42/33.

¹⁸⁵ Âl-i İmrân 3/117; Yûnus 10/22; el-İsrâ 17/69; el-Ahkâf 46/24; ez-Zâriyât 51/41; Kamer 54/19–20; el-Hakka 69/6.

¹⁸⁶ el-Enbiyâ 21/81; el-Ahzâb 33/9; Sebe 34/12; es-Sâd 38/36; Fussilet 41/16; el-Ahkâf 46/24; Kamer 54/19.

¹⁸⁷ el-Câsiye 45/5.

¹⁸⁸ el-Bakara 2/164.

¹⁸⁹ Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstiska, 26.

¹⁹⁰ bk. Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVIII, 128.

*bulduran, rahmetinin (yağmurun) önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Allah, onların koştukları ortaklardan çok yücedir, münezzehdir.”*¹⁹¹ *“Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur.”*¹⁹²

Rüzgârların Kur'ân'ı Kerîm'de müjde olarak zikredilmesi, yağmurun oluşumunda etkin rol almasından dolayıdır. Çünkü yağmur sevinç, bereket, rızık sebebidir.

Öncelikle rüzgârlar ısınma sonucu su yüzeylerinden çıkan buharların gökyüzüne yükseltilip orada bulut şeklinde bir araya gelme vazifesini görürler.¹⁹³ Yani rüzgâr yoluyla yağmurun hammaddesi havalanır. Kur'ân'ı Kerîm bu durumu şu şekilde dile getiriyor: *“Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler.”*¹⁹⁴ Bu âyet aynı zamanda rüzgârın oluşan bulutları birleştirerek, üst üste ekleyerek, yoğunlaşmalarını ve bunun sonucunda yağmur yağdırabilecek bir hale getirdiğini, ya da parçalanmalarını sağlayarak içlerindeki su buharını muhafaza etmelerini sağladığını da ifade etmektedir. Şu âyet de Allah'ın emriyle hareket eden rüzgârların bulutlar üzerindeki tasarrufunu gözler önüne sermektedir: *“Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor...”*¹⁹⁵

Rüzgârlar bulutların bir araya gelerek yoğunlaşmasını veya parçalanmasını sağladığı gibi, onları sürükleyerek suya muhtaç bölgelere ulaştırma fonksiyonunu da üstlenir.¹⁹⁶ Konula ilgili birkaç âyetin meâli şu şekildedir: *“Rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır.”*¹⁹⁷ *“Rüzgârları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O'dur. Sonunda onlar (o rüzgârlar), ağır bulutları yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Her halde bundan ibret*

¹⁹¹ en-Neml 27/63.

¹⁹² el-Furkân 25/48.

¹⁹³ Deylemî, Ahmet Âmir, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân Minhâc li-Tefsîri'l İşârâti'l-İlmiyyeFi'-Âyâti'l-Kur'âniyye*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 2005, s.33.

¹⁹⁴ er-Rûm 30/48.

¹⁹⁵ en-Nûr 24/45.

¹⁹⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 67.

¹⁹⁷ el-Bakara 2/164.

*alırsınız.”*¹⁹⁸ “*Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır.*”¹⁹⁹ Bu âyetlerde rüzgâr adeta bulutları Allah'ın emri doğrultusunda güden bir çoban gibidir. Bulutlardaki nem yoğunlaşınca yağmur olarak yeryüzüne iner. Bu yoğunlaşma daha çok bulutların rüzgârların tesiriyle sıcak yerden soğuk yere sürüklenmesiyle oluşur. Zikrettiğimiz âyetler bulutları sürükleyen rüzgârın önceden yağmur yağacağını bizlere haber verdiğini öğretiyor.

Kur'ân'ı Kerîm'de rüzgârların aşılama özelliğine ve bunun sonucunda yağmurun oluştuğuna dikkat çekilerek şöyle denilir: “*Biz, rüzgârları aşılama olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.*”²⁰⁰

Rüzgârların aşılama olarak zikredilmesi hakkında müfessirler iki görüşe sahiptir. İbn Abbas, Hasan el-Basrî, Dahhâk ve Katâde rüzgârın aşılması hakkında: “Rüzgâr, ağaçları ve bulutları aşlamaktadır” derken. İbn Mesut da: “Allah, bulutları aşılıp da, onların su yüklenmesi ve suyu (yağmuru) bulutun içine bırakması için rüzgârları gönderir. Sonra o bulut sıkışır ve sütü bol devenin sağılması gibi, onu şarıl şarıl akıtır” der fakat rüzgârların ağaçları aşılmasından bahsetmez.²⁰¹ Bu ayırım şöyledir: bir kısmı aşılamanın bulut ve bitki de var olduğunu söylerken, diğer kısmı da bitki aşılmasının bilimsel bir geçek olduğunu fakat söz konusu âyetin bitki ve ağaçla hiçbir ilişkisinin olmadığı, âyete sadece bulut aşılmasından bahsettiğini iddia etmişlerdir.

Rüzgâr bulutları bitkileri aşlamaktadır. Rüzgârın bulutları aşılama özelliği şöyle gerçekleşir: Alçak ve yüksek basınç alanları arasındaki şiddetli hava akımları okyanusların ve denizlerin yüzeyinde, köpüklenme nedeniyle her an oluşmakta olan sayısız hava kabarcığını, ayrıca karalardan gelen toz parçacıklarını atmosferin üst katmanlarına taşır. Rüzgârların bu şekilde yükseklerle taşıdığı parçacıklar, burada su buharı ile temas eder. Su buharı da bu parçacıkların etrafına toplanarak yoğunlaşır ve su damlacıklarına dönüşür. Bu su damlacıkları önce bir araya gelerek bulutları oluşturur, bir süre sonra da yağmur olarak yeryüzüne iner. Bulutların aşılmasının bir başka şekli

¹⁹⁸ el-A'râf 7/57.

¹⁹⁹ Fâtır 35/9.

²⁰⁰ el-Hicr 15/22.

²⁰¹ Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, V, 72; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 723; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIV, 185.

de elektrik yükü ile aşılmasıdır. Rüzgârlar, önce bulutları sürükleyerek birbiri üzerine yığar. Bu sürtünme neticesi onları negatif ve pozitif elektrik yükü ile aşılır. Bulutlarda biriken bu yüklü elektrik birbirlerini çekmeleri ve birleşmeleri neticesinde yağmurun oluşumunu sağlarlar.²⁰²

Rüzgâr aşılmasının bitkiler üzerindeki etkisi, ancak son asırlarda anlaşılmış bir meseledir. Bütün bitkilerin çiçeklerinin erkek ve dişi çift ihtiva ettiği ve erkeğin dişiyi aşılmasıyla meyvelerin meydana geldiği anlaşıldıktan sonra, bu işte rüzgârın rol oynadığı ortaya çıkmıştır.²⁰³ İlk dönem müfessirlerinin bunu ta o zamanlardan söylemiş olmaları dikkat çekici bir durumdur.

2.1.2. Bulut

Bulut, bir araya toplanarak havada asılı halinde yüzen milyonlarca minik su damlacığından oluşmuş bir küttür. Küçük ve kendi ağırlığıyla yere düşemeyecek kadar hafif olan bu damlacıklar hava akımlarıyla sürüklenerek atmosferde dolaşır. Ama hava daha da soğursa giderek yoğunlaşan damlalar büyür ve yağmur olarak yere düşer. Oluşan bulutlar, içindeki su damlacıkları yağmur olarak yere düşmedikçe ya da hava ısınarak damlacıkları yeniden buharlaştırmadıkça kendiliğinden dağılmaz.²⁰⁴

Bulutlar gökyüzünde Allah'ın azametini gösteren belgelerden biridir. Kur'an'ı Kerîm'de bulutlara çokça temas edilerek, insanların dikkatleri bu gök cisimlerine çekilmiştir: *“Onlar bakmıyorlar mı deve'ye/bulutlar'a, nasıl yaratıldı?! Bakmıyorlar mı göğ'e, nasıl yükseltildi?! Nasıl perçinlendi şu dağlar?! Ve nasıl döşendi, (yaşamınıza uygun şekilde) şu yer!”*²⁰⁵

Bulutlar yağmur oluşumunda temel bir görev görürler. Kur'an'ı Kerîm'de yağmur oluşumu ve yeryüzüne inişi anlatılırken bulutların bir takım özelliklerine de değinilir. Bu çerçevede bulutların serilmesi ve yapılanmalarına değinilmiştir. Meselâ onların dağılım biçimi konu edilerek rüzgârlarla kaldırılan bulutların, Allah'ın dileğine göre serildikleri ve gene onun dileğine göre parçalanıp dağıldıkları anlatılır:

²⁰² bk. Karaman, Hayreddin V.dğr., *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, 1-V, DİB Yay, Ankara, 2007, III, 312; Kılıç, Hamza, *Kâinat Kitabını Okumak*, İnsan Yay, İstanbul, 2006, s.109; Karaçam, İsmail, *En Büyük Mucize Kur'an'ı Kerîm'in İlmî ve Edebî Sırları*, Yeni Şafak, İstanbul, 2005, s.433.

²⁰³ Kılıç, *Kâinat Kitabını Okumak*, s.108.

²⁰⁴ *Temel Britannica*, I-XX, Ana Yay, İstanbul, 1992, IV, 56.

²⁰⁵ el-Ğâşiye 88/17-20.

“Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar sevinirler.”²⁰⁶ Bu ayette ayrıca iki ana bulut sınıfı zikredilmektedir. Yayılmış bulut ve yığılmış bulut. Bu iki arasındaki türler ise sayılamayacak kadar çok olduğu için “gökyüzünde onu dilediği gibi yayar” ifadesindeki dilediği gibi” cümlesi, Allah'ın oluşturmayı ve var etmeyi dilediği bütün bulut türlerini kapsamış olmaktadır.²⁰⁷

Bulutlar gökyüzünde başıboş dolaşmazlar, Allah onları rüzgârlarla dilediği yere sevk ederek oraya sularını boşaltır: “Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır.”²⁰⁸ Bulutlar yağmur ve dolu damlaları barındırdıklarından²⁰⁹ ağırdırlar: “O, size korku ve ümit içinde şimşegi gösteren ve (yağmur dolu) ağır bulutları meydana getirendir.”²¹⁰ Buna ilişkin başka bir âyette de “ağır yük taşıyanlara”²¹¹ denilerek bulutların ağırlık taşımaları zikredilerek onlara yemin ediliyor. İfade de geçen “hâmilat” su taşıyan yağmur yüklü bulutlardan kinayedir.²¹² Ölçümlere göre bu yerkürede her saniye 17 milyon ton su buharlaşıp havaya karışıyor ve her saniye aynı miktar su yeryüzüne iniyor. Bu, günde 24,5 milyar ton yapar. Bundan anlaşılıyor ki bulutların yükleri zannedildiği gibi hafif değil, çok ağırdır.²¹³

Ayrıca büyüklüklerinin dağlara benzetilmesi, şimşek, gök gürültüsü, yıldırım gibi olaylara kaynaklık ettikleri²¹⁴, gölge oluşturarak insanları bunaltıcı sıcaklardan korumaları²¹⁵, sıkıştırma güçlerinin olduğu²¹⁶, gibi Kur'ân'ı Kerîm'de bulutların birtakım özellikleri konu edinilir.

²⁰⁶ er-Rûm 30/48.

²⁰⁷ Temel, *Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s.156

²⁰⁸ Fâtır 35/9.

²⁰⁹ en-Nûr 24/43.

²¹⁰ er-Râd 13/12; ayrıca bk. el-A'râf 7/57.

²¹¹ ez-Zâriyât 51/2

²¹² Derveze, İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, (tr. Ekrem Demir V.dğr.), Ekin Yay, İstanbul, 1989, III, 458; Mahallî V.dğr., *Tefsîru'l- Celâleyn*, 692.

²¹³ Yeniçeri, Celal, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, Erkam Yay, İstanbul, 1994, s.269.

²¹⁴ en-Nûr 24/43.

²¹⁵ el-Bakara 2/57.

²¹⁶ en-Nebe 78/14.

2.2. Yağmurun Oluşumu

“Çapları 0,5 milimetreden büyük olan ve hava rutubetinden yoğunlaşma neticesi meydana gelen su damlaları şeklindeki yağış”²¹⁷ diye basitçe tanımlanan yağmurun meydana gelmesi bir dizi sistematik işlemler sonrasında gerçekleşir. Kendisi olmadan hayatı düşünemeyeceğimiz yağmurun Kur’ân’ı Kerîm’de bir çok özelliğinin yanı sıra oluşum aşamaları da bildirilmiştir. Kur’ân’ı Kerîm’de yağmur oluşumunu direkt konu alan iki âyet bulunmaktadır. Bu iki âyeti birlikte ele aldığımızda yağmurun oluşumu ortaya konulmuş olur. Söz konusu âyetler şunlardır:

“Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkartıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip sonra üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor...”²¹⁸

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ مِسْفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ “Allah O’dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün...”²¹⁹

“Allah O’dur ki, rüzgârları gönderir” yağmurun oluşum süreci âyetin ifade ettiği gibi Allah’ın rüzgâr göndermesiyle başlamış olur. Yağmur oluşumunda an önemli faktör rüzgârdır. “bunlar da bulutu kaldırır...” yağmurun oluşumunu sağlayan denizlerdeki buharlaşma, dalgalardan fırlayan su ve tuz, yeryüzündeki tozlar bütün bunların gökyüzünde birikmeleri rüzgârlar sayesinde olur. Tuz kristallerinin ve havadaki toz zerrecilerinin etrafında yoğunlaşan su buharı sayesinde bulutlar oluşur.²²⁰

Rüzgâr vasıtasıyla oluşan bulutları “Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder...”²²¹ Mücâhid, Ebu Amr, ve Katâde, âyetteki كِسْفًا kelimesini; kısım kısım, şeklinde açıklamışlardır.²²¹ Buradaki mana, Allah’ın bulutları, atmosferin yüksek tabakalarında hafif veya yoğun, yaygın veya parçalı olarak istediği şekilde yayması, parçalamasıdır. Âyette “Nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün...” denilerek

²¹⁷ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.19.

²¹⁸ en-Nûr 24/43.

²¹⁹ er-Rûm 30/48.

²²⁰ Kılıç, *Kâinat Kitabını Okumak*, s.111.

²²¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur’âni'l-Azîm*, III, 578.

son aşama olan yağmurun yağışı tamamlanmış oluyor. Görüldüğü üzere âyette yağmur oluşumu, rüzgâr tarafından bulutun kaldırılması, kaldırılan bulutun yayılıp parçalanması ve bu bulut aralarından yağmurun çıkışı şeklinde üç merhalede anlatılmaktadır.

Yağmurun oluşumunu anlatan Nûr suresindeki âyette yağmur oluşumu bulutların sürülmesi safhasıyla anlatılmaya başlanıyor: “Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor...”²²² Âyette yağmurun oluşması için üç işlem gerçekleşmektedir. “bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor...” aynı zamanda yağmur yağması için bu işlemlerin birbiri peşi sıra, zincirleme ve biriyle diğeri arasında kısa bir ara devre olacak şekilde gerçekleşmesi gerekir ki bunun delili cümleler arasında “summe” atıf edatının kullanılmış olmasıdır.²²³ Sıralanan işlemleri sırasıyla ele alalım:

“Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkarıp) sürüyor...” yuzci sürmek, götürmek demektir.²²⁴ Rüzgârın görevlerinden birinin de bulutları bir yerden ötekine sürüp götürmek hasebiyle, Allah’ın bulutları sürdüğü anlamına geliyor.²²⁵ Bundan sonra âyeti kerimede iki işlem daha kalıyor:

“sonra onları bir araya getirip sonra üst üste yığıyor...”²²⁶ Buna göre yağmur ancak peş peşe gerçekleşecek bu iki işlemden sonra yağacaktır. İkisinden biri olmadığı ya da bu sıra ile zincirleme gerçekleşmediği takdirde buna bağlı olarak yağmur da yağmayacaktır.²²⁷ Te’lif bir şeyi bir şeye katmak, parçaları bir araya getirmek, demektir.²²⁸ Buna göre mana parçalı haldeki bulutları bir araya getirir şeklindedir ki bu da bulutların önce parçalı halde bulduklarına işarettir. Çünkü te’lif ancak mevcut olan iki şey arasında söz konusu olabilir.²²⁹ Rükâm ise, üst üste koymak, yığmak, istiflemek demektir.²³⁰

Modern bilim Kur’ân’ı Kerîm’in ortaya koyduğu şu iki işlem olmaksızın

²²² en-Nûr 24/43.

²²³ Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.27.

²²⁴ Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, II, 167.

²²⁵ Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.27.

²²⁶ Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.27.

²²⁷ Mahallî V.dğr., *Tefsîru'l- Celâleyn*, s.465; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 117.

²²⁸ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yay, İstanbul, 2003, XIII, 408; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 117.

²²⁹ Mahallî V.dğr., *Tefsîru'l- Celâleyn*, s.465; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 117.

yağmurun yağmayacağı gerçeğini desteklemektedir.

a) Çekirdeklenme İşlemi: Bu işlem yağmur damlalarının oluşmasında esas görevi üstlenmektedir. Su buharının son derece küçük bir zerrenin çevresinde yoğunlaşarak tozun etrafını saran ince bir su tabakası meydana getirir; sonra bunu yağmur damlası oluşuncaya kadar bir başkası, bir başkası izler. Fakat bu işlem sonrasında ortaya çıkan yağmur damlaları çok küçük ve oldukça hafif oldukları için yere düşmezler. Bu çekirdeklenme işleminin (*يُولَّفُ بَيْنَهُ*) gerçekleşmesinden başka bir şey değildir.

b) İkinci işlemde yeryüzüne düşmeyecek kadar küçük ve hafif olan yağmur damlacıklarının yeryüzüne düşebilmek için fazladan bir ağırlığa ihtiyaç vardır. Dolayısıyla yoğunlaşma işleminin tabaka tabak devam etmesi gerekecektir. Bu da Allah'ın bulutları yığın haline getirmesiyle (*يَجْعَلُهُ رُكَامًا*) oluşacaktır.²³⁰

Bildiğimiz gibi, bulutlar sabit, belli boyut ve sınırları olan cisimler değildir. Bulut üstündekini, altındakini, sağındaki ve solundakini birbirinden ayıran bir tampon oluşturmaz. Bu durumda yığın ifadesi bulutların üst üste dizilmesi manasına gelmez. Buradaki yığılma, daha yoğun, yüksek derecede nemli bir içeriğe sahip bir bulut oluşturacak şekilde bulutların birbirine girmesi anlamındadır. İşte yağmur taneciklerinin ağırlığının artmasına sebep olan bu durumdur.²³¹

Bulutlar ağırlaşır yığın haline geldiği zaman sağanak ve iri taneli yağmurlar yağdırır. *فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ* “İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor...”

Bilimsel verilere göre yağmur şu ardışık üç evreden geçerek oluşur:

a) Doyma evresi: Havanın belli bir sıcaklıkta tutabileceği neme bağlı nem denir. Bağlı nem yüzde yüze erişince hava neme doymuş olur.

b) Yoğuşma Evresi: Suyun buhar formundan sıvı formuna geçiş sürecidir. Doymuş hava, su buharını çok küçük su damlacıkları biçiminde çökeltir. Yoğuşmuş su bulutu havayı oluşturur ve damlalar boyutlarının çok küçük olması nedeniyle havada asılı halinde kalır.

²³⁰ Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.28–29.

²³¹ Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.29.

c) Yağış Evresi: Kimi damlacıklar, yükselen akımların taşıyamayacağı boyutlara ulaşır. İşte o zaman yağmur yağar²³²

Yağmurun, şimşeğin, dolunun nasıl oluştuğu, bu olaylarla ilgili tabiat kuralları bugün bilinenlere tıpatıp uyan bir şekilde anlatılmakta, ancak bunların kendiliğinden değil, Allah'ın izin, irade, kudret, hikmet ve sünneti (âdeti, kanunu) çerçevesinde olup bittiği bildirilmekte, insanların doğru görmeleri, değerlendirmeleri ve ders çıkarmaları teşvik edilmektedir.²³³

Yağış şekilleri, oldukça karmaşık yasalara bağlıdır. Sıcaklıklar buharlaşma ve dolayısıyla bulutların oluşumunda etkili olduğu gibi, gökyüzündeki su buharının yeryüzüne inişinin yeryüzüne yağmur, dolu ve ya kar şeklinde inişinde de etkilidir.²³⁴

2.2.1. Gökten İnen Su

Bilindiği üzere Kur'ân'ı Kerîm'in büyük bir bölümü teferruattan uzak, genel ifadeler halindedir. Zira her şeyi madde madde sıralayıp, her maddeye ayrıntılı bir şekilde değinilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte diyebiliriz ki, cins anlamında insanla ilgili ne kadar bilgi varsa, Kur'ân'ı Kerîm'de de o kadar bilgi bulunmaktadır, fakat bu bilgiler genellikle ayrıntıdan uzak bilgidir ve temel ilkeler halindedir.

Kur'ân'ı Kerîm her ne kadar bir çok yerde yağmurdan ve sadece bir yerde doludan bahsetmiş olsa da, diğer yayış türlerini açık bir şekilde ifade etmez. Bunun yerine hepsini kapsar veciz bir ifade ile “*أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً*” *gökten bir su indirdik*” der. Yağmurdan ise çok yerde ismen bahsedilmesi, yağış çeşitlerinin en yaygını²³⁵ olması sebebiyledir. “*Gökten iner*” ibaresi Kur'ân'ı Kerîm'de takriben elli altı kere, değişik bir çok şeyin indirilmesi için kullanılır.²³⁶ Dikkat çekici olan şudur ki bu sayının yarısından maksat gökten su inmesi, diğer yarısının çoğundan maksat da zımnen sudur.²³⁷

“*أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً*” *gökten bir su indirdik*” ifadesi dikkat çekicidir. Gökten inen su yağmur olabileceği gibi, dolu, kar, çığ de olabilir. Bu ifade meallerin kendi içinde de

²³² bk. *Büyük Larousse*, XXIV, 12352; *Temel Britannica*, XIV, 67; Erinç, Sırrı-Sami Öngör, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1981, s.83.

²³³ Karaman, V.dğr, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, IV/109.

²³⁴ bk. E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.10.

²³⁵ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.19.

²³⁶ bk. Abdülbâki, *el-Mu'cemu'l-Müfehres*, s.235–240.

²³⁷ Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.20. Örneğin: el-Mü'min 40/13'te rızık veya rızkın iniş sebebi sudur.

çoğunlukla lafzen gökten su inmesi şekliyle meâllendirilirken az sayıda âyette yağmur şeklinde ifade edilmiştir.²³⁸ Böyle bir kullanım diğer yağış çeşitlerinin de göz önüne alındığını göstermektedir. Bununla birlikte en çok görülen yağış çeşidinin yağmur olması “*gökten bir su indirdik*” ifadesinin sınırlı sayıda âyete, yağmur şeklindeki düşüş şeklinde yansıtılmıştır.²³⁹

Tefsir kitaplarında da “*gökten bir su indirdik*” ifadesi diğer yağış şekillerini kapsayacak şekilde izah edilmiştir. Bunun birkaç örneği şu şekildedir:

Şevkânî “*Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için bir ibret vardır.*”²⁴⁰ âyetini tefsir ederken “*Allah gökten bir su indirdi*” cümlesi için şunları söyler: “Benzer ifadelerde izah ettiğimiz gibi Allah bulutlardan veya yükseklerden suyun herhangi bir çeşidini indirdi” diyerek gökten inen su ibaresinin yağışların tümünü kapsar şekilde anlaşılması gerektiğini vurgular.²⁴¹

İbn kesir “*Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni, oraya çıkanı bilir. O, esirgeyendir, bağışlayandır.*”²⁴² âyetini tefsir ederken “gökten inen yağmur, kar, doluyu bildiği gibi meleklerin indirdikleri ahkâm ve takdiratı da O bilir.”²⁴³ derken, Kurtubî de aynı âyetin tefsirinde şu açıklamayı yapar: “*Gökten bir su indirip onu yeryüzünde kaynaklara yerleştirir*”²⁴⁴ buyruğunda olduğu gibi, gökten inen yağmur, kar, dolu, yıldırım, rızıklar, takdir gereği indirilen miktarlar ve bereketlerdir.”²⁴⁵

Râzî tabiatçıların: “Bulut, yağmur, kar, dolu, çığ ve kırağı, çevrede buharın yoğun hale gelmesinden; bazen de, havanın yoğunlaşmasından meydana gelir. Buharlar, indikleri o nesne üzerinde donmazlarsa, çığ; donarlarsa, kırağı halini alırlar. Kırağının çığ’e nispeti, tıpkı karın yağmura nispeti gibidir.” dediklerini aktararak tabiatçıların bu

²³⁸bk. Özek, V.dğr., *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*; Esed, *Kur’an Mesajı Meal-Tefsir*; Işıcık, Yusuf, *Kur’an Meâli*, Konya İlahiyat Derneği Yay, Konya, 2008; V.dğr.

²³⁹bk. Ateş, Süleyman, *Kur’ân Ansiklopedisi*, Kur’ân Araştırmaları Müessesesi (KURAM), ts, “Yağmur”, XXII, 324.

²⁴⁰en-Neml 16/65.

²⁴¹eş-Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu’l-Kadîr el-Câmiu Beyne Fenniyyi’r-Rivâyeti Ve’d-Dirâyeti Min İlmi’t-Tefsir*, I-V, Beyrut, 1992, III, 248.

²⁴²Sebe 34/2.

²⁴³İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, IV, 389.

²⁴⁴ez-Zümer 39/21.

²⁴⁵Kurtubî, *el-Câmi’li Ahkâmi’l-Kur’ân*, XIV, 230.

söylediklerine katılıp katılmadığı yönleri uzunca tartışır.²⁴⁶ Bu ve buna benzer birçok örnek tefsircilerin gökten inen suyun sadece yağmur olarak görmediklerinin bir göstergesidir.

Bizler de tezimizde kullandığımız yağmur ifadesiyle özelde, salt yağmuru, genelde ise bütün yağış çeşitlerini kastetmekteyiz. Bu bağlamda yağmur dışındaki diğer yağış türlerine kısaca değinmenin yerinde olacağını düşündük.

Yağış, havadaki su buharının yoğunlaşarak yağmur, kar, dolu, çığ, kırağı, kırç gibi yeryüzüne düşmesi olayıdır.²⁴⁷ Yağışların gökten yeryüzüne çeşitli şekillerde inmesini etkileyen çok sayıda sebep vardır. Bu sebepler arasında daimi alçak ve yüksek basınç kuşakları, genel atmosfer dolaşımı ve yer şekilleri başlıca rolü oynar.²⁴⁸ Yağış şekilleri, bitki örtüsünden, insan yaşamına kadar birçok alanı ilgilendirmektedir.

2.2.1.1. Dolu

Kısaca buz taneleri ya da tanecikleri biçimindeki yağış şeklinde tanımlanan dolu genellikle yıldırım ve şimşek ile beraber görülür.²⁴⁹ Kalınlığı bazen birkaç kilometreyi bulan fırtına bulutlarının içinde yükselen hava akımları vardır. Bulutların içindeki bir su damlacığı bu güçlü hava akımlarından birine kapıldığında bulutun en üst katmanına doğru sürüklenir. Buradaki dondurucu soğuk da su damlacığını küçük bir buz topuna dönüştürür. Düşmeye başlayan bu küçük buz küresi bulutun alt katmanlarına indiğinde, karşılaştığı öbür su damlacıklarının çevresini sarıp donmasıyla biraz daha büyür. Böylece bulut içindeki her yolculuğunda üzerinde bir buz katmanı oluşur. Hava akımlarının yükseltemeyeceği kadar ağırlaştığında da buluttan aşağıya doğru düşer.²⁵⁰

Kur'ân'ı Kerîm'de şu âyette doludan bahsedilir: “...*O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; (bu bulutların) şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır.*”²⁵¹ Dolu diye meâllendirilen berad kelimesi *Küçük taşlar misali, bulutlardan küçük parçacıklar şeklinde inen donmuş, sert sular* diye izah edilir.²⁵²

²⁴⁶ bk. Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 117–120.

²⁴⁷ Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, “Yağmur”, XXII, 324.

²⁴⁸ Erinç, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s.84.

²⁴⁹ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.19.

²⁵⁰ *Temel Britannica*, V, 292.

²⁵¹ en-Nûr 24/43.

²⁵² Râzî, *Muhtari's-Sıhah*, “brd”, s.32.

2.2.1.2. Kar

Kar, Havadaki su buharının donarak tüye ya da iğneye benzeyen buz kristallerine dönüşmesiyle oluşur. Düzgün altıgen geometrik biçimlerdeki kristaller binlerce farklı şekilde olur. Çok düşük sıcaklıklarda kristaller birbirinden ayrıdır ve pırıltılı tüy gibi zerreciklerden oluşan bir pus halinde havada yüzer.²⁵³ Yağışın yeryüzüne kar şeklinde düşmesinde birçok fayda var. Kar, çok soğuk dönemlerde, örttüğü bitkileri bir ölçüde korur ve karla örtülmeseler yaşayamayacakları çetin iklim koşullarına dayanmalarını sağlar. Bununla birlikte karın, yararlı mevsim süresini kısaltması, çığ âfetlerine neden olması gibi zararlı etkileri de görülebilir.²⁵⁴

2.2.1.3. Çiğ

Hava rutubetinin; zemin üstünde, kayalarda veya yapraklarda geceleyin yoğunlaşmasıyla meydana gelen su damlalardır.²⁵⁵ Daha çok günlük sıcaklık değişimlerinin fazla olduğu mevsimlerde görülür. Çiğ önemli bir su kaynağı olduğu gibi bir süre için terlemeyi durdurması açısından bitki örtüsü için de önemlidir. Dünyada bazı çöllerdeki bitki toplulukları ancak buralara çok çiğ düşmesiyle açıklanabilmektedir.²⁵⁶

*“Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisenti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir.”*²⁵⁷ Bu âyette çisenti diye çevrilen tall kelimesi için Mücahid'in de içlerinde bulunduğu bir grup nem/çiğ anlamı vermiştir.²⁵⁸

²⁵³ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.47.

²⁵⁴ *Temel Britannica*, X, 21; Korkmaz, Hekimoğlu İsmail-H.Hüseyin, *İlimler ve Yorumlar*, TÜRDAY Yay, İstanbul, 1978, s.281.

²⁵⁵ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.20; Doğan, D. Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*, Bahar Yay, İstanbul, 1994, s.233.

²⁵⁶ *Büyük Larousse*, VI, 2751.

²⁵⁷ el-Bakara 2/265.

²⁵⁸ Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, II, 46; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, I, 150.

2.2.1.4. Kırç, Kırağı

Atmosferin en alt katındaki hava tabakası içinde mevcut su damlacıklarının, yeryüzündeki soğuk cisimlerle teması halinde, onlar üzerinde oluşturduğu bir çeşit ince buz örtüsüne kırç denilirken, Yeryüzüne dokunan hava tabakalarının 0 derecenin altında doyma noktasına erişmeleri neticesinde zeminde oluşturdukları buz billûrcuklarına ise kırağı denilir.²⁵⁹

2.2.3. Yağmurun Düzenli ve Yavaş İnişi

Yağmur oluşumu nasıl fevkalade olaylar zincirinden sora gerçekleşiyorsa, aynı şekilde yağmurun yeryüzüne inişi de Allah'ın sonsuz kudretini ve hikmetini yansıtan tecellilerle doludur.

Yağmur ve kar, bulutlardan yeryüzüne inerken fırtınalı havalarda bile birbirine çarpmadan büyük bir düzen ve intizam içerisinde inişlerini tamamlarlar. Eğer iniş sırasında birbirine çarpacak olsalardı yeryüzüne gelinceye kadar dev kütleler oluşturup bizlere zarar vereceklerdi. Bu aynı zamanda yeryüzüne düşmekte olan yağmur ve kar tanelerinin kütle bakımından eşit olduğunu göstermektedir. Zira birbirinden ağır maddeler düşerken ağır olanı daha hızlı yol alacağından önünde bulunana çarpabilirdi.

Aynı şekilde yağmur uygun fiziksel ortamda tekrar yoğunlaşarak kazandığı ağırlıkla, yukarıdan aşağıya düşen diğer bütün cisimlerin aksine hızında ivme olmadan, tahribata yol açmayacak ölçüdeki sabit bir hızla yere iner.²⁶⁰ Yani yağmurun buluttan düşüşü eşyanın düşme kanununa tabi değildir. Yağmur damlacıkları saniyede yaklaşık bir metrelik bir hızla düşer.²⁶¹ Yağmur damlaları, dengelenmemiş bir yerçekimi kuvvetinin etkisinde kalsalardı; yere düşene kadar hızları devamlı artarak çok büyük değerlere ulaşır. Bu da, dolayısıyla muazzam hareket enerjisi kazanmış damlaların yeryüzüne taş gibi düşen felâketi olurdu. Bunun hiç de böyle olmadığını, ilmi sonsuz bir Yaraticı'nın tecellisiyle başlangıçta hareketsiz olan her bir damlanın, yerçekiminin ters yönünde artan bir hava direncinin etkisinde hareket ettiğini görüyoruz. Yağmurun taş parçası dolular gibi yağması gerekirken nasıl okşayıcı bir büyüklüğe göre ayarlandığı da

²⁵⁹ bk. Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, XXII, 326–327; Erinç, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s.84.

²⁶⁰ Karaman, V.dğr., *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 312.

²⁶¹ *Temel Britannica*, XIV, 67.

ölçülü bir takdirdir.²⁶² Ka'bu'l-Ahbar'dan şöyle rivayet edilmiştir: “Bulutlar yağmurların kalburlarıdır. Bulutlar olmasa, yağmur düştüğü yeri harap ederdi.”²⁶³ Yağmurun rahmet olarak nitelendirilmesinin bir yönü de bu olsagerektir.

İbn Kesîr Hadîd süresindeki: “...*Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.*” Âyetinin tefsirinde şunları söyler: “Gökten düşen her damla ile beraber onun Allah tarafından düşmesinin kararlaştırıldığı yere düşmesini sağlayan bir melek de yere iner.”²⁶⁴ Yine ibn Kesîr Abdullah İbn Mesud'un şöyle dediğini aktarır: “Bize ulaştığına göre yağmurla beraber iblis çocuklarının ve Adem çocuklarının sayısından daha fazla melek de iner ve her damlanın nereye düşeceğini, ne bitireceğini sayar, hesaplarlar.”²⁶⁵

Râzî de “*O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik.*”²⁶⁶ âyetinin tefsirinde İbn Abbas'ın: “Bu âyetteki su ile yağmuru kastetmiştir ve yağmurun her damlası ile birlikte yeryüzüne bir melek iner.” Sözüünü naklettikten sonra felsefecilerin bu rivayetteki melek kelimesini, o yağmur damlasında aşağıya doğru inmeyi gerektiren tabîî durum manasına hamlettiklerini söyler ve kendisinin de bu görüşü benimsediğini ifade eder.²⁶⁷

Tefsir kitaplarında bu ve buna benzer çokça rivayetler aktarılmaktadır. Bunları ister gerçek manada, her bir damlanın melekler tarafından yeryüzüne indirildiği şeklinde anlayalım, ister bunlardan, o yağmur damlasında aşağıya doğru inmeyi gerektiren tabîî durumun yaratıldığını anlayalım; var olan durum şudur: Allah, gökten yere kadar her işi düzenleyip yönettiği²⁶⁸ gibi, yağmurun da yeryüzüne inişini belli bir düzen içinde ve canlılara zarar vermeyecek bir hızda gerçekleşmektedir.

2.3. Yağmur Döngüsü

Yeryüzündeki su kaynakları okyanus, denizler, göller, nehirler ve yeraltı

²⁶² Nurbâki, *Kur'an Mucizeleri*, s.84; ayrıca bk. Kılıç, *Kâinat Kitabını Okumak*, s.112.

²⁶³ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, I, 97.

²⁶⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, 389.

²⁶⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 723.

²⁶⁶ el-En'âm 6/99.

²⁶⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, X, 61.

²⁶⁸ es-Secde 32/5.

sularından oluşur. Sular insanlar hayvanlar ve bitkiler tarafından kullanıldığı halde gerçekte asla yok olmaz. Zira sular, atmosfer dışına çıkamaz, ancak sıvı, buhar ve katı hallerinden birinde bulunur ve bunlar arasında sürekli bir geçiş yapar. Bu özelliklerinden dolayı yeryüzündeki sular kesintisiz olarak yinelenen bir değişim sistemine sahiptir ki buna su döngüsü denilir.²⁶⁹

Su döngüsünün buharlaşma, yoğunlaşma ve yağış şeklinde basamakları bulunur. Öncelikle güneş ve rüzgârın etkisiyle, su, kar ve buzul yüzeylerinden, topraktan, bitkilerden ve daha yeryüzüne varmadan yağın yağmurlardan buharlaşma olur. Böylece atmosfere yükselerek gaz halinde dolanan su, soğuk havayla temasa girer ve yoğunlaşarak bulutları oluşturur. Bazı koşullar altında, yerçekimi nedeniyle çökerek yağmur, kar, dolu gibi hallerde karalara ve okyanuslara iner. Yağış halinde toprağa düştüğünde burada toplanabilir veya buharlaşabilir, akıntılar oluşturabilir. Derinliklere sızarak yeraltı sularını oluşturabilir ve farklı derinliklerde farklı hızlarda yer değiştirebilir. Bu yeraltı akıntıları, yüzeydeki toprak katmanlarının nemini sağlar. Derinliklerde su tabakalarını besler ve yeniler, kaynaklar oluşturur, bitki yaşamını destekler ve sıvı halini değiştirerek tekrar atmosfere yükselir. Ayrıca bitki örtüsü terleme yoluyla önemli miktarda suyu buharlaştırır.”²⁷⁰ Bu durum bir nevi kısır döngü gibi devam eder durur.

Kur’ân’ı Kerîm’de yağmur döngüsünden bahsedilerek şöyle denilmiştir: **وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ** “Dönüş sahibi olan (yağmur yağdıran) göğe, yemin ederim ki”²⁷¹ âyette geçen er-rec’ kelimesiyle tekrar tekrar gökten yere geldiği için, yağmur kastedilmiştir.²⁷² Zeccâc’ın ve diğer dilcilerin, rec’ kelimesinin ta baştan yağmur manasında vaz olunmuş bir isim olmadığı, tam aksine yağmura, mecazi olarak bu ismin verildiğini ifade ederek bu mecazın şu yönlerden yerinde olduğunu sıralamışlardır:

1. Bir de denilmiştir ki, bulutların yerdeki deniz ve diğer sulardan çıkan su buharından hâsıl olması dolayısıyla güya göğün yerden aldığı suyu yine geriye çevirmesi ve iade etmiş olması düşünülmüştür. Bu şekilde rec’ kelimesi "mercu" yani geri döndürülmüş manasına olarak iade edilmiş, döndürülmüş demek olur.

²⁶⁹ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.2.

²⁷⁰ Erinç, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s.82; *Büyük Ansiklopedi*, I-XII, Doğan Kitapçılık, 1999, XI, 108.

²⁷¹ et-Târık 86/11.

²⁷² Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, XII, 538; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, X, 13; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 723.

2. Sesin tekrarlanması manasından alınmıştır ki, sesi tekrar tekrar söylemek ve harfleri birbirine eklemektir. Yağmur da tekrar tekrar dönüp yağdığı için rec' denilmiştir.

3. Geri dönüşü hayra yorulduğu için söylenmiştir.

4. Her sene dönüp rızık getirdiği içindir.²⁷³

Göğün dönüş sahibi oluşu yağmurun (rec') buharlaşarak tekrar eski yerine dönmesi ve bunun sistematik olarak devam etmesi sebebiyledir. Bu âyet tam olarak yağmur döngüsü ile birebir örtüşen bir anlama sahiptir.

Ayrıca müfessirler şu âyetle kastedilenlerden birisinin de yağmur döngüsü olduğunu ifade etmişlerdir. *يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا*. “Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni, oraya çıkanı bilir. O, esirgeyendir, bağışlayandır.”²⁷⁴

Burada yerkürenin kendi kütlesi ve tabakaları arasındaki giriş ve çıkışlar dile getirildiği gibi gökten yere inen ve yerden de göğe doğru yükselip gidenler de dile getirilmiş ve fakat bunların neler olduklarından söz edilmemiştir. Müfessirler yere giren; yağmurlar, ölümler, defineler, tohumlar, yerden çıkan; bitkiler, hayvanlar, madenler, kaynak suları gökten inen; yağmurlar, karlar, dolular, yıldırımlar, rızıklar, takdir, melekler, kitaplar, vahiy, ışınlar, uzay tozları göğe yükselenlerin ise; buharlar, dumanlar, melekler, ameller gibi değişik şeyler saymışlardır.²⁷⁵ Bu tanım inen ve çıkan hem maddi hem manevi birçok şeyi kapsar.²⁷⁶ Bununla birlikte tüm müfessirlerin saydığı şeyler arasında göz önünde olduğu için yağmur, dolu ve kar ve buhar ilk sıralarda yer almaktadır. Her ne kadar sayısını sadece Allah'ın bildiği nice maddi ve manevi varlıklar yerden göğe, gökten yere iniş çıkış yapıyor olsa da biz burada konumuz gereği sadece yağmur merkezli bir açıklamaya gideceğiz.

Deylemî söz konusu âyetle ilgili el-Miyâh Fi'l-Kur'ân adlı eserinde şunları

²⁷³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIII, 60–61.

²⁷⁴ Sebe 34/2; ayrıca aynı ifade için bk. el-Hadîd 57/4.

²⁷⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III, 693; Mahallî V.dğr., *Tefsîru'l-Celâleyn*, s.562; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XIV, 230; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVIII, 314; Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, II, 361; Zuhayli, *et-Tefsîrû'l-Münir*, XI, 427; V.dğr.

²⁷⁶ Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, s.870; İslâmoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'ân Gereğçeli Meal-Tefsir*, Denge Yay, 2. bs, İstanbul, 2008, s.845.

kaydeder: “Sanki âyet, kıyamete kadar kesintisiz devam edip gidecek bir yürüyüş resmetmektedir. Buna en yakın anlayış belki de bilim adamlarının son asırlarda keşfettikleri suyun şu varlık âleminde sürekli dönüşüdür. Âyetin ibaresi birbirinin aksi bir sığa ile gelmiştir. (مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ) “toprağa neyin girdiğini” ibaresi (مَا يَلْجُ فِي الْأَرْضِ) “gökten neyin indiğini” ibaresi ile eşleştirilmiştir. Bu ise göğe yükselenin bizzat oradan inen olduğunu göstermektedir. Yine (مَا يَخْرُجُ مِنْهَا) “Oradan (yani) topraktan neyin çıktığını” ibaresi (مَا يَخْرُجُ فِيهَا) “Oraya (yani göğe) neyin yükseldiğini” ibaresiyle eşleştirilmiştir ki topraktan çıkanın bizzat göğe yükseldiğini göstermektedir. Bu tasavvur aynı şeye ait bir devridaim tablosu çizmektedir ki bunun ne olduğu ile ilgili en kabul edilebilir tercih bunun yağmur suyu olduğudur.”²⁷⁷

2.4. Yağmurun Uygun Ölçüde Yağması

Bu evrende meydana gelen her şey, ancak plan ve program çerçevesinde meydana gelmekte, bir hikmete bağlı olarak ortaya çıkmakta ve bir amaca doğru yönelmektedir. Yaratılmış olan her şeyde eşsiz bir düzen ve sükûnet hali gözlenmektedir. Kâinatta denge, ölçü varlığın arzuladığı vazgeçilmez bir hal, hayat ve sistemlerin canı ve özü gibi görünmektedir. Dengesiz en küçük bir sistemi düşünebilmemiz mümkün olmadığı gibi, dengesiz bir evrende de huzur ve sükûneti hayal edemeyiz.²⁷⁸

Kur’ân’ı Kerîm kainattaki her şeyin bir ölçü dâhilinde olduğunu, hiçbir şeyin rasgele, gelişi güzel takdir edilmediği ifade edilmektedir. “Göğü Allah yükseltti ve mizanı (dengeyi) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın.”²⁷⁹, “Biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık.”²⁸⁰, “Her dışının neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. Onun katında her şey ölçü iledir.”²⁸¹, “Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.”²⁸² Meâlini verdiğimiz âyetlerde ölçü diye ifade edilen “kader” kelimesidir. Bu kelime ölçme, tahmin, takdir ederek tayin etmek, hikmetin gerektirdiği ölçüde ondan ne fazla ne eksik olarak dilediğini yapan, güç ve kudret, manalarına geldiği gibi Allah’ın iradelerini icradan, yani kazadan evvel takdir etmesi ve ölçmesi anlamına gelir ve bu itibarla kelimedede esasen

²⁷⁷ Deylemî, *el-Miyâh Fi’l-Kur’ân*, s.19–20.

²⁷⁸ Gürbüz, Faruk, *Kur’an’da Denge*, Denge Yay, İstanbul, 1997, s.9.

²⁷⁹ er-Rahmân 55/7–8.

²⁸⁰ Kamer 54/49.

²⁸¹ er-Râd 13/8.

²⁸² el-Hicr 15/21.

mevcut olan hüküm manasını ifade eder.²⁸³ Kur'ân'ı Kerîm'de kader kelimesi kâinatın Allah tarafından düzene konulması, ölçülü olması anlamında kullanılır.²⁸⁴ Tüm bunlardan anlaşılıyor ki, her şey Allah katında ince bir hesap üzere yaratılarak takdir edilmiş, her şey belli bir ölçü üzere cereyan etmektedir. Kâinat ölçsüz, hesapsız, düşünülemez, yoksa ortada kargaşa ve felaketten başka bir şey olmayacaktı.

Allah'ın, kendi yarattıklarından habersiz olmadığını, aksine ilmi ve hikmetiyle evreni bir düzen içinde kurduğunu ve yaşattığını gösteren en ilgi çekici kanıtlardan biri de yağmur olayıdır. Kur'ân'ı Kerîm'de her şeyin kendine has bir ölçü içinde yaratıldığı gibi yağmurun da bir ölçü ve nispetle yaratıldığı ve buna göre yeryüzüne indirildiği vurgulanarak insanların dikkatleri bu konuya çekilmektedir. Yağmurdaki ölçüyü ifade eden âyetler şunlardır:

“Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.”²⁸⁵, “Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız.”²⁸⁶

Her iki âyet de bilimin ilerlemesiyle ancak bu dönemde öğrenilen bilimsel bir gerçeği teyit etmektedir. Küresel boyutta düşünülecek olursa, su çevrimi içerisinde yer alan toplam buharlaşma ve toplam yağış miktarı yaklaşık olarak aynıdır. Bu durum atmosferdeki su miktarının hep aynı kalması sonucunu doğurur.²⁸⁷ Böylece yerküre üzerinde su dengesi sağlanmış olmaktadır. Ölçümlere göre, yeryüzünden bir saniyede 16 milyon ton su buharlaşmakta ve yine saniyede 16 milyon ton su yağış olarak düşmektedir. Bu mükemmel dönüşüm sonucunda, bir yılda yeryüzüne tahminen 505 trilyon ton su düşmektedir. Bu, aynı zamanda bir yılda dünyaya kar, yağmur, dolu ve çığ olarak düşen yağış miktarıdır. Yani su, sürekli bir denge içinde, “bir ölçüye göre” dönüp durmaktadır. Yeryüzündeki hayatın devamı da, bu su döngüsü sayesinde sağlanır.²⁸⁸ Uzmanların yaptığı bir hesaplama göre, atmosferde bulunan suyun hepsinin yağış olarak yeryüzüne inmesi halinde, yeryüzündeki tüm toprakları yaklaşık

²⁸³ İsfehânî, *el-Müfredât*, “kdr”, s.395; Canbulat, Mehmet V.dğr, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay, Ankara, 2006, s.353.

²⁸⁴ Güler, İlhami- Özsoy Ömer, *Konularına Göre Kur'an*, Fecr Yay, Ankara, 2006, s.375.

²⁸⁵ el-Mü'minûn 23/18.

²⁸⁶ ez-Zuhruf 43/11.

²⁸⁷ Özer Zuhul, *Su Döngüsü, Yeni Ufuklara (Bilim ve Teknik Kasım 2005 Sayısı Eki)*, Tübitak, 2005, s.19.

²⁸⁸ Kılıç, *Kâinat Kitabını Okumak*, s.116; Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, s.270–271.

2,5 cm yüksekliğinde su kaplayacak şekilde fazla su oluşurdu.²⁸⁹

بِقَدْرٍ “Belli bir ölçü ile” bir yasa dahilinde,²⁹⁰ ihtiyaç nispetinde; ziraata, içmeye ve diğer lüzumlu şeylere yetecek kadar, tesadüfen, gelişi güzel değil diye yorumlanabilir. Allah’ın gökten yağmuru gerektiği kadar ve belli bir sistem dâhilinde, indirmesi de bunu gösterir. Bu sistem dâhilinde yağmur mahlûkatın genel olarak ihtiyaç duyduğundan az ya da onlara zarar verecek kadar çok yağmamaktadır. Yağmurun yeryüzüne inişini konu alan âyetlerdeki kader ifadesi müfessirler tarafından genel olarak ne tufanı ortaya çıkaracak kadar çok, ne de her tarafın kuraklıklarla çölleşmesini sağlayacak kadar az, insanların ve diğer canlıların ihtiyacını karşılayabilecekleri kadar ölçülü şeklinde anlamışlardır.²⁹¹ Râzî, bu anlamları da belirttikten sonra bunlara ilaveten, bu âyetlerde geçen kader ifadesi yağmur suyunun insan, hayvan ve bitkilerin yararlanmasına en uygun kıvamda ve saflıkta olduğuna delâlet ettiğini belirtirken²⁹² Elmalılı da suyun terkibindeki ölçülülüğe; buharlaşma, yoğunlaşma gibi fiziksel olaylardaki yasalara ve bütün bunların tesadüfen olmayıp ilâhî hikmet ve inayetin sonucu olduğuna dikkat çeker.²⁹³

Yağmur yağması öğle ölçülere bağlandı ki Kur’ân’ı Kerîm Hz. Nuh kavminin tufan ile helakinde dahi ölçülü bir yağmurdan bahseder: “*Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti.*”²⁹⁴ Bu ayetle ilgili gökten inen sularla yerden fışkıranların birbirine denk olduğu yorumları yapılmıştır.²⁹⁵

Yağmur madem ölçülü bir şekilde yeryüzüne inmektedir, öğleyse neden bazı bölgelerde su baskınları, seller olurken diğer bölgeler şiddetli kuraklıklar içinde kıvrılmaktadır? Diye bir soru sorulabilir. Buna şöyle cevap verebiliriz: Öncelikle tabiat şartlarına göre yağmurun ihtiyaçtan az veya çok yağması yüzünden bazı sıkıntılar, âfetler yaşanmakla beraber dünyanın geneli dikkate alındığında bu durumlar istisnâî olup, asıl olan yağmurun canlıların faydasını esas alan yasalara göre cereyan ettiği, bu hususta bir düzenin hâkim olduğu görülmektedir.²⁹⁶ İbn Mesud’un şöyle dediği rivayet

²⁸⁹ Özer, *Su Döngüsü*, s.18.

²⁹⁰ İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur’ân*, s.970.

²⁹¹ Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, II, 131; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, III, 684, Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur’ân’ı Kerim’in Türkçe Meâlî Âlisi ve Tefsiri*, I-VIII, Akçağ Yay, Ankara, 1991, V, 2267.

²⁹² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVI, 405.

²⁹³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, V, 519.

²⁹⁴ Kamer 54/12.

²⁹⁵ Karaman, V.dğr., *Kur’an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, V, 130.

²⁹⁶ Karaman, V.dğr., *Kur’an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 55.

edilir: “Hiç bir sene diğ erinden daha çok yağ murlu değildir. Fakat Allah Teâlâ yağ muru dilediğ i yere ve dilediğ ine bölüştürür. Bir yıl buraya, bir yıl başka bir yere.”²⁹⁷ Mevdûdî de bu konuda ş unları söyler: “Her bölge için, yıldan yıla a ş ağı yukarı aynı miktarda yağ an ve suyla beslemek suretiyle toprağ ı verimli kılan yağ murlar gönderilmektedir. Bazı bölgelerin kurak ve çöl olarak yaratılması ve bazı bölgelerde de yağ mur gönderilmeyerek kıtlığ ın meydana gelmesi, Allah'ın bir hikmetidir. Çünkü o bölgelere yağ mur gönderildiğ i zaman insanlar, yağ murun ne kadar büyük bir nimet olduğ unu anlarlar. Ayrıca bu nizam ve sistemin bir idare edeni olduğ u, karş ısında herkesin çaresiz kaldığ ı ve bir ülkeye yağ an yağ murun ölçüsünü değ iştirerek, koskoca arzın düzenini bozmaya veya sel ve tufan gelmesini engellemeye ya da bulutları istediğ i bölgeye götürmeye hiç kimsenin gücünün yetmeyeceğ i anlatılmaktadır.”²⁹⁸ Yani toplamda yıl boyunca yeryüzüne yağ an yağ mur miktarları eş it olduğ u halde dünya üzerindeki taksimatının eş it olmamasında insanlar için bir takım amaç ve faydalar bulunmaktadır. Taksimattaki bu eş itsizlik yağ murdaki bu ölçü ve dengeyi bozmuş olmaz.

2.5. Yağ murun Depolanması (Yeraltı Suları)

Yeryüzündeki sular, biri kıta iç i sular diğ eri deniz ve kıyı suları olmak üzere su kaynakları genel olarak ikiye ayrılır. Kıta iç i sular da yüzeysel sular ve yeraltı suları olmak üzere ikiye ayrılırlar.²⁹⁹ Bizler burada kıta iç i suların yeraltındaki kısmı üzerinde durmaya çalışacağız.

Yağ mur suları yeryüzüne düştüğ ü vakit bir kısmı buharlaşarak atmosfere geri döner. Bir kısmı da, eğer geçirimli taşlardan meydana gelen bir zemin üzerine düşmüş se, bu zemini meydana getiren kayalar iç ine sızar ve yer çekiminin etkisiyle derine doğru iner ancak geçirimsiz bir tabaka ile karşılaştıkları vakit orada kalır. Böylece yeraltı suları meydana gelmiş olur. Bunlar yeraltında ya durgun su örtülerini meydana getirirler. Ya da eğer aralarına girdikleri tabakalar eğ imli iseler, yeraltında akmalarına devam ederler. Mağ aralar ve su geçirebilen kayalar iç inde bulunan yeraltı suları, okyanuslardan sonra ikinci büyük su kaynağ ıdır.³⁰⁰

²⁹⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 723.

²⁹⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, V, 262.

²⁹⁹ Ağ ralıoğ lu, Necati- Erkek Cevat, *Su Kaynakları Mühendisliğ i*, Beta Yay, 2. bs. İstanbul, 1993, s.13.

³⁰⁰ Erinç, *Genel Coğ rafiya (Tabiat ve İnsan)*, s.176; E. Ulugür, *Su Mühendisliğ i*, s.3; *Büyük Larousse*, XXI, 10832.

Kur'ân'ı Kerîm'de Allah (cc), yağmurları yeryüzüne indirdiğini ayrıca bununla kalmayıp, bir kısmını bizler için yer altında depoladığını ifade ederek bizlere ne kadar büyük bir ihfanda bulunduğunu hatırlatmaktadır: “Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi, sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiriyor. Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.”³⁰¹, “Biz, rüzgârları aşılavıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.”³⁰² Araştırmacılar yeraltı sularının toprağın altında aylarca, yıllarca hatta asırlarca depolanabileceğini belirtmektedirler.³⁰³ Allah'ın yağmur sularını bizler için yeraltında doğal bir şekilde çok uzun süre depolaması çok büyük bir nimettir. Zira arz yağmur suyunu tutmayıp olduğu gibi dibe indirseydi veya bu sular sel halinde tamamen akıp gitseydi veya çarçabuk buharlaşsaydı, canlılar yağmurun hayatî faydalarından mahrum kaldığı gibi -erozyon olayında görüldüğü üzere- yağmur zararlı bile olabilirdi.³⁰⁴ Ayrıca yeraltı suları olmasa yağmur sularından sadece yağdıkları vakitler istifade edebilecektik. Allah yağmur sularını bizler için depolamak suretiyle yağmurun olmadığı vakitlerde de yağmurdan istifade etmemizi sağlamıştır. Âyette dikkat çeken bir nokta da Allah'ın bu depolamayı bizler için yapmasaydı bunu insanların yapamayacağını bildirmesidir ki bunda bizler için hem büyük bir ikramı, hem de Allah'ın kudret delilinin bir ispatı bulunmaktadır.

Yeraltı sularının Allah'ın bizlere ne büyük bir ikramı olduğunu daha iyi kavrayabilmek için yeraltı sularının sadece birkaç faydasını kısaca zikretmek istiyoruz: Yeraltı suları içme suyu temini açısından büyük önem arzeder. Zira yeraltı suları dünyadaki bütün tatlı su kaynaklarının en büyüğünü teşkil eder.³⁰⁵ Yağmurun yerin çeşitli katmanlarında durdurularak yeraltı su rezervlerinin meydana gelmesi canlılar için büyük bir nimettir. Uzun süre yağmur yağmamasına rağmen bitkilerin canlı kalabilmesi tamamen toprakta tutulan su sayesinde. Eğer, su altı kaynakları olmasaydı toprağın tabîi nemi ortadan kalkacak ve yeryüzünde kendiliğinden hiçbir bitki, ağaç yetişmeyecekti.³⁰⁶ Yeraltı sularını depolama olayı yağış anında bir kısım suyu aldığı için, su baskınlarının oluşmasını önlemektedir. Toprak örtüsü betonlaşmış büyük şehirlerde sel

³⁰¹ ez-Zümer 39/21.

³⁰² el-Hicr 15/22.

³⁰³ Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.24.

³⁰⁴ Karaman, V.dğr., *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 54.

³⁰⁵ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.115.

³⁰⁶ Kılıç, *Kâinat Kitabını Okumak*, s.114.

baskınlarının oluşmasının bir sebebi de, yağın yağmurun tamamına yakınının yüzeyde kalmasıdır.³⁰⁷ Büyük sermaye ve işgücü sonunda inşa edilen barajların bir amacı da yağmur sularının toplanmak istenmesidir.³⁰⁸ Hâlbuki yeraltı sularıyla Allah bizlere bu yağmur sularını emek ve sermaye ödetmeksizin depolamaktadır.

Yağmurların Allah tarafından bizler için depolandığını ifade eden diğer bir âyette şöyledir: “Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.”³⁰⁹

Ayette geçen yağmur suyunun “arzda durdurulması” ile yeraltı su rezervlerinin kastedilmiş olacağı gibi yağmur sularının ırmaklarda, göllerde, göletlerde, havuzlarda, bentlerde ve barajlarda birikmesine de işaret edilmiş olabilir.³¹⁰ Aynı zamanda gökten inen suyun kar ve buzullar şeklinde de depolanmasını da burada zikredebiliriz. Çünkü kar değerli bir su kaynağı olabilir, yağınca hemen akıp ırmaklara karışmaz, baharda eriyerek suyunu yavaş yavaş bırakacak buz depoları oluşturur.³¹¹

“Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk.” İfadesinden yağmurun yeryüzüne indirilmesindeki ölçüye, yeryüzünde depolanan miktarın da dâhil olduğunu düşünebiliriz.

Allah (cc) yağmurla inen suları bizim için depoladığını ifade ettiğini, fakat bu işlemin kendi iradesinde olduğunu, dilerse depolanmış suları yok edebileceği uyarısını da yapmaktadır: “Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.” Müfessirler bu ifadede genel olarak şunlara dikkat çekmişlerdir: O indiriş ve durduruş zarurî ve mecburî değil, yalnız bir nimet olarak yaratıkların hayatına ve iyiliğine bir ilâhî yardımdır.³¹² Bu bir tehdit ve korkutmadır. Sert tabakalardaki yarıklardan yerin alt katmanlarına kadar inen su, kayaların içindeki oyuklarda korunur. Ya da bunun dışındaki sebeplerden dolayı gökten inen su kaybolur gider. Kuşkusuz suyun o toprakta durmasını sağlayan güç, onun dağılmasını, ortadan kaybolmasını da sağlayabilir. Fakat sırf merhamet ve ihsanımızdan dolayı bunu yapmadık; o halde bu muazzam nimete şükretmeniz

³⁰⁷ Üstündağ, *İrfan, Kur'ân'ı Kerîm'de Su Kavramı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi (SÜ SBE Tefsir ABD), Konya, 2006, s.80.

³⁰⁸ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.211.

³⁰⁹ el-Mü'minûn 23/18.

³¹⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 519.

³¹¹ *Temel Britannica*, X, 21.

³¹² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 520.

gerekmez mi?³¹³ Mülk süresinin son âyetinde de Allah yeraltı sularını çekerse kimsenin onları geri getirmeye güç yetiremeyeceği vurgulanır: “De ki: Söyleyin bana: şayet suyunuz çekilir, yerin dibine giderse, o akan tatlı suyu, kim getirebilir size?”³¹⁴

Yeraltı suları tabii yollarla yeryüzüne çıkabildiği gibi, insan müdahalesiyle de yeryüzüne çıkartılarak aktif bir şekilde kullanıma sunulabilmektedir. Kur'ân'ı Kerîm'de bu iki durumu da görmekteyiz. “Yerden su ve bitki çıkardı ve (yerküreyi) dağlarla perçinledi, bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın geçimi içindir.”³¹⁵ Bu âyetlerde yeraltı suyunun kendiliğinden yeryüzüne çıkabileceğine işaret ederken; Hz. Eyyub ile ilgili şu durumda yeraltı sularının insan müdahalesiyle yeryüzüne çıkabileceğine işaret etmektedir: Hz. Eyyub (as) kendisine isabet eden hastalıktan dolayı Allah'a dua etmiştir.³¹⁶ Allah (c.c), Hz. Eyyub'un duasını kabul ederek³¹⁷ ona şu emri vermiştir: “(Biz ona): “Ayağını yere vur! İşte sana yikanılacak ve içilecek soğuk bir su” dedik.”³¹⁸ Allah (c.c)'ın bu emri karşısında Hz. Eyyub (a.s) ayağını yere vurmuş, bunun sonucunda yerden su fışkırmış, Hz. Eyyub bu su ile yıkanmış ve içmiştir. Bunun sonucunda da hastalığı iyileşmiştir. Hz. Eyyub (as)'ın bu olayı yeraltında bulunan bu suların insanların fiilleri sonucu yeryüzüne çıkarılabileceğini anlatmaktadır. Çünkü bu su durup dururken değil de Hz. Eyyub (as)'ın bir çabası sonucu ortaya çıkmıştır.³¹⁹

2.6. Yağmurun Nehir Oluşumuna Etkisi

Derelerin birleşmesiyle oluşan akarsulara çay, çay ve derelerin birleşmesiyle oluşan akarsulara ise nehir ismi verilmektedir. Bununla birlikte dere, çay, ırmak, nehir ifadeleri birbirinden kesin sınırlarla ayrılmazlar, akarsu ifadesi hepsini kapsar şekilde kullanılır.³²⁰

Yağmur suları yeryüzüne düştüğü vakit bir kısmı buharlaşarak atmosfere geri döner. Geri kalan suların bir kısmı ise düştüğü zemin eğimine bağlı olarak akmaya başlar. Zeminde akan bu suların büyük kısmı belli yataklarda toplanarak küçük sel

³¹³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III, 325; Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, X, 313; Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.24; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, 409.

³¹⁴ el-Mülk 67/30.

³¹⁵ en-Nâziât 79/31–33.

³¹⁶ el-Enbiya 21/83.

³¹⁷ el-Enbiya 21/84.

³¹⁸ es-Sâd 38/41.

³¹⁹ Üstündağ, *Kur'ân'ı Kerîm'de Su Kavramı*, s.41.

³²⁰ Ağralıoğlu, *Su Kaynakları Mühendisliği*, s.33.

sularından nehirlere kadar her büyüklükte akarsuları meydana getirir.³²¹ Nehirlerin kaynağı yeryüzüne düşey yağışlardır. Bundan dolayıdır ki akarsuların sınıflandırılması beslendikleri yağış rejimine göre yapılamaktadır. Yağmurlardan beslenen akarsulara yağmur rejimli akarsular, kardan beslenen akarsulara kar rejimli akarsular, buzulların erimesinden beslenen akarsulara buzul rejimli akarsular denilir. Bazen de bir akarsu birden fazla kaynaktan beslenebilmektedir, böyleleri de karma rejimli akarsular olarak isimlendirilmektedir. Akarsuların hiç yağmur veya kar düşmeyen kara parçalarında görülmemesi³²² de akarsuların yağmurlardan beslendiğini göstermektedir. Her ne kadar nehirler denizleri besler gibi görünüyorsa da aslında daha çok denizler onları beslemektedirler. Denizlerden kalkan buhar, yağmur olarak, nehirler aracılığı ile yeniden denizlere gelmekte ve bu döngünün en büyük haznesini denizler oluşturmaktadır.³²³

Kur'ân'ı Kerîm hem dünya hem de âhiret hayatındaki nehirlerden sıkça bahseder. Kur'ân'ı Kerîm nehirleri ister dünyevi olsun ister uhrevi, genel itibariyle güzelliğın, refahın, nimetin sembolü olarak takdim eder. Aynı zamanda Kur'ân'ı Kerîm nehirlerin Allah'ın gücünün, kudretinin, insanlara olan ihsanının göstergesi olduğunu vurgular: *“(O öyle lütufkâr) Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin (yararlanmanız) için akıttı.”*³²⁴, *“Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkânları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip evlerinin altından ırmaklar akıttığımız nice nesilleri helâk ettik. Biz onları, günahları sebebiyle helâk ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık.”*³²⁵

Aynı zamanda Kur'ân'ı Kerîm'de nehir sularının kaynağının yağmur suları ve yeraltı suları olduğu ifade edilir. Bilindiği gibi nehirlerin akış yönleri yüksek rakımdan düşük rakımlı alanlara doğrudur. Zira nehirlerin beslendiği geniş havzaları yüksek kesimlerde yer alan dağlık sahalar oluşturmaktadır. Tam bu noktada Kur'ân'ı Kerîm'de dağlardan bahsedip de hemen peşinden nehir ve kaynaklardan bahsedilmediği yerlerin çok az olduğuna dikkatleri çekmek istiyoruz. Burada bu konudaki birkaç âyet meâli şu şekildedir:

³²¹ Erinç, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s.176.

³²² Ağralıoğlu, *Su Kaynakları Mühendisliği*, s.29–33.

³²³ Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, s.769.

³²⁴ İbrâhîm 14/32.

³²⁵ el-En'âm 6/6.

“Yeri düzleyen, orada dağlar, nehirler var eden, her türlü üründen çift çift yetiştiren, gündüzü geceyle bürüyen de O'dur. Doğrusu bunlarda, düşünen kimseler için ibretler vardır.”³²⁶, “Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları, yolunuzu bulmanız için de ırmakları ve yolları yarattı.”³²⁷, “(Onlar mı hayırlı) yoksa yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarından (yeraltından ve üstünden) nehirler akıtan, arz için sabit dağlar yaratan, iki deniz arasına engel koyan mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Doğrusu onların çoğu (hakikatleri) bilmiyorlar.”³²⁸

Dağlar iki şekilde nehir sularına kaynaklık etmektedirler. Bu dağlardaki yağmur suları ve yeraltı sularının nehirlerle aktarılması şeklinde olmaktadır. Bunları sırasıyla ele alalım.

Irmak suyunun en önemli kaynağı, dağların üst kesimlerindeki ırmak membalarını besleyen vadilere inen yağmur sularıdır. *أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةً بِقُدْرَتِهَا*. “O, gökten su indirdi de vadiler kendi hacimlerinde sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü...”³²⁹ Deylemî bu ayetle ilgili şunları söyler: “vadiler kendi hacimlerinde sel olup aktı.” İfadesinde dikkat çekici bir husus var. *Evdıye* kelimesinin müfredi *vâdî* olup “tek bir nehir yatağı önündeki suları toplayan toprak alanı” şeklinde tarif edilebilir. Bunun başka şekilde ifade edecek olursak vadi, yüzeyinin meyilli olması hasebiyle, üzerine yağın yağmuru nehir yatağına götüren toprak alanından ibarettir. Nehir havzasının üst tarafları vadinin en yüksek taraflarını oluştururken; nehir yatakları da vadinin en alçak alanlarını oluşturur. *Fe-sâlet evdiyetun* ifadesinde akma fiili, gerçekte akan su olduğu halde suya değil de vadiye isnat edilmiştir ki bu mecaz bize suyun vadinin belli bir kısmında değil bütün vadi alanında akan bir şey olarak tasvir etmektedir. Buna göre yağmur sularının oluşturduğu sel vadi alanı boyunca hafif hafif hareket etmekte, sularını yavaşça toplamakta ve sonunda bir nehir yatağına dökülmektedir.³³⁰

Râzî, dağlar sebebiyle yeryüzünde nehirlerin oluştuğunu ifade ederek sebebinin özetle şöyle açıklamaktadır. Buharlar yükselip dağlara kavuştuğunda o buharlar orada soğur, yoğunlaşır da kar ve yağmur olur. Bu yüzden dağ yöreleri alçak yerlerden daha

³²⁶ er-Râd 13/3.

³²⁷ en-Neml 16/5.

³²⁸ en-Neml 27/61.

³²⁹ er-Râd 13/17.

³³⁰ Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.44.

çok yağış alır ve kaynakları besler.³³¹

Nehirlerin ikinci önemli beslenmeleri yeraltı su kaynaklarına, özellikle de dağ kaynaklı yeraltı sularına dayanmaktadır. “*Yeryüzünde haşmetli dağlar yarattık, sizlere tatlı sular içirdik.*”³³² Bu âyette dağlardan sonra tatlı suyun söz konusu edilmesi dağların su ve kar deposu olduğuna ve su ihtiyacımızı karşılayan dere, pınar, nehir ve göllerin ana maddesi olduğuna işaret etmek içindir.³³³ Yeraltı sularının kaynağının yağmur suları olduğunu daha önce izah etmiştik.³³⁴ Dolayısıyla yeraltı sularından beslenen nehirler dolaylı yoldan yağmur sularıyla besleniyor olmaktadır. Yeraltı suları, yeryüzü seviyesine ulaştığı zaman buralardan dışarı çıkar. Yer üstüne çıktığı yerler, genellikle nehir yatakları gibi yeryüzünün aşağı kısımlarıdır. Çıkan bu sular, yağmur sularıyla birleşerek dere ve nehirleri meydana getirirler.

İbn Kesîr, yeryüzünde bazı bölgelerin suya çokça ihtiyaç duyduğu halde, toprağı yağmur indirilmesine dayanıklı olmadığından, Allah’ın yağmuru başka ülkelere yağdırıp onunla nehirleri meydana getirdiğini, oluşan nehirleri de suya muhtaç bölgelere göndermek suretiyle oraların su ihtiyacını karşıladığını ifade etmektedir.³³⁵ Bu şekilde İbn Kesîr nehirleri yağmur sularının oluşturduğunu da ifade etmiş olmaktadır.

2.7. Yağmurun Temiz ve Sağlıklı Olması

Müslüman toplumlar medeniyetlerini temizlik, fikhî terim olarak tahâret üzerine oturtmuşlardır. Temizlik İslam dininde maddi olsun manevi olsun çok geniş bir çerçeveye sahiptir. Kur’ân’ı Kerîm’de çevrenin ve ibadet yerinin temizliğinden söz edilir, Allah’ın temizlik konusunda titizlik gösterenleri sevdiği bildirilir.³³⁶ Yani Kur’ân’ı Kerîm’in birçok âyetinde hem maddi hem de manevi temizliğe dikkatler çekilerek, her açıdan temiz bir toplum oluşturulmak istenmektedir. Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: “*De ki: Pis ve kötü ile temiz ve iyi bir değildir; pis ve kötünün çokluğu tuhafına gitse (yahut hoşuna gitse) de (bu böyledir). Öyleyse ey akıl sahipleri! Allah’tan korkunuz ki kurtuluşa eresiniz.*”³³⁷ Bu âyet Kur’ân’ı Kerîm’in temizliği çok geniş bir

³³¹ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, XIII, 383.

³³² el-Mürselât 77/27.

³³³ Temel, *Kur’ân-ı Kerîm’de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s.178.

³³⁴ bk. Tezîmizin yeraltı suları bölümü.

³³⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, III, 325.

³³⁶ el-Bakara 2/125; et-Tevbe 9/125; el-Hâc 22/26.

³³⁷ el-Mâide 5/100.

sahayı kapsayacak şekilde kullandığının sadece bir örneğidir.³³⁸ Hz. Peygamber de: “*Temizlik imanın yarısıdır.*”³³⁹, “*Allah temizdir temizliği sever*”³⁴⁰ ve benzeri birçok hadislerinde ve örnek hayatında da temizliğin önemi ve gerekliliği üzerinde ısrarla durulmuş, Müslüman’ın kademe kademe arınıp temizlenmesi, Allah’ın huzuruna böyle bir safiyet ve arılıkla gitmesi öğütlenmiştir. Temizlik konusunun öneminin bu denli büyük olmasından dolayıdır ki İslam toplumunu yönlendiren en temel disiplin olan fıkhnın ana kaynakları temizlik bahsiyle başlamaktadır.

İslâm dininde genel anlamdaki temizlik ile ibadet amaçlı temizlik birbirini tamamlar ve birlikte bir anlam ifade eder. Bu sebeple İslam âlimleri temizliği maddi temizlik, hükmi temizlik ve manevi temizlik şeklinde üç safhalı bir faaliyet olarak görmüşlerdir. Beden, elbise ve çevre temizliği maddi temizlik, abdest ve gusül, hükmi temizlik, şirk başta olmak üzere, kibir, gösteriş, yalan ve benzeri günahlardan temizlenmek de manevi temizlik kapsamına değerlendirilir.³⁴¹

Temizliğin en genel ve tabii usulü su ile yıkamaktır. Bununla birlikte suda kaynatma, ateşe sokma, silme, ovalama ve kazma, kurutma, üzerine toprak serpmeye, boğazlama ve tabaklama başlıca temizleme yol ve usulleri olarak sayılabilir. Su İslam medeniyetinde çok ayrı ve özel bir öneme sahiptir. Bunun bir sebebi de temizlikte kullanılan temel madde olmasıdır. Bütün canlılar, bitki, hayvan, insan ve bunları oluşturan hücreler, temiz suya muhtaçtır. Kur’ân’ı Kerîm’de su asli temizlik aracı kılınmıştır.³⁴² Su ile temizlenenler övülmüştür.³⁴³ Yaratıldığı tabii halini koruyan, mahiyetini değiştirecek başka maddeler karışmamış sulara mutlak sular denir ki, mutlak suyun üç özelliği iki tabiatı vardır. Özellikleri, rengi kokusu ve tadıdır; iki tabiatı da inceliği ve akıcılığıdır.³⁴⁴ Mutlak sular sıralamasında yağmursuyu ilk sırada yer almaktadır. Kur’ân’ı Kerîm’de yağmur suyunun temiz ve temizleyici olduğu iki âyette açıkça vurgulanmaktadır.

³³⁸ bk. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, 515.

³³⁹ Müslim, b. Haccâc Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî, *Sahîh-i Müslim*, I-V, (thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, Beyrut, ts, Taharet, 1; Bu hadisin kalp temizliğini ifade ettiği görüşünde olan âlimler olduğu gibi maddi temizliği de içine alacak şekilde geniş olarak ele alanlar da vardır.

³⁴⁰ Tirmizî, Muhammed b. İsa Ebû İsa, *el-Câmiu's-Sahîh (Sunenu't-Tirmizî)*, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir V.dğr.), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, Beyrut, ts, Edep, 41.

³⁴¹ Algül, Hüseyin, V.dğr., *İlmihal*, I-II, TDV Yay, Ankara, 2004, I, 184.

³⁴² el-Mâide 5/6; el-Enfâl 8/11; el-Furkân 25/48.

³⁴³ et-Tevbe 9/108.

³⁴⁴ bk. Mûsillî, Abdullah b. Muhamed b. Mevdûdi, *el-İhtiyar li Ta'lil'i-Muhtar*, I-II, (thk. Muhammed Vehbî Süleyman, V.dğr.) Dâru'l-Hayr, Beyrut, 1998, I, 19–22; Algül, V.dğr., *İlmihal*, I, 187.

“Rüzgârları rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su **مَاءٌ طَهُورٌ** indirdik.”³⁴⁵

“O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek **لَيُطَهِّرَكُمْ بِهِ**, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu.”³⁴⁶

Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun temiz olmasından bu şekilde bahsedilmesi onun bu özelliğine dikkat çekmeyi gerektirir. İlk ayette yağmurun tertemiz olduğu ifade edilirken, ikinci âyette de yağmur gönderiliş amaçları arasında yağmurun maddî ve manevî temizleme özelliği zikrediliyor. Yağmurun temiz ve temizleyici vasıfları zikredilirken *taharet* kelimesi kullanılmıştır ki, bu kelime Kur'ân'ı Kerîm'de hem maddî pisliklerden ve kirlilerden hem hükmi kirlilik halinden hem de manevî günah ve kötülüklerden temizlenme için kullanılmaktadır.³⁴⁷

“Gökten tertemiz su **مَاءٌ طَهُورٌ** indirdik.” İfadesinde geçen **طَهُورٌ** kelimesinin **مَطْهَرٌ** /temizleyen anlamında olduğu, anlam açısından temizlemeyi gerektirdiği söylenir. Zira *tahir* iki kısma ayrılır. Biri, taharetin kendisini aşmayandır; elbise tahareti gibi. Çünkü elbise tahirdir/temizdir, fakat kendisiyle temizlik yapılmaz. Diğer *tahir* kısmı ise, taharet kendisini aşar ve başkasını da temizler. İşte Allah (cc), bu anlama dikkat çekerek suyu **طَهُورٌ** kelimesiyle nitelendirmiştir.³⁴⁸ Kurtubî'de **مَاءٌ طَهُورٌ** ifadesi için gökten inen su bizatihi kendisi temizdir. Aynı zamanda da başka şeyleri temizleyicidir. *Tahûr* mübalağa kipidir ki, bu onun temiz ve temizleyici olmasını gerektirir demek ve cumhurun da bu görüşte olduğunu da eklemektedir.³⁴⁹ Bütün müçtehit imamlara göre, gökten inen su hem temiz, hem de temizleyicidir.

Bu izahlardan anlaşılacağı üzere yağmur öncelikle temiz, aynı zamanda da temizleyicidir. Yağmurun temizleyici olması maddî ve manevî alanla ilgilidir.

³⁴⁵ el-Furkân 25/48–49.

³⁴⁶ el-Enfâl 8/11.

³⁴⁷ İsfehânî, *el-Müfredât*, “thr”, s.310.

³⁴⁸ İsfehânî, *el-Müfredât*, “thr”, s.310.

³⁴⁹ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XIII, 39; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III, 427; ayrıca benzer görüşler için bk. Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 116; Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, II, 191.

“Gökten tertemiz su indirdik.” Diyerek Allah (cc) yağmurun en önemli özelliklerinden biri olan temizlik vasfının altını çizmektedir. Üstelik bu sıradan, alelade bir temizlik değil. Zira ifade mübalağa ifade edecek şekilde *Tahûr* kalıbıyla gelmiştir ki, bu yüzden meâllerde tertemiz şeklinde ifade bulmuştur. Tabiatta bulunan en saf içecek yağmur suyudur. Bu su insanların bulunmadığı yerlerde, yere düşünceye kadar içine mikrop karışmaz; ancak pis yerlerde tozlarla temasa geçince mikroplanır.³⁵⁰

Doğal suyun bileşiminde atmosferden ya da içinden geçtiği kayaların çözünmesinden kaynaklanan çözünmüş gazlar, arazinin durumuna bağlı olarak her litrede çözünmüş maddeler, bitkilerin ayrışmasından ileri gelen organik maddeler, asıltı durumundaki kil tanecikleri, dağılımları suların kaynağına göre değişen bakteriler ve mikro organizmalar bulunur.³⁵¹ Bu sebeple yeryüzünde denizler başta olmak üzere mevcut su kaynaklarının, ısının tesiriyle buharlaşması ve sonra da yağmura dönüşmesi, önemli olaylardan biridir. Zira suyun buharlaşmasıyla zararlı ve murdar şeyler yerinde kalmakta, faydalı olan oksijenle hidrojen belli oranda temiz su haline dönüşmektedir. Bu ameliye hemen her saat devam etmekte ve böylece kirli, tuzlu, acı ve zararlı bakteriler taşıyan sular ilâhî filtreden geçirilerek çok yararlı bir hüviyete bürünmektedir. Buharlaşmayla birlikte gökyüzüne sadece saf sular yükselir.³⁵² Bundan dolayı yağmur suyu hemen hemen hiç çözünmüş tuz içermediğinden görece daha arıdır.³⁵³ Bulutlardaki su buharı sıfır derecenin oldukça altındaki sıcaklıklarda sıvı hallerde olduğu kanıtlanmıştır.³⁵⁴ Çok düşük sıcaklıklara rağmen suyun bulut içinde donmamış halde bulunması saflığının kanıtıdır. Yüce Rabbimiz yağmuru gökyüzünde çok düşük sıcaklıklarda mikroplardan ve her türlü zararlı katkıdan arındırmıştır.

Şehir suyu içilebilir olmalı, yani bileşiminde zehirleyici ya da hastalık yapıcı hiçbir madde bulunmaması gerektiğini öngören normlara uygun olmalı, aynı zamanda hoş bir biçimi olmalıdır. Uygulamada içme suyunda en çok üç özellik üzerinde durulmaktadır. Bunlar hastalık yapıcı mikrop ve parazit organizmalarının bulunmaması, bulanıklık ve tat, zehirleyici ve istenmeyen maddelerin olmaması. Tüm bunlardan dolayı şehirlere, büyük paralar harcanarak dev su arıtma tesisleri kurulmuş; bununla

³⁵⁰ Kırca, Celal, *Kur'ân ve Fen Bilimleri*, Marifet Yay, İstanbul, 1997, s.244.

³⁵¹ *Büyük Larousse*, XXI, 10836.

³⁵² Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yay, İstanbul, 1987, VIII, 4323.

³⁵³ *Büyük Larousse*, XXI, 10834.

³⁵⁴ *Büyük Larousse*, XII, 6357; Kılıç, *Kâinat Kitabını Okumak*, s.113.

birlikte su arıtma tesislerinin tam olarak sağlıklı içme suyu sağlayıp sağlayamadıkları sıkça gündeme gelmiştir.³⁵⁵ Hâlbuki Allah (cc) suları buharlaştırıp, kendine has arıtma tesislerinde işledikten sonra her şüpheden uzak, tertemiz, arı yağmurlar şeklinde tekrar bizlere geri göndermektedir.

Sağlıklı bir yaşam vücutta su dengesinin iyi bir şekilde oluşturulmasına bağlıdır, zira canlı organizmaların büyük bir kısmı sudan oluşmaktadır. Su soğuk ve rutubetlidir bu sebeple vücudun hararetini giderir. Yiyecekleri yumuşatır ve damarlardan geçirir, sindirim olayı su ile olur.³⁵⁶ Tertemiz olması açısından yağmur suları, sular arasında bu işlevleri yerine getirme bakımından ilk sırada yer alır. Yeryüzüne yağış olarak inen sular, toprak üzerinden sızarak derinlere iner. Bu yolculuk sırasında aşağılara indikçe hem ısınır hem de topraktaki mineralleri bünyesine alır. Böylece suyun bileşimi faydalı maddeler bakımından zenginleşir. Maden suları ihtiva ettikleri bu mineraller sebebiyle kullanan insanların mineral eksikliklerini tamamlar. Kendiliğinden veya çeşitli yöntemlerle yukarıya çıkarılan bu sular canlı sağlığı bakımından büyük özelliklere sahiptir.³⁵⁷ Şu âyette de yeraltı sularının temiz olduğu vurgusu vardır ki, yeraltı suları yağmurlardan oluşmaktadır. “*De ki: Suyunuz yere batarsa, söyleyin, size kim temiz bir su kaynağı getirebilir?*”³⁵⁸

Allah “*tertemiz su*” indirmek suretiyle, temiz ve zararsız olan içeceklerin kullanılmasını murat etmektedir.³⁵⁹ İçeceklerin temiz ve helal olmasını isteyen İslam dini, bu prensibiyle öncelikle insan sağlığını korumayı amaçlamakla bu gayeye matuf kurallar getirmektedir. Kendi doğal şartlarında yoğunlaşp yağın yağmur suları sağlıklıdır, fakat suni yağmurlar için aynı şey söylenemez. Suni yağmurlardan meydana gelen sular civardaki içme sularının kalitesini bozduğundan o civarda yaşayan halk şikâyetçi olmuştur. Bu olgunlaşmamış ham meyvenin ağaçtan koparılıp yenmesine benzer ki öğle bir meyve vücuda yarar yerine zarar verir.³⁶⁰

³⁵⁵ *Büyük Larousse*, XXI, 10836.

³⁵⁶ Aydüz, Davut, *Kur'an-ı Kerim'de Besinler ve Şifa*, Timaş Yay, İstanbul, 1997, s.117–118.

³⁵⁷ *Büyük Larousse*, XVII, 10839.

³⁵⁸ el-Mülk 67/30.

³⁵⁹ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, X, 545.

³⁶⁰ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.21.

2.7.1. Yağmurun Maddi Kirliliği Temizlemesi

Çevre, beden ve elbisenin görünen kir ve pisliklerden temizlenmesi maddi/ dış temizlik olarak adlandırılır ki buna fıkhî terim olarak necasetten taharet denilmektedir.³⁶¹ İslam dini, Müslümanların sağlıklı ve güvenli bir toplum oluşturmasını dini hayat için adeta ön şart mesabesinde gerekli gördüğü için, başta beden temizliği olmak üzere maddi temizliği de dini mükellefiyet kapsamında görmüş, bu konuda ferde bir dizi ödev ve sorumluluk yüklemiştir. Maddi kirlilerden temizlenme, yani necasetten taharet, aynı zamanda namazın da bir şartını oluşturduğundan ibadete hazırlık amacı da taşımaktadır.

Maddi kirliliği temizlemenin tabii usulü su ile temizliktir. Bu yüzden fıkıh kitaplarında kendisiyle temizlik yapılacak suyun öncelikle kendisinin temiz olması üzerinde durulmaktadır. Zira kendisi temiz olmayan, başka şeyleri temizlemekte kullanılamaz. Yağmur, en uygun sudur çünkü suların en temizidir. Yağmurun tertemiz olduğu Allah (cc) tarafından tescil edilmiştir: *“Rüzgârları rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.”*³⁶²

Allah, yağmurlarla yeryüzünün tamamını necaset, kir ve mikroplardan temizler. İbn Kesîr yağmurun yeryüzünü temizlemesiyle ilgili şu rivayeti zikreder: “İbn Ebu Hatim der ki: Bize babamın Sabit el-Münânî'den rivayetine göre; o, şöyle anlatıyor: Yağmurlu bir günde Basra sokakları pisken Ebü Âliye ile beraber Basra'ya girdim. Ebu Âliye namaz kıldı. Ben ona, namaz kıldığı yerin temiz olup olmadığını sordum da: *“Ve Biz, gökten tertemiz bir su indirdik.”*³⁶³ âyetini okuyup: Onun temizliği yağmurdur, dedi.”³⁶⁴

Bedir gazvesinde yağın yağmuru konu edinen âyette o gün yağın yağmurun birçok faydası sıralanıyor: *“...Sizi temizlemek, şeytanın pislliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu.”*³⁶⁵ Bu faydalardan birisi de yağın yağmurlarla

³⁶¹ Canbulat, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s.521.

³⁶² el-Furkân 25/48–49.

³⁶³ el-Furkân 25/48.

³⁶⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III, 427.

³⁶⁵ el-Enfâl 8/11.

müminlerin maddi pisliklerden temizlenmiş olmalarıdır. Buradaki temizlemek eylemini iki manada almak gerekir. İlki, maddî pislikten temizlenmeyi amaç edinmektedir. Bedendeki terin üzerinde biriken tozların meydana getirdiği pisliği temizlemek ve ikincisi hükmi kirlilik olan cünüplük ve abdestsizliği gidermek şeklinde temizleme olabilir.

2.7.2. Yağmurun Hükmi ve Manevi Kirliliği Temizlemesi

Bazı ibadet ve fiillerin yapılmasına engel olan abdestsizlik durumuna, hükmi kirlilik/hades denilir. Kendi içinde büyük hades ve küçük hades diye ikiye ayrılır. Büyüğünden temizlenmek gusül abdestiyle, küçüğünden temizlenmek abdestle mümkündür. Namazın altı şartından birisi olan hadesten taharet tabiriyle, bu hükmi kirlilikten temizlenme kast edilir. Kişi namaza ancak bundan sonra yaklaşabilir. Esasen bu kirlilik hükmidir. Görünmese de insanın zihnini ve kalbini kirleterek namaza mani olur. Bu temizlik ibadet amaçlı olmakla birlikte, kişinin vücudunu yıkayarak vücuda hareketlilik kazandırdığından gerçek temizliği de içermektedir.³⁶⁶ Hadesten taharet su ile yapılır.³⁶⁷ “...Sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu.”³⁶⁸ Bu âyette yağmurun maddi kirleri, abdestsizlik ve cünüplük hali olan hükmi kirleri temizlediğini ifade ettiği gibi, yağmurun manevi kirlilikleri de temizlediği vurgulanmaktadır. Yağmurun üç çeşit temizliğinden aynı âyette bahsediliyor. Bu âyet bedir gazvesinin yapılacağı gece yağın yağmurunu konu edinmektedir ki olayın şu şekilde olduğu rivayet ediliyor:

Zeccâc'ın naklettiğine göre, kâfirler Bedir günü müminlerden önce Bedir suyunun başına varmışlar ve orada konaklamışlardı. Müminler susuz kalmışlardı. Bu sefer korkuya kapıldılar, susuzluk çekmeye başladılar, cünüp oldular ve hatta bu şekilde namaz kıldılar. Kimileri kendi içinden şeytanın vesvesesinin etkisiyle şöyle demişti: Biz Allah'ın dostları olduğumuzu iddia ediyoruz. Resûlullah da aramızda bulunmaktadır. Hâlbuki biz bu durumda, müşrikler ise suyun başında bulunuyorlar. Bunun üzerine yüce Allah, Bedir gecesi, Ramazanın on yedinci günü, vadiler sel olup taşıncaya kadar yağmur yağdırdı. Müminler böylelikle hem su içtiler, hem de temizlendiler, hem

³⁶⁶ bk. Canbulat, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s.213.

³⁶⁷ en-Nisâ 4/43; el-Mâide 5/6.

³⁶⁸ el-Enfâl 8/11.

bineklerine de su verdiler. Kendileri ile müşrikler arasında bulunan kıraç arazi sertleşti ve bunun sonucunda Müslümanların ayakları orada savaş sırasında sağlam bastı.³⁶⁹

Bedirde müminler abdestsiz ve cünüplük durumunu kaldıracak su bulamadıklarından moralleri aşırı derecede bozulmuştur. Çünkü müminler su bulamadıkları zaman sıcaktan ve susuzluktan etkilendikleri kadar, belki daha fazlasıyla gusülsüzlükten ve abdestsizlikten dolayı rahatsız olurlar, elem duyarlar. Mümin bir kimse cünüp olduğu zaman adeta kendinden tiksindir, gusül yapamazsa kalbi rahat etmez ve bu yüzden acı çeker. Ve hakikaten temizlik her nimetin temelidir. Bu hikmete bağlı olarak Allah Teâlâ, temizliğe yaraması bakımından suyun birinci faydasını ve hikmetini bunu belirtmek için zikretmiştir ve bu faydasını en öne almıştır.³⁷⁰ “...Sizi temizlemek,... için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu.” Sizi büyük ve küçük pisliklerden arındırıp tertemiz yapsın diye.³⁷¹ Abdestinizi, guslünüzü yapmanıza yarasın da bu yüzden gönlünüzü huzura kavuştursun diye.

İslâm dini insan hayatını maddi ve manevi yönleriyle bir bütün halinde ele alarak kişiye yardımcı olmaktadır. Bu açıdan İslâm dinindeki temizlik sadece maddi temizlikten ibaret olmayıp, manevi temizliği de kapsamaktadır. Hatta dinimizin üzerinde daha bir önem ve titizlikle durduğu temizliğin manevi boyutudur. Manevi temizlik, insan zihnini ve kalbini başta şirk olmak üzere, bütün yanlış düşünce ve inanışlardan arındırmadır.

Yukarıda zikredilen âyetin devamında yağmurun insanın zihin dünyasındaki manevi kirleri temizlemesi de yer almaktadır. “...şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek وَيَذْهَبَ عَنْكُمْ رَجْزَ الشَّيْطَانِ ,... için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu.” Rics, kirli, pis olan şeyler için söylenir ki bu kirlilik dört açıdan olur: mizaç bakımından, akıl bakımından, şerî ölçüler açısından veya bunların tümü açısından.³⁷² Bu kelime Kur’ân’ı Kerîm’de daha ziyade vesvese, manevi hastalık ve kötülükler, için kullanılmaktadır.³⁷³

Düşman Bedir suyunu tutmuş bulunduğu için şeytan Müslümanlara bu vesile ile

³⁶⁹ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, V, 326.

³⁷⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 208.

³⁷¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur’âni'l-Azîm*, II, 386.

³⁷² İsfehânî, *el-Müfredât*, “res”, s.194.

³⁷³ bk. el-Mâide 5/90; et-Tevbe 9/125; Yûnus 10/100.

vesvese veriyordu ki, onları susuzluktan kırılmakla korkutuyordu. Rivayet olduğuna göre, Müslümanlardan birçoğu uyuyup ihtilam olunca, iblis, kendilerine görünüp demişti ki, “Siz hak yolda olduğunuzu sanıyorsunuz, hâlbuki cenabet cenabet namaz kılacaksınız ve susuzluktan helâk olacaksınız. Eğer hak yolda olsaydınız, düşman su başlarını tutabilir miydi?” Kimileri kendi içinden şeytanın vesvesesinin etkisiyle şöyle demişti: Biz Allah'ın dostları olduğumuzu iddia ediyoruz. Resûlullah da aramızda bulunmaktadır. Hâlbuki biz bu durumda, müşrikler ise suyun başında bulunuyorlar.³⁷⁴ Yüce Allah onların kalplerindeki bu şeytanî kiri gidermek için, bereketli bir yağmur gönderip onları susuzluktan kurtardı. Susuzluktan kurtulmaları, onların kalplerindeki şeytanî vesvesenin meydana getirdiği kiri de ortadan kaldırıp temizledi.

Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun kullanıldığı yerlerin büyük bir bölümünde, direkt veya dolaylı olarak amaç, insan içindeki küfür, şirk pisliğini temizlemektir. Yağmur manevi anlamda hayat kaynağıdır ki Allah'ı tanımaya, kelime-i tevhidi içselleştirmeye götüren en önemli olaydır. Zira Allah (cc) insanları yağmur ile varlığını tanımaya çağırılmaktadır. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm hem yağmurun hem de vahyin indirilişi için *inzâl* ve *tenzîl* kelimelerini ortak olarak kullanır. Her ikisi de Allâh katından gelir. Birisi bulutlar diğeri de peygamberleri vasıtasıyla hayata taşınır ve her ikisi için de *irsâl* kelimesi kullanılır. Buna göre bulutlar yağmur taşıyan, peygamberler de vahiy getiren *murseller*dir. Birisi çorak araziye can veren, diğeri de taşlaşmış kalplere hayat veren rahmettir. Vahiy gönüllere şifa, su toprağa berekettir.³⁷⁵ Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun birçok özelliği zikredilerek insanların şirk kirinden arınmaları amaçlanmaktadır. Mesela yağmuru yağdıranın sadece Allah olduğu, insanların ilahlık atfettikleri varlıkların buna güç yetiremeyeceği ifade edilir.

“Andolsun ki onlara: “Gökten su indirip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran kimdir?” diye sorsan, mutlaka, “Allah” derler. De ki: (Öyleyse) hamd da Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (söyledikleri üzerinde) düşünmezler.”³⁷⁶, “(Onlar mı hayırlı) yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? O suyla, bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler bitirdik. Allah'tan

³⁷⁴ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, V, 326.

³⁷⁵ Köse, Saffet, *Suyun Kullanımı ve Su Kaynaklarının Korunması Hususuna Kur'ân ve Sünnet Bağlamında Bir Yaklaşım*, (İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çevre ve Din Uluslararası Sempozyumu Bildiri Metinleri, 15–16 Mayıs 2008), I, 148.

³⁷⁶ el-Ankebût 29/63.

başka bir tanrı mı var! Doğrusu onlar sapıklıkta devam eden bir gürühtür.”³⁷⁷

Aynı şekilde Kur’ân’ı Kerîm’de yağmur öldükten sonra yeniden dirilişi gösteren en önemli delillerden biri olarak sunulur. Nasıl ki tabiat kuruyup öldükten sonra yağmurun getirdiği bereketle yeni baştan canlanıp diriliyorsa insan da öldükten sonra o şekilde diriltileceği bir çok âyette ifade edilmektedir. Bunlardan birkaç âyetin meâli şu şekildedir:

“Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah’tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır.”³⁷⁸, “Allah’ın varlığının delillerinden biri de şudur: Sen yeryüzünü boynu bükük (kupkuru) görürsün. Onun üzerine yağmuru indirdiğimiz zaman kıpırdar, kabarır. Şüphesiz ki, onu diriltir, elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye gücü hakkıyla yetendir.”³⁷⁹, “O gökten bir ölçüye göre yağmur indirendir. Biz onunla ölü araziye canlandırdık. İşte siz de, böyle diriltileceksiniz.”³⁸⁰

Ayrıca Kur’ân’ı Kerîm’de yağmurun bolluk,³⁸¹ bereket,³⁸² rızık,³⁸³ rahmet,³⁸⁴ ümit kaynağı³⁸⁵ olduğu, tatlı kılındığı³⁸⁶ ve benzeri bir çok hususiyeti zikredilmektedir. İnsanların bunları düşünerek, Allah’ın yüce kudretini görüp ona halis bir şekilde iman etmeleri istenmekte, içlerindeki şirk ve küfür kirlerini arındırmaları amaçlanmaktadır.

2.7.3. Asit Yağmurları

Yağmurun Kur’ân’ı Kerîm’de temiz ve temizleyici diye nitelendirildiğini, bu sebeple yağmurun doğal suların en temiz olanı kabul edildiğini irdelerken, bugün artık sıkça gündeme gelerek, tehlikelerinin ciddi bir şekilde tartışıldığı, asit yağmurlarına kısaca değinmenin uygun olacağını düşündük.

Yağmur suları sanayi bölgelerinde havanın fabrika dumanları veya arabaların

³⁷⁷ en-Neml 27/60.

³⁷⁸ Fâtır 35/9.

³⁷⁹ Fussilet 41/39.

³⁸⁰ ez-Zuhruf 43/11.

³⁸¹ en-Nebe 78/14–16.

³⁸² Kâf 50/9.

³⁸³ el-Câsiye 45/5.

³⁸⁴ er-Rûm 30/46.

³⁸⁵ er-Rûm 30/48–50.

³⁸⁶ el-Vâkıa 56/68–70.

egzozlarından çıkan gazlar sebebiyle kirlenebilir. Bu tip sular asitik yağmur suları diye bilinir.³⁸⁷ Uzmanların bildirdiğine göre asit yağmurlarının kaynağı sanayi kuruluşlarıdır. Özellikle termik santrallerin bacalarından çıkan dumanların içinde bol miktarda kükürt dioksit, azot ve azot oksit gibi gazlar bulunmaktadır ki bu gazlar atmosferdeki nemle birleşince yakıcı asitlere dönüşmekte ve kar, yağmur, sis yağışlarıyla yeryüzüne ulaşmaktadırlar.³⁸⁸

Asit yağmurları bitki topluluklarının söz gelimi geniş ormanların toprak üstü kısımlarında yakıcı zararlar oluşturduğu gibi toprakların yapısını da bozmakta, toprak içindeki bitki köklerinin hastalanmasına ve toprağa can veren mikroorganizmaların ölmesine neden olmaktadır. Asit yağmurları hayvanlar bitkiler gibi canlı varlıklara zarar vermekle kalmaz, taşınmaz kültür varlıklarını da olumsuz yönde etkiler. Örneğin kent içi veya kent dışı tarihi binalar, açık hava müzeleri, binlerce yıllık antik kentlere ait yapılar asit yağmurlarıyla yıpranmakta ve dağılmaktalar.³⁸⁹ Asit yağmurlarının zararları kendini iyice hissettirince, kirletici kaynakların atmosfere verdiği zehirli gazların yağmur sularını kirleterek asit yağmurlarının oluşumunu engellemek için çeşitli tedbirler gündeme gelmiştir. Bu tedbirler arasında havayı kirletici kaynakların kontrol edilmesi, nükleer santrallerin sıkı bir şekilde denetimi, atom denemelerinin yasaklanması ve benzerleri bulunmaktadır.³⁹⁰

Yüce Allah “*Gökten tertemiz su indirdik.*”³⁹¹ diyerek yağmurun bulutlardan tertemiz bir şekilde indiğini, canlıların hayatlarını sürdürme bilmesi için gereken vasıfları taşıdığını bildirmektedir. Ancak insanların çeşitli şekillerde atmosferi kirletmeleri sonucunda rahmet, bereket ve rızık ile özdeşleşen yağmur birden zarar veren bir hale dönüşmüş oluyor. Bu şekilde insan bozduğu doğal dengeden diğer canlılarla birlikte kendisi de zarar görmektedir.³⁹² Hâlbuki Kur’ân’ı Kerîm, yeryüzü ve gökyüzündeki canlı cansız bütün varlıkların belli bir ölçü ve dengeye göre yaratıldığını bildirilerek insanın bu ölçü ve dengeyi bozması gerektiğine dikkat çeker.³⁹³ Ayrıca “*İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir*

³⁸⁷ Temel, *Kur’ân-ı Kerîm’de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s.234.

³⁸⁸ Yükselmiş, Özdemir, *Çevre Sorunları ve İslâm*, DİB Yay, Ankara, 1997, s.41.

³⁸⁹ Dartma, Bahattin, *Kur’an ve Ekoloji*, Rağbet Yay, İstanbul, 2005, s.106–107; Temel, *Kur’ân-ı Kerîm’de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s.236.

³⁹⁰ Ağralıoğlu, *Su Kaynakları Mühendisliği*, s.20.

³⁹¹ el-Furkân 25/48.

³⁹² Abak, Ayla, *Çevre Bilinci*, DİB Yay, Ankara, 2008, s.12.

³⁹³ er-Rahmân 55/7–12.

*kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.*³⁹⁴ ayetiyle insanlara isabet eden musibetlerin onların yaptıklarının bir cezası olduğu da belirterek ceremesini tekrar kendimizin çekeceği tabii dengeyi bozacak fillerden kaçınmamız istenmektedir. Kısaca Allah'ın bizlere rahmet olarak gönderdiği tertemiz yağmurları, asit yağmuru şeklinde azaba çeviren biz insanlarız.

2.8. Yağmurun Tatlı Kılınması

Sular yeryüzünün yaklaşık üçte ikisini kaplamasıyla yeryüzünde en yaygın ögeyi oluşturur. Yeryüzündeki en yaygın öge olan sular, tatlı ve tuzlu olmak üzere iki kısma ayrılır. Ne var ki okyanus ve denizleri oluşturan tuzlu sular %95,5'lik bir oranla toplam suların büyük bir kısmını oluşturmaktadırlar. Tuzlu sular içme ve tarımsal faaliyetler için uygun olmadıklarından insanlar içme ve tarımsal sulama ihtiyaçlarını karşılamak için tatlı sulara muhtaçtır. Bu tablo, tatlı su kaynaklarının nedenli önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. Yeryüzündeki toplam sular içinde, tatlı su miktarı %4,5'i oluşturmaktadır. Bununla beraber bu miktarın tamamı kullanılamamaktadır. Zira bu sularında %2,2'si buzulları oluşturmaktadır. Dolayısıyla kullanılabilir su oranı %2,3'tür ve bunun aşağı yukarı tümü göllerde, bataklıklarda, akarsularda bir kısmı da atmosferde bulunur.³⁹⁵ Tüm bu bilgiler bizlere kullanılabilir suların tatlı yağmur sularına ne ölçüde bağlı olduğu hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Kur'ân'ı Kerîm yağmurun tatlı oluşuna dikkatimizi çekerek bunun için şükretmemiz gerektiğini hatırlatmaktadır: “*Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu yapardık* لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا *Şükretmeniz gerekmez mi?*”³⁹⁶ İfadede geçen üçâcen kelimesini İbn Abbas, çok tuzlu; Hasan Basrî ise, içilemeyecek kadar zehir gibi acı şeklinde ifade etmektedir.³⁹⁷

“*Dileseydik onu tuzlu yapardık.*” Bu cümle, Allah'ın hikmet ve kudretine işaret etmektedir. Çünkü suyun hayat verici özelliğinden başka bir özelliği de belli bir derece ısıda buharlaştığında içinde buharlaşan suyun saf olmasıdır. Şayet su bu özelliğe sahip olmasaydı, denizlerden buharlaşan su, muhtevasında tuz da bulunduracak ve sonuçta

³⁹⁴ er-Rûm 30/41.

³⁹⁵ bk. *Büyük Larousse*, XXI, 10835; Erinc, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s. 162; ed-Deylemî, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân*, s.55.

³⁹⁶ el-Vâkıa 56/68–70.

³⁹⁷ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III, 299.

yağmur yağdığında tüm yeryüzü çorak bir hale gelecekti. Aynı zamanda bu suyu insanlar içemeyecek ve onunla hiç bir bitki yetişemeyeceği için de yeşillik olmayacaktı. Şimdi bir düşünün, sağır ve kör bir kuvvet böylesine hikmet ve kudrete dayalı bir nizam kurabilir mi? Öyle ki denizlerden saf su yükselmekte ve bulutlar halinde yeryüzünün belli bölgelerine belli zamanlarda ve belli noktalara yağmaktadır. Bu sular vasıtasıyla tatlı sular, çeşmeler, dereler, nehirler, kuyular oluşarak hayati ihtiyaçların sağlandığı, hikmete dayalı bir nizam kurulmuştur. Bu nizamda denizlerde yaşayan varlıklar tuzlu suda hayatlarını devam ettirebilirken, karada yaşayan varlıklar ise yağmur vasıtasıyla hayatlarını sürdürebilmektedirler.³⁹⁸

Allah (cc) insanoğlunun yeni bulduğu su arıtma sistemini, ta dünyayı yarattığında tabiat kanunlarına koymuştur. Su, ister tuzlu denizlerden, ister mineralli göllerden, ya da çamurların içinden buharlaşsın yanında başka hiçbir yabancı madde taşımaz. Buharlaşma adeta suyu tuzundan ve içindeki diğer maddelerden arındıran ilahi bir filtre gibidir. “*Biz gökten tertemiz bir su indirdik...*”³⁹⁹ hükmü gereği, duru, tatlı, içilebilir bir biçimde yeryüzüne iner.

Tatlı su susuzluğu giderir. Tatlılığı dolayısı ile yutması kolay olur. Acı ve tuzlu su tuzluluğu nedeniyle yakıcıdır. Allah (cc), içmede kullanılıp kullanılmaması açısından tatlı ve tuzlu suların bu özelliğini şöyle ifade etmektedir: “*Bu tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır. Şu da tuzludur, acıdır (boğazı yakar).*”⁴⁰⁰

Allah’ın bizlere tatlı sular içirerek ne kadar büyük bir ihstanda bulunduğunu ifade eden diğer bir âyet şöyledir: *وَجَعَلْنَا فِيهَا رِوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا* “*Yeryüzünde haşmetli dağlar yarattık, sizlere tatlı sular içirdik.*”⁴⁰¹ Bulutlardan inen ve pınarlardan fişkırان tatlı suları, sizlere ve hayvanlarınıza içirir, ekinlerinizi de onunla sularız.⁴⁰² Hâlid İbn Yezîd bu konuda şöyle demiştir: “Suyun denizden olanı vardır ki bununla bitki bitmez. Bitki, ancak suyun gökten olanıyla yani yağmurla meydana gelir.”⁴⁰³

Yine başka bir ayet-i kerimede Allah (cc) bu durumu şöyle dile getiriyor: “*Gökten suyu indiren O’dur. Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler.*”

³⁹⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, 104-105.

³⁹⁹ el-Furkân 25/48.

⁴⁰⁰ Fâtır 35/12.

⁴⁰¹ el-Mürselât 77/27.

⁴⁰² İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, 591; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XIX, 143.

⁴⁰³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III, 427.

(Allah) su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzüm ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir. İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır.”⁴⁰⁴

Allah (cc), yağmuru tatlı kılarak kullanıma sunduğunu ifade ettikten sonra, bu büyük nimet için: “Şükretmeniz gerekmez mi?” demek suretiyle, bu büyük ihsanı karşısında insanları şükretmeye davet etmektedir. Yağmur Allah’ın bizlere verdiği katıksız bir nimettir.⁴⁰⁵ Zira suyun indirilmesinde insanın hiç bir rolü yoktur, insanın tek rolü onu içmektir. Bunun ötesinde onu elementlerinden oluşturan ve bulutlardan yere indiren güce gelince bu güç, tek başına yüce Allah’ın gücüdür. O, bu suyun “tatlı” olmasını planlamıştır.⁴⁰⁶ Allah isterse onu ne içmeye, ne sulamaya yaramayan tuzlu bir su yapabilir. Öyleyse denilmek istenen şudur: Allah’ın tatlı bir su olarak yarattığı, içtiğiniz ve faydalandığınız bu nimete şükretmeniz gerekmez mi? Resûlullah (sav)’in şu hareketi Kur’ân’ı Kerîm’i hayatının her anına nasıl yerleştirdiğinin sadece küçük bir örneğidir: İbn Ebî Hatem’in Ebu Cafer’den rivayet ettiğine göre Resûlullah (sav) her su içişinde şöyle derdi: “*Rahmeti ile bizi tatlı su ile sulayan, günahlarımıza bakarak onu tuzlu bir su yapmayan Allah'a hamdolsun.*”⁴⁰⁷

Kur’ân’ı Kerîm’in bazı âyetlerinde denizlerde tuzlu sularla tatlı suların bulunduğunu ve aradaki bir engelden dolayı bunların karışmadığından da bahsedilir: “*Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerininki tuzlu ve acı iki denizi saltveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O’dur.*”⁴⁰⁸ Bu âyetlerde geçen ve tatlı su ile acı suyun karışmasına engel olan perdeyi, Taberî, Râzî, İbn Kesir ve Elmalılı iki deniz arasında bulunan kara parçası ya da Allah’ın kendi kudretinden yarattığı bir sed olarak anlamışlardır. Bir başka anlayışa göre de âyetlerde geçen iki denizden maksat, yer ve gök denizleridir. Yer denizlerinden buhar yoluyla semalara yükselen su damlacıkları Allah’ın göklerde tesis etmiş olduğu bir mekanizma vasıtasıyla tuzdan arındırılarak yağmur yoluyla tekrar yer denizlerine kavuşmaktadır. Hâlbuki yapılan son bilimsel araştırmalara göre bu iki su kütesinin birbirine karışmasına mâni olan perde/berzah iki deniz arasında bulunan harika bir “su engeli” olduğu söylenmiştir.⁴⁰⁹

⁴⁰⁴ en-Neml 16/10–11.

⁴⁰⁵ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, XXI, 237.

⁴⁰⁶ Kutub, *Fi Zilâli’l-Kur’ân*, XIV, 261.

⁴⁰⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, IV, 379.

⁴⁰⁸ el-Furkân 25/53; benzer bir âyet için bk. er-Rahmân 55/19–20.

⁴⁰⁹ Demirci, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, s.79.

2.9. Yağmurun Bereket Olması

Kur'ân'ı Kerîm, bir çok ayetinde yağmurun bereketli oluşuna dikkatleri çekerek, yağmurun yeryüzüne inişiyle kupkuru olan toprağın birden canlandığını, bereketlendiğini, envayi çeşit bitki ve meyveleri bitirdiğini, böylece yeşillik, tazelik ve güzelliğin, renk, tad ve kokuların arttığını, ekinlerin dallarının verim çokluğundan sarmaş dolaş olduğunu bildirmektedir.

“Gökten bereketli bir su indirdik, *وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا* onunla bahçeler ve biçilecek daneler bitirdik. Kullara rızık olması için birbirine girmiş, küme küme tomurcukları olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o su ile ölü toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.”⁴¹⁰

Âyet burada gökyüzünden inen suyu -ki bununla kastedilen yağmurdur-⁴¹¹ “bereket” olarak nitelendirmektedir. Sözlükte çokluk, artmak ziyadeleşmek, yeterli olmak ve benzeri anlamlarına gelen bu kelime; verilen nimetin ve maddi imkânın artması, fazlalaşması, genişlik ve bolluk vesilesi olması,⁴¹² bir şeyde ilahi hayrın bulunması, özünde çok olan ve durduğu yerde artan kalıcı hayır anlamlarına gelir ki, bu isimle adlandırılmasının sebebi, suyun toplandığı yerde kalışı gibi, hayrında burada durup kalmasıdır. *مبارك* sözcüğü ise, içinde bu hayrın bulunduğu şey, ilahi hayırların kaynağı demektir. İlahi hayır her zaman hissedilmeden geldiğinden ve sayılamayacak kadar çok olduğundan ayrıca herhangi bir şekilde sınırlandırılmadığından kendisinde hissedilmeyen bir fazlalık görülen her şeye: o mübarektir; onda bereket vardır denmektedir.⁴¹³ Bereket kelimesinden türetilen *tebâreke* fiili ise, yalnız Allah için kullanılır. Kur'ân'ı Kerîm'de geçtiği her yerde adı geçen iyiliklerin sadece yüce Allah tarafından bize verildiğine ve ancak onun tarafından verilebileceğine dikkat çekmektedir.⁴¹⁴

Yağmurlar sınırsız bereket, bolluk, fazlalık vesilesidir.“Gökten bereketli bir su indirdik” yani, o yağmurla bahçelerin ağaçlarını, ekinlerin tanelerini, salkımları üst üste yığılı hurma ağaçları bitirdik. Bütün bu bitkileri, kullara rızık olsun diye var ettik. Onlar,

⁴¹⁰ Kâf 50/9–11.

⁴¹¹ Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, V, 591.

⁴¹² Canbulat, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s.66.

⁴¹³ İsfehânî, *el-Müfredât*, “brk”, s.54.

⁴¹⁴ İsfehânî, *el-Müfredât*, “brk”, s.54; İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s.272

bunların bir kısmını yemek diğer bir kısmını da meyve olarak kullanırlar.⁴¹⁵ Aynı zamanda yağmurun bereket olarak nitelendirilmesi, yaşamın her safhasında kullanılabilen çok faydalı bir nimet oluşuyla da ilgilidir.⁴¹⁶

Kur'ân'ı Kerîm bereket olarak nitelendirdiği yağmuru bahçelerdeki meyveleri, taneli ekinleri ve hurmaları bitirmek için yüce Allah'ın kudret elinin bir sebebi olarak göstermekte, kulları Allah'ın yüce kudretini görmeye ve onun karşısında boyun eğip kendisine kulluk etmeye davet etmektedir.

Kur'an-ı Kerîm'de, bitkilerin yeşermesinden söz edildiğinde, çok kere yağmurun bereketine, bolluğuna atıf yapılarak yağmurun yokluğu durumunda oluşacak kuraklık ve kıtlıklara göndermede bulunmaktadır. Bu bağlamdaki birkaç âyetin meâlî şu şekildedir: *“O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”*⁴¹⁷

*“Size tohumlar, bitkiler, (ağaçları) sarmaş dolaş olmuş bağlar bahçeler yetiştirmek için üst üste yığılıp sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik.”*⁴¹⁸

*“İnsan, yediğine bir baksın! Şöyle ki: Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yardık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.”*⁴¹⁹

Gökyüzünden inen yağmurlarla gelen bereket, bolluk ve refah, Kur'ân'ı Kerîm'de insanların günahlardan, kötülüklerden uzak durup, Allah'ın emirlerine bağlı kalmakla da irtibatlandırılmakta; günah nimet ilişkisi hatırlatılarak, insanların günahlardan uzak kalmalarının yağmurlarla gelen bereketlere vesile olacağı, günahların ise helake götüreceği vurgulanmaktadır. Şu ayetlerde bu gerçek açıkça ifade edilmektedir:

⁴¹⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, XI, 410.

⁴¹⁶ Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, V, 102.

⁴¹⁷ el-En'âm 6/99.

⁴¹⁸ en-Nebe 78/14–16.

⁴¹⁹ Abese 80/24–32.

“Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkânları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip evlerinin altından ırmaklar aktıttığımız nice nesilleri helâk ettik. Biz onları, günahları sebebiyle helâk ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık.”⁴²⁰

“Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni (Kur'an'ı) doğru dürüst uygulasalardı, şüphesiz hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yerlerdi (yeraltı ve yerüstü servetlerinden istifade ederek refah içinde yaşarlardı). Onlardan aşırılığa kaçmayan (iktisatlı, mutedil) bir zümre vardır; fakat çoğunun yaptıkları ne kötüdür!”⁴²¹

“O (peygamberlerin gönderildiği) ülkelerin halkı inansalar ve (günahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayiverdik.”⁴²²

Bununla birlikte bereketli yağmurlarla nimetlere kavuşulması kişinin her zaman Allah katında makbul olduğu garantisi olarak algılamamalı, onunla imtihan ediliyor olabileceğinin farkında olmalıdır. Zira Allah, mümini kâfirden ayırmak için sıkıntılarla imtihan ettiği gibi nimetlerle de imtihan eder.⁴²³ Dolayısıyla insan, Allah tarafından kendisine ikram edilen nimetleri sadece Allah'ın bir lütfü olarak algılayarak şımarmamalı, aksine bir imtihan vesilesi olarak değerlendirmelidir.

2.10. Yağmurun Rızık Olması

Kur'an'ı Kerîm, yağmuru aynı zamanda rızık olarak da nitelemekte, rızık kelimesi, Kur'an'ı Kerîm'de yağmurun diğer isimlerinden birini oluşturmaktadır. Zira yağmur canlılar tarafından bizat kendisi en has, katıksız rızık olarak tüketilir, hem de ölü toprağa düşerek canlıların tükettiği, istisnasız bütün ürünlerin esasını teşkil ederek rızık sebebi olur.

⁴²⁰ el-En'âm 6/6.

⁴²¹ el-Mâide 5/66.

⁴²² el-A'râf 7/

⁴²³ bk. Behiy, Muhammed, *İnanç ve Amelde Kur'anî Kavramlar*, (tr. Ali Turgut), Yöneliş Yay, İstanbul, 1988, s.246.

Sözlükte “nasip, pay ve şans” anlamlarına gelen rızık (رِزْق), ayrıca maddi ihtiyaç için gerekli olan nimet, insanın yararlanabildiği her türlü mal ve varlık olarak da tanımlanmıştır. Rızık sadece mal ve yiyecek olarak anlaşılmalı, mal ve yiyecek rızık olabileceği gibi, makam ve ilim de rızık olabilmektedir.⁴²⁴ Hz. Ayşe'nin: “ Rızık değince aklına boğazından geçenler gelenin aklına şaşarım.” dediği ifade ediliyor.⁴²⁵ Genel olarak rızık kavramı, Allah'ın canlılara gönderdiği ve kendisiyle faydalanılan her şeye şamildir. Bununla birlikte bu kavram Kur'an'ı Kerim'de, ekseriyetle canlı varlıkların yaşamları boyunca mütemadiyen ihtiyaç duyulan gıdalar için kullanılmaktadır. Haliyle yeryüzündeki canlı bünyeler için uygun olan suların esasını teşkil eden yağmur, Allah tarafından rızık olarak nitelendirilmektedir.

Şu noktaya da dikkat çekmek uygun olacaktır. Kur'an'ı Kerim herhangi bir şeyden, güzel ve lezzetli olmadıkça rızık olarak bahsetmez. Mutezile ve Ehl-i sünnet mensupları rızık farklı şekillerde tanımlamışlardır. Ehl-i sünnete göre rızık kendisinden yararlanmak üzere, Allah'ın canlılara verdiği şeydir. Helal veya haram olması onun rızık olmasına engel değildir. Mutezile ise haram olan şeyin rızık olmadığını savunmuştur. Onlara göre ancak meşru yoldan elde edilip yenen şey rızık kabul edilir.⁴²⁶

Allah (cc), canlıları yaratmakla kalmamış rızıklarını da kendi üzerine almıştır. Tek rızık verenin, rızıkları genişletilip daraltanın, taksim edenin sadece yüce Allah olduğu Kur'an'ı Kerim'in bir çok âyetinde ifade edilmiştir. Konuyla ilgili birkaç âyet meâli şu şekildedir: “Size gökten ve yerden rızık veren Allah'tan başka herhangi bir yaratıcı var mıdır?”⁴²⁷, “Yeryüzünde yürüyen ne kadar canlı varsa hepsinin rızıkını veren de mutlaka Allah'tır.”⁴²⁸, “Muhakkak ki, Allah bol bol rızık verendir ve sağlam kuvvet sahibidir.”⁴²⁹

Allah'ın insanı rızıklandırması, öz itibarıyla insanın yeryüzünde yaşamasını sağlayacak olan bütün rızıkları orada yaratması, hazırlamasıdır. Allah'ın insanların rızıklarını genişletmesi, daraltması veya taksim etmesi ifadelerini Kur'an'ı Kerim'in fikri bütünlüğü çerçevesinde anlamaya çalışırsak, bunların insanların tabiattaki rızıkları,

⁴²⁴ İsfehânî, *el-Müfredât*, “rzk”, s.351.

⁴²⁵ İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an*, s.960.

⁴²⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, II, 154; Canbulat, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s.555.

⁴²⁷ Fâtır 35/3.

⁴²⁸ Hûd 11/6.

⁴²⁹ ez-Zâriyât 51/58.

doğuştan getirdikleri veya sonradan elde ettikleri güç ve kabiliyetlerle ele geçirme sürecini ifade ettiğini görürüz. İnsanları bu kapasitelerde yaratan ise Allah'tır.⁴³⁰

İlahi hitapta yağmur gıda, besin, yiyecek, kısacası rızıkla özdeşleşmiştir. Zira yağmur bizzat bütün canlılar için hayatın kendisine bağlı olduğu alternatifsiz bir rızık ve rızık vesilesi olarak ön plana çıkmaktadır. Yağmur içilmesiyle susuzluğu gideren bir rızık ve yine toprakta bitirdiklerinin yenilmesiyle de açlığı gideren bir rızıktır. Allah (cc) yerde ve gökte birçok imkân nimet ve rızık açık ve gizli bolca insanın emrine vermiştir.⁴³¹ Fakat pek azı hariç, rızık çoğu insana hazır olarak değil, belli bir çaba ve gayret neticesinde verilmiştir. İşte yağmur insanoğluna emeksiz verilen çok azlar arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bizler onu elde etmek için hiçbir çaba göstermeden o, önümüze katıksız, hazır bir rızık olarak sunulur. Yağmur, dünyamızın her alanına suları ulaştırarak bizlere ya doğrudan rızık olmakta ya da yiyecek ve içeceklerimizin temel maddesini teşkil ederek dolaylı rızık olmaktadır. Şu âyette yağmurdan doğrudan rızık olarak bahsedildiğini görüyoruz.

وَإِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ “Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır.”⁴³²

Müfessirlerin geneli buradaki rızıkla yağmurun kastedildiğini, rızık yağmurla elde edildiğini, yağmurun yeryüzüne hayat vererek rızıkla sebep olduğunu söylemişlerdir.⁴³³ Bu anlama ilaveten âyette kullanılan rızık kavramının daha geniş bir anlama sahip olduğu da söylenmiştir. Mesela güneşten gelen ışınların da, denizlerdeki suların buharlaşarak karalara yağmur olarak düşmesinde büyük bir işlev gördükleri dolayısıyla ışınlarında bir tür rızık olduğu zikredilmiştir.⁴³⁴

Şu âyet meâlleri, yağmurun doğrudan veya dolaylı olarak rızık olduğunu vurgulayanlardan sadece bir kaçıdır:

“(O öyle lütufkâr) Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla

⁴³⁰ Güler, *Konularına Göre Kur'an*, s.498.

⁴³¹ Lokmân 31/20.

⁴³² el-Câsiye 45/5.

⁴³³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, 188; Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, XI, 253; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, V, 7.

⁴³⁴ bk. Kutub, *Fi Zilâli'l-Kur'ân*, XIII, 270.

rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin (yararlanmanız) için akıttı.”⁴³⁵

“O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın.”⁴³⁶

“Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek daneler bitirdik. Kullara rızık olması için birbirine girmiş, küme küme tomurcukları olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o su ile ölü toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.”⁴³⁷

Yağmur başlı başına bir rızık olduğu içindir ki, yukarıdaki âyetlerde Yüce Yaraticı, öncelikle gökten inen sudan daha sonra bu suyla meydana gelen rızıklardan söz etmiştir.⁴³⁸ Bu yağmur suyu ki, ya doğrudan doğruya toprağa karışarak çeşitli bitkiler bitirmek suretiyle, ya tatlı sulu nehirler ve göller oluşturarak, ya pınarlar halinde yeryüzüne fışkırarak, ya kazılmış kuyulardan alınarak, ya da artezyenler yolu ile tekrar yeryüzüne çıkarılarak canlılığın oluşumuna ve devamına kaynaklık eder. Yeryüzünde suyun son derece önemli olduğu, insanların hayatında olağanüstü bir önem taşıdığı, her biçim ve düzeydeki canlılığın bu maddenin varlığına dayandığı tartışma götürmez bir gerçektir. Bu yüzden insanları rızık verici, engin bağışlayıcı ve yaratıcı Allah'a kul olmaya çağırırken bu gerçeğe sadece işaret etmek, onu hatırlatmak yeterlidir.⁴³⁹

Kur'ân'ı Kerîm'de, rızıkı konu edinen âyetlerin bir kısmında, rızıkın yerden ve gökten geldiği ifâde edilir. Bu tür anlatıma sahip pek çok âyet vardır ve bu âyetlerin hepsinde Allah; “yerden ve gökten rızıklandırılan” tek varlık ve yaratıcı olarak tanımlanmıştır. “(Resûlüm!) De ki: Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim mâlik (ve hâkim) bulunuyor?”⁴⁴⁰ İlgili âyetlerde geçen “yerden ve gökten rızık” ifâdesi, elbette ki göğün yeryüzü bitkisel ve canlı hayatı üzerindeki etkilerini anlatmakla beraber bol rızık anlamını da ifâde eder. Rızık konusunda süreklilik esas olup bir defaya mahsus bolluk fazla bir değer taşımadığından Kur'ân'ı

⁴³⁵ İbrâhîm 14/32.

⁴³⁶ el-Bakara 2/22.

⁴³⁷ İbrâhîm 14/32; bk. el-Hicr 15/22; en-Neml 16/10; el-Hâc 22/5; el-Hâc 22/63; el-Furkân 25/48-50; Lokmân 31/10; Fâtır 35/27; Kâf 50/9-11; el-Vâkıa 56/68-70; Abese 80/25-32.

⁴³⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVI, 405.

⁴³⁹ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, I, 95.

⁴⁴⁰ Yûnus 10/31; ayrıca bk. en-Neml 27/64; Sebe 34/24; Fâtır 35/3; el-Mü'min 40/13; ez-Zâriyât 51/22.

Kerîm’de yukardan gelip yeryüzü hayatı ve nimetleri üzerinde olumlu etkiler yapacak olan sürekli tesirlerden söz edilmiştir. “Semâ/gök” Allah’ın takdirinin, insan zihninde bize göre geliş yönünü ifâde eder ve bize gelen azıklar Onun bu takdir ve yaratmasıyla gelirler ki bir kısım müfessirler gökten inen rızık konusunun bu yanını da dile getirmişlerdir.⁴⁴¹ Müfessirler genellikle gökten gelen rızık yağmurla, yerden gelen rızık ise nebatla yorumlamışlardır.

Kur’ân’ı Kerîm ifadelerinden anlaşılan diğer bir husus da, Allah’ın insanların tek tek kendisiyle olan ahlaki ilişkilerini göz önünde bulundurarak, bir şarta bağlı olarak rızık konusunda müdahalelerde bulunabildiğidir.⁴⁴² “O (peygamberlerin gönderildiği) ülkelerin halkı inansalar ve (günahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayiverdik.”⁴⁴³

2.11. Yağmurun Rahmet Olması

Yüce Allah Kur’ân’ı Kerîm’de, yağmurun canlılar için rahmet olduğunu ifade etmektedir. Yağmur, Allah’ın insan, hayvan ve bitkilere olan rahmetinin, lütuf, acıma ve şefkatinin en bariz bir göstergesidir. Zira yağmur, yaşayan varlıkların biyolojik olarak hâkim unsuru olan suyun esasıdır. Yağmurun yokluğu tüm canlı türlerinin yokluğu demektir. Allah yağmur damlaları ile canlılara su serpererek onlara hayat bahşeder ki bu onun Rahîm isminin bir tecellisidir.

Yağmur insanın varlık ve yaşam sebebi olan ilahi bir rahmettir. Yağmur yerine rahmet ifadesinin kullanımı o kadar yaygındır ki, adeta bu ikisi birbiriyle özdeşleşmiştir.⁴⁴⁴ Dilimizde çoğu zaman yağmur yerine, rahmet yağıyor denilir. Bu aynı zamanda yağmurla rahmet arasındaki sıkı ilişkinin idrak edilip içselleştirildiğinin de işaretidir. Şüphesiz ki böyle bir kullanımın ardındaki en büyük etken Kur’ân’ı Kerîm’in yağmuru rahmet olarak takdim etmesidir.

Rahmet, acımak, esirgemek, korumak, affetmek, bağışlamak, hayır, iyilik, ihsan,

⁴⁴¹ Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, s.430.

⁴⁴² Güler, *Konularına Göre Kur’an*, s.498.

⁴⁴³ el-A’râf 7/96; ayrıca bk. el-Mâide 5/66; el-En’âm 6/6; Hüd 11/52; en-Neml 16/112; Nûh 71/10; Cin 72/16–17.

⁴⁴⁴ bk. Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s.1124.

kalp inceliği, nimet vermek gibi anlamlara gelmektedir⁴⁴⁵ ki, bu kavram Kur’ân’ı Kerîm’de 114 defa kullanılmıştır. İsfehânî rahmet kavramı için şunları söyler: “Rahmet, acınan kimseye iyilik yapmayı gerektiren bir incelikdir. Bu kelime, bazen sadece incelik, bazen de incelikten soyutlanmış ihsan anlamında kullanılır. Allah falancaya iyilik etsin derken böyledir. Rahmet kelimesi Allah (cc)’nin bir sıfatı olarak geldiğinde onunla incelik değil sadece ihsan kastedilir.”⁴⁴⁶ İşte yağmurda Allah’ın biz canlılara rahmeti yani iyiliği, ihsanı, nimeti, acımasıdır. Yağmur Allah’ın rahmetini insanlara maddî ve manevî haz şeklinde tattırmasıdır.

Bir kısım âyetlerde rüzgârlar rahmetin hemen öncesinde eserek rahmet müjdecileri olarak takdim ediliyor. Müjde istenilen, beklenen, özlenen ve ihtiyaç duyulan şeyler için kullanılır ki, buradaki müjde rüzgârın ardından gelen rahmet yani yağmurdur. Çünkü yağmurun gelişi bolluk, bereket, hayat, canlılık, hareketlilik, coşku, kısacası Allah’ın canlılara rahmeti demektir.

*“O’dur rahmetinin hemen öncesinde rüzgârları müjdeciler olarak gönderen! O rüzgârlar ki, ağırlaşmış / yağmur yüklenmiş olan bulutları taşıyıp getirdiğinde, biz onları, toprakları ölü olan bir beldeye doğru sürükleyip oraya yağmur olarak indiririz. Sonra da, onunla her çeşitten ürünler ve meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle diriltip çıkaracağız. Umulur ki düşününüz ibret alırsınız.”*⁴⁴⁷

*“Rüzgârları rahmetinin önü sıra bir müjdeleyici olarak göndermektedir. Sonrasında gökten tertemiz bir su / yağmur indiririz.”*⁴⁴⁸

*“(Onlar mı hayırlı) yoksa karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu bulduran, rahmetinin (yağmurun) önünde rüzgârları müjdeciler olarak gönderen mi? Allah’tan başka bir tanrı mı var! Allah, onların koştukları ortaklardan çok yücedir, münezzehdir.”*⁴⁴⁹

*“Size rahmetinden tattırsın, emriyle gemiler yüzün, fazlundan (nasibinizi) arayasınız ve şükredesiniz diye (hayat ve bereket) müjdecileri olarak rüzgârları göndermesi de Allah’ın (varlık ve kudretinin) delillerindendir.”*⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ Canbulat, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s.427.

⁴⁴⁶ İsfehânî, *el-Müfredât*, “rhm”, s.347.

⁴⁴⁷ el-A’râf 7/57.

⁴⁴⁸ el-Furkân 25/48.

⁴⁴⁹ en-Neml 27/63.

⁴⁵⁰ er-Rûm 30/46.

Allah (cc) yağmuru yeryüzüne indirmekle rahmetini her tarafa yaydığını söyler. Şöyle ki, yağmurla somutlaşan Allah'ın rahmeti, yeryüzünü canlandırır, kuruyan yerleri yeşertir, tohumları geliştirir, bitkileri hareketlendirir, havayı yumuşatır, ümit uyandırır:

*“O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye lâyık olandır.”*⁴⁵¹

Müfessirlerimizin geneli tüm bu âyetlerde rahmet kavramıyla yağmurun kastedildiğini söylemişlerdir.⁴⁵² Bununla birlikte kimi müfessirler de yağmuru öncelikle zikrettikten sonra buralardaki rahmetle başka şeylerin de kastedilmiş olabileceğini ifade etmişlerdir.

Allah tarafından ilahi rahmet olarak tanıtılan yağmur dünyevi nimetlerin başında gelir. Allah'ın yağmuru rahmet olarak sunması sadece bizimle sınırlı değildir; davarlarımızı, ekinlerimizi, tarlalarımızı, bahçe ve bostanlarımızı onunla suladığımız gibi, beden, giysi ve diğer eşyalarımızı da temizlemekte ondan istifade ederiz. İlk insan Hz. Adem'in çocuklarından Kabil'in ziraatçılık, Habil'in ise hayvancılıkla uğraştığı rivayet ediliyor.⁴⁵³ Bu iki saha ilk insandan günümüze değin insanoğlunun hayatta kalabilmesi için uğraşmak zorunda olduğu alanlardır. Ve bu iki saha için yağmur ana etmendir.

Denilir ki yağmur, doğanın sevinçten ağlamasıdır. Toprağa düşen yağmur, çeşitli yiyecek maddelerini bitirir ve canlılar bunları yiyerek hayatlarını devam ettirirler. Bir yağmur damlasının buharlaşıp gökyüzüne çıkması ve yoğunlaşıp yağmur halinde yeryüzüne inmesi esnasında; şiddetle inmeksiz başımızı okşamayı, yaprağı solmuş lisanı hal ile su dilenen bitkilerin imdadına yetişmesi rahmettir.⁴⁵⁴ Yağmur rahmeti, tüm canlıların ihtiyaçlarına cevap vermek için damlalar suretinde ilahî hazine çeşmesinden akmaktadır. Yağmurda görülen bu ilahi yardım tecellisinden dolayıdır ki, Allah (cc), ona rahmet olarak vasıflandırmıştır.

Resûlullah (sav)'de hadislerinde yağmurun Allah'ın bir rahmeti olduğunu sık sık dile getirmiştir. Hz. Ayşe'den rivayet edilen bir hadis şu şekildedir: *“Hava rüzgârlı ve*

⁴⁵¹ eş-Şûrâ 42/28.

⁴⁵² bk. Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vili'l-Kur'ân*, IX, 397; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 297; Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, I, 417; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, VII, 204; Mahallî V.dğr., *Tefsîru'l-Celâleyn*, 201; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, II, 312.

⁴⁵³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 45.

⁴⁵⁴ Hekimoğlu İsmail- Korkmaz H. Hüseyin, *Su ve Tabiat*, TÜRDAY Yay, İstanbul, 1980, s.9.

*bulutlu olunca bu Resûlullah'ın yüzünden belli olur, Resûlullah ileri geri gidip gelmeye başlardı. Yağmur yağdığı zaman ise sevinir ve bu kederli hal ondan giderdi. Ben (yani Hz. Ayşe) bunu kendisine sorduğumda bana şöyle cevap verdi: "Gerçekten onun içinde ümmetime musallat kılınacak bir azab olmasından korktum." cevabını verdi. Resûlullah yağmur görünce bu "rahmettir" buyururdu."*⁴⁵⁵ Bu hadisten Resûlullah (sav)'ın yağmurun rahmet yönüne iki şekilde dikkat çektiğini görüyoruz. Öncelikle rüzgârlarla gelen bulutların azab ve felaket taşıyıcısı olmamaları rahmetin bir yönünü; yağmurun ihtiyaçları karşılayarak bereket, bolluk ve sevinç kaynağı olması ise Allah'ın bizlere olan rahmetinin ikinci yönünü oluşturmaktadır.

Kur'ân'ı Kerîm'de yağmura, maddi rahmetle birlikte ve ruhi/manevi rahmet de atfetmektedir.⁴⁵⁶ Çünkü yağmur, canlıların varlığını sürdürebilmesi için maddi anlamda rahmet kaynağı olduğu gibi, aynı zamanda insanların zihinlerine hitap ederek onları gaflet uykusundan uyandıran manevi rahmet kaynağıdır. Allah (cc) bir çok âyette âhiret hayatının gerçekliğini, Allah'ın güç ve kudretini, kâinattaki kusursuz işleyişi, dünya hayatının geçiciliğini ve benzeri konuları yağmur olayı üzerinden anlatmakta ve ispatlamaktadır. Yağmuru konu edinen âyetlerin tamamına yakınının doğrudan ya da dolaylı olarak düşünmeye, gözleme, akletmeye, tedebbür ve tezekküre vurgu yapması, yağmurun Allah'ın insanları kendisiyle arındırdığı, doğru yola ilettiği manevi bir rahmet kaynağı olduğunu göstermektedir. Yağmur bu durumda, ölü toprağı canlandırarak üzerinde her türlü nebatatı bitirdiği gibi, manen biz insanlarında, akıl ve kalbini canlandırarak, bizlere manevi bir hayat vermekte, bu yönüyle de rahmet özelliğini göstermektedir.

2.12. Yağmur İstemek (Yağmur Duası)

Yağmurun başta insanlar olmak üzere, bütün canlı türleri ve dolayısıyla hayatın tamamı üzerindeki hayati önemi bilinmektedir. Yağmursuz geçen uzun bir kuraklık dönemi hayatı felç etmektedir. Özellikle de yağmurun yalnızca belirli mevsimlerde yağdığı ve su ihtiyacının büyük bir oranda yağmur sularıyla karşılanabildiği yerlerde yağmurun yağmaması, birçok insan için açlık ve hatta ölüm demektir.

Her şeyin Allah'ın mutlak iradesine bağlı olduğunun, onun izni olmadan hiçbir

⁴⁵⁵ Müslim, *Sahîh-î Müslim*, İstiska, 3.

⁴⁵⁶ bk. Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, s.1019.

şeyin gerçekleşmeyeceğinin⁴⁵⁷ bilincinde olan insan, içinde bulunduğu zor ve sıkıntılı durumlardan kurtulmak, kötü durumlara maruz kalmamak için Allah'ı hatırlar, güçsüzlüğünü ve kusurlarını itiraf ederek duaya başvurur. İslâm literatüründe dua, Allah'ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve tazim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade eder. Bir başka söyleyişle dua sınırlı, sonlu ve aciz olan varlığın sınırsız ve sonsuz kudret sahibi ile kurduğu bir köprüdür.⁴⁵⁸ Her konuda olduğu gibi yağmur konusunda da Allah'a dualarla istek ve ihtiyaçlar dile getirilir. Fıkıh dilinde buna "istiskâ" yani yağmur duası denilir.⁴⁵⁹

Kur'ân'ı Kerîm'de Hz. Musa'nın kavmi için Allah'tan su talep ettiğini, Hz. Nuh ve Hz. Hud (as)'ın kavimlerine Allah'ın üzerlerine yağmur yağdırması için tövbe ve istiğfarda bulunmaları gerektiği telkininde bulduklarını görüyoruz.

İsrailoğulları Tih çölünde ikamet ettikleri sırada Hz. Musa (as)'dan Allah'tan kendileri için bir takım nimetler vermesi için duada bulunmasını istemişlerdi. Bu isteklerin başında çölün doğal yapısı nedeniyle öncelikle su gelmekteydi. Hz. Musa (as) kavmi için Allah'tan su talebinde bulununca Allah (cc) Hz. Musa'ya asasını taşı vurmasını istemiş, asasını vurduğu taştan çıkan kaynaklarla İsrailoğulları'nın su ihtiyacı giderilmiştir. Kur'ân'ı Kerîm bu durumu şu şekilde anlatır: *"Biz İsrailoğulları'nı oymaklar halinde on iki kabileye ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Musa'ya, «Asanı taşıya vur!» diye vahyettik. Derhal ondan on iki pınar fışkırdı. Her kabile içeceği yeri belledi. Sonra üzerlerine bulutla gölge yaptık, onlara kudret helvası ve bulduncin eti indirdik. (Onlara dedik ki) «Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin.» Ama onlar (emirlerimizi dinlememekle) bize değil kendilerine zulmediyorlardı."*⁴⁶⁰

Hz. Nuh (as) kavmine Allah'ın kendilerine yağmur yağdırması için O'ndan af ve mağfiret dilemeleri gerektiğini vurgulamaktadır: *"Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsün, mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın."*⁴⁶¹ Aynı durum Hz. Hud (as)'ın kavmine yaptığı nasihatlerde görülmektedir: *"Ey kavmim! Rabbinizden bağış dileyin; sonra da O'na tevbe edin ki,*

⁴⁵⁷ et-Teğabün 64/11.

⁴⁵⁸ Cilâci, Osman, "Dua" DİA, IX, 529.

⁴⁵⁹ bk. el-Mûsillî, *el-İhtiyar li Ta'lîl'i-Muhtar*, I, 98.

⁴⁶⁰ el-A'râf 7/160; ayrıca bk. el-Bakara 2/60.

⁴⁶¹ Nûh 71/10-12.

üzerinize göğü (yağmuru) bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günah işleyerek (Allah'tan) yüz çevirmeyin.”⁴⁶² Bu âyetlerde Hz. Nuh ve Hz. Hud kavminin başta yağmur olmak üzere çeşitli eksiklik ve sıkıntılarla karşı karşıya olduklarını, bunları tövbe edip günahlardan uzaklaşmak ve dua etmek suretiyle aşabilecekleri, peygamberleri tarafından kendilerine hatırlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde kalplerin ıslahı, Allah'ın hidayetine uyması ile rızkın kolaylaşması ve refahın genelleşmesi arasında bu bağlantı kurulur.⁴⁶³ Bu âyetlerden hareketle yağmur dualarında tövbe ve istiğfarda bulunmaktadır. Nitekim Hz. Ömer'in kıtlık yüzünden yağmur duasına çıkararak sadece istiğfarda bulunduğu, herkes: “Ey müminlerin emiri; yağmur için dua etmediniz.” diye hatırlatınca: “Ben semanın yağmur gelen kapılarını vurdum.” buyurarak yukarıdaki âyetleri hatırlattığı rivayet edilmektedir.⁴⁶⁴

Hz. Muhammet (sav)'in birçok kez yağmur duasında bulunduğu hadis kaynaklarımızda zikredilmektedir. Konuyla ilgili birçok hadisi şerif bulunmaktadır. Bunlar arasında en çok bilinenlerinden bir tanesi şu şekildedir:

“Bir adam Cuma günü Resûlullah (sav) hutbe irad ederken minberin karşısındaki kapıdan içeriye girip Resûlullah'ın kasışında ayakta durdu ve şöyle dedi. Ey Allah'ın Resulü hayvanlar mahvoldu yollar kapandı. Allah'a dua et bize yağmur versin. Resûlullah ellerini kaldırdı ve şöyle dua etti. Ey Allah'ım bize yağmur ver, Ey Allah'ım bize yağmur ver. Enes şöyle dedi, vallahi o anda gökyüzünde ne büyük ne küçük hiç bir şey görmedik bizim ile Sel dağı arasında hiçbir bina da yoktu, Resûlullah'ın ardından kalkan gibi bir bulut geldi, semanın ortasına varınca yayıldı ve yağmur yağmaya başladı, vallahi güneşin yüzünü bir hafta görmedik. Bir hafta sonraki Cuma aynı kapıdan bir adam girdi Resûlullah ayakta hutbe irad ediyordu, adam karsısında durdu ve ey Allah'ın Resulü mallar helak oldu yollar kapandı, Allah'a dua et yağmur dursun, bunun üzerine Resûlullah ellerini kaldırdı ve etrafımıza yağdır üzerimize yağdırma, tepelere, dağlara, vadilere ve ağaç diplerine yağ, diye dua eti, yağmur kesildi biz güneşte yürümeğe çıktık.”⁴⁶⁵

Yine Ğatafân ve Benî Fezâre kabilelerinin kuraklık ve kıtlıktan şikâyetle

⁴⁶² Hûd 11/52.

⁴⁶³ bk. el-Mâide 5/65–66; el-A'râf 7/96; Hûd 11/2–3; Tâhâ 20/124.

⁴⁶⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, 546; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXII, 148.

⁴⁶⁵ el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh el-Muhtasar*, İstiska, 5.

bulunması üzerine Resûlullah'ın onlar için yağmur duasında bulunduğu,⁴⁶⁶ Tebuk seferi sırasında Müslüman ordusunun suyu tükendiği zaman Resûlullah'ın yağmur duasında bulunduğu, duayı müteakip yağmur yağdıđı⁴⁶⁷ gibi rivayetler de siyer kaynaklarımızda zikredilmektedir.

Günümüzde de yaygın olarak bir bölgede kuraklık olması durumunda, o bölge sakinlerinin mümkünse topluca açık bir alana çıkıp tövbe ve istiğfardan sonra Allah'tan bolluk ve berekete vesile olacak yağmurları göndermesi için dualarda bulunmaktadır. Bu dualar esnasında yapılması, söylenmesi tavsiye edilen şeyler kaynaklarımızda ayrıntılı olarak zikredilmektedir.⁴⁶⁸

Yağmur duasıyla ilgili şu noktaya da dikkatleri çekmek yerinde olacaktır. Toplumun bir kesimi yağmur duasının beyhude, gereksiz bir çabadan ibaret olduğunu düşünürken; bu tür dualara katılan fakat yaptığı şeyi tam olarak idrak edemeyen diğer bir kesim ise, yağmur duasını bir çeşit sihir tekniği gibi kullanarak isteklerinin hiçbir çaba ve gayret göstermeden kolayca yerine geleceği dini bir ayin gibi algılamaktadır. Bu eğilimlerin ikisi de son derece yanlıştır. Zira dua öncelikle sorunla ilgili problemleri çözmek için duyarlılık, zihin duruluğu ve feraset oluşumuna imkân verir.⁴⁶⁹ Kişi öncelikle elindeki imkânları kullanarak çözümler bulmaya çalışmalı, yani fiili duasını yapmalı daha sonra kavli duaya başvurmalıdır. Ancak o zaman dua gerçek bir tevekkül halini alacaktır. Yağmur duası için söyleyecek olursak, öncelikle kuraklıklardan korunmak için su israfının önüne geçmek, yağmurları çekecek ormanları korunmak ve çoğaltmak, doğanın dengesini bozabilecek çalışmalardan uzak durmak, yağmurları depolayacak ve su dengesi üzerinde olumlu etkiler yapacak barajlar inşa etmek gibi faaliyetler içinde olmalıyız. Bu durum Hz. Musa (as)'ın çölde İsrailoğulları'na su çıkarmak için çok küçükte olsa esasını taşa vurma zahmetini göstermesine benzemektedir. Dualarına icabet ederek kendilerine yardım edeceğini vaat ettiği müminlere, aynı zamanda makul davranmayı ve tedbirli olmayı öneren Allah'tır.

⁴⁶⁶ Hamîdullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, I-II, (tr. Salih Tuğ), Yeni Şafak, Ankara, 2003, I,517; Köksal, M. Âsım, *İslâm Tarihi*, I-VIII, Köksal Yay, İstanbul, 2006, VII, 410.

⁴⁶⁷ Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, I,337.

⁴⁶⁸ bk. Ez-Zebîdî, Zeynü'd-din Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-Latîfi, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, (tr. Ahmed Naim), DİB Yay. İstanbul, 1985, III, 250–255.

⁴⁶⁹ Parladır, Selâhattin, “Dua” DİA, IX, 532.

2.13. Yağmuru Allah Yağdırır

Yer ve göklerin tüm mülkiyet ve idaresinin Yüce Allah'a ait olduğu hususunda Kur'ân'ı Kerîm'de pek çok âyet vardır. Aynı şekilde yağmurla ilgili âyetlerin büyük çoğunluğunda dikkatleri çokça çeken noktalardan biri, yağmur yağdırma fiilinin Allah (cc)'a nispet edilmesidir. Yağmur üzerindeki mutlak tasarruf sahibi Yüce Allah'tır. Yağmuru yağdırması O'nun ulûhiyetinin nişanesidir. Bu durumu ifade eden çok sayıda âyetten sadece birkaçının mealini vermekle yetinelim:

*“Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?”*⁴⁷⁰

*“Allah'ın gökten su indirdiğini görmez misin? Biz onunla türlü türlü renkte ürünler yetiştirmiş; dağlarda da beyaz, kırmızı, siyah ve türlü renkte yollar var etmişizdir.”*⁴⁷¹

*“Görmedin mi, Allah, gökten yağmur indirdi de bu sayede yeryüzü yeşeriyor. Gerçekten Allah çok lütüfkârdır, (her şeyden) haberdardır.”*⁴⁷²

*“Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler.”*⁴⁷³

İnsanın bereket içinde yüzmesiyle, kıtlık içinde çaresiz kalması temelde yağmura bağlıdır. Yağmurun kontrol ve düzeni tümüyle Allah'ın iradesindedir. İsteddiği zaman, istediği yere ve istediği kadar yağmuru O gönderir ve istediği zaman da yağmuru O kısar. Belli bir yere belli bir zamanda ne kadar yağmur düşeceği, hangi ülkenin ondan mahrum kalacağı, hangisinin yağmurdan zarar göreceği tam olarak Allah'ın elindedir.

Bütün canlıların kendisine bağlı olduğu bütün suların kaynağını oluşturan yağmur üzerindeki hâkimiyet, ilahlığı ispat konusunda önemli bir delildir. Bu sebeptir

⁴⁷⁰ el-Vâkıa 56/68–70.

⁴⁷¹ Fâtır 35/27.

⁴⁷² el-Hâc 22/63.

⁴⁷³ er-Rûm 30/48.

ki, Hz. İbrahim (as) kavmini Allah (cc)'a çağırırken, O'nun verdiği su nimetini gündeme getirmiştir.⁴⁷⁴ Nitekim Firavun bile Mısırda akan ırmakların kendisinin olduğunu iddia ederek, bununla tanrılığını ispatlama çalışmıştır.⁴⁷⁵

Yağmurun Allah tarafından yağdırıldığına sıkça değinilmesi, müşriklerin bu konudaki yanlış inanışlarını yok ederek, kâinata olup biten her şey gibi yağmurunda kadir-i mutlak olan Yüce Allah'ın tasarrufunda olduğu gerçeğini vurgulamak içindir. Zira Arap müşrikleri elleriyle yonttukları putların yağmur yağdırabileceklerine inanırlardı.⁴⁷⁶ Hatta yağmurların yağmasını bir takım yıldızların düşmesi veya doğmasına hamleder, bu yıldızları birer hakiki yaratıcı tanır ve bunlara tapınırlardı.⁴⁷⁷ Şu rivayette Peygamberimiz (sav) bu tür yanlışların önüne geçerek yağmurun gerçek failinin Yüce Allah olduğunu vurgulamaktadır: *“Geceleyin yağın bir yağmurdan sonra Resûlullah Hudeybiye’de sabah namazı kıldırdı. Namazı bitirince insanlara döndü ve şöyle dedi: “Biliyor musunuz rabbiniz ne buyurdu?” İnsanlar: “Allah ve Resulü daha iyi bilir.” dediler. Resûlullah dedi ki: “Allah şöyle buyurdu: “Bugün kullarımdan bazıları bana iman ederek bazıları da kâfir olarak sabahladılar. Allah’ın lütfü ve rahmetiyle bize yağmur yağdı.” diyen kimse bana iman etmiş, yıldızın yağmur yağdırdığını inkâr etmiştir. “Şu yıldızın etkisiyle yağmur yağdı.” diyenler ise beni inkâr etmiş ve yıldızla iman etmiştir.”*⁴⁷⁸

2.13.1. Yağmurun Sunî Olarak Yağdırılması

Yağmuru Allah'ın yağdırdığını, istediği zaman, istediği yere ve istediği kadar yağmuru Allah'ın gönderdiğini ve istediği zamanda yağmuru Allah'ın kısıtığını, kısacası yağmur üzerindeki her türlü tasarrufun Allah'a ait olduğunu Kur'an'ı Kerim'in ifade ettiğini belirttik. Burada şöyle bir itirazla karşılaşabiliriz. Son dönemlerde bilimsel ve teknik imkânların artmasıyla insanlar özellikle su kaynaklarının sınırlı olduğu bölgelerde, sulama suyunun temininde sunî olarak yağmur yağdırma yoluna giderek kısmi de olsa bir başarı kaydedebildiler. Bu durum Kur'an'ı Kerim'in yağmuru Allah yağdırır şeklindeki beyanlarıyla çelişiyor mu?

Yağmuru sunî olarak yağdırma çalışmalarının içeriği hakkında küçük bir

⁴⁷⁴ eş-Şuarâ 26/79.

⁴⁷⁵ ez-Zuhruf 43/51.

⁴⁷⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 33–34.

⁴⁷⁷ Bilmen, *Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, V, 2421.

⁴⁷⁸ Mâlik, b. Enes, *el-Muvatta*, İstiska, 3.

araştırma bile böyle bir itirazın ciddiye alınır bir tarafının olmadığını ortaya çıkaracaktır.

Kısaca ifade edecek olursak yağmuru sunî olarak yağdırma, üstten geçen bulutları, geçip gitmeden “sağmak” yolundaki çabalardır. Bu da uçak ya da küçük roketlerden yararlanarak var olan bulutların katı karbon dioksit (kuru buz) kristalleri ile “tohumlanması”dır. Kristaller bulutlardaki doğal buz parçaları gibi çekirdek işlevi görür ve çok küçük su damlacıkları bunların çevresinde toplanarak yağmur damlaları olarak düşebilecek büyüklüğe erişebilir. Fakat hangi yöntem uygulanırsa uygulansın önce gökyüzünde uygun bulutların var olması gerekir. Bulutsuz bir gökyüzünden yağmur yağdırılmaz.⁴⁷⁹ Bununla birlikte bu konuda henüz büyük ölçekli uygulamalar gerçekleştirilememiştir. Ayrıca sunî yağmurlardan meydana gelen sular hem çok pahalıya mal olmakta, hem de civardaki içme sularının kalitesini bozduğundan büyük tehlikeler arz etmektedir.⁴⁸⁰

Burada vurgulanması gereken şey şudur. Yağmuru sunî olarak yağdırma işleminde öncelikle yağışa müsait bir bulut tespit edilir ve bu bulut aşılır. Eğer sıcaklık, nem, basınç ve rüzgâr arzu edilen seviyede ve aynı anda bir araya gelirse yağmur yağabilir. Bir yağmur bulutu özelliklerini ortaya koymayan yahut henüz olgunluk bakımından uygun bir gelişme derecesine varmamış bir buluttan hiç bir suretle yağmur indirilemez. Şu halde insanın yapabileceği tek şey, tabîî şartları zaten tamamlanıp gerçekleşmiş olan yağmur sürecini elverişli teknik imkânlar sayesinde çabuklaştırmaktan ibarettir. Eğer durum başka türlü olsaydı pratikte kuraklığın ortadan kalkmış olması gerekcekti.⁴⁸¹ Hâlbuki kuraklık ve çölleşme bugün bile en büyük tehlikeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Allah’ın: “*Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?*”⁴⁸² diyerek, insana meydan okuması geçerliliğini hiçbir zaman yitirmeyecektir.

Tüm bunlardan insanoğlunun yağmurun tabiattaki dolaşımını sağlayan kurulu düzenini kendi isteği doğrultusunda değiştiremeyeceğini anlıyoruz. Dolayısıyla insan, hayvan ve bitkilerin hayat kaynağı olan yağmurun tamamen Allah’ın iradesine bağlı

⁴⁷⁹ *Büyük Larousse*, XXIV, 12352; *Temel Britannica*, XIV, 69.

⁴⁸⁰ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.21; bu konuda yapılmış çalışmaların ayrıntıları için bk. İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm, Hadislerle Kur’ân’ı Kerîm Tefsiri* (tr. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner), Çağrı Yay, İstanbul, 1991, IX, 4436–4450.

⁴⁸¹ Altay, Süleyman, *Kur’ân’ı Kerîm ve Fen Bilimleri*, Ravza Yay, İstanbul, 1993, s.56.

⁴⁸² el-Vâkıa 56/68–69.

olduğunu tekrar vurgulamak istiyoruz.

2.14. Aynı Yağmurun Farklı Ekinler Bitirmesi

Kur'ân'ı Kerîm yağmuru Allah'ın bir belgesi olarak takdim ederken, insanın düşünce ve mantığına işleyen pratik bir yöntem kullanır. “*Ve canlı olan her şeyi sudan yarattık.*”⁴⁸³ diyerek aynı zamanda sebebin tek sonucun çok olması olayına dikkatleri çeker. Yani aynı madde sonsuz sayıdaki canlı türlerinin ham maddesidir. Bunun yanında Kur'ân'ı Kerîm vakıayı biraz daha zihinlerde netleştirmek için sürekli şahit olunan bir manzaraya, bitkiler dünyasına işaret etmektedir. Adeta kocaman canlılar âlemi içerisinde bitkiler sınıfını ayrı bir çerçeve içerisinde alarak insanoğlunun muhakemede bulunup sonuca daha rahat bir şekilde varmasına olanak vermektedir. Yağmurla ilgili birçok âyet, zihinleri, aynı yağmur ile çok farklı, çok değişik ekinlerin bitmesine odaklanmaktadır:

*“Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.”*⁴⁸⁴

*“Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi, sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiriyor. Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.”*⁴⁸⁵

*“O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”*⁴⁸⁶

⁴⁸³ el-Enbiyâ 21/30.

⁴⁸⁴ er-Râd 13/4.

⁴⁸⁵ ez-Zümer 39/21.

⁴⁸⁶ el-En'âm 6/99; benzer âyetler için bk. el-Bakara 2/22; el-A'râf 7/57; Yûnus 10/24; İbrâhîm 14/32; Tâhâ 20/53–54; Kâf 50/9–11; en-Nebe 78/14–16.

Bütün bu âyetlerde gökten indirilen su tat, renk, koku, şekil bakımından farklı farklı özelliklere sahip birçok zirâi ürün ile sonuçlanmıştır. Bu Allah'ın varlığına, lütfuna, vahdaniyet ve kudretine delalet etmektedir. Çünkü ürün salt yağmur ve toprak sayesinde ortaya çıksaydı, buna kıyasla tad ve kokuların değişmemesi ve yine aynı cins üründe kalite farkının olmaması gerekirdi; hele de bu ürünler aynı tarlada yetişiyorsa...

Bu konuda Zemahşerî şunları kaydeder: Biz her şeyin bitkisini gökten indirilen suyla çıkarmışızdır; yani, sebep olan su tek, ama intaç ettiği şeyler çok ve çeşitlidir. Yağmurun bir tek şey olmasına karşılık birbirinden farklı çok sayıda şeye kaynaklık ettiğini görüyoruz. Danelerle ağırlaşmış yemyeşil bitkiler, koparılması yakın dallı budaklı hurma ağaçları, üzüm, zeytin, nar ağaçlarından oluşan bağlar bahçeler...⁴⁸⁷

Şu var ki, Kur'ân'ı Kerîm aynı yağmurun birbirinden farklı çok sayıda ekin, ağaç ve meyve türünü bitirdiğini açıklarken bunun nihaî sebebinin yağmur olduğunu ifade etmemekte, aksine bunu Allah'ın irade ve kudretine bağlamaktadır. Yani tek suyla beslenen çok çeşitli ürünler kesrette vahdet hakikatinin bir izahıdır.⁴⁸⁸

2.15. Yağmurla Allah'ın Kudretinin İspatlanması

“Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun özellikleri” ana başlığı altında incelemeye çalıştığımız diğer bütün bölümler tabiatıyla Allah'ın azamet ve kudretini ispatlar niteliktedir. Konuyu müstakil bir başlıkla ele alışımla, önemine daha geniş bir açıyla vurgu yapma maksadına mebnidir.

Allah (cc) kendini yerlerde ve göklerde var olan her şeyin eli altında olduğu mutlak kudret sahibi olarak bildirir.⁴⁸⁹ Bunun delili olarak kâinat içerisinde cereyan eden birçok şeyden örnekler verir.⁴⁹⁰ Bu zikredilen deliller arasında göklerden indirilen yağmur, Allah'ın kudret ve azametini ortaya koyması açısından önemli bir yer tutar. Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurla ilgili âyetlerin tümünde Allah'ın yüce kudretine ya açık ya da işarî olarak bir atıf vardır. Allah'ın kudretini açıkça ifade eden âyetlerden birkaçı şu şekildedir.

“O, yeri size beşik yapan ve onda size yollar açan, gökten de su indirendir.

⁴⁸⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 519.

⁴⁸⁸ İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 457.

⁴⁸⁹ ez-Zuhruf 43/85.

⁴⁹⁰ Yûnus 10/6.

Onunla biz çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık. Yiyiniz; hayvanlarınızı otlatınız. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın kudretine) işaretler vardır.”⁴⁹¹

“Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.”⁴⁹²

“Kupkuru gördüğün yeryüzünün, Biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçmesi, kabarması, Allah'ın varlığının belgelerindedir. Ona can veren Allah şüphesiz ölüleri de diriltir. Doğrusu O her şeye kadir'dir.”⁴⁹³

“Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?”⁴⁹⁴

Allah'ın yağmuru, buharlaşma dediğimiz milyarlarca ton suyu binlerce metre yüksekliğe kaldırdıktan sonra rüzgârlarla gerekli yerlere sevk etmesi, nihayet sabit bir hızla yere indirmesi; onu tuzlu değil de, canlıların istifade edebileceği şekilde tatlı kılması; aynı yağmurla farklı ekinler bitirmesi; onu belli bir ölçü içerisinde, temiz ve sağlıklı olarak, canlıların daha sonra da kullanmalarına imkân verecek şekilde yeraltında tutması; onunla ölü toprağa can vererek rızık ve bereket kaynağı kılması, Allah'ın kudret ve azametini ortaya koyan en büyük delillerden sadece birkaç tanesidir. Konuyla ilgili Seyyid Kutub şunları ifade eder: “Sıcaklığı yeryüzüne yansıtan kimdir? Suya sıcaklığın etkisiyle buharlaşma özelliğini kim vermiştir? Buhara yükselme ve uzayda yoğunlaşma yeteneğini kim bahşetmiştir? Şu evrene, yoğunlaşan buharın elektrikle yüklenmesi, bu elektriklerin sürtüşüp ayrılmaları dolayısıyla yağmurun yağmasını sağlayan diğer özellikleri kim yerleştirmiştir? Sonra nedir bu elektrik? Elbirliği ile suyun yağmasını sağlayan şu özellikler, şu sırlar nedir?”⁴⁹⁵ İncelediğimizde, bu sistemin ne kadar ince bir hesabın eseri olduğunu ve ne kadar ustalıkla uygulanmakta bulunduğunu görür, her aşamasında yaratıcının büyüklüğünü, kudret damgasının izini fark ederiz.

Kur'an'ı Kerîm, yağmuru ilahi bir belge olarak sunarken, insanın içine işleyen, düşüncesini tetikleyen bir üslupla gözle görünen tüm bu fiillerin ardındaki fâilin

⁴⁹¹ Tâhâ 20/53–54.

⁴⁹² el-Mü'minûn 23/18.

⁴⁹³ Fussilet 41/39.

⁴⁹⁴ el-Vâkıa 56/68–70.

⁴⁹⁵ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, XIII, 168.

kudretine işaret etmektedir. Ne var ki çoğu insan, uzun süre alışmış olmaktan, sık sık tekrarlanmasından dolayı bu hayret verici olaylara, ürpermeden, uyanmadan sadece bakmakla yetiniyor.

Hâlbuki Kur'ân'ı Kerîm, evrene, evrenin yaratılışına ve insanın çevresinde olup biten şeylere o kadar dikkat çekmektedir ki Müslüman âlimler bundan hareketle Müslüman için iki kitabın varlığından bahsederler. Bunlardan biri Kur'ân'ı Kerîm diğeri ise, kâinat kitabı yani evrenin kendisidir.⁴⁹⁶ Yağmurdan bahseden âyetlerin kahir ekseriyetinde ısrarlı bir düşünme vurgusuyla karşılaşılıyor.⁴⁹⁷ Bu insanın aklını ve duyu organlarını kullanarak yağmurdan hareketle Allah'ın yüce kudretini idrak edebilmesi için bir davetiyedir. Şunu önemle belirtmek gerekir ki, Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurdan bahsedilen her yerde istisnasız olarak Allah'ın kudret ve azametini zımnen de olsa bir atıf vardır.

2.16. Yağmurla Âhîret Hayatının İspat Edilmesi

Allah (cc), insanı imtihan etmek için yaratarak,⁴⁹⁸ onu belli bir süreye kadar yaşatıp yaptıklarını murakabe altına almıştır.⁴⁹⁹ Eceli geldiğinde ölen insan için her şey bitip tükenmemiş, aksine dünya hayatında yaptıklarının karşılığını mükâfat veya ceza olarak almak⁵⁰⁰ için sonsuz bir hayata adım atmıştır.

Âhîret denilen bu sonsuz hayat, Kur'ân'ı Kerîm'de Allah inancından sonra en çok söz konusu edilen ve yüzden fazla terim ve deyim kullanılarak, hem Mekî hem de Medenî sûrelerde sık sık dile getirilen bir konudur. Öyle ki âhîret inancı İslam akaidinin üç ana esasından (Allah, peygamberler, âhîret) birini teşkil eder.⁵⁰¹ Âhîrete iman İslami düşünce içerisinde Allah'a iman gereği olarak ortaya çıkar. Allah'a imanla âhîret gününe iman Kur'ân'ı Kerîm'de çok sık ve birlikte zikredildiğini görürüz.⁵⁰² Yine Kur'ân'ı Kerîm'de âhîreti inkâr edenlerin Allah'ı da inkâr durumuna düştükleri

⁴⁹⁶ Şimşek, *Yaratılış Olayı*, Beyan Yay, İstanbul, 1998, s.8.

⁴⁹⁷ Düşünme vurgusunun açıkça ifade edildiği yağmurla ilgili âyetler için bk. el-Bakara 2/164; el-En'âm 6/6; el-En'âm 6/99; el-A'râf 7/57; Yûnus 10/24; er-Râd 13/4; en-Neml 16/10; en-Neml 16/65; el-Kehf 18/45; Tâhâ 20/53; en-Nûr 24/43; el-Ankebût 29/63; er-Rûm 30/24; es-Secde 32/27; Fâtır 35/27; ez-Zümer 39/21; el-Câsiye 45/5; el-Vâkıa 56/68; Abese 80/24.

⁴⁹⁸ el-Mülk 67/2.

⁴⁹⁹ Kâf 50/16–18.

⁵⁰⁰ Fâtır 35/7.

⁵⁰¹ bk. Topaloğlu, Bekir, "Âhîret", DİA, I, 544.

⁵⁰² el-Bakara 2/126, 232, 264, vb.

vurgulanır.⁵⁰³

Âhirete iman öncelikle dünya hayatında kişiye büyük faydalar sağlar. Âhireti inkâr ederek, kısa bir dünya hayatından sonra ölümlerle her şeyin son bulunduğunu iddia etmek, insan ruhunu sonu belirsiz bir bunalıma sürükler. Aksine âhîret hayatına iman, insana sonsuzluğun yolunu açarak ruh sağlığının yerinde olmasına, bireylerin disiplinli ve düzenli bir hayat sürdürmesine, sorumluluk duygusu yükleyerek kişinin davranışlarına çeki düzen vermesine, karşılaşılabilecek sorunlarla mücadelede ümit ve moral gücünün yüksek olmasına ve daha birçok konuda insana yardımcı olur.⁵⁰⁴

Kur'ân'ı Kerîm âhireti inkâr edenlere karşı çeşitli ispat yöntemleri kullanmıştır. Kur'ân'ı Kerîm, âhîret olgusunu insan zihnine yakınlaştırıp bu olgunun zihinlerde canlanmasını amaçlamaktadır. Bu amaçladır ki, muhataplarını inandırmak için, onlara yaşayışlarından, günlük hayatta gördükleri şeylerden, aşına oldukları, bildikleri örnekler vermekte ve onları bu şekilde düşünmeye davet etmektedir. Zira âhîret konusunun akılla doğrudan idraki mümkün değildir. Konuyla ilgili olarak sıralanan tüm deliller akla ışık tutmaktadır; kabul veya ret kararı akıl ile kalbin iş birliğine bağlıdır.⁵⁰⁵

İnsan hiç yokken Allah'ın onu bir damla sudan anne rahminde yaratıp büyütmesi,⁵⁰⁶ ölü halde olan tohum ve çekirdeğin toprağa atıldıktan sonra diriltilmesi,⁵⁰⁷ insanın ve diğer canlıların uyuması ve tekrar uyanması,⁵⁰⁸ bunlar Kur'ân'ı Kerîm'in âhireti ispat etmek için verdiği dünya hayatında müşahede edebildiğimiz dirilişin fiili örneklerindendir bazılarıdır.

Konumuzla ilgili olup Kur'ân'ı Kerîm'in değişik yerlerinde zikredilen misallerden birisi de yağmurun ölmüş toprağı canlandırma özelliğidir. Toprak üzerinde bulunan bitki ve ağaçlar mevsimi gelince canlılıklarını kaybeder ve daha sonra yağmurun yağmasıyla yeniden canlanırlar. Ölmüş bitkileri yağmur ile tekrar canlandıran ve buna güç yetiren Allah (cc), insanları da öldükten sonra tekrar diriltecektir:

“Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi

⁵⁰³ er-Râd 13/5.

⁵⁰⁴ bk. Toprak, Süleyman, *Ölümden Sonraki Hayat*, Kitap Dünyası Yay, Konya, 2001, s.26–33; Turgay, Nurettin, *Kur'ân Açısından Âhîret*, İlâhiyât, Ankara, 2005, s.135–142.

⁵⁰⁵ bk. Topaloğlu, “*Âhîret*”, I, 545.

⁵⁰⁶ el-Kıyâme 75/36–40.

⁵⁰⁷ el-En'âm 6/95.

⁵⁰⁸ el-En'âm 6/60.

topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir.”⁵⁰⁹

“Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler. Oysa onlar, daha önce, üzerlerine yağmur yağdırılmasından iyice ümitlerini kesmişlerdi. Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir.”⁵¹⁰

“Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi, sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiriyor. Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.”⁵¹¹

“Kupkuru gördüğün yeryüzünün, Biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçmesi, kabarması, Allah'ın varlığının belgelerindedir. Ona can veren Allah şüphesiz ölüleri de diriltir. Doğrusu O her şeye kadir'dir.”⁵¹²

Bu âyetler, ölen herkesin âhirette hayata geri döndürüleceğinin mutlak hakikatini her daim şahidi olduğumuz tablolardan birine dikkatleri çekerek ilan etmektedir. Son baharın gelmesiyle yemyeşil olan otların kuruyarak çer çöp olduğunu, ağaçların yapraklarını döktüğünü, tabiatta adeta genel bir ölüm manzarasının hâkim olduğunu, ilkbaharda kupkuru toprak üzerine yağın yağmurlarla sulanan, daha önce ölmüş halde olan bitkiler âleminin tekrar canlanarak dünyayı süsleyerek yeni bir hayata

⁵⁰⁹ el-Hâc 22/5.

⁵¹⁰ er-Rûm 30/48–50.

⁵¹¹ ez-Zümer 39/21.

⁵¹² Fussilet 41/39; konuyla ilgili diğer âyetler için bk. en-Neml el-A'râf 7/57; 16/65; el-Ankebût 29/63; er-Rûm 30/24; Fâtır 35/9; Fussilet 41/39; ez-Zuhruf 43/11; el-Câsiye 45/5; Kâf 50/9–11.

başladıklarını her zaman görmekteyiz. Aynı şeyi insanlar ve hayvanlar hakkında, aynı zamanda kâinatın bütünü hakkında düşünebiliriz. Bitkileri öldürdükten sonra belli şartların oluşmasıyla tekrar hayata çeviren Allah (cc), insanları öldürdükten sonra yine koyduğu kanunlar gereği şartlar oluştuğu zaman diriltilip kaldıracaktır. Kâinatı belli bir plâna göre yaratıp düzen ve dengede tuttuktan sonra bir gün o düzeni bozacak ve yeni bir düzen meydana getirecektir. Böylece hemen her şey için ikinci bir hayat, bir var kılınma söz konusudur. İşte insanın tekrar diriltilerek âhiret hayatını yaşaması, her yıl gördüğü bu manzarada gerçekleşenlerden farksızdır. Bu şekilde yağmur âhiret hayatını ispat eden en önemli delillerden birini teşkil etmektedir.

Ne var ki, bu kadar açık delile rağmen insanlardan bazıları gözleriyle gördükleri için bitkilerin öldükten sonra yeşereceklerine kesin olarak inanırlar; ama ölen insanların yeniden diriltileceklerine bir türlü akıl erdiremezler. Çünkü onun dirileceğini sağlayacak ilâhî kudret ve sünneti bilmezler. Oysa bitkileri yeniden yeşertip hayata kavuşturan ve bunu periyodik olarak sürdüren yüce kudret, ona benzer bir kanun ve tecelli ile elbette ölen insanların elementlerini bir araya getirip hücrelerini ve onları bir araya getirip bedenlerini ikinci hayata döndürmekten aciz değildir.⁵¹³

Millî şairimiz Mehmed Âkif de, ölümünün ardından yeryüzünün her seferinde yağmurla yeniden diriltildiğini, dolayısıyla âhiret hayatının da bu durumdan farksız olduğunu bildiren âyetlerden mülhem şu mısrayı kaydeder:

“Bir yeşil kan, bir yeşil can yağdırıp, kudret, yere:

Yemyeşil olmuş fezâ; gömgök kesilmiş dağ, dere.

En kısır toprak doğurmuş, emzirir birçok nebat;

Fıskırır bir damla ottan, tutup sıksan, hayat!...”⁵¹⁴

⁵¹³ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, VII, 3641.

⁵¹⁴ Ersoy, Mehmed Âkif, (1936), *Safahat*, Çağrı Yay, 3. bs, İstanbul, 2006, s.205.

İKİNCİ BÖLÜM

1. YAĞMURUN RAHMET VE AZAB VESİLESİ OLMASI

Kur'ân'ı Kerîm, Allah'ın kâinatı, insanın nasıl bir davranış sergileyeceği konusunda imtihan etmek için yarattığını ifade eder.⁵¹⁵ Yani varlık âlemi insanın imtihanı üzerine kurgulanmıştır. Bu özelliğiyle insanın diğer tüm varlıklardan farklı bir amacı söz konusudur. Bunun içindir ki insan, iyi ve kötü davranışları tanıma, tasarlama, seçme ve yapma konusunda özgürdür.

Bu genel bakış çerçevesinde insanın ne tür imtihan şekilleriyle karşılaşabileceği akla gelmektedir. Bireyin kendine özgü yaşam alanı ve şartları olduğunu düşündüğümüzde imtihanın çok farklı şekillerde olabileceğini görmekteyiz. Zira insan, hayatının her aşamasını imtihan süreci olarak geçirmektedir. Karşılaşılabilen menfi olaylarda, bunların Allah'ın bir imtihanı olduğu yorumunu kolayca yapabilirken, nimetlerin de bir imtihan vesilesi olduğu hatıra pek gelmemektedir.⁵¹⁶ Dolayısıyla imtihan şekilleri sadece darlık ve sıkıntı ile değil aynı zamanda bolluk ve rahatlık şeklinde de olabilmektedir. Kur'ân'ı Kerîm de meseleye bu şekilde yaklaşmış, imtihanı, insanın hayatta karşılaşabileceği her şekli içeren genel ifadelerle ortaya koymuştur. Öyle ise imtihan, hayatın her anında herkes için ve herhangi bir şeyle söz konusudur.

Ortada bir sınama varsa, orada, kendisine uyulup uyulmaması istenilen bir takım emir ve yasakların varlığından da bahsetmek gerekecektir ki, bu emir ve yasaklar öncelikle Kur'ân'ı Kerîm'de ve daha sonrada Resûlullah'ın sünnetinde ortaya konulmuştur. Allah'ın koymuş olduğu emir ve yasaklar dizisinin öncelikli amacı, dünya hayatındaki problemlere çözümler üreterek, insanın âhiretten önce daha dünyada mutluluğunu temin etmektir.

Öyle ise doğal olarak, -bireysel veya toplumsal düzeyde fark etmez- dini öğretilere uyulduğunda bu, dünya hayatına refah, mutluluk ve nimet artışı olarak yansiyacaktır. Nitekim şu âyette bu gerçek açık bir şekilde ifade edilmektedir:

⁵¹⁵ Hûd 11/7; el-Mülk 67/2.

⁵¹⁶ Kaya, Süleyman, *Kur'ân'da İmtihan*, İnsan Yay, İstanbul, 2003, s.16.

“Eğer onlar Tevrat’ı, İncil’i ve (bunlardan sonra) Rablerinden kendilerine indirilen (Kur’an hükümlerini) dosdoğru uygulasalardı şüphesiz hem üstlerindeki hem ayaklarının altında-kindin yiyeceklerdi. Onların içinde orta yolu tutan (iktisatlı) bir zümre de vardır. Fakat çoğunun yapmakta oldukları ne kadar kötüdür.”⁵¹⁷

Aynı şekilde, dini emir ve yasakların çiğnenerek haddin aşılması da dünya hayatına bela, azap ve hatta helak olarak yansıyacaktır. Kur’ân’ı Kerîm bu konuda şöyle buyurmaktadır:

“Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkânları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip evlerinin altından ırmaklar aktığımız nice nesilleri helâk ettik. Biz onları, günahları sebebiyle helâk ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık.”⁵¹⁸

Böyle bir sebep sonuç ilişkisini izah etmek hiç de zor değildir. Zira insanlara nelerin fayda, nelerin de zarar vereceğini en iyi bilen ve bunları bizlere uyulması gereken emir ve yasaklar dizisi olarak bildiren yüce yaratıcımız Allah’tır. Kişi bu kurallara uyarak insanlara ve çevreye karşı sorumluluklarını yerine getirirse her şeyin dengeli ve düzenli olduğu müreffeh bir hayat yaşar. Aksine kişi, bu sorumluluklarından birini veya bir kısmını yerine getirmez ve emredildiği şeyin tersini yaparsa âlemde bozulmalar başlar. Bu bozulma, kaynaklandığı şeye göre bazen ahlaki, bazen de ekolojik bozukluk olarak ortaya çıkar. Kur’ân’ı Kerîm insanların kendi yaptıkları yüzünden karada ve denizde fesadın ortaya çıktığını bildirmektedir:

“İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu ki, Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.”⁵¹⁹

Bu noktada şu hususa da dikkat çekmek isteriz. İnsanların kendi elleriyle yaptıkları yanlışlar yüzünden tabiatta (denizlerde ve karada) ve toplumda bazı bozuklukların (fesad) ortaya çıkması Allah’ın tikel olarak belirlenmemiş, değişebilen kaderidir. Savaşlar, temizlik ve beslenme sorunlarından kaynaklanan ve kitlesel

⁵¹⁷ el-Mâide 5/66.

⁵¹⁸ el-En’âm 6/6.

⁵¹⁹ er-Rûm 30/41.

ölümlere sebebiyet veren salgın/bulaşıcı hastalıklar, ormanların tahribiyle ortaya çıkan kuraklık ve sel baskınları, çevre kirliliği, atmosferin delinmesi, küresel ısınma ve bunun sebebiyet verdiği buzul erimeleri vs. bunlardandır.⁵²⁰ Yani, insanın her davranışı bir değişime gebedir. İnsanın eylemleri ile bunların sebep olacağı değişimin arasındaki determinasyon ise, kuru bir yasallığa değil, Allah'ın belirlediği sünnetüllaha bağlıdır.⁵²¹

Konuyla ilgili başka bir âyetin meali şu şekildedir:

*“Başımıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.”*⁵²²

Âyete musibetten kasıt ağrılar, acılar, hastalıklar, kıtlıklar, boğulmalar, yıldırım çarpması ve benzeri hoş gitmeyen her şeydir.⁵²³ Burada insanın gerek evrendeki fizik ve sosyal yasaları görmezden gelmesi ve gerekli önlemleri almaması gerekse Allah'a isyan teşkil eden davranışlarda bulunması sebebiyle dünyada karşılaştığı sıkıntı, acı ve felâketlerin kendi kusurunun bir sonucu olduğuna dikkat etmesi istenmektedir.⁵²⁴

Toplumların Yaratıcıya karşı durumları tabiat olayları üzerinde de etkili olmaktadır. İman edip salih amel işleyen toplumların bu tavırları tabiat olaylarına karşı güvence olmakta, hatta tabiat olaylarının lehlerine gelişmelerini sağlamaktadır.⁵²⁵ İsyân edip haddi aşan toplumlar ise kendilerine musallat olan tabiat olaylarıyla bela ve musibete uğramaktalar. Başka bir deyimle yüce Allah, iyiliğe ilişkin müjdesi ile kötülüğe ilişkin tehdidini tabii güçleri şöyle ya da böyle yönlendirerek gerçekleştirebilir. Çünkü bu güçleri yaratan ve durum ne olursa olsun yasalarını yürütmek için sebepler meydana getiren O'dur.

Konumuz olan yağmur açısından söyleyecek olursak, insanların bildikleri kadarı ile “yağmur olayı” evrensel düzenin değişmez doğal yasaları uyarınca gerçekleşir. Fakat doğal yasaların işleyişi, yağmurun herhangi bir yerde ve zamanda hayat kaynağı olurken, başka bir yerde ve zamanda felâket sebebi olmasına engel değildir. Yağmur olayı, yüce Allah'ın takdirine bağlı olarak bir toplumu ihya ederken bir başka toplumu

⁵²⁰ Güler, İlhami, *Allah'ın Ahlâkîliği Sorunu*, Ankara Okulu Yay, Ankara, 2002, s.133.

⁵²¹ Güler, *Konularına Göre Kur'an*, s.673.

⁵²² eş-Şûrâ 42/30; aynı temayı işleyen diğer âyetler için bk. Âl-i İmrân 3/165; en-Nisâ 4/179; en-Neml 16/112.

⁵²³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIX, 460.

⁵²⁴ Karaman, v.dğr, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 646.

⁵²⁵ Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay, 2. bs, İstanbul, 1998, s.109.

mahvedebilir.⁵²⁶ Özetle diyebiliriz ki, Allah'a itaat yağmur nimetini getirirken, Allah'a isyan yağmur azabını getirir.

Kur'ân'ı Kerîm bizlere, toplumların tutum ve davranışları nedeniyle, yağmur vesilesiyle büyük nimetlere kavuştuklarını haber verdiği gibi yine toplumların yağmur vesilesiyle azap ve helake uğradıklarını da haber vermektedir.⁵²⁷

1.1. YAĞMURUN RAHMET VESİLESİ OLMASI

Allah (cc), Kur'ân'ı Kerîm'in değişik yerlerinde, bize verdiği nimetlerin bir kısmını zikrederek hepsinin sayılamayacak kadar çok olduğundan bahseder:

*“O, size (ihtiyaç duyup da) istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zâlim ve çok nankördür.”*⁵²⁸

Bu nimetlerin en büyüklerinden biri de hiç şüphesiz ki yağmurdur. O kadar büyük bir nimettir ki rahmet kelimesiyle şöhret bulmuştur. Zira başta insan olmak üzere tüm canlı varlığın hayatı, yağmura bağlıdır ve yağmur olayında görülebilecek her türlü olumlu veya olumsuz durumdan direkt etkilenmektedir.

Asıl olan yağmurun başta içecek ve yiyecek olmak üzere, bereket, bolluk, sevinç ve neşe kaynağı olması, yani rahmet vesilesi kılınmasıdır. Kur'ân'ı Kerîm'de yağmuru bizlere rahmet olarak takdim etmektedir.⁵²⁹ Fakat yağmurun rahmet olma fonksiyonu insanların Allah'ın emir ve yasaklarına uyararak, çevreye ve hemcinslerine karşı olan sorumluluklarını yerine getirdikleri sürece devam edecektir. Zira çevreye karşı sorumluluklarının farkında olan insanlar, doğanın dengesini bozacak girişimlerde bulunarak, ya da tedbir almayarak, yağmuru zararlı kılacak şeyleri de tetiklemiş olmazlar. Veyahut da günah ve isyanda ısrar ederek rahmet olan yağmuru azaba çevirerek Allah'ın gazabını hak etmezler. O zaman yağmur, uzun yıllar yağmayarak canlıları kuraklıktan kırıp geçirmeyecek, ya da çokça yağarak felaketlere sebebiyet vermeyecek, tam ölçüsünde yağarak, doğal özellikleri bozulmadan, tertemiz, tatlı ve sağlıklı, tam anlamıyla canlıların ihtiyaçlarını karşılayan bir rahmet vesilesine

⁵²⁶ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, VIII, 206.

⁵²⁷ bk. el-Enfâl 8/11; el-A'râf 7/133.

⁵²⁸ İbrâhîm 14/34.

⁵²⁹ el-A'râf 7/57; el-Furkân 25/48; en-Neml 27/63; er-Rûm 30/46; eş-Şûrâ 42/28.

dönüşecektir.

Bütün bunlara mesnet ve izah olarak Allah (cc) şöyle buyurmaktadır:

*“O (peygamberlerin gönderildiği) ülkelerin halkı inansalar ve (günahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayiverdik.”*⁵³⁰

Celaleyn ifadede geçen gökyüzünün kapılarının açılmasını yağmur yağması olarak yorumlamıştır.⁵³¹ Âyette geçmiş bazı toplumların durumları dile getirilmektedir. İsyandan ve haksızlıklardan arındırılmış bir yeryüzünün nimetler açısından âdeti cennete çevrileceği anlatılmaktadır. Buna göre doğru bir hayat yaşayanlara Allah bol bol yağmur vererek rahmetini yansıtmaktadır.

Hız. Nuh (a.s) kavmine nasihat ederken bu gerçeği vurgulayarak onlara şu şekilde hitap etmiştir:

*“Ey kavmin! Rabbinizden bağış dileyin; sonra da O'na tevbe edin ki, üzerinize göğü (yağmuru) bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günah işleyerek (Allah'tan) yüz çevirmeyin.”*⁵³²

Hız. Hud (a.s)'da kavmini uyarırken onlara benzer tavsiyelerde bulunmuştur:

*“Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsın, mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın.”*⁵³³

Aynı şekilde Bedir günü zorda kalan Müslümanların yağmurla desteklendiklerini görmekteyiz.⁵³⁴ Tüm bunlardan şu sonucu çıkarmak mümkündür: Allah (cc), gerek doğada gerekse de içtimai hayatta belirlenen sınırı aşmayarak kendisine itaat eden kullarına yağmur vesilesiyle rahmetini, lütfü ihsanını tattırmaktadır.

⁵³⁰ el-A'râf 7/96.

⁵³¹ Mahallî v.dğr, *Tefsîru'l- Celâleyn*, s.207.

⁵³² Nûh 71/10–12.

⁵³³ Hûd 11/52.

⁵³⁴ el-Enfâl 8/11.

1.1.1. Yağmurun Yiyecek Bitirmesi

Allah (cc), sadece insanların ve hayvanların değil bütün canlıların rızkını kendi üzerine aldığı ifade etmektedir:

*“Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah’ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz’da) dir.”*⁵³⁵

Genel olarak rızık kavramı, Allah’ın canlılara gönderdiği ve kendisiyle faydalanılan her şeye şamildir. Bununla birlikte bu kavram Kur’ân’ı Kerîm’de, ekseriyetle canlı varlıkların yaşamları boyunca mütemadiyen ihtiyaç duyulan gıda ve yiyecekler için kullanılmaktadır. Allah (cc), insan ve diğer canlı varlıkların faydalandıkları yiyecek ve içecekleri yani her türlü hayat kaynağını, orman, çöl, ova, dağ gibi dünyanın değişik yerlerine yaymıştır:

*“O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti.”*⁵³⁶

Allah (cc), yarattığı canlıların hayat şartlarına elverir şekil ve ölçüde yiyecek yaratıp bunu dünyanın her tarafına yayması ve bunu periyodik olarak sürdürmesi onun rezzak sıfatının bir tecellisidir. Canlı hayatın en büyük bölümünü teşkil eden bitkiler Allah tarafından toprak, güneş, hava ve yağmur ile meydana getirilirler. Bitkisiz bir dünyada diğer iki canlı tür olan insan ve hayvan varlığını düşünmek mümkün değildir. Zira bu iki türün yiyeceği ya doğrudan doğruya bitkilere, ya da bitkilerle beslenen diğer hayvanlara dayanır. Kısacası insan ve hayvanlar bitkilerle ayakta kalırlar.

Yağmur küçük bir çimenden dev boyutlu ağaçlara kadar tüm bitkilerin yaşam kaynağıdır. Bitki için su bir besin maddesi olması yanında hayatındaki bütün olaylar su içinde cereyan eder. Bitkiler hücre yapısını oluşturmak fotosentez olayını, besin maddelerini taşımak ve bünye ısını düzenlemek için suya ihtiyaç gösterir. Bitkiler su ihtiyaçlarını topraktaki suyu kökleri ile emerek karşılarlar.⁵³⁷ Su kaybı bütün biyolojik mekanizmaları yavaşlattığı, hatta durduğu için bitki ancak bol su alabildiği zaman

⁵³⁵ Hûd 11/6.

⁵³⁶ Fussilet 41/10.

⁵³⁷ Ağralıoğlu, *Su Kaynakları Mühendisliği*, s. 316.

büyüyebilir. Su, yoğunluğu ve hareketliliği ile, sıcaklığı ve derinliği ile, az ya da çok tuzluluğu ile, asitliliğiyle, organik madde miktarıyla ve çeşitli gaz içerikleriyle bitkileri etkiler.⁵³⁸ Bu sebeple yağmur suları duruluk ve saflık özellikleriyle, bitkilerde diğer sulardan daha fazla hayatiyete sahiptir. İbn Kesîr İkrime'den rivayetle şunları aktarır: “Suyun denizden olanı vardır ki, bununla bitki bitmez. Bitki, ancak suyun gökten olanıyla (yağmurla) meydana gelir. Allah'ın gökten indirmiş olduğu hiç bir damla yoktur ki, onunla yeryüzünde bir ot veya denizde bir inci bitirmiş olmasın.”⁵³⁹

Bitkilerin yeryüzünde dağılımı, yağmurun değişik biçimlerdeki varlığıyla sıkı sıkıya ilintilidir. Onun için yağmurlu bölgelerdeki bitki hayatı gelişmiştir. Oysa toprağın su bakımından fakir olduğu kurak bölgelerde bitki örtüsü seyrekleşir.⁵⁴⁰

Kur'an'ı Kerîm yeryüzünün cansız toprağını, yağmur ile birleştirerek yeryüzünün değişik yerlerinde göz alıcı manzaralar içinde gördüğünüz bin bir çeşit bitkiyi yaratan ve bu bitkileri insan, hayvan herkes için yiyecek kaynağı kılan Allah'ın bu benzersiz lütfuna dikkat çekerek, bu büyük lütf sahibini tanıyıp O'na itaat etmemiz gerektiğini bildirilmektedir.

*“Gökten suyu indiren O'dur. Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler.”*⁵⁴¹

*“Kupkuru yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanlarının gerekse kendilerinin yiyegeldikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hâla da göremeyecekler mi?”*⁵⁴²

*“O, gökleri görebildiğiniz bir direk olmaksızın yarattı, sizi sarsmasın diye yere de ulu dağlar koydu ve orada her çeşit canlıyı yaydı. Biz gökyüzünden su indirip, orada her faydalı nebattan çift çift bitirdik.”*⁵⁴³

“(O öyle lütfkâr) Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri

⁵³⁸ *Büyük Larousse*, XXI, 10834.

⁵³⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 840.

⁵⁴⁰ Erinç, Sırrı-Sami Öngör, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s.87.

⁵⁴¹ en-Neml 16/10.

⁵⁴² es-Secde 32/27.

⁵⁴³ Lokmân 31/10.

emrinize verdi; nehirleri de sizin (yararlanmanız) için akıttı.”⁵⁴⁴

“Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü ziynetini takınıp, (rengârenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (âfetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.”⁵⁴⁵

Yukarıdaki âyetlerle Allah (cc) yağmur vesilesiyle ölü toprakta envai çeşit bitki bitirmek suretiyle insanların ve hayvanların yiyeceğini bitirdiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda Kur’ân’ı Kerîm bitki ve ağaçların secde ettiklerinden de bahseder.⁵⁴⁶ Hiç şüphesiz ki onların secdesi, kendileri için konulmuş olan kanunlara tam bir itaat içinde, insan ve hayvanlara yiyecek olmak suretiyle onların gıda ihtiyacını karşılamalarıdır. Şu var ki, bu hakikatleri düşünüp Allah’ın kudretini görerek ona secdeye kapanması gereken insan, doğaya karşı olan sorumluluklarında da haddi aşır bitki örtüsünü bilinçsizce tahrip ettiğinde başta kendi hemcinsleri olmak üzere, yeryüzündeki tüm canlıların hayatlarını tehlikeye atacaktır.

1.1.1.1. Yağmurun İnsan Yiyeceği Bitirmesi

İnsanoğlu için toprak, müşfik bir ana gibidir. Toprakla olan ilişkimiz yaratılışımızla başlar, kıyamet günü tekrar dirilmemize kadar devam eder. *“Sizi ondan (topraktan) yarattık; yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız.*”⁵⁴⁷ Toprakla olan bu ilişkimizi daha da pekiştiren nokta, yaşamımız boyu muhtaç olduğumuz yiyeceklerin topraktan nebat etmesidir. İnsan ya bitkisel ya da hayvansal gıdalarla beslenmektedir. Hayvansal gıdaların da esas bitkisel gıdalara dayandığı için, kısaca insan yiyeceğinin nihai kaynağının topraktan biten zirai ürünler olduğu söyleyebiliriz.

Bu sebeple bizler için tarımsal faaliyetler hayati önem arzeder. Geniş anlamıyla

⁵⁴⁴ İbrâhîm 14/32.

⁵⁴⁵ Yûnus 10/24.

⁵⁴⁶ er-Rahmân 55/6.

⁵⁴⁷ Tâhâ 20/55.

tarım, insanın topraktan çeşitli ürünler elde etmesi ve yine çeşitli evcil hayvanları yetiştirip beslemesidir.⁵⁴⁸ Hayatın idamesi için yürütülen tarım faaliyetlerinin de susuz yapılması mümkün değildir. Kur'an-ı Kerîm yağmurun tarım için önemini ve yağmurun sebep olduğu tarımsal verimliliği, şöyle ifade etmektedir:

*“Allah’ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisenti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir.”*⁵⁴⁹

Kur’ân’ı Kerîm, insanların yiyeceklerine dikkatleri çekerek Allah’ın bunları yağmurlar yağdırarak topraktan bitirdiğini, hepsinin kaynağının yağmur olduğu vurgulamaktadır:

*“İnsan, yediğine bir baksın! Şöyle ki: Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yarıdık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırılar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.”*⁵⁵⁰

*“Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter. Böylece onun (yağmurun) sayesinde sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz.”*⁵⁵¹

Bu âyette yağmur başlı başına bir nimet olup, bunun yanı sıra, nimetlerin meydana gelmesinin sebebi olduğu için, Cenâb-ı Hak, önce yağmuru, peşinden de suyla meydana gelen nimetleri zikretmiştir. Allah (cc) menfaatlerinin çokluğundan dolayı, öncelikle hurma ve üzüm bağlarından bahsetmiştir. Çünkü bunlar, yaş ve kuru olarak hem yiyecek, hem katkı, hem de meye yerine geçerler.⁵⁵² *“Siz onlardan yersiniz.”* ifadesiyle bağ ve bahçelerin hem doğrudan doğruya yenilerek hayati faydaları, hem de ekonomik faydaları hatırlatılmaktadır.⁵⁵³ Kur’ân’ı Kerîm Allah’ın yağmur vesilesiyle

⁵⁴⁸ Erinc, Sırrı-Sami Öngör, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s.189.

⁵⁴⁹ el-Bakara 2/265.

⁵⁵⁰ Abese 80/24–32.

⁵⁵¹ el-Mü’minûn 23/18–19.

⁵⁵² Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, XVI, 407.

⁵⁵³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 516.

insan yiyeceğini bitirdiğini başka âyetlerde de konu edinmektedir:

“O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”⁵⁵⁴

“Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek daneler bitirdik. Kullara rızık olması için birbirine girmiş, küme küme tomurcukları olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o su ile ölü toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.”⁵⁵⁵

“(Allah) su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir. İşte bunlarda düşününen bir toplum için büyük bir ibret vardır.”⁵⁵⁶

Yukarıdaki âyetlerde de insanların istifade ettikleri bitkilerin bir kısmı sıralanmış, diğer bitkilerin cinsleri, türleri, özellikleri ve faydaları ile ilgili mufassal açıklamanın ciltlere sığmayacağına dikkat çekmek ve bu hususta uygun olanın öz bir ifade ile yetinmek olduğunu belirtmek için *“Ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir.”* ifadesini kullanılmıştır.⁵⁵⁷ Cüz zikredilerek külle işaret edilmiştir.

1.1.1.2. Yağmurun Hayvan Yiyeceği Bitirmesi

Hayvanlar da bitkiler gibi, insanlar için yaratılmış, onların hizmetine sunulmuşlardır. İnsanlar öteden beri hayvanlarla iç içe bir hayat yaşamıştır. İnsanlar, besin ihtiyacını karşılamada, giyim eşyalarının yapımında, taşımacılıkta tarih boyunca hayvanlardan istifade edilmiştir. Teknik ne kadar ilerlerse ilerlesin insanoğlunun

⁵⁵⁴ el-En’âm 6/99.

⁵⁵⁵ Kâf 50/9–11.

⁵⁵⁶ en-Neml 16/11; benzer âyetler için bk. el-Bakara 2/22; el-A’râf 7/57; Yûnus 10/24; İbrâhîm 14/32; en-Neml 16/10; el-Kehf 18/45; Tâhâ 20/53–54; el-Hâc 22/5; el-Hâc 22/63; eş-Şuarâ 26/7; en-Neml 27/60; Lokmân 31/10; es-Secde 32/27; Fâtır 35/27; ez-Zümer 39/21; en-Nebe 78/14–16; en-Nâziât 79/31–33; Abese 80/24–32.

⁵⁵⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIV, 175.

hayvanlara olan ihtiyacı devam edecektir.⁵⁵⁸

Kur'ân'ı Kerîm çok farklı vesilelerle otuz farklı hayvan çeşidinden bahsederken⁵⁵⁹ onların yiyeceklerinin de insanlarınki gibi gökten inen yağmurlar vasıtasıyla meydana geldiğini bildirmektedir:

*“Kupkuru yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanlarının gerekse kendilerinin yiyegeldikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hâla da göremeyecekler mi?”*⁵⁶⁰

*“O, yeri size beşik yapan ve onda size yollar açan, gökten de su indirendir. Onunla biz çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık. Yiyiniz; hayvanlarınızı otlatınız. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın kudretine) işaretler vardır.”*⁵⁶¹

*“Gökten suyu indiren O'dur. Ondandır hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler.”*⁵⁶² İnsanların, yağmurlardan elde edilen suları içtiklerini, aynı şekilde bitkilerin de yağmur sularıyla büyüyüp hayvanlara gıda olduğunu beyan ediyor. Konuyla ilgili diğer bir âyet meali şöyledir.

*“İnsan, yediğine bir baksın! Şöyle ki: Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yarıdık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.”*⁵⁶³

Dinimizde prensip olarak yağmur suları ile biten otlaklar ortak kullanım sahaları özelliğine sahiptir. Buralarda hayvanlarını otlatmak isteyen herkese müsaade edilir kimse bu haktan men edilmez. Bizler bunu peygamberimiz (sav)'in uygulamalarında da görmekteyiz. Örneğin Resûlullah (sav) Abd'ul-Kays kabilesine gönderdiği mektupta, akdetmiş oldukları sözleşmelere vefa göstermeleri halinde hububat yollarının kesilmeyeceğini, yağmur sularının yeşerttiği çimenlikler(otlaklar)'in onlara yasaklanmayacağını bildirilmektedir.⁵⁶⁴ Tüm canlıların rızkını üzerine alan Allah (cc) yağmurla bitirdiği ekinlerle adeta hayvanların sınırsızca yiyecekleri bir sofrayı önlerine sermiştir.

⁵⁵⁸ Akpınar, Ali, *Kur'an Coğrafyası*, Fecr Yay, Ankara, 2002, s.51.

⁵⁵⁹ bk. Akpınar, *Kur'an Coğrafyası*, s.54.

⁵⁶⁰ es-Secde 32/27.

⁵⁶¹ Tâhâ 20/53–54.

⁵⁶² en-Neml 16/10.

⁵⁶³ Abese 80/24–32; ayrıca bk. Yûnus 10/24; en-Nâziât 79/31–33.

⁵⁶⁴ Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, I, 399.

1.1.2. Yağmurun İçme Suyu Olarak Kullanılması

Bütün canlılar sudan yaratıldığı gibi,⁵⁶⁵ yaşamları boyunca da suya gereksinim duyarlar. Yeryüzündeki sular çok değişik ihtiyaçlar için kullanılmakla birlikte ilk ve en önemli kullanım sahası, canlıların içme ihtiyacını karşılamasıdır. Hayatın devamı su ile sağlanır. Canlıların vücutları büyük oranda sudan oluşur. Organizma suyunun bir kısmını kaybetse hayati tehlike ile karşı karşıya kalır. Çünkü besinlerin emilmesi, eritilmesi, dokulara ve hücrelere taşınması su dengesine bağlıdır.

Özellikle insanın suya olan ihtiyacına dikkat çekmek isteriz. Ergin bir insanda vücut ağırlığının yaklaşık olarak % 70'i sudur. Su değişik dokulara değişik oranlarda dağılmıştır. Su yaşam için en temel maddelerdendir. İçilen su, gıdayı akışkan hale getiren, parçalayıp incelmesini, damarlara nüfuz etmesini ve dışarıya atılmasını sağlayan bir cevherdir. Beslenmenin eksiksiz gerçekleşebilmesi için suyun yardımından müstağni kalmamaz.⁵⁶⁶ Susuzluk açlıktan daha önemli bir faktördür. İnsanın susuzluğa dayanma gücü, açlığa dayanma gücünden çok daha azdır. Bu nedenle insanın fizyolojik olarak suya olan ihtiyacı, yemeye olan ihtiyacından daha önce gelir.

Kur'ân'ı Kerîm, susuzluğu etkileyici bir motif olarak kullanılmakta,⁵⁶⁷ başta insan olmak üzere tüm canlıların su ihtiyacını gökten indirdiği yağmur sularıyla karşıladığını beyan etmektedir:

*“Rüzgârları rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.”*⁵⁶⁸

Bu âyet, yağmurun sadece insanların değil, aynı zamanda diğer canlı varlıkların da su ihtiyacını karşıladığına dikkat çekmektedir. Râzî, bu âyette Allah'ın yerin diriltmesini ve hayvanların sulanmasını, insanların sulanmasından önce zikrettiğine dikkatleri çekerek, bunu şöyle izah etmektedir. İnsanların hayatı, topraklarının ve hayvanlarının hayatına bağlıdır. İnsanların hayat ve geçim sebebi olan bu şeyler işte bundan ötürü, kendilerinin sulanmalarından önce zikredilmiştir. Çünkü onlar, arazilerini

⁵⁶⁵ el-Enbiyâ 21/30.

⁵⁶⁶ Temel, *Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s.56.

⁵⁶⁷ el-Bakara 2/60; en-Nûr 24/39; vb.

⁵⁶⁸ el-Furkân 25/48-49.

ve hayvanlarını sulamaya muvaffak olunca, kendilerini sulamaya da muvaffak olmuş olurlar.⁵⁶⁹

Canlıların su ihtiyacının Allah tarafından, yağmurlarla karşılandığı gerçeğini ifade eden diğer âyet mealleri de şu şekildedir:

*“Biz, rüzgârları aşılایıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz, bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.”*⁵⁷⁰

*“Gökten suyu indiren O'dur. Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağımız bitkiler.”*⁵⁷¹

Bu noktada gündeme şöyle bir soru gelebilir. Bugün dünyada su ihtiyacının büyük bir kısmı yağmur sularından ziyade nehir suları, yeraltı suları ve göller gibi yerlerden karşılandığı halde, konuyla ilgili âyetlerde sadece yağmurlardan bahsedilmektedir? Buna şu şekilde cevap verebiliriz. Çünkü diğer bütün suların kaynağı nihayetle yağmur suyuna dayanır. Nitekim Kur'ân'ı Kerîm değişik yerlerinde yağmur sularının bizler için yeraltında depolandığını,⁵⁷² yine nehir sularının kaynağının yağmur suları olduğunu⁵⁷³ ifade etmiştir.

İçecek olarak kullanacağımız suyun iki temel özelliğinin olması gerekir. Bu özelliklerden ilki, içilecek suyun temiz olmasıdır. Günümüzde suyun bileşiminde atmosferden ya da içinden geçtiği kayaçların çözünmesinden kaynaklanan çözünmüş gazlar, arazinin durumuna bağlı olarak her litrede çözünmüş maddeler, bitkilerin ayrışmasından ileri gelen organik maddeler, asıltı durumundaki kil tanecikleri, dağılımları suların kaynağına göre değişen bakteriler ve mikroorganizmalar bulunduğu bilinmektedir. Tüm bunlardan dolayı da şehirlere, dev su arıtma tesisleri kurulmuş; bununla birlikte su arıtma tesislerinin tam olarak sağlıklı içme suyu sağlayıp sağlayamadıkları sıkça gündeme gelmiştir.⁵⁷⁴

Hâlbuki Kur'ân'ı Kerîm, *“Rüzgârları rahmetinin önünde müjdecî olarak*

⁵⁶⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 246.

⁵⁷⁰ el-Hicr 15/22.

⁵⁷¹ en-Neml 16/10.

⁵⁷² ez-Zümer 39/21.

⁵⁷³ er-Râd 13/17.

⁵⁷⁴ *Büyük Larousse*, XXI, 10836.

gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik."⁵⁷⁵ demek suretiyle yağmur suyunun tertemiz olduğunu vurgulamaktadır.

İçecek olarak kullanacağımız suda aramız gereken ikinci özellik, içilecek suyun tatlı olmasıdır. Zira tuzlu suların içme ve tarımsal faaliyetlerde kullanılmadığı açık bir gerçektir. Yağmur sularının tatlı olduğu Kur'an'ı Kerim'de şöyle dile getirilmektedir: *"Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?"*⁵⁷⁶ Dolayısı ile kolaylıkla "yağmur suyu, içmek için en uygun su kaynağıdır." denilebilir.

1.1.3. Bedir'de Yağan Yağmur

Mekkeli müşrikler Müslümanları hicrete zorlamakla kalmamış, Medinelilere ultimatolar göndererek Müslümanlar üzerinden her türlü himayeyi kaldırmalarını ve onları şehirden çıkarıp atmalarını istemişlerdir. Bu istekleri sonuçsuz kalınca hicretin ikinci yılında Müslümanlar üzerine güçlü bir orduyla geldiler.⁵⁷⁷ Müşriklerle Müslümanlar arasında yapılan bu savaş, bir su kuyusundan adını alan ve Medine'ye 150 km. uzaklıkta, Mekke'ye giden yol üzerinde bulunan Bedir'de meydana geldi.⁵⁷⁸ Bedir savaşında Müslümanlar üç yüzün üzerinde askere ve iki ya da üç atlıya; müşrikler ise dokuz yüz ile bin arasında askere ve yüz kadar atlıya sahip bulunmaktaydılar. Bedir savaşında müşrikler sayıca çok olmalarına rağmen yetmiş ölü ve bir o kadar da esir bırakmak suretiyle ağır bir mağlubiyete uğradılar. Buna mukabil, Müslüman tarafın kaybı on dört şehitten ibaretti.⁵⁷⁹

Müslümanların Bedir'deki karargâhları kumluktu, kolaylıkla yürünemiyor, yürürken, ayaklar kuma gömülüyordu. Ayrıca su sıkıntısı da vardı. Müslümanlardan bazıları ihtilam olmuşlardı. Abdest ve gusül için su bulmakta zorluk çekiyorlardı. Şeytan da, gerek bunlarla, gerek müşriklerin çokluğu ve güçlü olmaları ile korku verip duruyordu.⁵⁸⁰ İşte bu kritik anda Allah tarafından indirilen yağmur ve uyuklama, bu

⁵⁷⁵ el-Furkân 25/48-49; ve bk. el-Enfâl 8/11.

⁵⁷⁶ el-Vâkıa 56/68-70.

⁵⁷⁷ Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, (tr. Cemal Aydın), TDV Yay, Ankara, 2004, s.19.

⁵⁷⁸ bk. Akpınar, *Kur'an Coğrafyası*, s.130.

⁵⁷⁹ Hamîdullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, (tr. Nazire Erinç Yurter), Yeni Şafak, Ankara, ts, s.39.

⁵⁸⁰ Köksal, *İslâm Tarihi*, III, 316.

koru ve karışık duyguların giderilmesine yardımcı oldu. Bu yağmurun yağması Müslümanlar açısından pek çok yönden büyük bir nimet oldu. Kur'ân'ı Kerîm, Bedir'de yağmur vesilesiyle müminlere verilmiş olan bir çok nimeti şu şekilde hatırlatmaktadır:

*“O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için üzerinize yağmur indiriyordu.”*⁵⁸¹

Bedir'de Allah'ın yağmur ile müminleri desteklemesi, yağmurun rahmet olarak kullanılabilmesinin en güzel örneklerinden birini teşkil etmektedir. Bu örnekte yağmur çift yönlü bir yardımdır. Çünkü maddi yardım, manevi, psikolojik yardımla tamamlanıyor. Su, çölde bir zafer aracı olmasının yanında, hayat unsurudur da. Çölde suyu kaybeden ordu, çarpışmadan önce moral kaybetmiş demektir. Sonra içinde bulunulan ortama eşlik eden bu psikolojik durum ve şeytanın bunu istismar etmesi, suyun yokluğundan dolayı gerekli temizliğin yapılamaması dolayısıyla namaz kılmanın zorlaşması durumudur.⁵⁸²

Âyet üzerinde durarak Allah'ın Bedir savaşında müminlere verdiği nimetler üzerinde kısaca durmak istiyoruz. *“O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu...”* Savaşın gün ışığında yapıldığı eski zamanlarda gece istirahata çekilen asker savaş korkusu yüzünden uykusuz kalır, fizik ve moral yönden olumsuz etkilenirdi. Bedir çarpışmasından önceki gecede Allah'ın, askere mucizevî bir uyku lütfetmesi ilahi yardımın bir başka şeklini teşkil etmiştir. Aynı ilahi yardımın Uhud savaşında da yapıldığını görüyoruz.⁵⁸³

“Sizi temizlemek... için üzerinize yağmur indiriyordu.” Yani sizi kirli şeylerden arındırsın, necasetten ve hadesten taharet etmenizi sağlasın, abdestinizi, guslünüzü yapmanıza yarasin da bu yüzden gönlünüzü huzura kavuştursun diye. Bu yağmurun hem maddi hem de manevi kirleri temizlemesidir.

“Şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek... için üzerinize yağmur

⁵⁸¹ el-Enfâl 8/11.

⁵⁸² Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, VI, 495.

⁵⁸³ bk. Âl-i İmrân 3/154.

indiriyordu.” Rivayet edildiğine göre müşrikler, Bedir günü subaşında konakladılar ve müminlere karşı orayı ele geçirdiler. Müminler susuz kaldılar ve cünüp olarak temizlenmeden namaz kılmaya başladılar. Bu, gönüllerinde şöyle bir vesveseye sebep oldu: Sizin içinizde Allah Resûlü var ve kendinizi Allah’ın dostları sanıyorsunuz. Hâlbuki müşrikler, suya sizden önce vardılar. Siz cünüp olarak namaz kılıyorsunuz.⁵⁸⁴ İşte yağmurun yağması, şeytanın bütün bu çirkin vesveselerini de ortadan kaldırarak, müminlere manevi yardım olmuştur

“*kalplerinizi birbirine bağlamak... için üzerinize yağmur indiriyordu.*” Allah (cc), yağmuru göndermesindeki üçüncü amacın Müslümanların gönüllerini kaynaştırarak birbirine bağlamak olarak ifade ediyor. Yağmurun yağması ile korku ve endişeler ortadan kalkmış, Allah’ın yardımlarının arka arkaya inmesi kalplerin kuvvet kazanmasını ve cesaret bulmasını sağlamıştır.⁵⁸⁵ Bu yine yağmurun manevi yönden de bir yardım olduğunu göstermektedir.

“*Ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için üzerinize yağmur indiriyordu.*” Rivayet edildiğine göre, Müslümanlarla müşrikler arasında bir kumluk vardı. Allah (cc) o kumluk üzerine yağmur gönderdi. Yağmur orayı sertleştirerek sağlamlaştırdı ve ayaklar o kumsal üzerinde rahatça yürümeye başladı.⁵⁸⁶ Bu ifadeden Allah’ın müminlere bu şekilde gerçek manasıyla yardım ettiğini anlayabildiğimiz gibi, ayakların yere sağlam basmasının mecaz yoluyla güvenlik duygusuna ve içi huzura sahip olarak düşmana karşı ayak direme manasına gelebileceğini de anlayabiliriz. Ayrıca aynı şekilde, burada da yağmurun hem maddi hem de manevi yardım vesilesi olduğunu görmekteyiz.

Yağmurla sağlanan bu yardımlar zinciriyle, Allah kendi yolunda savaşan Bedir mücahitlerini desteklemiştir. Bu, Allah’ın onlara bir fazlı, bir rahmeti ve nimetidir. Allah’tan yardım dilemelerine karşılık, Allah onlara bu şekilde yardım ederek, dualarını kabul ettiğini göstermiştir. Bu durum o dönemde olup bitmiş bir olgu değil, tam tersine kıyamete kadar gelecek olan nesillere vaad edilen bir yardım şeklidir. Yağmur Allah’ın istediği yer ve zamanda tekrar onun ihsan ve yardımı şeklinde tezahür edebilir.

⁵⁸⁴ Taberî, Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân, VI, 192.

⁵⁸⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 112.

⁵⁸⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 112.

1.1.4. Yağmurun Korku Namazında Silah Bırakmada Ruhsat Sebebi Olması

Kur'ân'ı Kerîm'de Resûlullah'ın cephede nasıl namaz kıldıracağıyla ilgili ayrıntılı açıklama getiren bir âyet ve konuyla ilgili Resûlullah'ın uygulamasının bulunması sebebiyle fıkıh kitaplarında “korku namazı” adıyla bir bölüm açılmıştır. Savaş esnasında dahi namaz sorumluluğunun devam etmesi, İslam dininin namaz ibadetine ne denli önem verdiğinin açık bir işaretidir. Korku namazının nasıl kılınacağına dair hükümleri ortaya koyan ilgili âyetin meali şu şekildedir:

“Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırдыңın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) alsınlar, böylece (namazı kılıp) secde ettiklerinde (diğerleri) arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan (bu) diğer gurup gelip seninle beraber namazlarını kulsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.”⁵⁸⁷

Bu âyetin hükmünün devam edip etmediğiyle ilgili olarak Ebû Yusuf'un da içlerinde bulunduğu bazı âlimler, bu hükmün günümüzde devam etmediği, cumhur ise âyetin hükmünün devam ettiği, benzer şartlarda aynı şekilde namaz kılınabileceği görüşündedir.⁵⁸⁸ Korku namazının nasıl eda edileceği hususunda fakihlerin birbirinden farklı görüşleri vardır. Çalışmamızın muhtevası gereği bu ayrıntılara girmeden şu kadarını aktarmakla yetinelim. Korku namazının kılınış şekli savaş şartlarına göre değişir. Hz. Peygamber (sav) çeşitli durumlara göre çeşitli şekillerde namaz kıldıracağı için, Müslüman komutanlar durumuna göre bu şekillerden herhangi birini seçebilirler.⁵⁸⁹

Âyet, savaş sırasında namazın nasıl eda edileceğini ifade ederek, Müslümanların tedbirli davranmalarını ve aynı zamanda namaz sırasında silahlarını üzerlerinde taşımalarını da eklemekte ve bunun sebebinin şöyle açıklamaktadır: *“O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın*

⁵⁸⁷ en-Nisâ 4/102.

⁵⁸⁸ Sâbûnî, *Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm mine'l-Kur'ân*, I-II, Dârul-Kalem el-Arabî, Halep, 1993, s.519.

⁵⁸⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, 400.

yapsalar.” Düşman Müslümanları her şeyleriyle namaza yoğunlaştıkları anda vurma gayesindeydi. Müslümanlara hatırlatılan tedbirler, onları düşmanın bu kötü niyetine karşı ikaz içindir.

Korku namazında silâh taşımanın emredilmesine gelince; âyetin zahirine göre âlimlerden bir grup bunun vacip olduğunu ifade ederken, bir kısmı da bunu sünnet-i müekkeke veya müstehap olduğunu söylemiştir.⁵⁹⁰

“Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur.” Âyetin bu kısmı, korku namazında silah bırakılabileceğini ve bununun ya yağmur ya da hastalık mazeretiyle olabileceğini ifade etmektedir.

Korku namazında silah bırakma mazeretlerinden ilki, *إِنْ كَانَ بِكُمْ أَدَىٰ مِنْ مَّطَرٍ* yani “eğer size yağmurdan bir eziyet dokunursa...” diye ifade edilmiştir. Metinde yağmur olarak ifade edilen matar (مَطَرٌ) kelimesinin Kur’ân’ı Kerîm’deki bütün kullanımları bela, intikam, zorluk ve sıkıntı benzeri anlamları çağrıştırmaktadır. Bu sebeple bu âyette de korku namazında silah bırakma mazereti olarak, sadece eziyet veren şiddetli yağmurları değil, dolu, kar, fırtına, sel, aşırı soğuk ve sıcaklıklar gibi kötü hava şartlarının da mazeret olabileceğini düşünüyoruz. Yani âyette şiddetli yağmur gibi müsait olmayan fizikî şartlar da kastedilmiş olabilir. Nitekim Esed matar kelimesinin Kur’ân’ı Kerîm’deki bu olumsuz kullanımına dikkat çekerek, ibarenin “eğer bir bela ile karşılaşılırsanız” şeklinde çevrilebileceğini, dolayısıyla geniş muhtemel tehlikeler yelpazesinde, zikredilen ruhsattan istifade edilebileceğini kaydetmektedir.⁵⁹¹

Korku namazında silah bırakma mazeretlerinden ikincisi, hastalık gibi kişinin kendisinden kaynaklanan münferit durumlar olarak belirtilmektedir. Gerçekten de olumsuz hava şartları ve hastalık gibi zor şartlarda silah taşımak, cidden zor ve yorucu bir iştir. Öyleyse böyle durumlarda tedbir hafifletilip silahlar bırakılabilir. Fakat tedbirin tamamen elden bırakılması diye bir şey söz konusu değildir. Zira âyet “*Yine de tedbirinizi alın.*” diye devam etmektedir. Son olarak Âyet, Müslümanları öldürmeye kastedip, onlara büyük eziyetler veren kâfirlere bir tehdit; bu eziyetlere metanetle katlanıp, bu kadar zor şartlar altında bile namazlarından ödün vermeyen müminlere ise

⁵⁹⁰ Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, I, 279.

⁵⁹¹ Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, s.164.

bir teselli olmak üzere “*şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.*” şeklinde bitmektedir. Sonuç olarak denilebilir ki, yağmur bazen sıkıntılara sebep olsa da, ibadetlerde kısmi de olsa azimet yerine ruhsatın kullanılmasına olanak vermektedir.

1.2. YAĞMURUN AZAB VESİLESİ OLMASI

Kur’ân’ı Kerîm, toplumların ilahi yasalara inanıp, o yasalar doğrultusunda hareket ettiklerinde refah ve bolluk içerisinde bir hayat süreceklerini, aksine eğer inkarcı bir tutum içinde olurlarsa, helak edilmeden önce bir takım zorluk ve felâketlere uğratılacaklarını ifade etmektedir:

*“En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız; olur ki (imana) dönerler.”*⁵⁹²

İbn Abbâs, âyette ifade edilen yakın azap ile dünya musibetleri, hastalıkları ve âfetleri kastedildiğini görüşündedir.⁵⁹³ Yine Mevdûdî bu âyetle ilgili olarak şunları kaydeder: yakın azap insanın bu dünya hayatında yakınların ve sevgililerin ölümü, ciddi kazalar, kayıplar, başarısızlıklar türünden ferdin uğradığı musibetler ile fırtına, deprem, sel, salgın hastalık, kıtlık, anarşi, savaşlar türünden yüz binlerce insanın aynı anda maruz kaldığı benzer birçok felâketlerdir.⁵⁹⁴ Bu konuyla ilgili başka bir âyetin meali şu şekildedir:

*“Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızkı her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.”*⁵⁹⁵

Allah (cc), insanların isyan ve inkârlarından dolayı onlara gönderdiği sıkıntı ve felaketlerin sebebini şu şekilde izah ediyor:

*“Andolsun ki, senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik. Ardından boyun eğsinler diye onları darlık ve hastalıklara uğrattık. Hiç olmazsa, onlara bu şekilde azabımız geldiği zaman boyun eğselerdi!”*⁵⁹⁶

⁵⁹² es-Secde 32/21.

⁵⁹³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur’âni'l-Azîm*, III, 610.

⁵⁹⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur’ân*, IV, 612.

⁵⁹⁵ en-Neml 16/12.

⁵⁹⁶ el-En’âm 6/42.

Yani, Allah (cc) daha önceden uyardığı kavimlere kıtlık, hastalık, sel, yıldırım, şiddetli fırtına gibi çeşitli felaketler göndermesi kibir ve gururlarını kırmak, güç, kuvvet ve zenginliğe olan aşırı güvenlerini ve bağılıklarını sarsmak maksadıyladır. Bu onlara, kendilerinin fevkinde, mukadderatlarını kontrol eden yüce bir kudretin olduğunu ikaz etmek içindir ki bu sayede kalpleri, uyarıları alıcı hale gelsin ve Rablerinin önünde diz çöksünler.⁵⁹⁷ Böylece acı, onlara uyarı ve nasihatlerin veremediği mesajları etkili bir şekilde vermiş olur.

Kur'ân'ı Kerîm, toplumların helak edilmelerini anlatan ayetlerin bir kısmında sadece o toplumların helak edildikleri belirtilmekte, bir kısmında da nasıl helak edildikleri anlatılmaktadır. Azap ve helak çeşitlerinden bahseden ayetlerde ise birçok azap ve helak çeşitleri sayılmaktadır. Yıldırım, suda boğulma, sel, şiddetli fırtına, yere batırma, kıtlık ve açlık, hastalık, tefrika ve birbirleriyle savaş, mesh edilme, başlarına taş yağması başlıca helak çeşitleridir.⁵⁹⁸ Kur'ân'ı Kerîm'de sayılan bu âfet çeşitleri doğal âfetler, savaş faktörü ve sosyal faktörler şeklinde üç grupta tasnif edebilir.⁵⁹⁹

Ayrıca Kur'ân'ı Kerîm, önceki toplumların başlarına gelenlerden ibret almamızı öğütlerken, benzer davranışlarda bulunduğumuzda aynı şeylerin bizim de başımıza geleceğine dikkat çeker. Bunu anlatmak için de sünnetullah kavramını kullanır.⁶⁰⁰ Toplumların başına gelen azap ve helak şekilleri önceki toplumların başına gelenlerle benzer olabileceği gibi farklıda olabilir. Örneğin konumuz olan yağmur sebebiyle toplumların felaketlere maruz kalması önceki toplumlarda görüldüğü gibi günümüzde de görülebilmektedir.

Toplumların başına gelen felaketler çok farklı sebep ve şekillerle zuhur eder. Bu felaketler arasında yağmur da azap ve helak sebebi olarak sıkça karşımıza çıkar. Tüm canlıların yaşam kaynağı olup, rahmet, bereket ve rızık ile özdeşleşmiş olan yağmur, aynı zamanda bolluğu kıtlığa, varlığı yokluğa, sağlığı hastalığa çeviren, nesilleri ve ekinleri mahveden şiddetli azap vesilesine de dönüşebilmektedir.

Şu ayrıma da dikkatleri çekmek isteriz. Yağmurun azap vesilesi olması denilince sadece şiddetli yağmurlar sonucu ortaya çıkan tufanlar, sel baskınları, dolu zararları,

⁵⁹⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, II, 70.

⁵⁹⁸ Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, s.95.

⁵⁹⁹ bk. Okumuş, Ejder, *Kur'an'da Toplumsal Çöküş*, İnsan Yay, İstanbul, 2002, s.90-94.

⁶⁰⁰ Tok, Nuri, *Kur'an'da Sünnetullah ve Helak Edilen Kavimler*, Etüt Yay, Samsun, 1998, s.15.

erozyon, heyelan gibi felaketleri kast etmiyoruz. Aynı zamanda yağmurun bir bölgeye uzun bir süreden beri yağmamasından meydana gelen kuraklık, kıtlık, salgın hastalık, iklimsel değişiklikler gibi felaketleri de kastediyoruz. Kısacası çok yağmasıyla felaketlere sebep olan yağmur, az yağmasıyla ya da hiç yağmamasıyla da felaketlere sebebiyet verebilir. Nitekim Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun bu iki şekliyle de azap vesilesi olduğu örneklerini görmekteyiz. Sözelimi, Hz. Nuh kavminin ve Firavun ailesinin tufanla, Sebe'lilerin arîm seliyle cezalandırıldıkları; ayrıca Firavun döneminde yaşanan kıtlık Kur'ân'ı Kerîm kıssalarında zikredilmektedir ki bunların tamamını müstakil bölümler halinde incelemeye çalışacağız.

Dikkatleri çekmek istediğimiz önemli bir nokta da şurasıdır: Kur'ân'ı Kerîm kişilerin veya toplumların başına gelen azap ve helakleri yine insanların kendi elleriyle yaptıklarının birer sonucu olduğunu sıkça vurgulamaktadır. Bu konuyu dile getiren âyetlerden biri şöyledir:

*“İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.”*⁶⁰¹

Bu âyette geçen karada ve denizde fesâdın ortaya çıkması ahlâkî denge ve düzenin bozulmasına, sosyal hayattaki ahlâki tefessühe işaret ettiği gibi sünnetullâha aykırı davranmak suretiyle doğal dengeyi bozarak kullanılabilir olmaktan çıkarmak anlamına da gelmektedir.⁶⁰² Günümüzde insanoğlunun, yağmur çektiği bilinen ormanları ve bitki örtüsünü yok etmesi, sanayi atıkları ve çöplerle su kaynaklarını ve toprağı zehirlemesi, nükleer denemelerde bulunması, suları ve elektriği israf etmesi gibi daha sayamadığımız birçok faaliyetle doğal dengeyi bozmakta, kuraklıklara veya şiddetli yağmurların sebebiyet verdiği birçok felakete davetiye çıkarmaktadır.

Kur'an-ı Kerîm kıssalarına baktığımızda, kimi kavimlerin yağmurun çokluğuyla, kimilerinse yağmursuzluğun sebebiyet verdiği kuraklıkla ilahi felaketlere maruz kaldığını görüyoruz. Konumuzla ilgili olan bu kıssaları incelemeden önce, Kur'ân'ı Kerîm'de büyük bir yekun tutan kıssalar hakkında küçük bir değerlendirmede bulunmamızın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

⁶⁰¹ er-Rûm 30/41.

⁶⁰² Köse, *Suyun Kullanımı*, I, 162.

Kıssalar, Kur'an'ı Kerîm'in, olaylara yeniden bir canlılık vererek muhataplara anlattığı, yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayan, tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızalarında varlığını koruyabilmiş hâdiselerdir.⁶⁰³ Kur'ân'ı Kerîm'de zikredilen tarihi olaylar ve kıssalar, tarihin derinliklerinde geçirilmiş derin tecrübelerin ışığından istifade ederek, bize hayatın zor ve uzun yolunda yaktığı yeşil ve kırmızı ışıklardır. Bu kıssalar bize geleceğimizi belirleme hususunda önemli işaretler olarak verilmiştir.⁶⁰⁴

Nitekim Kur'ân'ı Kerîm kıssaların hedeflerinden birinin de, insanların bunlar üzerinde düşünmeleri ve ibret almaları olduğunu açıkça ifade etmektedir.⁶⁰⁵ Kıssalar toplumsal kanunları da gözlerimizin önüne serer. Kur'ân kıssaları “*Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geriye alabilirler, ne de bir an ileriye alabilirler.*”⁶⁰⁶ âyetinin canlı örneklerini gözler önüne sererken, eski kavimlerin ecellerinin gelmesine sebep olan inanç ve ahlaki arızalara dikkatleri çekerek bizleri o tür hatalara düşmemek için uyarır.

Kur'ân'ı Kerîm kıssaları, bir nakil ve aktarımın ötesinde, toplumsal değişmelere paralel olarak ele alınması ve üzerinde derinliğine düşünülerek birtakım yorum ve prensiplere ulaşılması gereken tarihsel veriler konumundadır.⁶⁰⁷

1.2.1. Yağmurun Çokluğu (Tufan) İle Azab Vesilesi olması

Allah (cc), kendi yaptıklarından dolayı cezayı hak edenleri çeşitli şekillerde cezalandırmaktadır. Bu ceza şekillerinden birisi de yağmurun çokça yağdırılmasıyla gerçekleşmektedir. Zamanı ve miktarı düzenli olduğu sürece yağmur asıl fonksiyonu olan rahmet özelliğini göstermeye devam eder. Aksi halde aynı yağmur insanları, hayvanları ve ekinleri yok eden, yeryüzü şekillerini değiştiren dehşetli bir azap vesilesi olur.

Çoğu milletin tarihinde şiddetli ve uzun süreli yağmurlar sonucu meydana gelen sel ya da su baskını gibi âfetlerin yol açtığı büyük yıkımlar görülür. Bunlardan en çok bilinip meşhur olanı Hz. Nuh Tufanıdır. Allah (cc), peygamberlerine isyanda direnen

⁶⁰³ Şengül, İdris, *Kur'ân Kıssaları Üzerine*, Işık Yay, İzmir, 1994, s. 46.

⁶⁰⁴ İmadüddin, Halil, *İslâm'ın Tarih Yorumu*, (tr. Ahmet Ağırakça), Risale Yay, İstanbul, 1998, s.92.

⁶⁰⁵ Yûsuf 12/111; el-Hâc 22/46.

⁶⁰⁶ el-A'râf 7/34.

⁶⁰⁷ Demirci, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, s.237.

Nuh kavmini yağmurların çokluğuyla helak ettiğini şöyle ifade etmektedir: “*Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti.*”⁶⁰⁸

Yağmurun çokluğuyla meydana gelen azap ve helakler, çok kısa bir sürede oluşup biterek acı etkisini hemen göstermekte bu özellikleriyle yağmursuzluk sebebiyle zuhur eden kuraklık ve kıtlıklardan farklılık gösterirler. Çünkü yağmursuzluk sonucu zuhur eden felaketlerin etkisi daha uzun bir süreç sonunda kendini belli eder. Yine yağmurun çokluğuyla meydana gelen âfetlerle karşılaşma sıklığı daha fazladır. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı bu tür âfetler daha bir tesirlidir.

Kur'an-ı Kerîm'de bazı kavimlerin başlarına geldiği bildirilen yağmur kaynaklı felaketler, ilahi bir ceza olarak meydana gelmiştir. Fakat bu felaketler ilahi bir ceza olsalar da dengesi bozulduğu anlarda yağmurun sebep olabileceği zararları açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

1.2.1.1. Yağışlarla Gelen Âfetler

Yağışlar nedeniyle, insanlık tarihi boyunca, çoğu zaman çok çeşitli sıkıntılar, bela ve musibetler hatta helakler olmuştur. Yağışlarla meydana gelen felaketler, sadece su baskınlarına sebep olan sel değildir. Buna ilaveten, dolu, çığ, erozyon, heyelan, yıldırım da yağışların doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak sebebiyet verdiği afetlerdir ki, hepsine birden hidrolojik doğal âfetler denilmektedir.⁶⁰⁹

Günümüzde sıkça karşılaştığımız yağışların sebebiyet verdiği bu âfetlerin nedenlerini, yol açtıkları zararların boyutlarını, onlara karşı alınacak tedbirleri, varsa Kur'an'ı Kerîm'in bunlardan ne şekilde bahsettiğini, müstakil bölümler halinde inceleyemeye çalışacağız. Bundaki asıl gayemiz, Kur'an'ı Kerîm'in haber verdiği, yağmurlar vesilesiyle cezalandırılan kavimlerin kıssalarını daha iyi idrak etmek, empati yapmayı kolaylaştırmak için bilfiil yaşadığımız veya sıkça duyup gördüğümüz bu âfetleri gözler önüne sererek bir tasavvur oluşturmaya çalışmaktır. Bilindiği gibi insan üzerinde, yaşadığı veya gördüğü şeyler, duyup okuduklarından daha fazla etki eder.

⁶⁰⁸ Kamer 54/11-12.

⁶⁰⁹ Türkeş, *Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri*, s.12.

Bu şekilde, yağmur vesilesiyle oluşan felaketlerin tarihin bir döneminde olup bitmiş şeyler olmadığını, günümüzde de her gün dünyanın bir yerinde cereyan ettiğini ortaya koymaya çalışacağız.

1.2.1.1.1. Sel

Sürekli ve aşırı yağmur sonucu veya kar erimesinden meydana gelen şiddetli su akıntısı sel olarak tanımlanır.⁶¹⁰ Sel, büyük sağanaklardan ve ani kar erimelerinden sonra oluşan, hızlı ve düzensiz akımlı, genellikle uzunluğu az, zamanla kuruyan özelliklere sahiptir.

Seller yağışların ardından hemen meydana gelmez. Bu sebeple kimi zaman insanlar yağış bitti, tehlike kalmadı derken selle karşılaşabilmektedirler. Seller yağışları geçten ve geriden takip eder. Bu su toplama havzasının özellikleriyle yakından ilgilidir. Bir havzaya yağmur düşmeye başladığında yağışın bir kısmı toprak üstünde akmaya başlamadan önce bitkiler tarafından tutulur veya zemin ve kaya üzerindeki çukurları doldurur. Bu iki kısmı doldurduktan sonra akmaya başlar. Yağış akmaya başlamadan önce yeryüzünün bir zar gibi kaplanması gerekir. Seller bundan sonra akışa geçer.⁶¹¹

Seller çoğu zaman insanların evlerini, ürünlerini, hayvanlarını ve çoğu zamanda yaşamlarını yitirmelerine sebep olur. Bugün de dünyanın çeşitli bölgelerinde olduğu gibi zaman zaman ülkemizde de sel felaketlerinin büyük ölçekte can ve mal kaybına yol açtığı gözükmektedir.

Tarih boyunca selleri ortadan kaldırmak amacıyla birçok önlem alınmaya çalışılmıştır. Bu önlemlerden bazıları; baraj, taşkın geciktirme havuzu, taşkın kanalı, sel kapanı, sel geçidi ve sel duvarı yapılması, akarsu yatağının düzenlenmesidir. Sel felaketlerini önlemek için alınan önlemler arasında büyük maliyet ve iş gücü ile ortaya çıkan barajlar ön sıralarda yer almaktadır. Türkiye’de 1991 yılı itibariyle işletmeye açılan 148 barajdan 2 tanesinde esas amaç seli kontrol altında tutmak, 35 barajda da diğer amaçlar yanında, sel kontrolü sağlanması amaçlanmıştır.⁶¹²

Kur’ân’ı Kerîm, hak-bâtil ayırımını misalle anlattığı bir âyette, yağın

⁶¹⁰ Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s.966.

⁶¹¹ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.196.

⁶¹² Ağralıoğlu, *Su Kaynakları Mühendisliği*, s.19–27.

yağmurların vadilerde akarak selleri oluşturduğunu ve yine sellerin yüzeydeki köpüğü yüklenip göttürdüğünü zikretmek kaydıyla, sellerin önlerine çıkan malzemeleri yüklenerek uzaklara taşıyabileceğine işaret etmektedir. İlgili âyetin meali şu şekildedir: *“O, gökten su indirdi de vâdiler kendi hacimlerinde sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip göttürdü. Süs veya (diğer) eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile bânla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.”*⁶¹³

Ayrıca Kur'ân'ı Kerîm, Sebe halkının inkâr ve nankörlükleri sebebiyle arim seliyle cezalandırıldıklarını ifade etmektedir: *“Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik.”*⁶¹⁴

1.2.1.1.2. Dolu

Dolu, fırtına bulutlarında oluşan küçük buz toplarının hızla yeryüzüne düştüğü bir yağış biçimidir. Kalınlığı bazen birkaç kilometreyi bulan fırtına bulutlarının içinde yükselen hava akımları vardır. Bulutların içindeki bir su damlacığı bu güçlü hava akımlarından birine kapıldığında bulutun en üst katmanına doğru sürüklenir. Buradaki dondurucu soğuk da su damlacığını küçük bir buz topuna dönüştürür. Düşmeye başlayan bu küçük buz küresi bulutun alt katmanlarına indiğinde, karşılaştığı öbür su damlacıklarının çevresini sarıp donmasıyla biraz daha büyür. Böylece bulut içindeki her yolculuğunda üzerinde bir buz katmanı oluşur. Hava akımlarının yükseltemeyeceği kadar ağırlaştığında da buluttan aşağıya doğru düşer.⁶¹⁵

Genellikle birkaç milimetre çapında olan dolu taneleri bazen tenis topu büyüklüğüne ulaşabilir. Hatta en irilerinin ağırlığı bir kilogramı bulan tanelere de rastlanmıştır. Her yıl dünyanın birçok yerinde çok büyük zararlara yol açan dolu taneleri seraların ve evlerin camlarını kırar, arabaların üstünü çökertir, hatta yapıların metal çatılarını bile parçalayabilir. Buğday, pamuk, tütün gibi ürünlere zarar verir, ağaçların yapraklarını döker. Bazı ülkelerde kümes hayvanlarını, hatta büyükbaş hayvanları ve insanları öldürebilecek irilikte dolu tanelerinin yağdığı görülür. Çok büyük dolu taneleri

⁶¹³ er-Râd 13/17.

⁶¹⁴ Sebe 34/16.

⁶¹⁵ Temel Britannica, V, 292.

uçaklar için bile ciddi bir tehlike oluşturur. Dolu tarımsal faaliyetlerde o kadar ciddi hasarlar vermektedir ki, çiftçiler için dolu zararına karşı sigorta olanağı dahi bulunmaktadır.⁶¹⁶ 1998 Mayıs'ında Amerika'nın Minneapolis yöresinde oluşan bir dolu fırtınasının oluşturduğu hasarın tam bir bilânçosu aradan aylar geçtikten sonra bile çıkartılamamış, bu dolu âfeti Amerika sigortacılık tarihinin o güne kadarki en pahalı afet olayı olarak değerlendirilmiştir.⁶¹⁷

Kur'ân'ı Kerîm, Nûr suresinde yağmurun oluşumunu anlatırken aynı şekilde bulutlardan dolunun da inebileceğini ifade eder:

“Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkartıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor. O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; (bu bulutların) şimşeginin parıltısı neredeyse gözleri alır!”⁶¹⁸

Âyette dolu yağdıran bulutlar dağlara benzetilmiştir. Bu benzetme söz konusu bulutların ne kadar büyük ve taşıdığı su miktarının ne denli müthiş olduğunu tasvir etmektedir. *“onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar.”* İfadesi ile dolu kastedilir.⁶¹⁹ Allah (cc) bu âyet-i kerimede, gökte oluşturduğu bulutlardan yağdırdığı yağmurun bir lütuf olduğunu ve aynı bulutlardan, dilediğinde dolu da yağdırarak istediği yere isabet ettirdiğini, böylece dilediğinde nimeti felakete çevireceğini beyan etmektedir. Dikkat edilirse doludan bahsedilen ifadede dolu, Allah'ın kendisiyle hak edenleri cezalandırdığı güdümlü bir silah gibi takdim edilmektedir. Allah bu doluyu, dilediği kuluna isabet ettirir de, onun ekinine, meyvesine ve hayvanlarına zarar verir. Dilediğinden onu, başka yöne çevirir, zarar vermez.

1.2.1.1.3. Çığ

Çığ, genellikle bitki örtüsü olmayan engebeli, dağlık ve eğimli arazilerde, vadi yamaçlarında tabakalar halinde birikmiş olan kar kütesinin iç ve/veya dış kuvvetlerin etkisi ile başlayan bir ilk hareket sonucu (tetiklenen), yamaçtan aşağıya doğru hızla kayması olarak tanımlanır. Çığı oluşturan başlıca etmenler vardır. Kar katmanı ne denli

⁶¹⁶ *Büyük Larousse*, VII, 3305.

⁶¹⁷ Türkeş, *Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri*, s.16.

⁶¹⁸ en-Nûr 24/43.

⁶¹⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVII, 120.

kalınsa ıg tehlikesi o denli büyür, ıslak ve çok yoğun kar ıgların kopmasını kolaylaştırır, alttaki kayacın yüzey durumu ve eğim de ıg felaketinin oluşumunda etkilidir. ıg felaketini önlemede çitler, metal ağlar, kazık sistemleri, eğimlere setler çekme, ağaçlandırma kullanılan en önemli yöntemlerdir.⁶²⁰

ıg genellikle çok hızlı gelişir ve hareket eder. ıg durduktan sonra betonsu bir özellik kazanmasından sonra insanın kar içinde kalkması bir yana parmağını bile oynatmasına imkân yoktur. ıglar, yerleşim yerlerini, yolları, turistik tesisleri ve diğer bütün devlet yatırımlarını tehdit etmektedir. ıg olayının yerleşim yerlerine etkisi her afet türü gibi sosyal ve ekonomik açıdan olmaktadır. Ülkemizde ıg afetinin, sosyal etkileri hakkında fikir vermesi açısından; 1958 yılından beri Türkiye’de âfet kayıtlarına geçmiş 448 adet ıg mevcuttur. Bu kaybın en çarpıcı rneği, 1991–1992 kış mevsiminde 328 kişinin hayatını kaybetmiş olmasıdır. ıgın sosyal etkisi sadece can kayıpları ile sınırlı değildir. ıgdan etkilenen alanlardaki maddi kayıpları karşılayamayan insanların bölgeden göç etmesi de bir sosyal sonuçtur.⁶²¹

1.2.1.1.4. Erozyon

Erozyon, toprağın ve kayaların don ya da buzlanma, rüzgâr ve su etkisiyle ufalanarak zamanla başka yerlere sürüklenmesidir. Bu her an ve her yerde işleyen bir süreçtir. Erozyonda en büyük pay yağmur ve sağanak yağışlarıdır. Özellikle yılın büyük bölümünün kurak geçtiği ve bütün yağışın bir ya da iki aya toplandığı bölgelerde erozyon daha yoğundur. Büyük bir hızla düşen iri yağmur damlaları toprağı parçalayabilir. Çünkü her damlanın düştüğü yerdde, damla boyutunun birkaç katı büyüklüğünde bir çukur oluşur. Eğer toprak yağmur sularını ememezse, biriken sular gittikçe çoğalarak toprak yüzeyinde derin kanallar açar. Bu kanallardan hızla akan sular önlerine gelen her Şeyi sürükleyerek başka yerlere taşır.⁶²²

Erozyonun en büyük zararı çok büyük miktarda verimli toprakların taşınarak zayı olmasıdır. Örneğin, Türkiye’de her yıl yaklaşık 500 milyon metre kare toprak erozyon nedeniyle taşınmaktadır. Bu ise 250- 300 bin hektar büyüklüğünde verimli tarım alanının yok olması demektir. Bu miktarın Kıbrıs adası büyüklüğünde bir kütleyi oluşturduğu belirtilmektedir. Erozyonun toprak kaybı yanında birçok olumsuz etkisi

⁶²⁰ E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.53.

⁶²¹ Türkeş, *Küresel İklım Değişikliği ve Olası Etkileri*, s.18.

⁶²² *Temel Britannica*, II, 106.

bulunur. Bunlar üretkenlik potansiyelinde eksilme, bitki besin maddelerinin kaybı, ürünlerde kalite düşüklüğü, köklerin tutunabileceği derinlik azalması, su tutma kapasitesinde düşme, verimli toprakların sedimentlerle örtülmesi, toprak yapısının bozulması, çeki gücüne duyulan gereksinimdeki fazlalaşma, seki boyutları ile arazinin zayi olması, akarsu yataklarında kapasite ve depolama azalması, uygun su temini masraflarının yükselmesi, suyolları ve limanların işletme ve bakım giderleriyle baraj ve sulama sistemlerinde yıpranma ve normal bakım harcamalarının fazlalaşması şeklinde görülmektedir.⁶²³

Yağışlarla gelen âfetlerin acı sonuçları hemen ortaya çıkarken, erozyonun verdiği zararlar, uzun bir süre sonra kendini belli etmektedir. Bu da erozyonun verdiği zararların ne denli büyük olduğu gerçeğini gözden geçiriyor. Hâlbuki eğer önlem alınmazsa erozyon nedeniyle bir süre sonra ziraî faaliyetlerin yapıldığı ekin sahalarından geriye çıplak kayalardan başka bir şey kalmaz. Bu da geçimlerini toprakla sağlayan kırsal kesimin büyük bir çoğunluğu için felaket demektir. Bu bakımdan yeryüzünün durumu son derece kaygı vericidir.

İncelemelerimiz sonunda Kur'ân'ı Kerîm'deki şu âyetlerin erozyonla ilişkilendirilebileceği kanaatine vardık.

Şu âyet, infakın gösterişsiz sadece Allah rızası için yapılması gerektiğini, üzerinde biraz toprak bulunan bir kaya üzerine yağın sağanak yağmur sonucu kayanın üzerindeki toprağın giderek sert bir taş haline geldiği teşbihiyle anlatmaktadır:

*“Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.”*⁶²⁴

Âyette anlatılan, sağanak yağmurla kayanın üst kısımdaki verimli toprağın taşınarak alttaki verimsiz olan sert tabakanın ortaya çıkması olayı, bizlere erozyonu hatırlatmaktadır.

⁶²³ Ağralıoğlu, *Su Kaynakları Mühendisliği*, s.28.

⁶²⁴ el-Bakara 2/264.

“Bizim, yeryüzüne gelip, onu uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi? Allah (dilediği gibi) hükmeder, O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur. Ve O hesabı çabuk görendir.”⁶²⁵

Âyette “yerin uçlarından eksiltilmesinin”, önemli bir kirlilik hâdisesi olan erozyon olduğunu, daha açık bir ifadeyle âyetin, mümbit toprakların erozyonla aşınarak taşınması olayına işaret ettiği söylenebilir.⁶²⁶

“Kim bilir belki Rabbim bana senin bağından daha hayırlısını verir; seninkine de gökten bir âfet indirir de ot bitmez çöle döndürür.”⁶²⁷

Âyette geçen şu ifade **صَعِيداً زَلَقاً** adeta bir çöl gibi “kaygan bir zemin” anlamına gelir. Yani âyet sadece bir bitki örtüsünün değil toprak kaybı (erozyon) anlamını da içeren bir çağrışıma sahiptir.⁶²⁸ Ayrıca âyette gelecek âfetin gökten olması da onun yağmur olabileceği ihtimalini hatırlatmaktadır.

1.2.1.1.5. Heyelan

Kayalardan, yamaç döküntüsünden ya da topraktan oluşmuş kütlelerin çekimin etkisi altında yerlerinden koparak yer değiştirmesi şeklindeki kütleli hareketlere heyelan denilmektedir. Heyelanlara neden olan ya da meydana gelişlerini kolaylaştıran birçok etken vardır. Heyelan için elverişli şartları oluşturan etkenlerin en büyüğü yağışlardır. Şiddetli ve sürekli yağmurlar ya da karların erimesiyle toprağa sızan sular, sürtünmeyi azaltarak, denge açısını küçülterek ve ağırlığı arttırarak heyelan oluşumunu tetikler.⁶²⁹

Yağmur ve kar sularının etkisiyle oluşan heyelan, büyük çapta mal ve can kaybına neden olur. Ayrıca yeryüzünde önemli değişikliklere de yol açar; vadileri tıkayabilir, yolları kapayarak ulaşımı engelleyebilir, yerleşim yerlerinin yok olmasına neden olan bir felaket niteliğini alabilir.

⁶²⁵ er-Râd 13/41; benzer anlamdaki başka bir âyet için bk. el-Enbiyâ 21/44.

⁶²⁶ Dartma, *Kur'an ve Ekoloji*, s.94.

⁶²⁷ el-Kehf 18/40.

⁶²⁸ İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s.565.

⁶²⁹ *Büyük Larousse*, X, 5222; ayrıca bk. Erinç, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s.115.

1.2.1.2. Hz. Nuh Tufanı

Kur'ân'ı Kerîm'de kavmiyle mücadelesine yer verilen ilk peygamber Hz. Nuh'tur. Kur'ân'ı Kerîm onun kavmi ve yaşadığı bölgeye ilişkin hiç bir detay vermemektedir. Bu konuda tek bildiğimiz, onun tek Allah'a çağrısı karşısında ilk tepkiyi gösterenlerin, son peygamberin mücadelesinde de görüldüğü gibi, toplumun önde gelenleri olduğudur. Kur'ân'ı Kerîm'de Hz. Nuh'tan önceki peygamberler de anılmakla birlikte, Hz. Muhammed'in bağlı olduğu vahiy geleneği, Hz. Nuh Peygamber'le başlamıştır.⁶³⁰

Hz. Nuh kıssası, Kur'an-ı Kerîm'de tafsilatlı olarak A'râf, Hûd, Mü'minûn, Şuarâ, Kamer ve Nuh surelerinde zikredilmektedir. Kıssa özetle şu şekildedir. Allah (cc), Hz. Nuh'u kavmine göndererek onları uyarmasını emretti.⁶³¹ Hz. Nuh kavmine, sadece Allah'a kulluk edip ona ortak koştukları şeyleri terk etmelerini, yoksa büyük bir azabın kendilerini bulacağını, kendisinin sadece bir elçi olduğunu telkin etti.⁶³²

Bu uyarılara karşılık kavminin ileri gelenleri: *“Bu, sadece sizin gibi bir beşerdir. Size üstün ve hâkim olmak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, muhakkak ki melekler gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.”*⁶³³ diyerek peygamberlerinin davetini ret ettiler.

Azgın kavimi, Hz. Nuh'un davetini ret etmekle kalmadı onu sapıklıkla,⁶³⁴ delilikle,⁶³⁵ itham edip, ona çeşitli eziyetler yapmak suretiyle tebliğinden vazgeçirmeye çalıştılar.⁶³⁶ Sonunda kavmi daha da ileri giderek Hz. Nuh'a onlara vaat ettiği azabı getirmesini,⁶³⁷ tebliğinden vazgeçmemesi halinde taşlanacağını söylediler.⁶³⁸

Sonunda Hz. Nuh Allah'a şöyle yakardı: *(Sonra Nuh:) Rabbim! dedi, doğrusu ben kavmimi gece gündüz (imana) davet ettim; Fakat benim davetim, onlara kaçışlarını artırmaktan başka bir katkıda bulunmadı. Gerçekten de, (imana gelmeleri ve böylece) günahlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına*

⁶³⁰ Güler, *Konularına Göre Kur'an*, s.708.

⁶³¹ el-A'râf 7/59; Nûh 71/1.

⁶³² Hûd 11/25–26; Nûh 71/2.

⁶³³ el-Mü'minûn 23/24.

⁶³⁴ el-A'râf 7/60.

⁶³⁵ el-Mü'minûn 23/25.

⁶³⁶ Kamer 54/9.

⁶³⁷ Hûd 11/32.

⁶³⁸ eş-Şuarâ 26/116.

*tıkadular, (beni görmemek için) elbiselerine büründüler, ayak dirediler, kibirlendikçe kibirlendiler.*⁶³⁹ *Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar.*⁶⁴⁰

Geceli gündüzlü, dokuz yüz elli yıl⁶⁴¹ gibi uzun ve yorucu tebliğ süreci sonunda kavminin inkâr ve isyandan dönmemesi üzerine Allah (cc) Hz. Nuh'a bir gemi yapmasını emretti: “Gözlerimizin önünde ve vahyimiz (emrimiz) uyarınca gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır!”⁶⁴²

Hz. Nuh gemiyi tamamladıktan sonra Allah'ın azabı geldi ve tufan başladı: “(Bu böylece devam etti) ta ki, hükmümüz vaki olup da yeryüzünde sular taşkınlar halinde kaynayıp coşuncaya kadar. (Nuh'a): “Her cins (hayvandan) birer çift ve haklarında hüküm verilmiş olanları değil, yalnız aileni ve imana erişenleri gemiye bindir!” dedik, çünkü o'nun inancını paylaşanlar zaten küçük bir topluluktur.”⁶⁴³

Âyette geçen ve tufan azabının başlangıcına bir işaret olan *وَفَارَ التَّوْرُ* cümlesi birbirine zıt iki unsuru yan yana getirmektedir. Fâra yüklemi “kaynadı, coştı, taşıtı” gibi suyla ilgili bir eyleme delalet ederken, onun öznesi olan ve “tandır, fırın, ocak” anlamına gelen tennur ateşle ilgilidir. Cümledeki bu karşıtlık müfessirlerin birbirini tutmayan yorumlarına neden olmuştur.⁶⁴⁴ Râzî, Arapların yeryüzü için “tandır” mecazını kullandıklarını söyler.⁶⁴⁵ İbn Kesîr, lügat olarak “kaynadı, coştı, taşıtı” anlamına gelen fâra fiilinin burada “yeryüzünü kaplayıp sulara gark eden” azgın su taşkınlarını, selleri dile getirdiğini ifade eder.⁶⁴⁶ Esed, konuya şöyle bir açıklama getirmektedir: Bu “yeryüzünde taşkınlar halinde kaynayıp coşan sular” ifadesi, öyle görünüyor ki, şimdi Ak denizin bulunduğu büyük vadiyi basıp kaplayan, sürekli ve şiddetli yağmurlarla çığırından çıkıp bugünkü Suriye ve Kuzey Irak'a doğru süratle yayılan büyük tufanı dile getirmektedir.⁶⁴⁷

Tufan azabının işareti olarak, sular taşkınlar halinde kaynayıp coşmaya

⁶³⁹ Nûh 71/5–7.

⁶⁴⁰ eş-Şuarâ 26/118.

⁶⁴¹ el-Ankebût 29/14.

⁶⁴² Hûd 11/37.

⁶⁴³ Hûd 11/40.

⁶⁴⁴ İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s.406.

⁶⁴⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIII, 21.

⁶⁴⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 585.

⁶⁴⁷ Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, s.432.

başlayınca, Allah'ın emri üzere Hz. Nuh ve ona iman edenler gemideki yerlerini aldılar. Bundan sonra, ısrarla peygamberlerinin davetini inkâr edenlerin tamamını suda boğacak tufan tüm şiddetiyle kendini gösterdi. Bu durum Kamer suresinde şu şekilde ifade edilmektedir:

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ فُدِرَ

“Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti.”⁶⁴⁸

Âyette, o gün yağın yağmurların çokluğunu belirtmek için “Göğün kapılarını açtık.” ifadesi kullanılmıştır. Göğün kapılarının açılması, temsilî ve mecazîdir ve yağın yağmurun âdetin üstünde inmesi demektir. Yani, “bardaktan boşanırcasına” bulutlardan yağmurun bolca boşalması kapakları açılmış nehrin sularının akışına benzetilmiştir.⁶⁴⁹ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ ifadesi döküldükçe dökülen, sürekli, güçlü ve hızlı bir yağmur demektir.⁶⁵⁰ İbn Abbâs bu âyet hakkında şöyle der: “Ne gökyüzü ne de bulutlar o günden önce ve sonra öyle bir yağmur yağdırmamıştır.”⁶⁵¹ Bu yağmurların kırk gün sürdüğü rivayet edilir.⁶⁵²

O gün, inkârcı kavmi helak eden, sadece adeta gökten yeryüzüne açılmış çeşme misali inen yağmurlar değil, yeryüzünden fışkıran sular da bu amaca hizmet etmiştir. “Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti.” Aynı zamanda tufanda yeryüzünü kaplayan suların çokluğunu Kur’ân’ı Kerîm’in o günkü dalgaları dağlara benzetmesinden⁶⁵³ anlayabiliriz.

Allah (cc), hükmünü gerçekleştirip inkâr edenleri sularla helak ettikten sonra sular çekildi, hayat normal haline döndü. Kur’ân’ı Kerîm bu durumu şu veciz âyetle ifade ediyor: “(Nihayet) “Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!” denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cûdî (dağının) üzerine yerleşti. Ve: “O zalimler topluluğunun canı cehenneme!” denildi.”⁶⁵⁴

⁶⁴⁸ Kamer 54/11–12.

⁶⁴⁹ Zuhayli, *et-Tefsîrû'l-Münir*, XIV, 133.

⁶⁵⁰ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, XI, 551.

⁶⁵¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, 337.

⁶⁵² Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XVII, 116.

⁶⁵³ Hûd 11/42.

⁶⁵⁴ Hûd 11/44.

1.2.1.3. Firavun Tufanı

Kur'ân'ı Kerîm'de peygamberlerden en fazla Hz. Musa'dan⁶⁵⁵, inanmayanlar arasında en fazla Firavun'dan⁶⁵⁶ bahsedilmektedir. Bu durum Hz. Musa ile Firavun kıssasının ne denli önemli ve ibretlik olaylarla dolu olduğunun bir işaretidir.

Allah (cc), Hz. Musa'yı peygamberliğini ispatlayan mucizelerle Firavun'a gönderdi.⁶⁵⁷ Hz. Musa, Firavun'a yaptıkları zulümleri terketmesini ve İsrailoğulları'nı kendisiyle göndermesini, eğer bunları yalanlayıp yüz çevirirse azaba uğrayacağını bildirdi.⁶⁵⁸ Firavun ve ailesi Hz. Musa'ya iman etmeyerek, getirdiği mucizeleri inkâr ederek onun bir sihirbaz olduğunu iddia ettiler. *“Ve dediler ki: «Bizi sihirlemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz.»*⁶⁵⁹

Bunun üzerine Allah (cc), Firavun ve ailesine ibret alıp gerçekleri görerek, inat ve inkârlarından dönmeleri için belli aralıklarla mucizevî birtakım felaketler gönderdi. Kendilerine gelen her felaketten sonra: *“Ey Musa! Sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et; eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrailoğulları'nı seninle göndereceğiz” dediler.*⁶⁶⁰ Fakat Hz. Musa'nın duasıyla Allah felaketleri kaldırdığında, verdikleri sözlere uymak yerine, her seferinde inatla inkârlarında ısrar ettiler.⁶⁶¹ Bu mucizeleri yalan sayıp umursamamaları üzerine Allah (cc) onları denizde boğarak helak etti.⁶⁶²

Kur'ân'ı Kerîm, Firavun ve ailesine ibret almaları için gönderilen mucizevî felaketleri şu şekilde zikreder:

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ

*“Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.”*⁶⁶³

⁶⁵⁵ 136 defa, bk. Akpınar, *Kur'an Coğrafyası*, s.74.

⁶⁵⁶ 74 defa, bk. Akpınar, *Kur'an Coğrafyası*, s.84.

⁶⁵⁷ Yûnus 10/75.

⁶⁵⁸ el-Kasas 28/35.

⁶⁵⁹ el-A'râf 7/132.

⁶⁶⁰ el-A'râf 7/134.

⁶⁶¹ el-A'râf 7/135.

⁶⁶² el-A'râf 7/136.

⁶⁶³ el-A'râf 7/133.

Âyet, Firavun ve ailesine gönderilen çeşitli felaketler arasından ilk olarak tufanı zikretmektedir. Müfessirler tufan kelimesinin anlamında ihtilaf etmişlerdir. Tufan İbn Abbas'a göre meyveleri ve ekinleri yok eden çok şiddetli yağmur, Mücahid'e göre ölüm ya da veba hastalığıdır.⁶⁶⁴ Ayrıca, tufanın cüderi veya tâun hastalığı olduğu rivayet edilir.⁶⁶⁵ Tevrat'ın ifadesine göre ise tufan, dolu ile beraber yağın yağmur fırtınasıdır.⁶⁶⁶

Elmalılı, tufan kelimesiyle alakalı şu açıklamayı getirir: Lügat açısından tufan kendi dilimizde de bilindiği ve kullanıldığı üzere, şiddetli yağmur, sel ve su baskını anlamında olmakla beraber, herhangi bir şeyin çokluğu ve bolluğu için de kullanılır. Fakat çoğunlukla bu manaya, hele tek başına kullanıldığı zaman tamamıyla “sel” anlamına gelir. Bu şöhretin sebebi de Nuh tufanıdır. Ve bunun için buradaki tufanın ne olduğu hakkında zikredilen manalar çerçevesinde değişik nakiller yapılmıştır. Ve Hz. Ayşe'den “mevt-i carîf” yani süpürücü ölüm, diye bir rivayet nakledilmiş ise de çoğunlukla tefsir âlimleri Abdullah İbn Abbas'tan rivayet edilen “boğucu sel” felaketi manasını tercih etmişlerdir ki, bu da tufanın en yaygın olan kendi manası demektir.⁶⁶⁷

Tufan felaketiyle ilgili şunlar anlatılır: Sekiz gün boyunca geceli gündüzlü şiddetli karanlıklar içinde ne güneş ne de ay görmeden şiddetli bir yağmura maruz kaldılar. Kimse evinden dışarı çıkamadı. Seller Kıptilerin evlerine girerken, İsrailoğulları'nın evlerine girmedi.⁶⁶⁸ Tam boğulacakları zaman, Firavun'a sığındılar ve ondan, kendilerine yardım etmesini istediler. Bunun üzerine Firavun, Musa'ya haber yollayarak, “Bizi bu belâdan kurtar. Eğer sen bizi bu belâdan kurtarırsan, biz sana iman ederiz!” dedi. Bunun üzerine Allah Teala da, onlardan yağmuru kesti ve onlara rüzgârları gönderdi. Derken, Mısır toprakları kurudu. Bunu müteakiben de, onların bir benzerini asla görmedikleri bitkiler bitti. Bunun üzerine onlar: “Bizim feryad-ı figanda bulunmamıza sebep olan şey, bizim için meğer daha hayırlıymış. Hayır, Allah'a yemin olsun ki, biz sana iman etmeyeceğiz ve İsrailoğulları'nı da seninle beraber salıvermeyeceğiz.” dediler.⁶⁶⁹

⁶⁶⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân ft Te'vîli'l-Kur'ân*, VI, 31.

⁶⁶⁵ Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, I, 435.

⁶⁶⁶ Mevdûdî, *Kur'an'da Firavun*, (tr. Ömer Turan), Çizgi Yay, İstanbul, 1993, s.27.

⁶⁶⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 121.

⁶⁶⁸ Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, I, 434-435.

⁶⁶⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XI, 30-31; ayrıca bk. Kurtubî, *el-Câmi'li Ahkâmî'l-Kur'ân*, VII, 237; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, I-II, TDV Yay, Ankara, 2005, II, 39-40.

1.2.1.4. Arim Seli

Arim seli, Sebe krallığının sonunu getiren sel felaketidir. Kur'ân'ı Kerîm Sebe'lilerden iki ayrı yerde söz etmektedir. Bir yerde Hz. Süleyman (as)'la çağdaş olan Kraliçe Belkıs dönemindeki durumlarına atıfta bulunurken, diğer yerde, Sebe Kralı Şurahbil döneminde meydana geldiği tahmin edilen ve Sebe'lilerin dağılmasına sebep olan Arim seli diye bilinen sel felaketinden bahsetmektedir.⁶⁷⁰

Tarihte “Sebe”, büyük kabileleri de içine alan büyük bir Güney Arabistan kavmiydi. Eski çağlardan beri bu Arap kavmi bütün dünyaca biliniyordu. Bu kavmin yurdu bugün Yemen denilen Arabistan yarımadasının güneybatı köşesiydi. Davud ve Süleyman Peygamberler zamanında sebe'liler zenginlikleriyle dünyaca meşhur bir kavimdi. Sebe halkı zenginliğini iki şeye borçluymuştu: Tarım ve ticaret. Tarımlarını, daha önceden Babil hariç hiçbir yerde bilinmeyen bir sulama sistemi ile geliştirmişlerdi. Ülkelerinde doğal akarsular yoktu, yağmurlu mevsimlerde tepelikler arasına inşa ettikleri setler sayesinde küçük gölcüklerde su toplanır ve ülkenin her tarafında yapılan bu gölcüklerden tarlalarına su taşımak için kanallar inşa ederlerdi. Bu, Kur'ân'ı Kerîm'de de değinildiği gibi bütün ülkeyi verimli bir bahçe haline getirmişti. Allah, Sebe'lilere ticaretle ilgili olarak da yararlanabilecekleri çok avantajlı bir coğrafi mekân ihsan etmişti. Bin yıldan fazla Doğu ile Batı arasındaki ticaret araçlarını tekellerinde tuttular.⁶⁷¹

Sebe'liler bu bentleri inşa etmeden önce su ihtiyaçlarını yağmur sularından biriken sellerden giderirlerdi. Yağmur yağdığı zaman her tarafı sel götürür, insanlar ihtiyaçlarından fazla su bulabilirlerdi. Hatta bu sular toprak kaymalarına yol açtığı için tarlalara ve ürünlere zarar verirdi. Yağmur mevsimi geçince de insanlar susuzluktan kırılır, yeşillikler kururdu. Yani ya boğulurlar ya da yanarlardı.⁶⁷² Bunun üzerine Sebe'liler su depolamak ve sellerin zararlarından korunmak için birçok bent inşa ettiler. İnşa ettikleri en büyük bent, Me'rib Seddi diye bilinendir.

Günümüzde de yapılan barajların en önemli amaçlarından biri yağmur ve sel sularını depolayıp ihtiyaç anında kullanıma sunmaktır. Bu sebeple günümüz barajlarının

⁶⁷⁰ bk. Güler, *Konularına Göre Kur'an*, s. s.808.

⁶⁷¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV, 521–523.

⁶⁷² Temel, *Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, s. 224- 225.

büyükliğini ve teknik özelliklerini etkileyen öncelikli husus, o bölgenin yağış ölçüm verileridir. Zira yağışın belli bir yüzdesi akışa geçer ve akarsular vasıtasıyla barajları doldurur. Yağışın miktarı bilinmeden ne kadarının akışa geçip baraj yerine ulaşacağı kestirilemez. Ne kadar bir baraj hacmi gerekir? Bunu bulmak için yağışın miktarı, süresi ve zamana yayılımı çok önemlidir. Öyle ki baraj yapımında yaklaşık elli yıl gibi uzun seneler yağış ölçüm verilerinin yapılmış ve neşredilmiş olması istenir. Unutmamak gerekir ki sel kabarmalarını meydana getiren kaynak; yağışlardır.⁶⁷³

Me'rib barajı dünyanın ilk barajı sayılmaktadır. Bu barajın, Sebe ülkesine adı verilen Yeşub b. Sebe tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Müfessirler, bu barajın Yemen hükümdarı Himyer veya Sebe melikesi Belkis tarafından yaptırıldığına dair farklı görüş belirtmişlerdir. Arap tarihçileri de, bu seddin, ne zaman yaptırıldığı konusunda farklı tarihler vermektedir. Arim, diğer adıyla Me'rib Barajı, Me'rib şehrinin güneybatısındaki sıra dağlar arasında yer alan ve yağmur yağdığı zaman sel sularının toplandığı en büyük vadinin önüne, sağlam bir bent yapılarak oluşturulmuştur. Burada toplanan suyun, deniz seviyesinden bin yüz metre yüksekte olduğu da belirtilmektedir.⁶⁷⁴

Sebe'lilerin büyük barajlara bağlı tarımsal faaliyetler sonucu dillere destan muazzam gelişmişliği, sahip oldukları güç ve konfor Kur'ân'ı Kerîm'de şu şekilde zikredilmektedir:

*“Andolsun, Sebe kavmi için oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır. Biri sağda, diğeri solda iki bahçeleri vardı. (Onlara:) Rabbinizin rızından yiyin ve O'na şükredin. İşte güzel bir memleket ve çok bağışlayan bir Rab!”*⁶⁷⁵ *“Onların yurdu ile, içlerini bereketlendirdiğimiz memleketler arasında, kolayca görünen nice kasabalar var ettik ve bunlar arasında yürümeyi konaklara ayırdık. Oralarda geceleri, gündüzleri korkusuzca gezin dolaşın, dedik.”*⁶⁷⁶

Kur'ân'ı Kerîm, Sebe halkının bunca nimete rağmen Allah'a kulluktan ve O'na şükretmekten yüz çevirmeleri, bir rivayete göre kendilerine gönderilen on üç

⁶⁷³ bk. E. Ulugür, *Su Mühendisliği*, s.18–25.

⁶⁷⁴ Kırca, *Kur'ân ve Fen Bilimleri*, s.135.

⁶⁷⁵ Sebe 34/15.

⁶⁷⁶ Sebe 34/18.

peygamberi yalanlamaları⁶⁷⁷ yüzünden büyük bir sel felaketiyle cezalandırıldıkları ifade edilmektedir:

*“Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ulgunlu ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik. Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını cezalandırır mıyız?”*⁶⁷⁸

Âyette geçen Arim seli diye çevrilen سَيْلُ الْعَرَمِ tamlaması değişik şekillerde açıklanmıştır. Arim kelimesi “çok şiddetli, karşı konamaz” anlamında ve sel kelimesinin sıfatı olarak düşünülürse bu tamlamayı içeren cümle için “Biz de üzerlerine o karşı konamaz seli gönderdik” gibi bir mâna verilebilir. Arim kelimesi oradaki seddin yani barajın adı kabul edilirse mevcut meali “Arim seddinin selini gönderdik” şeklinde, oradaki vadinin veya akarsuyun adı kabul edildiği takdirde de “Arim vadisinin veya ırmağının selini gönderdik” şeklinde anlamak gerekir.⁶⁷⁹

Barajların yıkılması ve parçalanması büyük can ve mal kaybıyla neticelenir. Öğle ki, çoğu zaman baraj yıkılması birçok kasaba ve köyün tarihten silinmesi ile neticelenebilmektedir. Nitekim Sebe’liler bu durumu nimetlere nankörlük etmelerinden dolayı yaşamışlardır. Allah (cc), onlara büyük bir basınçla önüne gelen her şeyi sürükleyen bir sel göndererek içinde buldukları konforlu hayatı ellerinden almıştır. Bunun sonucu, yaptıkları bütün sulama kanalları yıkıldı, bahçelerden geçilmeyen ülke sadece birkaç yabani, meyvesiz ağacın bittiği bir çöl halini aldı.

Sel felaketine maruz kalan Sebe kabileleri, Arap yarımadasının kuzeyine, doğu sahillerine, Şam ve Irak beldelerine hicret ettiler. Hicret edenler arasında Yesrib’e yerleşen Evs ve Hazreç, Şam ülkesinde devlet kuran Gassaniler, Irak ülkesinde devlet kuran Lahmiyyun, Amman’da devlet kuran Beni Abdul Kays bulunmaktadır.⁶⁸⁰ Böylece Sebe’liler hiçbir zaman toparlanamayacak hale geldiler. Kur’ân’ı Kerîm onların bu ibretlik hallerini ve dağılımlılığını şöyle ifade etmektedir:

“...Biz de onları, ibret kıssaları haline getirdik ve onları büsbütün parçaladık.

⁶⁷⁷ Kurtubî, *el-Câmi’li Ahkâmi’l-Kur’ân*, XIV, 252.

⁶⁷⁸ Sebe 34//16–17.

⁶⁷⁹ Karaman, v.dğr, *Kur’an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 382–383.

⁶⁸⁰ Derveze, *et-Tefsîru’l-Hadîs*, III, 195.

*Şüphesiz bunda, çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır.”*⁶⁸¹

Bendin neden yıkıldığı hakkında bazı kaynaklarda çeşitli rivayetler zikrediliyor. Bu rivayetlerden bazıları hükümdarların iç çekişmeler dolayısıyla tamirine fırsat bulamamaları, düşmanlarının tahrip etmeleri, iri köstebeklerin dibini kemirmesi⁶⁸² şeklindedir. Hâlbuki Allah (cc), seddin yıkılmasına sebep olarak Arim seline işaret etmektedir. Bununla birlikte dikkat edilmesi gereken nokta, Allah (cc), bendin yıkılmasını bölge halkının yoldan çıkmasından dolayı takdir etmiştir.

1.2.2. Yağmurun Yokluğu (Kuraklık) İle Azab Vesilesi Olması

Yerkürenin her tarafının yağmurdan aynı derecede nasiplenmemektedir. Yerkürenin çok yağmur alan bölgeleri olduğu gibi çok az yağmur alan bölgeleri de vardır. Yağmur yeryüzüne düzensiz bir şekilde dağılım göstermektedir. Kuraklık, belirli bir zaman dilimi içerisinde yağmurun yetersiz miktarda yağması ya da hiç yağmur yağmaması, yağışsızlık olarak tanımlanır. Kuraklık, toprakta ve atmosferde ölçülen bir su eksikliğinin sonucudur. Bazı seneler veya seneler grubunda yağışlar; uzun yılların ortalamasından daha küçüktür. Böyle yıllara “kurak yıllar” denir.⁶⁸³

Toprağa düşen yağmurla bitkiler oluşur ve canlılar bunları yiyerek hayatlarını devam ettirirler. Dolayısıyla bitkilerin ve bitkileri yiyerek yaşamak zorunda olan hayvan ve insanların hayatı yağmura bağlıdır. Bitkiler su ihtiyaçlarını topraktaki suyu kökleri ile emerek karşılarlar. Toprak, yağış olmadığı zaman bitkinin su gereksinimini yedek su rezervleri sayesinde günlerce karşılayabilir. Toprak kurudukça bitkiler gözeneklerini kapatarak terlemeyi durdururlar; gözeneklerin kapanması yapraklara karbondioksit girişini, dolayısıyla fotosentez etkinliğini azaltır.⁶⁸⁴ Kuraklık uzun sürerse bitkilerin öncelikle yavaş yavaş yaprakları sararır. Sararan yapraklar dökülüp ölürken, dallar, gövdeler, kökler odunlaşır, ufalanır, toz olur; buldukları toprak çöle dönüşür. Orada artık hayat kalmaz. Bu, uzunca bir dönem yağmur yağmayınca oluşacak tablodur.

En eski devirlerden beri toplumlar, geçmiş yıllardan bahsederken ya da senelerin sayımında belli bir yılı başlangıç kabul ederken o yılda kendilerini derinden etkilemiş, hafızalarında yer etmiş, savaş, belli bir şahsın ölümü ve ya belli bir sosyal teşkilatın

⁶⁸¹ Sebe 34/19.

⁶⁸² Taberî, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'ân*, X, 361; Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, II, 366.

⁶⁸³ *Büyük Larousse*, XIV, 7165.

⁶⁸⁴ Ağralıoğlu, *Su Kaynakları Mühendisliği*, s.315–316.

kuruluşu gibi olaylarla o yılları adlandırdılar. Kuraklıklar da yılları adlandırmada kullanılırdı.⁶⁸⁵ Bu bilgi kuraklığın insan hayatını ne denli derinden sarstığını göstermektedir. Kuraklık sadece insan yaşamını değil, bütün canlı türlerinin yaşamını tehdit eder. Bunu somutlaştırmak için yakın geçmişten şu örneği verebiliriz. 1960'lı yıllarda Afrika'nın Sahel bölgesinde başlayan şiddetli kuraklıklar, on binlerce insanın göç etmesine ve milyonlarca hayvanın ölümüne neden oldu.⁶⁸⁶ Kuraklığa bağlı benzer afetler her zaman için dünyanın değişik coğrafyalarında görülebilmektedir.

Yağmurlar sadece çok yağmak suretiyle ekinleri, hayvanları ve insanları helak etmez. Bunun aksine bir bölgede yağmurların yağmaması sonucu oluşacak kuraklık felaketi çok daha dehşetli neticeler doğuracaktır. Yağmursuzluk her tarafı çölleştirecek kuraklıklara, hayvan ve insanların yiyecek bulamayacakları kıtlıklara, gerekli temizliklerin yapılamaması sonucu oluşacak salgın hastalıklara yol açar. Kısacası bir bölgede uzun süreli yağmursuzluk, oradaki hiçbir canlı türe yaşama imkânı vermez. Bu sebeple yağmursuzluk etkili bir ceza ve azap vesilesidir. Verilen bir imkân nasıl nimetse, bu nimetin alınması da bir tür ceza olmaktadır. Verilen yağmurlarla Allah'ın rahman sıfatı nasıl tecelli ediyorsa, yağmurların tutulmasıyla da Allah'ın kahhar sıfatı tecelli etmektedir.

Kur'ân'ı Kerîm, haddi aşarak hakikatleri tekzip eden kavimlerin bol yağmurlarla cezalandırıldıklarından bahsettiği gibi, aynı şekilde bu özellikleri gösteren kavimlerin yağmurun tutulması yani kuraklık ve kıtlıklarla cezalandırıldıklarından da bahsetmektedir.

Şu âyet geçmişte ilahi iradenin tamamıyla dışına çıkıp azgınlık yolunu seçen toplumların kötü akıbetlerini dile getirip onların yer ve gök bereketlerinden mahrum bırakıldıklarını anlatır: *“O (peygamberlerin gönderildiği) ülkelerin halkı inansalar ve (günahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayiverdik.”*⁶⁸⁷

Âyete, “gökten gelen bereketler” yağmur, “yerden gelen bereket” de ziraât

⁶⁸⁵ Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, II,1085.

⁶⁸⁶ Türkeş, *Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri*, s.12.

⁶⁸⁷ el-A'râf 7/96, benzer bir âyet için bk. Cin 72/16.

mahsuller ve hayvansal ürünlerdeki bolluk olarak izah edilmiştir.⁶⁸⁸ Buna göre Allah (cc) yağmurların yağdırılmamasını halkın günahlardan uzaklaşmamasının bir cezası olarak izah etmektedir.

Hız. Nuh (as), yağmurlara kavuşması için kavmine şöyle bir yol göstermiştir: “(Mağfiret dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsın. Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın.”⁶⁸⁹ Mukatil’den gelen bir rivayete göre kavmi Hız. Nuh’u yalanladıkları zaman Allah (cc) onları uzun bir süre yağmursuz bıraktı, ekinleri ve hayvanları helak oldu. Bunun üzerine Hız. Nuh’a gelip ondan yağmur yağdırması için dua etmesini istediler.⁶⁹⁰ Buna mukabil Hız. Nuh, yağmursuzluk azabından kurtulmaları için inkâr ve isyanlarından vazgeçmelerini istedi.

Aynı şekilde, Hud kavminin de günahları yüzünden yağmursuzlukla cezalandırıldıklarını ve Hız. Hud’un onlara şöyle bir tavsiyede bulunduğunu biliyoruz: “Ey kavmim! Rabbinizden bağış dileyin; sonra da O’na tevbe edin ki, üzerinize göğü (yağmuru) bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günah işleyerek (Allah’tan) yüz çevirmeyin.”⁶⁹¹ Kaynaklar Hud kavminin üç yıl şiddetli kuraklıkla cezalandırıldıklarını ifade eder.⁶⁹² Şu âyet de Hud kavminin kuraklığa maruz kaldığına işaret ediyor: Sonuçta yoğun bir bulutun vadilerine doğru yaklaştığını fark ettiklerinde, “Bu, bize (bereketli) bir yağmur getirecek olan buluttur!” diye haykırdılar. (Ama Hud,) hayır dedi, o, sizin (bu kadar müstehzi şekilde) çabuklaşmasını istediğiniz acıklı bir azabı haber veren bir rüzgârdır.”⁶⁹³

Kur’ân’ı Kerîm, peygamberi daveti inkâr eden bazı kavimlerin bu daveti kabule müsait bir duruma gelmeleri için, şiddetli darlık ve hastalıklara uğrattıklarından bahsetmektedir.⁶⁹⁴ Müfessirler darlık olarak ifade edilen ضَرَاءَ kelimesini şiddetli fakirlik, açlık, kıtlık olarak ifade etmişlerdir.⁶⁹⁵ Darlık yani şiddetli fakirlik/açlık ve

⁶⁸⁸ Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr*, II, 332; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, VIII, 225; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, X, 521–522.

⁶⁸⁹ Nûh 71/11–12.

⁶⁹⁰ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, XVIII, 260.

⁶⁹¹ Hûd 11/52.

⁶⁹² Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, IX, 46; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, I, 118.

⁶⁹³ el-Ahkâf 46/24.

⁶⁹⁴ bk. el-En’âm 6/42; el-A’râf 7/91; el-Mü’minûn 23/75; vb.

⁶⁹⁵ Taberî, *Câmiu’l-Beyân fî Te’vîli’l-Kur’ân*, VI, 8; Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr*, III, 707; Nesefî, *Tefsîru’n-Nesefî*, I, 427.

hastalık hali birçok nedenle ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte, toplumların iktisadi ve sağlık durumunu derinden sarsan kuraklık ve kıtlığın bu durumlara sebebiyet vereceği kuvvetle muhtemeldir.

Ayrıca müfessirler Kur'ân'ı Kerîm'deki birçok âyeti kuraklıkla izah etmişlerdir. Bunlardan sadece şu ikisini zikretmekle yetinelim:

Rum suresinde zikredilen “*Yaptıklarının bir kısmını tatsınlar diye insanların kendi ellerinin kazandığı şeyler yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı. Umulur ki onlar hakka dönerler.*”⁶⁹⁶ ayette geçen yeryüzünde fesadın çıkmasını, Celaleyn, Neseî ve daha başkaları yağmur kıtlığı ve ekin azlığı olarak ifade etmiştir.⁶⁹⁷

Nûr suresinde yağmurun oluşumundan ve doludan bahseden: “*...İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor. O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; (bu bulutların) şimşeginin parıltısı neredeyse gözleri alır.*”⁶⁹⁸ âyetindeki “*dilediğinden de onu uzak tutar*” ifadesini İbn Kesîr, yağmurun tutulması olarak yorumlamıştır.⁶⁹⁹

Tüm bunlar yağmurun yokluğuyla ceza ve azap vesilesi olarak kullanıldığını ve kullanılabileceğini göstermektedir. Bizler burada Kur'ân'ı Kerîm'in daha açık ifade ettiği Firavun dönemindeki kıtlık üzerinde kısaca durmaya çalışacağız.

1.2.2.1. Firavun Dönemindeki Kıtlık

Yüce Allah, uyarıcılar olmaksızın toplumları helak etmediği gibi, toplu helak gelmezden önce o toplumları uyarıcı mahiyette bir takım cüzî musibetler verir.⁷⁰⁰ Hz. Musa'nın davetini inkâr edip İsrailoğulları'na yaptığı zulüm ve işkencelerden taviz vermeyen Firavun ve ailesine de Allah (cc) uyarıcı ve ibret verici bir takım musibetler göndermiştir. Bu musibetlerden birisi de yıllarca süren şiddetli kuraklık ve mahsul kıtlığıdır. Kur'ân'ı Kerîm, bu durumu şu şekilde haber vermektedir:

⁶⁹⁶ er-Rûm 30/41.

⁶⁹⁷ Mahallî v.dğr, *Tefsîru'l- Celâleyn*, s.536; Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, II, 310.

⁶⁹⁸ en-Nûr 24/43.

⁶⁹⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III, 397.

⁷⁰⁰ Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, s.95.

وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقَصْنَا مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ “Andolsun ki, biz de Firavun ailesini yıllarca kuraklık ve mahsul kıtlığıyla cezalandırdık. Umulur ki ders alırlar.”⁷⁰¹

Âyette geçen ve sene kelimesinin çoğulu olan سِنِينَ el- takılı yani السِّنِينَ şeklinde kullanıldığında kuraklık anlamına da gelir.⁷⁰² Bu sebeple bu kelime meallerde kuraklık yılları şeklinde çevrilmiştir. Mısır, yedi yıl şiddetli kuraklık ve buna bağlı mahsul kıtlığı yaşamıştır. Öyle ki, her hurma ağacının sadece tek bir hurma tanesi tutuğu söylenir.⁷⁰³

Âyetin sonunda yer alan “Umulur ki ders alırlar.” ifadesi, cezanın helaki değil, ders almayı hedeflediğini göstermektedir. Elmalılı, ders almayı şöyle anlatmaktadır: Nimet bolluğu ve refah içinde yaşayan ve kendi üstünde hiçbir kuvvet tanımayan, tanımak istemeyen, hakka karşı savaş açmak isteyen mağrur bir kavmin iktisadî hayatına vurulan bu gibi semavî darbeler, henüz cürümlerinin cezası olmamakla beraber, kendilerine hadlerini bildiren ve bu davranışlarına devam ettikleri takdirde başlarına gelecek sonucu ihtar eden birer ilahî uyarıdır.⁷⁰⁴ Böyle bir olayın Mısır arazisi gibi, verimli, bereketli; bol ürün veren bir yerde meydana gelmesi, daha çok dikkatleri çeker, uyanmaya ve düşünmeye sevkeder. Bu topraklar saldıkları başaklarla kendi sahiplerini sırf fasıklıklarından ve Allah tarafından denenmelerinden dolayı geçindirememektedir. Ve bu sadece kendilerine gelebilmeleri için bir imtihan mesabesindedir.⁷⁰⁵

Firavun ve ailesi, başlarına gelen diğer tüm bela ve musibetlerde olduğu gibi yıllarca kuraklık ve mahsul kıtlığıyla cezalandırılmalarından da ibret almadılar. Kendilerine bolluk geldiğinde “Bu bizim hakkımızdır.” dediler. Kıtlığa maruz kaldıklarında bunu Hz. Musa ve müminlerin uğursuzluğuna bağladılar.⁷⁰⁶ Hz. Musa'nın onlara cevabı şöyle oldu:

“(Musa Firavun'a:) “Pek âlâ biliyorsun ki, dedi, bunları, birer ibret olmak üzere, ancak, göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de senin hakikaten mahvolduğunu sanıyorum!”⁷⁰⁷

⁷⁰¹ el-A'râf 7/130.

⁷⁰² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 144; Beydâvî, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil*, I, 510.

⁷⁰³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, VI, 29; Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, I, 434.

⁷⁰⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 118.

⁷⁰⁵ Kutub, *Fi Zilâli'l-Kur'ân*, VI, 223–224.

⁷⁰⁶ el-A'râf 7/131.

⁷⁰⁷ el-İsrâ 17/102.

Bunları Musa (as) şunun için söylemişti: bir ülkenin böylesine kıtlık içinde olması, on binlerce kilometre karelik bir yere çekirgelerin yayılması, güvelerin ülkenin bütün mahsullerini bitirmesi, işte bütün bu bela ve musibetler, herhalde bir sihirbazın işi olamazdı ve hiçbir beşerin gücü de buna yetmezdi.⁷⁰⁸

Aynı şekilde, günümüzde de Kur'ân'ı Kerîm'in ibretlik cezalar olarak gönderildiğini ifade ettiği kıtlık, tufan ve benzeri mucizevî felaketleri, tabiat kanunlarına göre meydana gelen olağan durumlarımı gibi göstermeye çalışanların bu tavırları, Firavun'un bu felaketleri Hz. Musa'nın sihri ve uğursuzluğuyla izah etmesine benzemektedir.

2. KUR'ÂN'I KERÎM'DE YAĞMUR KONULU MESELLER

İnsanları yaratan Allah (cc) olduğu için, onların hangi dilden ve hangi üsluptan anlayacaklarını da en iyi O bilir. Allah, insanları irşâd maksadıyla gönderdiği Kur'ân'ı Kerîm'i kolaylaştırdığını ifade etmektedir.⁷⁰⁹ Bu amaca matuf, Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli konuları anlatılırken teşbih, kinaye, tasrih, ikna, temsil, kınama ve anlatılan şeyi zihne yaklaştırma gibi metotları kullandığını görmekteyiz. Bununla birlikte Kur'ân'ı Kerîm, afakî tasvire önem verdiği gibi; renk ve hareketin tasvirine, karşılıklı konuşmaya kelimelerin çağrışımlarına, nağme ve musikideki ahenge de önem vererek hem göze, hem kulağa, hem hisse ve hayale, hem de fikir ve vicdana seslenmeyi gaye edinmiştir.⁷¹⁰

Kur'ân'ı Kerîm, insanları imana davet ederken vermek istediği mesajı kolaylaştırmak için kullandığı metotlardan biri de mesel üslubudur. Kur'ân-ı Kerîm bu üsluba sık sık başvurmuş, eğitim öğretimde sesli ve görüntülü yayınlardan istifade edercesine bunlardan yararlanmışır. Allah (cc) Kur'ân'ı Kerîm'de insanlar için her çeşit misale yer verdiğini zikreder: “*Andolsun ki biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik.*”⁷¹¹

Mesel kelimesi lügatte; şibih, nazir, delil, hüccet, bir nesnenin sıfatı, halk arasında kabul görüp yayılmış ve meşhur olan sözlerdir. İstılahta ise halk arasında kabul

⁷⁰⁸ Mevdûdî, *Kur'an'da Firavun*, s.90.

⁷⁰⁹ Meryem 19/97; ed-Duhân 44/58; Kamer 54/22.

⁷¹⁰ Derveze, *Kur'ân Cevap Veriyor*, (tr. Abdullah Baykal), Yöneliş Yay, İstanbul, 1988, s.306.

⁷¹¹ ez-Zümer 39/27.

görüp yayılmış, teşbihe dayalı, içerisinde bir düstur ve hikmet taşıyan kinayeli veciz sözlerdir. Bu tarifile mesel, Türkçemizdeki atasözü manasına gelmektedir. Arapça da atasözleri ve deyimler hep mesel ismiyle ifade edilmiştir.⁷¹² Rağib, meseli kısaca: “bir şeyi anlatırken, onu çağrıştıran ve aralarında benzerlik olan bir başka şeyin yardımına başvurmak” olarak açıklar.⁷¹³ Mesel, misalden alınmıştır. O ikincinin halinin birinciye benzetildiği yaygın bir sözdür. Onda asıl teşbihtir.⁷¹⁴ Meseller, halis Arapların fesahatlerinin son noktası, cevami-i kelimi, hikmetlerinin nadirleri, mantuklarının ürünü, konuşmalarının özüdür. Meselde lafız veciz, mana genişir.⁷¹⁵

Kur'ân'ı Kerîm'de bir fikri, bir meseleyi ve bir mücerred mefhumu iyi ve doğru kavratmak için getirilen örnekler ve yapılan benzetmeler mesel diye anılmıştır. Kur'ân'ı Kerîm'de bir çok mesel görürüz. Kur'ân'ı Kerîm'in yaptığı benzetmeler insanların bildiği şeyler cinsindedir. Mesel getirtmekten amaç gizli olanı açık olana, görünürde olmayı görünürde bulunana benzetmektedir. Böylece her şeyin mahiyetine daha sağlam bir şekilde vakıf olunur ve hisler akla mutabık olur.

Kutub, meselle ilgili şunları kaydeder: “Kur'ân'ı Kerîm, gözle görülen hadiselerin, manzaraların, zihinde oluşan soyut mefhumların ve ruhî hallerin yanı sıra insan tipleriyle beşer tabiatını da, hisse ve hayale hitap edecek şekilde tablolaştırır; onlara öyle bir canlılık ve hareketlilik verir ki, zihinde oluşan o soyut mefhumların hareketli bir şekile büründüğü; o ruhî hallerin canlı bir sahneye dönüştüğü; insan tiplerinin canlanıp hayat kazandığı ve beşer hayatının da mücessem bir hal aldığı görülür. Böylece hadiseler, zihinde oluşan tablolar, kıssalar ve manzaralar canlı ve hareketli bir duruma gelir. Dolayısıyla dinleyiciler, hadisenin cereyan ettiği ilk mekâna götürülmüş, manzaralar ard arda dizilmiş olur. İnsan bu tasviri, bizzat şahit olduğu bir hadise olarak zihninde canlandırır.”⁷¹⁶

Teşbih ve temsille anlatım, soyut sade anlatıma nispetle daha etkili, daha kalıcıdır. Böyle bir anlatımdan hem üst düzey idrake sahip kişiler, hem de basit idrak sahipleri beraberce hisselerini alırlar. Nazil olduğu dönemden bu güne gelinceye kadar hemen her kesimden insanın Kur'ân'ı Kerîm derslerinden istifade etmelerinin mühim bir

⁷¹² Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.174.

⁷¹³ İsfehânî, *el-Müfredât*, s.464.

⁷¹⁴ Meydânî, Ebu'l-Fadl Ahmed bin Muhammed, *Mecma'u'l-Emsâl*, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, ts, I, 7.

⁷¹⁵ Ulutürk, Veli, *Kur'an'da Temsilî Anlatım*, İnsan Yay, İstanbul, 1995, s.13.

⁷¹⁶ Kutub, *Kur'ân'da Edebi Tasvir*, (tr. Kamil M. Çetiner), Arslan Yay, İstanbul, 1997, s.53.

sırrı onun teşbih ve temsillerinde gizlidir.⁷¹⁷

Peygamber Efendimiz (sav)'de mesel hakkında şöyle buyurmuştur: “*Kur'an-ı Kerim beş vecih üzerine nazil oldu. Helal, haram, muhkem, müteşâbih ve emsâl. Helali işleyin, haramdan kaçınin, muhkeme tabi olun, müteşâbihe inanin ve mesellerden ibret alın.*”⁷¹⁸ Kendisi de, insanları irşad, terğîb ve terhîb gayesiyle ahlâkî, gaybî ve uhrevî hayata ait bir çok âyetleri tefsir etmiş, bunu yaparken de çok defa temsil yolunu kullanmıştır.⁷¹⁹

Çok sayıda konu akılda kalıcı niteliğinden dolayı Kur'ân'ı Kerîm'de farklı mesellerle anlatılmaktadır. Bu meseller arasında yağmur konulu olanları da önemli bir yer tutar. Kur'ân'ı Kerîm'de diğer mesellerde olduğu gibi, yağmur olayı üzerinden verilen mesellerle de birçok konu kolayca anlaşılacak şekilde takdim edilmektedir. Zira yağmur insanların yakinen bildikleri, her zaman gördükleri, yaşadıkları bir olaydır. Onunla ilişkilendirilerek verilecek bir mesaj rahatça içselleştirilip zihinlerde unutulmayacak şekilde yerini alabilir.

Kur'ân'ı Kerîm'de, âhiret hayatı başta olmak üzere, münafığın içinde bulunduğu buhranlı durum, hak bâtil ayırımı, dünya hayatının geçiciliği, Allah rızası için mallarını harcayanların hali, gösteriş için yapılan harcamaların fayda sağlamayacağı gibi soyut ve anlaşılması güç bir çok mevzu, yağmur üzerinden verilen mesellerle, somutlaştırılarak insan zihnine yaklaştırılmaktadır. Böylelikle, ancak çok uzun ifadeler ardından anlaşılması muhtemel bu önemli konular, herkesin anlayabileceği veciz, yalın fakat zengin çağrışımlar uyandıracak formda, maddeden manaya intikal eden bir metot kullanılarak, hedef kitleye sunulmuş olur.

2.1. Sağanak Yağmura Tutulmuş Kişi

Yağmurla ilgili mesellerden biri Bakara suresinde zikredilmektedir. Bu meselde Yüce Allah, münafıkların, manen, hayret, dehşet, korku, şiddet ve sıkıntı içerisindeki hallerini, karanlık bir gecede, içerisinde şiddetli gök gürlemesi, göz alıcı şimşek çakışları, yıldırımlar ve korkular bulunan sağanak halindeki yağmura tutulmuş kişilerin durumuna benzetiyor:

⁷¹⁷ Eren, Şadi, *Kur'ân'da Teşbih ve Temsiller*, Yeni Akademi Yay, İstanbul, 2006, s.249.

⁷¹⁸ Suyûtî, *el-Itkân Fî Ahkâmî'l-Kur'ân*, II, 343.

⁷¹⁹ Yıldırım, Suat, *Peygamberimizin Kur'an Tefsiri*, Kayıhan, İst. 1983, s. 336.

“Yahut (onların durumu), gökten sağanak halinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, gürültü ve şimşek bulunan yağmur(a tutulmuş kimselerin durumu) gibidir. O münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkırlar. Hâlbuki Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.”⁷²⁰

Bu temsil, münafığın içinde bulunduğu buhranlı hali şöyle tasvir ediyor: “Münafıkların hali yağmura tutulanlar kıssasına benzer ki, semanın her tarafından bardaktan dökülür gibi kuvvetli bir yağmur, onda türlü türlü karanlıklar var. Gece karanlığı, kara yağmur bulutu dünyayı kaplamış, yağmurun yoğunluğu da bunlara eklenmiş, insanın içini sıkıyor mu sıkıyor; göz, gönül kararıyor mu kararıyor. Şu halde karanlıklar katmerlenmiş. İç dış zifiri karanlık. Bundan başka dehşetli bir gök gürültüsü, titretici bir patlayışı, gürleyişi var ki, beyinlerde çatlıyor, ufuklarda gürüyor. Bir de şimşek, şimşek çakışı, çakıp şakıdıkça, parlayıp yıldırıdıkça bir ümit ışığı gibi karanlıkları yarıyor, yürekleri ağza getiren bir heyecan veriyor. Bunlara tutulanlar, o ateşli kamçılardan, o dehşetli şerarelerden, yıldırımdan parmaklarını kulaklarına tıkıyorlar. Bunu da ölüm korkusuyla, ölümden sakınmak için yapıyorlar. Lakin kulak tıkamak neye yarar? Korkunun ecele faidesi ne? Allah bütün kâfirleri her taraftan, içlerinden dışlarından, dünyalarından âhiretlerinden kuşatmıştır.”⁷²¹

Münafıkların halini gözler önüne seren bu meseldaki unsurlar şu şekilde yorumlanmıştır:

Âyette Allah (cc), sağanak, kuvvetli ve bol yağmuru İslâm dinine veya Kur’ân’ı Kerîm’e/vahye,

Zulümat (Karanlıklar), inanmayanların şüphelerine veya küfür ya da nifaklarına, Ra’d ve berk (gök gürültüsü ve şimşek), vaad ve vaide,

Yıldırımlar, Müslümanlardan münafıklara gelen bela, musibet ve felakete ya da hoşlarına gitmeyen cihad, zekât ve benzeri diğer şeri mükellefiyetlere işaret eder.⁷²²

Bu temsilde anlatılan kişi dehşet ve sıkıntı içerisinde ne yapacağını bilmemektedir. Olumsuzluklar her tarafını kuşatmıştır. Bu münafık psikolojisidir. Hâlbuki böyle bir kişi, hemen yanı başındaki vahye iman etse, ölü toprağın yağmur

⁷²⁰ el-Bakara 2/19.

⁷²¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 221.

⁷²² Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, I, 28–29; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, I, 260; Mahallî v.dğr, *Tefsîru'l- Celâleyn*, s.4; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 221-222.

sayesinde yeşerip hayat bulması gibi, şüphe ve nifaklarla kaplı kalbi tüm kirini pasını atarak yeşerip hayat bulacak, etrafındaki tüm olumsuzluklar ortadan kalkacaktır. Âyette yağmurla temsil edilen vahiy ve iman, esasen yağmurun canlılar için hayat kaynağı olması gibi insanın manevi hayat kaynağıdır. Fakat şiddetli yağmurların yarar yerine zarar vermesi gibi, iman ihlâsla bütünleşince faydalı, ihlâssız olunca da zararlı olur. Münafıkların imanı kalplerine inip ihlâsla bütünleşmediği için onlara fayda sağlamamaktadır.⁷²³

Gök gürültüsü ve şimşek, zaman zaman bu münafıkların kalbinde parlayan iman nurunun bir parlıtsıdır. Münafıklar parmaklarını kulaklarına tıkayıp sağır kesilmeye, küfür karanlıkları içinde kalıp kör kesilmeye çalışıyorlar ki, yağmur misali inip kendilerini her taraftan ihata eden vahiyden kaçış yolu bulamıyorlar. Öyle ki iman edip dinlerini terk etmek onlara ölümden beter gelir.⁷²⁴ Ortadaki tablo şudur: İslâm nimeti yağmur gibi inmekte, Kur'ân âyetleri insanlığın önünü aydınlatmakta ve âyetler gümbür gümbür uyarmaktadır; fakat münafıklar ısrarla iç dünyalarını karanlığa ve kalplerini ölüme mahkum etmişlerdir.⁷²⁵

Bu tablo münafıkların, müminler ile buluşmaları "şeytan" sıfatlı elebaşlarının yanlarına gidişleri, hemen şimdi söyledikleri bir sözden ansızın caymaları, bir süre önce aradıkları hidayetten ve ışıktan karanlığın ve sapıklığın kucağına düşmeleri arasında geçen zikzaklı hayatlarının içerdiği çölü, kargaşayı, endişeyi ve titreşimleri son derece canlı bir biçimde ve sezgiye dayalı bir ifade tarzı ile gözlerimizin önüne sermektedir. Bu manzara, belirli bir psikolojik durumu semboller aracılığı ile yansıtan, belirli bir düşünce biçimini somutlaştıran elle tutulur, gözle görülür bir manzaradır.⁷²⁶

Bu mesel zımnen: “Hakikate sırt dönmenin mazereti yoktur, küfrün bahanesi geçersizdir. Zira sağır olsanız gök gürültüsünü duyar, kör olsanız şimşegi görürsünüz.”⁷²⁷ demektedir. Yine bu mesel, münafık ve kâfirlerin tam bir ihlâsla iman edip bu dehşetli ve sıkıntılı hallerinden kurtulmalarına bir teşviktir.

⁷²³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, II, 63.

⁷²⁴ Mahallî v.dğr, *Tefsîru'l-Celâleyn*, s.4.

⁷²⁵ Işıcık, *Kur'an Meâli*, s.10.

⁷²⁶ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, I, 93.

⁷²⁷ İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s.11.

2.2. Kaya Üstüne Yağan Yağmur

Yüce Allah, infak yapmayı teşvik etmiş, fakat infakı yapan kişinin bunu yaparken kalpleri kırmamasını, fakiri küçümsemek suretiyle ona eziyet etmemesini ve yapılan iyiliğin başa kakılmamasını, aynı zamanda bunu yaparken gösterişten kaçınılmasını emretmiştir. Aksi halde yapılan infaktan sevap yerine günah geleceğini kaya üstüne yağan yağmur temsiliyle ifade etmiştir:

“Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.”⁷²⁸

Âyette, “Allah'a ve âhiret gününe inanmayanlar” diye sıfatlanan kimselerden maksat, münafıklardır.⁷²⁹ Çünkü kâfirlerin, mallarını gösteriş için harcamaları beklenemez. Zira onların kâfir oldukları bilindiği için müminler, onların mallarını sevap bekleyerek harcamadıklarını bilmektedirler. Bu itibarla, kâfir ve müşriklerin mallarını gösteriş için harcamaları anlamsızdır. Hâlbuki münafıklar görünüşte kendilerini Müslüman gibi gösterdiklerinden, müminler onların harcamalarının, Allah rızası için olacağına ihtimal verirler. Onlar da müminlere gösteriş yapmak için harcarlar. Fakat gerçekte Allah rızası için harcamadıklarından, karşılığında hiçbir sevap alamazlar. Hakiki müminler de mallarını Allah rızası için harcadıkları halde neticede bunu başa kakarlar veya mallarını verdikleri kimselere herhangi bir eziyette bulunacak olurlarsa onlar da tıpkı mallarını gösteriş için harcayan münafıklar gibi hiçbir sevap alamazlar.⁷³⁰

Bu âyetteki temsilde, riya için malını harcayan kimse, müşebbehtir. Müşebbehün bih ise, kaypak kayadır.⁷³¹ Yağmur, cömertlik ve harcamaktır. Yağmurun düştüğü sert ve çıplak kaya ise bu harcamada güdülen kötü niyettir. İnce toprak tabaka ise kötü niyeti saklayan ve harcamayı iyi gösteren sözde fazilettir. Her ne kadar yağmur yağarak bitkileri büyütüyorsa da, eğer üzerinde ince bir toprak tabakası olan bir kayaya düşerse,

⁷²⁸ el-Bakara 2/264.

⁷²⁹ Mahallî v.dğr, *Tefsîru'l- Celâleyn*, s.55; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, I, 430.

⁷³⁰ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, III, 64.

⁷³¹ Ulutürk, *Kur'an'da Temsilî Anlatım*, s.43.

üstündeki toprağı akıtıp kayayı çırılçıplak bırakarak, gerçekte, o kayaya zararlı olur. Aynı şekilde cömertlik ve eli açıklık, fazileti geliştiren bir güç olmasına rağmen iyi niyetle yapılmadığı zaman fazileti geliştirmez. Bu şartlar olmaksızın infak edilen servet, aynen, üzeri ince bir toprak tabakası ile kaplı çıplak kayaya düşen yağmur gibi boşa gitmiş olur. Öyle bir sadaka böyle bir taş üstüne atılmış tohum gibi zayi olur gider.⁷³²

Sonunda başa kakılan ve gönül incitilen bir yardım, Allah adına değil, gösteriş için yapılan bir yardımdır. Allah adına yapıldığı izlenimi verilerek gerçekte başkaları görsün için yapılan her eylem, daha derinlerdeki bir probleme işaret eder: Allah tasavvurundaki probleme. Ahlaki temelden ve samimiyetten yoksun olan her iyi görünüşlü davranış, gerçekte oldukça kırılğan ve yüzeyseldir; tıpkı üzerini ince bir toprak tabakasıyla örtmüş bir kaya gibi. Aslında ideal bir bahçe ya da tarla görünümü veren bu yerin toprağını sıyırdığınızda altından katı ve gerçek yüzü çıkar; meğerse o hiçbir şeyin ekilemeyeceği, ekilse dahi bitmeyeceği bir kayaymış. Zımnen: Allah kendisine karşı kullanacağınız her maskeyi, kayanın toprağını yağmurla sıyırdığı gibi sıyırır atar.⁷³³

Mülk, Allah'ın olduğu için, veren de Allah'ın mülkünden verdiğini bilerek O'nun rızası dışında bir gaye gütmemelidir. İnfak edilen şeylerin başa kakılması ve alana eziyet edilmesi, bütün sevapları alıp götürdüğü gibi, insanı Allah rızasından da mahrum eder. Şu halde iyilikleri, gösterişle, minnet ve eza ile değil, ihlâs ile yapmak gerekir. Bu meselde verilmek istenen mesaj budur.

2.3. Tepedeki Bahçeye Yağan Yağmur

Allah (cc), bundan bir önceki meselde başa kakan ve inciten infak ehlinin durumundan bahsedince, bu şekilde infak etmeyeninin durumunu onun peşinden gelen meselle zikretmiştir:

“Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir

⁷³² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, 210–211.

⁷³³ İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s.93–94.

çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir.”⁷³⁴

Riya ile örtülü katı kalbi, üzerinde topraktan bir örtü bulunan kaya temsil edince, mümin kalbi de bir bahçe temsil etmektedir. Bu bahçenin toprağı, üzerinde bir avuç toprak bulunan kayaya karşılık mümbit ve derincedir. Manzaradaki şekillerin uygunluk oluşturması için bir tepenin üzerindeki bahçeye karşılık, üzerinde bir avuç toprak bulunan kaya yer almaktadır. Şiddetli bir yağmur yağdığı zaman oradaki hafif toprak örtüsünü giderdiği gibi buradaki verimli toprağı gideremez. Üstelik bu, toprağı canlandırır, verimini artırır ve yeşertir.⁷³⁵

Buradaki temsilin çizdiği tabloyu şöyle ifade edebiliriz: Malımı Allah için, Allah yolunda harcayan ve böyle yapmakla da nefsinin hayır işleme konusunda eğitip sağlamlaştırmayı amaçlayan kimse, toprağı mümbit büyük bir arazi gibidir. O kendi kapasitesi ve elindeki imkânları oranında iyilik eder; cömertlikte bulunur. Kendisine çok mal gelirse, Allah yolunda o kadar çok mal harcar. Kendisine az mal gelirse, mali gücü oranında malını Allah için kullanır. Onun hayır ve iyiliğı, az yağmur da olsa, çok yağmur da olsa mutlaka ürün veren bahçe gibi, kesintiye uğramaz.

Allah rızasını kazanmak ve imanını kuvvetlendirmek için mal infak edenler müşebbeh, sulandığı takdirde iki kat ürün veren tepe üzerindeki bahçe müşebbehün bih dir. Bu meselde, Allah rızası ve ruhundaki cömertliğı kuvvetlendirmek için malını harcayan kimse, toprağı oldukça verimli sık ağaçlı, bitkisi oldukça bol, güneş ve havadan gereğı gibi yararlanabilen, bol yağmur alan ve verimini iki kat veren yüksekçe bir yerde bulunan bahçeye, yapılan çok harcama, kuvvetli yağmura, az harcama ise, yağmur çisintisine benzetilmektedir. Yüksek yerdeki mümbit bir bahçeye düşen yağmurun çok ya da az olması, bahçenin verimliliğinden bir şey kaybettirmediğı gibi, böyle mümbit bir bahçeye benzetilen kişinin de az veya çok infakta bulunması sevabından bir şey kaybettirmez. Zira böyle bir kişi infakı kimseler görsün diye değil, sadece Allah rızası için yapmaktadır.

Bir önceki meseli de göz önünde bulundurduğumuzda hem minnet ve eziyet edenler, hem de Allah'ın rızasını arayanlar bir şeyler vermektedir. Fiil aynı olmakla

⁷³⁴ el-Bakara 2/265.

⁷³⁵ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, II, 87.

beraber netice bir değildir.⁷³⁶ Bu meselden elde edilen fayda, Allah yolunda ihlâs ile Allah yolunda mal sarfetmeye teşviktir.⁷³⁷

Bu meselde dikkat çeken başka bir nokta da, Allah'ın mümbit bahçeyi tepede yani yüksek bir yerde kurulan bir bahçe olarak vasıflandırmasıdır. Bilindiği gibi yağış, genellikle yüksekliğe bağlı olarak artar. Hava yükseltilere çıktıkça soğur bunun neticesinde içindeki nemi taşıyamayarak yağış olarak yeryüzüne indirir.⁷³⁸ Dağlar da yüksekliklerinden dolayı daha çok yağış alır. Çünkü hava kütleleri yer değiştirirken önlere çıkan dağ engeli boyunca yükselmek zorunda kalarak soğumaktadır. Bunu sonucunda hava kütesindeki nem yoğunlaşmakta ve yağış olarak bu yüksek dağlara inmektedir. Bu sebeple dağların az olduğu bölgelerde yağmur da az yağar; dolayısıyla verim ve ekin az, kumlu çöller ise çok olur. Âyette tepede kurulan bahçenin bol yağmur alma eğiliminde olduğuna işaret edilmektedir. Aynı zamanda bunu “*Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer*” ifadesinden de anlamak mümkündür.

Ayrıca teşbih sanatının yapıldığı bu âyette sulanması halinde toprağın iki kat ürün vereceği haber verilmiştir. Çünkü bitkilerin temel ihtiyacı olan ve toprakta çeşitli tür ve miktarlarda bulunan maddelerin, bir bitkinin bitmesi ve gelişmesini sağlayacak hale gelmesi su sayesinde olmaktadır.⁷³⁹

Tüm bunlar, Kur'ân'ı Kerîm'in meseller getirirken bile bazen böyle ilmî işaretlere yer vermek suretiyle her yönden mucize olduğunu ortaya koymaktadır.

2.4. Dünya Hayatı ve Gökten İnen Su

Kur'ân'ı Kerîm, âhiret hayatının ebediliğini anlatırken öncelikle dünya hayatı üzerinde durmakta onun geçiciliğini vurgulamaktadır. Böylece muhatap zihninde dünya ve âhireti karşılaştırma yoluna başvurarak dünyanın değersizliği, buna mukabil asıl kazanılması gerekenin ebedi âhiret yurdu olduğu sonucunu çıkaracaktır. Kur'ân'ı Kerîm dünya hayatının geçiciliğini değişik şekillerde ifade ederken bunu hem akla, hem de hislere hitap edecek yollarla anlatmaktadır. Bu yollardan biri de bunun yağmur konulu mesellerle anlatılmasıdır.

⁷³⁶ Eren, *Kur'ân'da Teşbih ve Temsiller*, s.57.

⁷³⁷ Ulutürk, Veli, *Kur'an'da Temsili Anlatım*, s.43.

⁷³⁸ Erinç, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, s.78.

⁷³⁹ Dartma, *Kur'an ve Ekoloji*, s. 64.

İğreti dünya hayatının durumunu, gökten indirilen su ile sembolize eden âyetlerden biri şöyledir:

“Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü ziynetini takınıp, (rengârenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (âfetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden kopararak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.”⁷⁴⁰

Allah (cc), bu âyette dünya hayatının geçiciliğini anlatırken bunu yağmur ile bitkiler arasındaki ilişkiyle ortaya koymaktadır. Topraklar yağmuru emince bitkiler çıkar, gürleşir, sarmaş dolaş olur. Bin bir çeşit bitkiyle süslenerek rengârenk olan yeryüzü, albenisiyle kendisine hayran bırakan bir geline benzemektedir.⁷⁴¹ Arzda yaşayanlar bu geline sahip olacaklarını zannederler. Fakat o kimseye yar olmaz. Bütün süsü, tatlılığı, biçilmiş ekin misali ortadan kaybolur. Âyette *“biçilmiş bir hale getiririz...”* ifadesi, bu akibete işaret ediyor. Âyet, dünya hayatının fenasını, zevalini, kıymetinin ve lezzetinin azlığını temsil yoluyla anlatmaktadır. Bu cihetten bakıldığında, âyet dünyanın zevalinin süratini göstererek insanları ondan uzaklaştırmakta, diğer âleme yönelmelerini ve onun mutluluğunu aramalarını sağlamaktadır.⁷⁴²

Kutub, âyetin ortaya koyduğu tabloyu şöyle aktarmaktadır: İşte su, gökten iniyor. Bitki onu emiyor. Onunla kaynaşıyor. Bereketleniyor ve gelişip güzelleşiyor. İşte yeryüzü! Bütün güzelliklerini takınmış, bir gelin gibi, gelin olmaya süslüyor ve açılıp saçılıyor. Sahipleri onunla övünüyorlar. Sanıyorlar ki, yeryüzü kendi çabaları ile böyle güzelleşiyor, iradeleri ile süslüyor. Orada yetki sahiplerinin kendileri olduklarını, bir başkasının yeryüzünü istemedikleri biçimde değiştiremeyeceğini, hiç kimsenin bu konuda kendilerine karşı gelemeyeceğini sanıyorlar! Onlar, bu bereketlenmiş bolluk ve şatafatlı, rahatın sevinci, güven verici huzurun sarhoşluğu içindeyken: *“Bir gece veya gündüz ona emrimiz (âfetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz.”* Dünya budur işte.

⁷⁴⁰ Yûnus 10/24.

⁷⁴¹ Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, I, 535; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, I, 540.

⁷⁴² Eren, *Kur'ân'da Teşbih ve Temsiller*, s.116.

Orada güven ve huzur yok. Yerinde kalma (sebat) ve yerleşme (istikrar) yok. İnsanlar sınırlı şeylerin dışında onun hiçbir nimetine sahip olamazlar. İşte budur dünya.⁷⁴³

Resûlullah (sav)'de bu âyetteki meselle verilen mesaj olan dünya hayatının geçiciliğini şöyle ifade eder: “*Kıyamet günü, dünya nimetinden en çok nasibini alan kimse getirilip ateşe bir defa daldırıldıktan sonra kendisine, hayatında hiç hayır gördün mü? Sana orada hiçbir nimet uğradı mı? diye sorulur. O da, hayır, diye cevap verir. Sonra dünyada en çok azap ve sıkıntı çeken kimse getirilip (Cennet) nimetine bir defa daldırıldıktan (sokulduktan) sonra kendisine sorulur: Hayatında hiç sıkıntı çektin mi? O da, hayır, diye cevap verir.*”⁷⁴⁴

Âyette, dünya hayatının geçiciliği, ahiret hayatının kalıcılığı vurgulanmakta ve insanoğlunun geçici olandan kalıcı olana yönelmesi teşvik edilmektedir. Olaylara ibret nazarı ile bakan insanlar bu geçiciliği bir bitkinin hayatında dahi açık bir şekilde görecekler ve dünyanın güzelliklerine aldanmak yerine, sonsuz mutluluğa ulaşmak için gayret edeceklerdir.

2.5. Hak-Bâtl Ayırımında Su ve Köpük Misali

Hak ve bâtl, birbirine mukabil iki kavramdır. Bunlar gündüz ve gece, beyaz ve siyah gibi birbirinden farklılık arzeder. Hak müsbet, bâtl menfidir.⁷⁴⁵ Kur'ân'ı Kerîm, tabiattan örnekler vererek hak-bâtl ayırımını anlatmakta, bu ikisi arasındaki farkı insan gözlemlerinden istifade ederek maddi olaylarla açıklamak suretiyle maddeden manaya giden bir yöntem kullanmaktadır. Şu âyet hak ve bâtl mukayesesini gayet anlaşılır bir şekilde gözler önüne sermektedir:

“*O, gökten su indirdi de vâdiler kendi hacimlerince sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya (diğer) eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile bâtla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.*”⁷⁴⁶

⁷⁴³ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, VII, 539.

⁷⁴⁴ İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *es-Sünen İbn Mâce*, I-II, (thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî), Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts, zühd, 3.

⁷⁴⁵ Eren, *Kur'ân'da Teşbih ve Temsiller*, s.181.

⁷⁴⁶ er-Râd 13/17.

Bu âyette birden fazla teşbih bulunmaktadır. Müfessirlerin geneli, “Allah (cc), bu âyette Kur’ân’ı Kerîm ve kalplerin aynı zamanda hak ve bâtılın meselini vermiştir.” demişlerdir.⁷⁴⁷ “*O, gökten su indirdi de vâdiler kendi hacimlerinde sel olup aktı.*” ifadesiyle Allah, gökten inen yağmuru Kur’ân’ı Kerîm’e, vadileri de kalplere benzetmiştir. Çünkü tıpkı gökten inen yağmurların vadilerde karar kılması gibi, kalplerde de Kur’ân ilimlerinin nurları karar kılıp yerleşir. Yağmur suları vadilerin genişliği ve darlığı nisbetinde oluşup, karar kıldığı gibi, her kalp de Kur’ân ilimlerinin nurundan ancak o kalbin temizliği, kirliliği, anlayışının kuvvetli veya eksik olması kabilinden, ona uygun olan şeyler yerleşir, karar kılar. Buna بِقَدْرِهَا *kendi hacimlerinde* ifadesi işaret etmektedir.⁷⁴⁸

Resûlullah (sav)’in de şu hadislerinde Kur’ân’ı Kerîm’i yağmura benzetmesi yukarıdaki teşbihin ne kadar isabetli olduğunu ortaya koymaktadır: “*Allah’ın benimle göndermiş olduğu hidayet ve ilmin misali, yere isabet eden yağmurun misali gibidir. Yeryüzünde tertemiz bir yer vardır ki suyu kabul eder, birçok otlar bitirir. Yeryüzünde çorak bir yer vardır ki suyu tutar ve Allah (cc) onunla insanları faydalandırır; ondan içerler, (hayvanlarını) sularlar, (arazilerini) sular ve ziraat yaparlar. Yağmur yeryüzünden başka bir yere de isabet eder ki orası düz ve kaygan bir yer olup suyu tutmaz ve ot da bitirmez. İşte Allah’ın dininde bilgin olup Allah’ın benimle göndermiş olduğuyla faydalandığı, bilen ve öğreten kimse ile buna başını kaldırıp ilgilenmeyen, benimle gönderilen Allah’ın hidayetini kabul etmeyen misali budur.*”⁷⁴⁹

Âyet-i kerîmede aynı zamanda faydalı ve ebedi olmasında hak için, faydasız ve hemen sona ermesinde bâtıl için iki misal daha bulunmaktadır. “*Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü.*” ifadesi yağmurla birlikte vadilerde sellerin oluşup aktığını ve akıntının yüzeyde biriken ne kadar köpük, tortu ve atık varsa hepsini alıp götürdüğünü hatırlatır. Buradaki temsilde hak gökten inen yağmurlarla akmaya başlayan sel sularına; bâtıl ise su yüzündeki köpük, tortu ve atığa benzetilmiştir.

Su, köpüğün altında sessizce akıp gitmekte, hiçbir zaman kaybolmayarak bir

⁷⁴⁷ Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, I, 635.

⁷⁴⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIII, 427; benzer izahlar için bk. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 356; Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, I, 635; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur’âni'l-Azîm*, II, 668; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, IX, 259; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur’ân*, II, 519; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsîr*, II, 76; Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*, VI, 3058; Karaman, v.dğr, *Kur’an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 258; v.dğr.

⁷⁴⁹ Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İlim, 20; Müslim, *Sahîh-î Müslim*, Fedail, 15.

dolaşım halinde devamlı olarak varlığını sürdürmektedir. Arazi üzerinden akıp giderken toprak tarafından emilerek bir yandan da ona hayat vermekte, her türlü nebatın bitmesini sağlamaktadır. Ayrıca yağın yağmurla birlikte toprak için çok faydalı maddeler de iner. Bu hakkın misalidir. Hak her açıdan faydalıdır. Şatafatlı değildir; ama o hep güçlüdür, kudretlidir ve mütevazıdır.⁷⁵⁰ Bâtil ise su yüzeyindeki köpük, tortu ve atık gibidir. Onlardan istifade edilmez, ayrılır, parçalanır ve vadinin iki tarafına giderler, ağaçlara takılır ve rüzgârlar onları alıp gider.⁷⁵¹

Hayat sahnesindeki hak ile batılın durumu da tıpkı bunun gibidir. Batıl her tarafı kaplar, üstün görünüp kabardıkça kabarmabilir. Gelişip her tarafı sarabilir. Ama köpükten ya da tortudan başka bir şey değildir. Çok geçmeden bir gerçekliği olmadığı, kalıcı bir şey olmadığı ortaya çıkacaktır. Ama hak, hep sessiz ve sakindir. Hatta kimi zaman bazıları hakkın köşesine çekildiğini, bozulduğunu, kaybolduğunu, hatta ölüp gittiğini sanabilir. Fakat hak, hayat kaynağı olan su gibi, saf maden gibi yeryüzünde insanların yararı için hep varlığını sürdürecektir.⁷⁵² Kısacası, hak bu su gibi devamlı ve kalıcıdır, bâtil ise su üzerindeki köpük gibi yok almaya mahkûmdur.

Âyet-i kerîme “*süs veya (diğer) eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur.*” buyurmak suretiyle hak ve bâtil için ikinci bir misal daha verir. Allah (cc) yeryüzüne, sudan başka altın, gümüş, bakır, kalay ve daha başka madenler de indirmiştir. İnsanlar bunları takı veya kullanacak kap kacak, araç gereç yapmak için eritmek ve süzmek maksadıyla üzerlerine ocak yakarlar, onlar da Allah’ın her birine ihsan ettiği bir ısı derecesine gelince erirler, su gibi bir sıvı haline gelirler. Sel sularında olduğu gibi, bu eriyikler üzerinde de bir küf, bir köpük oluşur. O köpük, atılır gider ki, bâtil işte böyledir. Süzölmüş madenler de takı veya eşya yapılır. Elden ele dolaşır, bir süre insanlar onlardan faydalanır. İşte hak da böyledir.⁷⁵³ Hak ile bâtil bir araya geldiği zamanda bâtil için sebat ve devam yoktur. Bu sebeptir ki Allah (cc): “*Köpük atılıp gider.*” buyurmuştur.⁷⁵⁴

Hak ve bâtilin durumunu anlatan bu ikinci teşbihten şu anlam da çıkabilmektedir: Madenlerin bulunması ve ayrıştırılmalarında beşerin kesbi söz konusu

⁷⁵⁰ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*, VI, 3059;

⁷⁵¹ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, II, 668.

⁷⁵² Kutub, *Fi Zilâli’l-Kur’ân*, VIII, 532.

⁷⁵³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, V, 138.

⁷⁵⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, II, 669.

olduğu gibi, madenler misali örtülü nice gerçek bilginin ortaya çıkarılması ve netleştirilmesinde de beşerin çalışması söz konusudur. Ancak bu bilgilerin de tamamı yakînî bilgi türünden değildir. Bunun da posa kabilinden atılması gereken kısımları vardır.⁷⁵⁵

2.6. Dünya Hayatının Misali

Yüce Allah, insanların mal ve evlat çokluğuyla övünüp şımarmalarına sebep olan dünya hayatını ve şatafatını, bununla birlikte çabucak zeval buluşunu; sularıyla, ağaçlarıyla, çiçekleriyle ve yeşillikleriyle son derecede güzel olan ve fakat bir süre sonra kuruyup harap olan bitki örtüsünün bünyesine girip ona hayat veren yağmura benzeterek⁷⁵⁶ bundan ibret almamızı istiyor:

“Onlara şunu da misal göster: Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, bu su sayesinde yeryüzünün bitkisi (önce gelişip) birbirine karışmış; arkasından rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelmiştir. Allah, her şey üzerinde iktidar sahibidir. Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise, Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır.”⁷⁵⁷

Âyette anlatılmak istenen gerçek şu; bu dünya hayatı tıpkı yeşilliklerin az bir süre kalmalarından sonra kurumaları misali dünya hayatının parlaklığı da tıpkı bu yeşillikler gibi solacak ve yok olup gidecektir. Yeşilliklerin bitim süresi ne kadar az ise dünya hayatı da öyledir. İşte bu bir durumun diğer bir duruma benzetilmesidir.⁷⁵⁸

Âyet, etrafında olup bitenlere dikkat eden bir insanın, bir bitkide dahi kendi hayatının başlama, gelişme ve tükenip son bulma safhalarını açık bir şekilde görebileceğine işaret etmektedir. Sonunda nasıl ki bu bitki, yağmurun kesilmesinden dolayı kuruyup⁷⁵⁹ rüzgârın gücüne bile dayanamayarak etrafa savruluyorsa, insanın da yeryüzündeki iktidar göstergeleri olan mal ve evlatları yok olup gidecektir. Bu sebeple ifade, *“...ölümsüz olan iyi işler ise, Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır.”* şeklinde devam ederek, insanı baki olan hayırlı fiillere teşvik etmektedir.

⁷⁵⁵ Eren, Kur’ân’da Teşbih ve Temsiller, s.183.

⁷⁵⁶ Özek, v.dğr, *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, s.298.

⁷⁵⁷ el-Kehf 18/45–46.

⁷⁵⁸ Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, II, 17.

⁷⁵⁹ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, X, 357.

Kurtubî, Yüce Allah'ın dünyayı gökten indirilen suyla temsil etmesini şöyle değerlendirmektedir: “Su belli bir yerde sabit kalmayarak geçip gittiği gibi, dünya da böyle fanidir kimseye ebedi olarak kalmaz. Su belli bir halde karar kılmadığı gibi, dünya da öyle kararsızdır. Yine hiç bir kimse suya girip de ıslanmadan çıkamaz. Dünya da böyledir, kim dünyaya dalarsa, dünyanın fitne ve afetinden kurtulamaz. Su, belli bir ölçüde olursa faydalı olur ve bitkinin yeşermesini sağlar. Ancak, belli ölçüyü aşarsa zarar verir ve telef edici olur. Aynı şekilde dünyalıkların da ihtiyaç kadarı faydalıyken fazlası zararlı olmaktadır.”⁷⁶⁰

“*Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür.*” Allah (cc), dünya hayatının geçiciliğini gökten inen su meseliyle anlattıktan sonra, dünya hayatında insanın kendisine karşı en fazla zaaf gösterdiği şey olan mal ve evlatlardan bahsederek bunların geçici dünya hayatının birer süsü olduğunu ifade etmektedir. Böylece Yüce Allah, bu geçici şeylere bağlanılmaması gerektiğine vurgu yaparak dünyevileşme tehlikesine dikkatleri çekmektedir.

2.7. Ölü Toprağın Yağmurla Canlanması

Kur'ân'ı Kerîm'in en temel esaslarından birisi öldükten sonra dirilmedir. İnsanlar uyudukları gibi bir gün ölecekler, sabaha uyandıkları gibi haşrin sabahında dirilecekler. Kur'ân'ı Kerîm, bu gerçeği ifade ederken “Allah sizi diriltecek” deyip bırakmaz. Bunu teşbih ve temsillerle zihinlere yaklaştırır. Kıyas yoluyla bu büyük meselenin anlaşılmasını sağlar.⁷⁶¹

Kur'ân'ı Kerîm, öldükten sonra tekrar dirilmeyi insanların anlayacakları tarzda farklı şekillerde dile getirmektedir. Toprağın canlanması benzetmesi, insanın nihaî olarak yeniden dirilmesinin bir temsili olarak Kur'an'da çok sık zikredilmektedir. Yüz binlerle ifade edilen bitki türünün her yıl son baharda ecelinin gelmesiyle öldüğü, ilkbaharda Allah'ın azametinin bir nişanesi olan yağmurların ölü toprağı sulamasıyla tekrar yeşererek canlandıkları misalidir. Hiç şüphesiz ki ölümden sonra dirilmeyi temsil eden bu tablo insanların gözü önünde her yıl cereyan ettiği için âhirette dirilmenin en kolay anlaşılır misallerinden birini teşkil etmektedir.

⁷⁶⁰ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, X, 356.

⁷⁶¹ Eren, Kur'ân'da Teşbih ve Temsiller, s.225.

Ölü toprağın yağmurla canlanmasının yeniden dirilmeye misal olması, Kur'ân'ı Kerîm'in değişik yerlerinde muhataplara sunulmaktadır. Bunlardan biri şu şekildedir:

*“Senin yeryüzünü boynu bükük, kupkuru görmek de Allah'ın kudretinin delillerindendir. Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, harekete geçip kabarıp. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir.”*⁷⁶²

Âyette geçen **خاشعة** kelimesi boynu bükük, kupkuru diye çevrilmiştir ki, bu kelime huşu'dan gelmektedir. Yeryüzü yağmur yağmaya yağmaya sararmış onda hayattan bir eser kalmamış, solgun, bitkin, hareketsiz, kuru, çorak bir toprak gibidir. Bu haliyle boynu bükük huşu içerisindeki kişiye benzetilmiştir.⁷⁶³ Huşu, kişinin zelilliğini, Allah karşısındaki tevazu ve alçaklığını kabul etmesi demektir. Dolayısıyla bu ifade, yerin, yağmurdan ve bitkilerden uzak kaldığı zamanki durumunu anlatmak için, teşbihen kullanılmış olan bir ifadedir.⁷⁶⁴

Şu âyette de aynı mesaj benzer ifadelerle verilmektedir:

*“Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarıp ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir.”*⁷⁶⁵

Bu âyette ise yeryüzü hareketsiz uyku halindeki kişiye benzetilmiştir. Yağmurun yağmasıyla hareketlenmekte, canlanmakta ve harekete geçmektedir.⁷⁶⁶ Uyku halindeki birinin yüzüne su serildiğinde nasıl irkilip kendine geliyorsa, ölüm uykusunda olanlar da ilahi rahmet eseri olarak uykularından öyle uyanacaklar, kendilerine geleceklerdir.⁷⁶⁷ Uyku halindeki toprağın üzerine yağmurların serilmesiyle uyanması meseline görüldüğü gibi.

Ölü toprağın yağmurla canlanması temsiliyle ölümden sonra dirilişin tekrar vuku bulacağını ifade eden birkaç âyet meali şu şekildedir:

⁷⁶² Fussilet 41/ 39.

⁷⁶³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III, 454; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III, 116.

⁷⁶⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, IXX, 396.

⁷⁶⁵ el-Hâc 22/5.

⁷⁶⁶ Zuhayli, *et-Tefsîrü'l-Münir*, IX, 141; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, II, 265.

⁷⁶⁷ Eren, *Kur'ân'da Teşbih ve Temsiller*, s.228.

“Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız.”⁷⁶⁸

“Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır.”⁷⁶⁹

“Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir.”⁷⁷⁰

Tüm bu temsillerde aynı zamanda Allah'ın ölüleri diriltten gücü mutlak ifade edildiğinden, burada sadece insanların öldükten sonra dirilmesi kastedilmeyip bunun yanında mutlak olarak canlılık, sağlık, zindelik, verimlilik, üretkenlik, zihin açıklığı, kalp aydınlığı gibi her türlü olumlu yetenek ve aktiviteleri verenin Allah olduğuna işaret edildiği de düşünülürse,⁷⁷¹ bu âyetlerdeki temsillerde yağın yağmurun vahye işaret ettiği söylenebilir.

Allah'ın gönderdiği yağmur sıcaklığın tesiriyle kuruyup çatlayarak ölmüş haldeki toprakları nasıl ki tekrar mümbit duruma getirip canlandırıyor, Allah'tan gelen vahiy de cehaletten, şirk ve zulümden katılmış ölü haldeki kalpleri ihya etmektedir. Kalpleri vahiyle ihya olmuş insanlar her türlü olumlu yetenek ve aktiviteleri sergileyerek manen ve madden yükselerek tarih yazabilecek konuma gelirler.

2.8. Dünya Hayatının Yağmurun Yeşertmesinden Sonra Kuruyup Giden Bitkiye Benzetilmesi

Allah (cc), dünya hayatının durumunu, küçüklüğünü ve değersizliğini göstermek için şöyle buyuruyor:

“Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün;

⁷⁶⁸ ez-Zuhruf 43/11.

⁷⁶⁹ Fâtır 35/9.

⁷⁷⁰ er-Rûm 30/50; benzer temsiller için bk. en-Neml el-A'râf 7/57; 16/65; el-Ankebût 29/63; er-Rûm 30/24; el-Câsiye 45/5; Kâf 50/9–11.

⁷⁷¹ Karaman, v.dğr, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 614.

*sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.”*⁷⁷²

Âyet, dünya hayatını temsille anlatmazdan önce, dünyada insanların ciddi ve önemli gördükleri her gelişmenin arkasında oyun, eğlence, süs, övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinin yattığını ifade ederek akla hitap etmektedir. Bu yüzden Allah dünyayı şu beş sıfatla anlatmıştır:

“*Dünya hayatı ancak bir oyundur.*” Oyun çocukların iyice yoruluncaya kadar yaptıkları şeydir. Sonra bu yorgunlukları hiçbir fayda sağlamadan heba olup gider. “*Dünya hayatı bir eğlencedir.*” O bir eğlencedir ki daha çok gençler yaparlar, çoğunlukla geride nedametden başka bir şey kalmaz. “*Dünya hayatı bir süstür.*” O bir süstür ki bu da hanımların alışkanlığıdır. Süslenmek, kusurları örtme çabasıdır. “*Dünya hayatı aranızda bir övünme vesilesidir.*” Bu da, ya soy sople ya da, güç, kuvvet, asker, taraftarla övünme şeklinde olur. “*Dünya hayatı daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir.*” Bu da diğerleri gibi geçicidir.⁷⁷³ Bu ifadelerle denilmek istenen şudur: “Her ne kadar dünyada hoşunuza giden şeyler çok görünüyorsa da, aslında onlar hakirdir, asılsızdır ve aldatıcıdır. İnsanoğlu akılsızlığı yüzünden aldanmaktadır; zira onları elde etmeyi nihaî saadet zannetmektedir. Oysa bu dünyada ne kadar büyük fayda ve lezzetler elde edilirse edilsin, hepsi de sınırlı ve geçici bir hayat ile çevrelenmiştir.”⁷⁷⁴ Fakat şu ayırıma dikkatleri çekmek isteriz. Kur’ân’ı Kerîm’in bu âyetinde vurguladığı bu gerçeğin amacı insanı dünya hayatından koparmak değildir. Bu gerçeğin amacı zihnin ölçülerini ve psikolojik değerleri düzeltmek, dünya ile sınırlı geçici hazzın çekiciliği üzerine yükselmeyi sağlamaktır.⁷⁷⁵ Said İbn Cübeyr’in şu sözü bu durumu güzel bir şekilde izah etmektedir: “Dünya, seni, âhireti elde etmekten alıkoyuyorsa, aldanış metadır, ama seni Allah rızasını ve ahiret mutluluğunu elde etmeye götürüyorsa, o zaman da ne güzel bir vesiledir!”⁷⁷⁶

Âyet, daha sonra dünya hayatının bu durumunu, yağmurun yeşertmesinden sonra kuruyup giden bitki temsiliyle anlatmaktadır. Böylece bu gerçekler duygu boyutunun eklenmesiyle zihne yaklaştırılmaktadır: “*Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği*

⁷⁷² el-Hadîd 57/20.

⁷⁷³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXI, 319–320; Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, II, 649; Zuhayli, *et-Tefsîrü'l-Münir*, XIV, 275; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsîr*, III, 312.

⁷⁷⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, 132.

⁷⁷⁵ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, XIV, 310.

⁷⁷⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXI, 321.

ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur.”⁷⁷⁷

İnsan hayatıyla, yeryüzünde yetişen bitkiler arasında kurulan bu benzerlik, her yönüyle uyarıcı ve yönlendiricidir. Mevsimi gelince umutla beklenen yağmur yağar, yeryüzü kabarıp taşıdığı tohum ve kökleri harekete geçirir; derken bitkiler yeşerip boy vermeye başlar. Bitkilerin bu hali o işle uğraşanları bile imrendirir. Fakat bu bitkiler bu cazibelerini koruyamazlar. Zamanla kururlar. Yeşil iken sapsarı kesilirler. Daha sonra da köklerinden kopup toz toprak haline dönüşürler. İşte insanın dünya hayatı da bundan başka bir şey değildir. İnsan önce filizlenmiş otlar gibi anasından doğar, gençlik çağına ulaşır. Daha sonra otların sararıp solduğu gibi ihtiyarlar. Sonunda da ölür ve toprağa dönmeye mahkûm olur.⁷⁷⁸

Kur’ân’ı Kerîm, bu meselle sadece âhirete iman edip orası için hazırlık yapanlara bir mesaj vermemekte, aynı zamanda dünya hayatına düşkünlüklerinden dolayı inkârcılara da bir göndermede bulunmaktadır. Zira âyet metninde geçen ve çiftçiler diye çevrilen “كفّار” kelimesi “كافر”in çoğuludur. Bu kelime sözlükte “örtlen, gizleyen” anlamına geldiği için hem tohumu ekip üstünü örtmesi sebebiyle çiftçiye, hem de Allah’ı ve gerçekleri inkâr edip üstünü örtmesinden dolayı inkârcı kişiye “kâfir” denmiştir.⁷⁷⁹ Burada “çiftçi” anlamı uygun düşmekle beraber, özellikle bu kelimenin seçilerek tevriyeli kullanılması böyle bir yoruma sebep olmaktadır.

Bu temsili anlatımda ayrıca şu ima da sezilmektedir. Çiftçiler tohumu toprağa attıktan sonra büyüüp gelişmesi için nasıl ki Allah’ın vereceği yağmura muhtaçlarsa, insanların dünyada mal ve evlat sahibi olup bunlarla övünebilmeleri için aynı şekilde Allah’ın vermesine muhtaçtırlar.

Dünya hayatı bu kadar değersiz ve hakirken âhîret hayatı böyle değildir. Bıçme mevsimi gelen sararmış ekin gibi de ot kırıntısına dönüşerek noktalanmaz. Orada hesaplaşma vardır, ödül vardır, ceza vardır, süreklilik vardır. Kısacası oradaki hayat önem verilmeye değer bir hayattır.⁷⁸⁰ *“Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah’ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.”*

⁷⁷⁷ Benzer teşbihler için bk. Yûnus 10/24; el-Kehf 18/45.

⁷⁷⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'ân*, XI, 684.

⁷⁷⁹ Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, s.1205;Karaman, v.dğr, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, V, 185.

⁷⁸⁰ Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'ân*, XIV, 310.

SONUÇ

İnsanın hayranlıkla seyredip karşısında acze düştüğü bu eşsiz kâinat, her şeyiyle Allah'a işaret etmektedir. Kur'ân'ı Kerîm, pek çok yerinde, insanı aklını kullanmaya davet etmekte, evrene hâkim olan bu mükemmelliği görmesini ve bunun Allah'ın varlık ve kudretinin bir delili olduğunu idrak etmesini istemektedir. Kur'ân'ı Kerîm, bu maksadını icra ederken bu âlemlerle ilgili pek çok varlığa dikkatleri çekmiş, bunlar arasında öneminden dolayı bir çok yerde çeşitli vesilelerle yağmuru da gündeme getirmiştir.

Çalışmamızda öncelikle, Kur'ân'ı Kerîm'in, yağmur anlamına gelen kelimeler yanında, genel manada "gökten inen su" ifadesini sıkça kullandığını ve bu ifadeyle yağmurun yanı sıra tüm yağış çeşitlerini kastettiğini gördük.

Araştırmamızda Kur'ân'ı Kerîm'in yağmurun oluşumundan bahseden âyetleriyle, bu konudaki araştırmalar sonucunda elde edilen bilimsel verileri karşılaştırma yoluna gittik ve aralarında hiçbir çelişkinin olmadığını tespit ettik. Bu durum aynı zamanda Kur'ân'ı Kerîm'in çok yönlü bir mucize olduğunu ortaya koymaktadır.

Kur'ân'ı Kerîm'in yağmur konulu bütün âyetlerine temas etme imkânı bulduğumuz bu çalışmada, yağmura sıkça maddî ve manevî nimet anlamının atfedildiğini müşahede ettik. Yağmurun canlıların yararlanabilecekleri şekilde belli bir ölçüyle yağması, temiz, sağlıklı ve tatlı kılınması, yeraltında depolanması, içilebilmesi, insan ve hayvanlara yiyecek bitirerek rızkın ana kaynağı olması ve daha birçok özelliğinin zikredilmesi, kısacası gökten indirilmesiyle yeryüzündeki hayatın devamı ve gelişmesine yönelik vasıfları, onun maddî nimet yönüne yapılan atıflardır.

Maddî nimet olmasının yanı sıra Allah'ın insanlara kendisiyle ilahi kudret bilinci kazandırarak, doğru yola ilettiği manevî bir nimet kaynağı olması, Kur'ân'ı Kerîm'in yağmurun manevî nimet yönüne yaptığı atıftır. Söz gelimi Kur'ân'ı Kerîm, başta ölümden sonra tekrar dirilme olmak üzere bir çok anlaşılması güç konuyu yağmur konulu mesellerle kolayca anlatmaktadır. Yine yağmur konulu âyetlerin tamamına yakınının doğrudan veya dolaylı olarak düşünmeye, gözleme, akletmeye, tedebbür ve tezekküre vurgu yapması, Yüce Yaratıcının daha iyi tanınmasına hizmet ederek insanın

önünde hayırların ve yapıcı düşüncelerin kapısını açmaktadır. Tüm bunlar yağmurun manevi bir nimet kaynağı olarak da kullanıldığını gözler önüne sermektedir.

Böylece Allah (cc), Kur'ân'ı Kerîm'de yağmurun maddi ve manevi faydalarına dikkatleri çekerek insanlık açısından ne denli büyük bir nimet olduğunu vurgulamak suretiyle üzerinde ihtimamla durulmasını tavsiye etmektedir.

Çalışmamız neticesinde, Allah'ın en belirgin tekvini âyetleri arasında bulunan yağmurun, O'nun rahmet tecellisi olması yanı sıra, cezalandırma vesilesi de olabileceğine tanık olduk. Yağmur olayı, evrensel düzenin değişmez doğal yasaları uyarınca gerçekleşir. Fakat doğal yasaların işleyişi, yağmurun herhangi bir yerde ve zamanda hayat kaynağı olurken, başka bir yerde ve zamanda felâket sebebi olmasına engel değildir. İnsanların Allah'a, birbirlerine ve tabiata karşı olan olumlu davranışlarının yağmurun rahmet yönüne tesir edebileceği, aksine insanların Allah'ın belirlediği sınırları çiğneyerek ona isyan teşkil eden davranışlarda bulunması veya tabiata karşı olan sorumluluklarını ihmal etmesi ya da ona karşı tedbir almaması gibi olumsuz eylemlerin yağmurun azap yönüne tesir edebileceği kanaatine vardık. Ayrıca yağmurun azap olarak kullanılmasının sadece çokluğuyla değil yokluğuyla da olabileceği ayırımına dikkatleri çektik. Zira yağın yağmurun durmaması bir felaket olduğu gibi yağmurun yağmaması da ikinci bir felakettir.

Nitekim Kur'ân'ı Kerîm pek çok âyetinde rızık ve nimet getiren bir nesne olarak tanımladığı yağmuru aynı zamanda çokluğuyla ya da yokluğuyla geçmişte bazı azgın toplulukların imhasında veya cezalandırılmasında kullanılan bir silâh olarak takdim ederek bunlardan ibret almamızı tavsiye etmektedir. Aynı zamanda, her gün dünyanın bir yerinde meydana gelen seller, baraj yıkılmaları, çığlar ya da kuraklıklar gibi çok ciddi manada can ve mal kaybına sebebiyet veren felaketler, Kur'ân kıssalarının haber verdiği bu tür azap ve cezaların tarihin bir döneminde olup bitmiş hadiseler olmadığını hatırlatmaktadır.

Netice olarak denilebilir ki, yağmurun Kur'ân'ı Kerîm'de sıfat ve özellikleri, bağlam ve makamının değişmesine göre farklılık arz ediyor. Makam Allah'ın insana bahsettiği nimetlerin zikredildiği yer ise, yağmurun tadı, bereketi, bolluğu ve benzeri özellikleri zikredilmekte; makam uyarı ve tehdit bağlamı ise, yağmur birden insanoğlunun nefret edeceği vasıflara bürünmektedir. Tüm bununla birlikte şunu da

rahatlıkla söyleyebiliriz ki, yağmur Kur'ân'ı Kerîm'in neresinde zikrediliyorsa, orada mutlaka ya doğrudan doğruya veya zimnen Allah'ın azamet ve kudretine bir işaret vardır.

Bizler bu çalışmamızla hem bir doğa olayı olan yağmur olgusunun ehemmiyetini ve hem de insanın yağmur ile olan çok hassas ve sıkı münasebetini sergilemeye gayret ettik. Dolayısıyla insanın yağmur ile ve yağmurun kâinat ile olan ilişkisine daha farklı bir bakış açısı kazandırmaya çalıştık.

BİBLİYOGRAFYA

- ABAK**, Ayla, *Çevre Bilinci*, DİB Yay, Ankara, 2008.
- ABDULBÂKÎ**, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.
- AĞIRALIOĞLU**, Necati- Erkek Cevat, *Su Kaynakları Mühendisliği*, Beta Yay, 2. bs. İstanbul, 1993.
- AKPINAR**, Ali, *Kur'an Coğrafyası*, Fecr Yay, Ankara, 2002.
- ALBAYRAK**, Hâlis, *Kur'ân'da İnsan-Gayb İlişkisi*, Şûle Yay, İstanbul, 1996.
- ALGÜL**, Hüseyin, v.dğr, *İlmihal*, I-II, TDV Yay, Ankara, 2004.
- ALTAY**, Süleyman, *Kur'ân'ı Kerîm ve Fen Bilimleri*, Ravza Yay, İstanbul, 1993.
- ATEŞ**, Süleyman, *Kur'ân Ansiklopedisi*, Kur'ân Araştırmaları Müessesesi(KURAM), ts, "Yağmur" md.
- AYDIN**, Mehmet, *Müsbet İlim ve Allah*, Şamil Yay, İstanbul, 1976.
- AYDÜZ**, Davut, *Kur'an-ı Kerim'de Besinler ve Şifa*, Timaş Yay, İstanbul, 1997.
- BAYRAKLI**, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yay, İstanbul, 2003.
- _____, *Kur'an'da Değişim, Gelişim ve Kalite Kavramları*, İFAV Yay, İstanbul, 1999.
- BAYYİĞİT**, Mehmet, *Çevre Problematigi Ve Din*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy: XIV, Konya, 2002, s.46.
- EL-BEHİY**, Muhammed, *İnanç ve Amelde Kur'anî Kavramlar*, (tr. Ali Turgut), Yöneliş Yay, İstanbul, 1988.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi, *Kur'ân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, I-VIII, Akçağ Yay, Ankara, 1991.
- EL-BUHÂRÎ**, Muhammed b.İsmâil, (256/870), *el-Câmiu's-Sahîh el-Muhtasar*, I-VI, (tah. Mustafa Dib el-Buğâ), Dâru İbn Kesîr, 3. bs, Beyrut, 1987.
- BÜYÜK ANSİKLOPEDİ**, I-XII, Doğan Kitapçılık, 1999.
- BÜYÜK LAROUSSE**, I-XXIV, Gelişim Yay, İstanbul, ts.
- EL-CÂBİRÎ**, Muhammed Âbid, *Arap-İslâm Aklının Oluşumu*, (tr. İbrahim Akbaba), Kitabevi Yay, 3.bs, İstanbul, 2001.
- CANBULAT**, Mehmet v.dğr., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay, Ankara, 2006.
- CERRAHOĞLU**, İsmail, *Tefsir Usûlü*, TDV Yay, Ankara, 2004.

- ÇANGA**, Mahmut, *Kur'ân-ı Kerim Lügati İlavelerle Mu'cemul Müfehres*, Timaş yayınları, İstanbul, 2005.
- DARTMA**, Bahattin, *Kur'an ve Ekoloji*, Rağbet Yay, İstanbul, 2005.
- DEMİRCİ**, Muhsin, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, İFAV Yay, 2. bs, İstanbul, 2001.
- DERVEZE**, İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, (tr. Ekrem Demir v.dğr.), Ekin Yay, İstanbul, 1989.
- _____, *Kur'ân Cevap Veriyor*, (tr. Abdullah Baykal), Yöneliş Yay, İstanbul, 1988, s.306.
- ED-DEYLEMÎ**, Ahmet Âmir, *el-Miyâh Fi'l-Kur'ân Minhâc li-Tefsîri'l İşârâti'l-İlmiyye Fi'Âyâti'l-Kur'âniyye*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 2005.
- DOĞAN**, D. Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*, Bahar Yay, İstanbul, 1994.
- ELMALILI**, Muhammed Hamdi Yazır, (1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-X, Azim Yay, İstanbul, ts.
- EMİNOĞLU**, Mehmet, *Kur'ân Işığında Kâinat Ve Göklerin Fethi*, Can Kitabevi, 5. bs, Konya, ts.
- EREN**, Şadi, *Kur'ân'da Teşbih ve Temsiller*, Yeni Akademi Yay, İstanbul, 2006.
- ERİNÇ**, Sırrı- Öngör Sami, *Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan)*, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1981.
- ERSOY**, Mehmed Âkif, (1936), *Safahat*, Çağrı Yay, 3. bs, İstanbul, 2006.
- ESED**, Muhammed, (1992), *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, (tr. Cahit Koytak- Ahmet Ertürk), İşaret Yay, İstanbul, 2002.
- E. ULUGÜR**, Mustafa, *Su Mühendisliği*, Çağlayan Kitabevi, 1. bs, İstanbul, 1972.
- FAZLURRAHMAN**, *Ana Konularıyla Kur'ân*, (tr. Alpaslan Açıkgenç), Ankara Okulu Yay, Ankara, 1996.
- EL-FÎRUZÂBÂDÎ**, Ebü'l-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed, (817/1415), *el-Kamusü'l-Muhit*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1986.
- GÖLCÜK**, Şerafettin- Toprak Süleyman, *Kelâm Tarih-Ekoller-Problemler*, Tekin Kitabevi, 5. bs, Konya, 2001.
- GÜLER**, İlhami- Özsoy Ömer, *Konularına Göre Kur'an*, Fecr Yay, Ankara, 2006.
- GÜLER**, İlhami, *Allah'ın Ahlâkîliği Sorunu*, Ankara Okulu Yay, Ankara, 2002.
- GÜRBÜZ**, Faruk, *Kur'an'da Denge*, Denge yay. İstanbul, 1997.
- GÜVEN**, Şahin, *Kur'ân'ın Anlaşılması Ve Yorumlanmasında Çokanlamlılık Sorunu*, Denge Yay, 1.bs, İstanbul, 2005.

- HALİDİ**, Salah Abdulfettah, *Kur'an Öyküleri*, I-III, (tr. İbrahim Sarmış), Kitap Dünyası Yay. 2.bs, Konya, 2005.
- HAMİDULLAH**, Muhammed, (2002), *İslam Peygamberi*, I-II, (tr. Salih Tuğ), Yeni Şafak, Ankara, 2003.
- _____, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, (tr. Nazire Erinc Yurter), Yeni Şafak, Ankara, ts.
- _____, *İslâm'a Giriş*, (tr. Cemal Aydın), TDV Yay, Ankara, 2004.
- HAN**, Fethullah, *Kur'ân ve Kâinat Âyetleri*, (tr. Safiye Gülen-Oya Morçay), İnkılap Yay. İstanbul, 2.bs, 1988.
- HEKİMOĞLU**, İsmail-Korkmaz H.Hüseyin, *İlimler ve Yorumlar*, TÜRDAV Yay, İstanbul, 1978.
- _____, *Su ve Tabiat*, TÜRDAV Yay, İstanbul, 1980.
- İŞİCİK**, Yusuf, *Kur'an Meâli*, Konya İlahiyat Derneği Yay, Konya, 2008.
- _____, *Kur'ân'ı Kerîm'in Terceme Edilmesi Ve Âyetlerinin Sıhhatli Anlaşılması Konusunda Bazı Mülahâzalar*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy: XI, Konya, 2001.
- İBN KESİR**, İmadü'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail (774/1373), *Tefsîru'l-Kurâni'l- Azîm*, I-IV, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, Beyrut, 1997.
- _____, *Hadislerle Kur'ân'ı Kerîm Tefsiri* (tr. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner), Çağrı Yay, İstanbul, 1991.
- İBN MÂCE**, Muhammed b. Yezid el-Kazvini, (237/886) *es-Sünen İbn Mâce*, I-II, (thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî), Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- İBN MANZÛR**, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari (711/1311), *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Dâr Sâdır, 1. Baskı, Beyrut, ts.
- İMADÜDDİN**, Halil, *İslâm'ın Tarih Yorumu*, (tr. Ahmet Ağırakça), Risale Yay, İstanbul, 1998.
- İSLÂMOĞLU**, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'ân Gereççeli Meal-Tefsir*, Denge yay. 2. bs, İstanbul, 2008.
- EL-İSFEHÂNÎ**, Râğib el-Hüseyin b.Muhammed (h.425), *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kuran*, Dâru'ş-Şâmiye, Beyrut, 2002.
- JANSEN**, J.J.G., *Kur'ân'a Yaklaşımlar*, (tr. Halilrahmân Açar), Fecr Yay, Ankara, 1999.
- EL-KADÎ**, Abdulfettah, (1195/1780), *Esbâbu'n- Nüzûl Ân'is-Sahâbeti ve'l-Mufessirin*, (tr. Salih Akdemir), Fecr Yay, Ankara, 1986.

- KARAÇAM**, İsmail, *En Büyük Mucize Kur'an'ı Kerîm'in İlmî ve Edebî Sırları*, Yeni Şafak, İstanbul, 2005.
- KARAMAN**, Hayreddin v.dğr, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, I-V, DİB Yay, Ankara, 2007.
- KAYAALP**, İsa, *İletişim ve Dil*, TDV Yay, Ankara, 1998.
- KAYA**, Süleyman, *Kur'an'da İmtihan*, İnsan Yay, İstanbul, 2003.
- KILIÇ**, Hamza, *Kâinat Kitabını Okumak*, İnsan Yay, İstanbul, 2006.
- KIRCA**, Celal, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, Marifet Yay, İstanbul, 1997.
- _____, *Modern İlimler*, İstanbul, 1982.
- _____, *Kur'an'a Yönelişler*, Tuğra Yay. İstanbul, 1993.
- KÖKSAL**, M. Âsım, (1998), *İslâm Tarihi*, I-VIII, Köksal Yay, İstanbul, 2006.
- _____, (1998), *Peygamberler Tarihi*, I-II, TDV Yay, Ankara, 2005.
- KÖSE**, Saffet, *Suyun Kullanımı ve Su Kaynaklarının Korunması Hususuna Kur'an ve Sünnet Bağlamında Bir Yaklaşım*, (İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çevre ve Din Uluslararası Sempozyumu Bildiri Metinleri, 15–16 Mayıs 2008)
- EL-KURTUBÎ**, Ebu Abdullah, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, (671/1273), *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an*, I-XX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, ts.
- KUTUB**, Seyyid (1966), *Fi Zılâli'l-Kur'an*, I-XVI, (tr. M. Emin Saraç v.dğr.), Hikmet Yay, 1. bs, İstanbul, 1986.
- _____, *Kur'an'da Edebi Tasvir*, (tr. Kamil M. Çetiner), Arslan Yay, İstanbul, 1997.
- EL-MAHALLÎ**, Celâleddîn Muhammed b. Ahmed. b. Muhammed, (864/1459), es-Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahmân b. Ebi Bekr, (911/1505), *Tefsîru'l-Celâleyn*, Dâru'l-Hadîs, Kahire, ts.
- MÂLİK**, b. Enes (179/795) *el-Muvatta*, I-II, (tah. Muhammed Fuâd Abdalbâkî), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Mısır, ts.
- EL-MEVDÛDÎ**, Ebu'l A'la, (1399/1979), *Tefhîmu'l-Kur'an*, I-VII, (tr. M. Han Kayânî v.dğr), İnsan Yay, 2. Baskı, İstanbul, 1996.
- _____, (1399/1979), *Kur'an'da Firavun*, (tr. Ömer Turan), Çizgi Yay, İstanbul, 1993.
- EL-MEYDÂNÎ**, Ebu'l-Fadl Ahmed bin Muhammed, (518/1118), *Mecma'u'l-Emsâl*, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- EL-MÛSİLLÎ**, Abdullah b. Muhamed b. Mevdûdi, el-İhtiyar li Ta'lil'i-Muhtar, I-II, (thk. Muhammed Vehbî Süleyman, v.dğr.) Dâru'l-Hayr, Beyrut, 1998.

- MÜSLİM**, b. Haccâc Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî, (261/875), *Sahîh-î Müslim*, I-V, (thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, Beyrut, ts.
- EN-NEDVÎ**, Ebu'l-Hasan, *Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Hayatı*, (tr. Yahya Eriş) Risale Yay, İstanbul, 2005.
- EN-NESEFÎ**, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, (710/1310), *Tefsîru'n-Nesefî el-Müsemma bi Medâriki't-Tenzîl ve Hakâiki't-Te'vîl*, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001.
- NURBÂKÎ**, Halûk, *Kur'an Mucizeleri*, Damla Yay, İstanbul, 2005.
- OKUMUŞ**, Ejder, *Kur'an'da Toplumsal Çöküş*, İnsan Yay, İstanbul, 2002.
- ÖZEK**, Ali, v.dğr, *Kur'ân-I Kerîm Ve Açıklamalı Meâli*, TDV Yay, 2. baskı, Ankara, 2005.
- ÖZER**, Zuhâl, *Su Döngüsü*, Yeni Ufuklara (Bilim ve Teknik Kasım 2005 Sayısı Eki), Tübitak, 2005.
- PARLADIR**, Selâhattin, “Dua” DİA, IX, 532.
- ER- RÂZÎ**, Fahreddin (606/1209), *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu'l-Ğayb)*, I-XXII, (tr. Suat Yıldırım v.dğr), 1. bs, Akçağ Yay, Ankara, 1988.
- ER-RÂZÎ**, Zeynüddin Muhammed b. Ebi Bekr b. Abdulkadir, (666/1269), *Muhtariü's-sihah*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1994.
- ES-SÂBÜNÎ**, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, I-III, Dâru'l-Ciyl, Beyrut, ts.
_____, *Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm mine'l-Kur'ân*, I-II, Dâru'l-Kalem el-Arabî, Halep, 1993.
- ES-SUYÛTÎ**, Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekr, (911/1505), *el-Itkân Fî Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997.
_____, *ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1993.
- EŞ-ŞÂTİBÎ**, Ebu İshak İbrahim b. Musa b. Muhammed, (790/1388), *el-Muvâfakât*, (tr. Mehmet Erdoğan), İz Yay, İstanbul, 1990.
- ŞENGÛL**, İdris, *Kur'ân Kıssaları üzerine*, Işık Yay, İzmir, 1994.
- ŞİMŞEK**, M. Sait, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Kitap Dünyası Yay, 8. bs, Konya, 2004.
_____, *Yaratılış Olayı*, Beyan Yay, İstanbul, 1998.
_____, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay, 2. bs, İstanbul, 1998.
_____, *Kur'ân'ın Ana Konular*, Beyan Yay, 2. bs, İstanbul, 2001.

- TABERÎ**, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezid, (310/923), *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l- Kuran*, I-XXIV, Müessesetü'r-risale, 1. bs, Beyrut, 2000.
- TAŞKIN**,Tuna, *Etrafımızdaki Hava*, Yeni Asya Yay, İstanbul, 1991.
- TEMEL BRITANNICA**, I-XX, Ana Yay, İstanbul, 1993.
- TEMEL**, Nihat, *Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sosyo- Kültürel Hayatımızda Su*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006.
- TİRMİZÎ**, Muhammed b. İsa Ebû İsa, (279/892), *el-Câmiu's-Sahîh (Sunenu't-Tirmizî)*, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr.), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, Beyrut, ts.
- TOK**, Nuri, *Kur'an'da Sünnetullah ve Helak Edilen Kavimler*, Etüt Yay, Samsun, 1998.
- TOPALOĞLU**, Bekir, *Âhiret md. DİA. I*, İstanbul, 1988.
- TOPRAK**, Süleyman, *Ölümden Sonraki Hayat*, Kitap Dünyası Yay, Konya, 2001.
- TURGAY**, Nurettin, *Kur'ân Açısından Âhiret, İlâhiyât*, Ankara, 2005.
- TÜRKEŞ**, Murat V.dğr., “*Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri*”, (Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları, -13 Nisan 2000, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000.)
- UZUNOĞLU**, Selim, *İlim ve Bilim*, T.Ö.V. Yay, İzmir, 1992.
- ULUTÜRK**, Veli, *Kur'an'da Temsilî Anlatım*, İnsan Yay, İstanbul, 1995.
- _____, *Kur'ân'ı Kerîm'de Yaratma Kavramı*, İnsan Yay, İstanbul,1995.
- ÜSTÜNDAĞ**, İrfan, *Kur'ân'ı Kerîm'de Su Kavramı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi (SÜ SBE Tefsir ABD), Konya, 2006.
- WATT**, W. Montgomery, *Kur'ân'a Giriş*, (tr. Süleyman Kalkan), Ankara Okulu Yay. Ankara, 1998.
- YAŞAR**, Hüseyin, *Kur'ân'da Anlamı Kapalı Âyetler*, Beyan Yay, İstanbul, 1992.
- YENİÇERİ**, Celal, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, Erkam Yay, 1994.
- YILDIRIM**, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, I-XV, Anadolu Yay, İzmir, 1986.
- YILDIRIM**, Suat, *Peygamberimizin Kur'an Tefsiri*, Kayıhan Yay, İstanbul, 1983.
- YILMAZ**, İrfan, *İlim ve Din*, T.Ö.V. Yay, İstanbul, 1988.
- YÜKSELMİŞ**, Özdemir, *Çevre Sorunları ve İslâm*, DİB Yay, Ankara, 1997.
- EZ-ZEBÎDÎ**, Seyyid Muhammed Murtadâ el-Hüseyin, (893/1487), *Tâcu'l-Arûs*, Matbaatu'l-Hayriyye, Mısır, ts.

EZ-ZEBÎDÎ, Zeynü'd-din Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-Latîfi, *Muhtasar Sahîh-î Buhârî el-Müsemmâ et-Tecrîd-î Sarîh*, Dâru'n-Nefâis, 8. bs, Beyrut, 2003.

_____, *Sahîh-î Buhârî Muhtasarı Tocrîd-î Sarîh Tercemesi*, (tr. Ahmed Naim), DİB Yay. İstanbul, 1985.

EZ-ZEMAŞERÎ, Ebu'l Kâsım Cârullah Muhammed b. Ömer el-Harezmi, (538/1143), *Tefsiru'l Keşşâf an Hakâiki Ğavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vîl*, I-IV, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

ZİNDANÎ, Abdulmecid, *Kur'ân'da İlmi Mucizeler*, (tr. Resul Tosun), Kayıhan Yay, İstanbul, 1990.

ZUHAYLÎ, Vehbe, *et-Tefsirü'l-Münir*, (tr. Hamdi Arslan v.dğr.), Risale Yay, İstanbul, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Mustafa YILDIZ	İmza:		
Doğum Yeri:	Midyat/MARDİN			
Doğum Tarihi:	1982			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Cumhuriyet İlköğretim Okulu		Midyat	
Ortaöğretim	Midyat İmam-Hatip Lisesi		Midyat	
Lise	Midyat İmam-Hatip Lisesi		Midyat	
Lisans	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	İlahiyat	Konya	2006
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	Tefsir	Konya	2009
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Tefsir			
İş Deneyimi:	İmam-Hatip			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:				
Tel:	0533 499 58 78			
Adres	Bağlar Mah. Mardin Çevre Yolu No: 807 Midyat/ MARDİN			